

T. C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**MEDYA VE DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA, TV
PROGRAMLARINDA SORULAN DİNİ SORULAR
EKSENİNDE KADIN PROBLEMLERİ**

Kevser ÇELEBİ

Yüksek Lisans Tezi

2018, İstanbul

T. C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**MEDYA VE DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA, TV
PROGRAMLARINDA SORULAN DİNİ SORULAR
EKSENİNDE KADIN PROBLEMLERİ**

Kevser ÇELEBİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ali COŞKUN

2018, İstanbul

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİN SOSYOLOJİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi KEVSER ÇELEBİ'nin MEDYA VE DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TELEVİZYONDA SORULAN DİNİ SORULAR EKSENİNDE KADIN PROBLEMLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 20.12.2018 tarih ve 2018-36/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 3 / 1 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. ALİ COŞKUN	
2.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi FATMA ODABAŞI	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ZEKİ ARSLANTÜRK	

GENEL BİLGİLER:

Adı Soyadı: Kevser ÇELEBİ

Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Sosyolojisi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali COŞKUN

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans- Aralık 2018

ÖZET

Bu çalışmada ‘Medya ve Din’ ilişkisi derinlemesine incelenirken toplumun her alanına nüfuz etmiş dinin ve dini değerlerin medyaya yansımaları ve dünyayı kuşatan medya organlarının bu değerleri ele alış biçimlerini ortaya konmaya gayret gösterilmiştir. Din adamları; önceleri mensup olduğu dinin öğretilerini insanları duyurmak için ibadet yerlerini kullanırken, küreselleşen dünyada mesajların hızlı bir şekilde alıcıya ulaşmasını sağlayan medya organlarını etkin ve etkili bir biçimde kullanmaya başlamışlardır.

Modernleşme ve küreselleşmeyle birlikte değişen dünyada değişmeyen bir olgu olan kadın problemleridir. Geleneksel ve modern arasında sıkışıp kalan kadın edilgen konumdan sıyrılıp daha etken bir hale gelmeyi istemektedir; fakat cinsiyetçi söylemler, kalıplaşmış yargılar ve toplumsal algılar nedeniyle bu isteğini gerçekleştirememektedir. Televizyon programlarında sorulan dini sorular incelenmiş ve kadının dini pratikler ya da dinle ilişkilendirdiği sosyal hayatta karşılaştığı problemler ortaya konmuştur. Bu problemlerin sonucunda bir kadın tipolojisi oluşturulup kadınların hangi tür problemlerle karşılaştığı, ne tür çekinceler duyduğu ve bu problemlerin ne tür etkiler bıraktığı bilgisine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Din, Televizyon, Kadın Problemleri

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Kevser ÇELEBİ

Field: Philosophy and Religious Sciences

Programme: Sociology of Religion

Advisor: Prof. Dr. Ali COŞKUN

Type of Thesis and Date: Master Thesis- December 2018

ABSTRACT

The thesis aims to make depth-analysis to relationship between religion and media. It also tries to clarify the reflection of religion and religious values and how media approach them. Men of God used to use sacred spaces to announce their religious teachings, but to reach people in globalizing world became easier and faster for them.

The woman issue is constant fact in changing world via globalization and modernism. Women who got stuck in a place between traditional and modern want to be free and more active, but sexist statements, stereotyped judges and perceptions of society stop them. The questions asked of TV programmes are analyzed and religious practices and social issues related to religious practices are revealed. As results of these issues a typology is created and the typology shows that what kind of disadvantages do women have and what kind of effects are created on women with religion based matters.

Keywords: Media, Religion, Television, Woman Issues

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimim ardından başlayan yüksek lisans eğitimimde tez konumun belirlenmesinde engin tecrübeleri ile katkı sunan Prof. Dr. Zeki ARSLANTÜRK'e, tez yazım sürecinde danışmanlık yapan Prof. Dr. Ali COŞKUN'a, bugünlere gelmemde maddi manevi desteklerini esirgemeyen annem Sabriye ÖZYURT ve babam İsmail ÖZYURT'a, tez yazım süresi boyunca desteğini esirgemeyen eşim Osman Berat ÇELEBİ'ye ve son olarak süreç boyunca bana güç veren, neşe kaynağım Tuğrul Kürşad ÇELEBİ'ye teşekkür ederim.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
c.	: Cilt
CD	: Compact Disk, Yoğun Disk
çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TV	: Televizyon
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Web	: İnternet Ağı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
Vb.	: Ve Benzeri
Vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları, yayınevi
yy.	: Yüz Yıl

İçindekiler

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Teşekkür.....	iii
Kısaltmalar.....	iv
İçindekiler	1
GİRİŞ	4
Konu, Amaç ve Önem	5
1. Konu:	5
2. Amaç ve Önem.....	6
3. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	7
4. Varsayım ve Hipotezler	7
5. Yöntem (Metot).....	8
6. İlgili Literatür	9
1. BÖLÜM	11
1.1. MEDYA ve DİN	11
1.1.1. Dinin Anlamı ve Tarifleri.....	11
1.1.1. Dinin Teolojik Tanımları.....	13
1.1.2. Dinin Ahlaki Tanımları	14
1.1.3. Dinin Felsefî Tanımları	14
1.1.4. Dinin Psikolojik Tanımları	15
1.1.5. Dinin Sosyolojik Tanımları	16
1.1.6. İslam’a Göre Din	18
1.2. MEDYA ve ÇEŞİTLERİ	21
1.2.1. Dünya’da ve Türkiye’de İlk Dini Yayınlar	33
1.2.2. Medyadaki Dini Bilgi Eksikliği ve Giderilmesi Adına Çözüm Önerileri	35
1.2.3. Medya ve Sosyalleşme	36
1.2.4. Medya ve Dini Sosyalleşme	40
2. BÖLÜM	48
2.1. KADIN ve KADIN PROBLEMLERİ	48
2.1.1. Kutsal Kitaplarda Kadın.....	48

2.1.2.	Modern Dünyada Kadın	52
2.1.3.	Kadın ve Problemleri	56
2.1.4.	Medyaya Yansıyan- Medyadan Kaynaklanan Kadın Problemleri	59
3.	BÖLÜM	63
3.1.	MODERN FETVA YÖNTEMLERİ VE TELEVİZYONDA SORULAN DİNİ SORULAR EKSENİNDE KADIN PROBLEMLERİ	63
3.1.1.	Modern Fetva Yöntemleri	63
3.1.1.1.	Alo Fetva	63
3.1.1.2.	İnternette Fetva	66
3.1.1.3.	Televizyonda Fetva	69
3.2.	Televizyonda Sorulan Dini Sorular Ekseninde Kadın Problemleri	80
3.2.1.	Kadın ve Miras	80
3.2.2.	Nişanlı Kadının Hakları	82
3.2.3.	Kadının Evlilik ile İlgili Problemleri	83
3.2.4.	Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleri	99
3.2.5.	Boşanma ve Kadına Etkileri	104
3.2.6.	Kadının Çocukları İle İlgili Çeşitli Sorunları	107
3.2.7.	Kadının Anne-Babasıyla İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları	110
3.2.8.	Kadının Kardeşleriyle İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları	112
3.2.9.	Gelin-Kayınvalide /Gelin- Kayınpeder İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunlar	113
3.2.10.	Kadın ve Dini Pratikler	116
3.2.11.	Toplumsal Hayat (Helaller- Haramlar) İle İlgili Sorunlar	120
3.2.12.	Kadınlara Ait Özel Haller İle İlgili Sorular	121
3.2.13.	Kadınlara İftira Atma İlgili Toplumun Tutumu	122
3.2.14.	Kadın ve Örtünme	123
3.2.15.	Kadın ve Yemin	124
3.2.16.	Kadınların Ölüm ile ilgili Soruları	125
3.2.17.	Kadınların Kul Hakkı Konusundaki Hassasiyetleri	125
3.2.18.	Kişisel Bakım	127
3.2.19.	Kadın ve Dua	127
3.2.20.	Hocaya Gitme / Büyü -Sihir / Kısmet Açtırma vb.	128
3.2.21.	Kadına Yönelik Taciz / Tecavüz	129
4.	Televizyonda Sorulan Soruların Işığında Kadın Tipolojisi	130
SONUÇ		135

EKLER	140
KAYNAKÇA	199

GİRİŞ

Bütün dinler, kendi dinlerine ait mesajları yayma çabası içerisindedirler. Öncelikle, ‘Din nedir?’ sorusuna cevap vermeye çalışmışlardır. Farklı bilimsel disiplinde değişik inanç sistemlerine sahip birçok bilim insanı dini kendi bakış açısına göre tanımlamaya çalışmıştır. Din adamları daha önceleri camii, kilise gibi ibadet yerlerini mesajlarını iletmek için kullanırken, geleneksel metotların yanı sıra artık küreselleşmenin de etkisiyle gelişen medya organlarını da mesaj iletme aracı olarak kullanmaktadırlar. Medyanın etkin kullanımı mesajların daha hızlı ve etkin alıcılara ulaştırılmasını sağlamaktadır. Toplumda önemli bir kontrol mekanizması olan dinin, medyadaki yansımasıyla bu fonksiyonunu ne kadar icra edebildiği ve dini mesajların alıcılara ne denli doğru iletilebildiği tartışılması gereken bir meseledir.

Toplumlar kendilerine ait kültür, adet, gelenek, görenek ve değer gibi davranış şekillerini önce model alma yani taklit daha sonra eğitim yoluyla kendi üyelerine aktarırlar. Bireylerin kendi içinde yaşadığı topluma uyum sağlama mecburiyetindedir. Bu sürece sosyalizasyon denmektedir. Sosyalizasyon sürecinde başta aile daha sonra okul etkili olmaktadır fakat günümüzde medya aile ve okulun önüne geçmiş insanların sosyalleşme sürecine etki etmektedir. İnsan sosyal bir varlık olması hasebiyle sosyalleşmeye ihtiyaç duyuyor. Fakat artan teknolojik gelişmelerle birlikte kalabalık bir yalnızlığın içerisinde bu ihtiyacı insan yerine teknolojik araçlarla gideriyor. Modern sosyalizasyon aracı olan medya, bireylerin dini sosyalleşmesinde de etkili bir aktördür. İşte burada karşımıza şu sorun çıkıyor: Medya, sosyalleşme aracı olarak güvenilir bir kaynak mıdır? "Medyayı bireylerin dini bilgeleri öğrenmesinde ya da bu bilgelerin pekiştirilmesinde kullanmakta bir sakınca var mıdır" sorularının cevabı irdelenmesi gereken bir gerçektir.

Medyanın yaygın hale gelmesiyle birlikte toplumsal hayatta da değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişime paralel olarak dini anlayış ve algılama şekillerinde de değişiklikler görülmüştür. Bu anlayış ve algılayış doğrultusunda dini duyguları yaşama ve dini pratikleri yerine getirme biçimlerinde de farklılıklar meydana getirmektedir. Bu doğrultuda medya ve din ilişkisinin daha derinlemesine incelenmesi gereken bir mesele olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Konu, Amaç ve Önem

1. Konu:

Günümüzde ‘Medya’ her türlü fikir ve düşünce ve inancın kolaylıkla anlatılması ve yayılması için çeşitli ortamlar sunmaktadır. Dini gruplar ve din adamları da bu fırsatı sonuna kadar değerlendirerek medya içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Çeşitli yayın organlarının artmasıyla ve ülkemizde en çok rağbet gösterilen medya organı durumundaki televizyonda da yapılan dini yayınlar artış göstermiş ve hemen hemen tüm ulusal kanallarda çeşitli içeriklerde dini programlar yayınlanır olmuştur. Televizyon gibi seküler bir alanda dini değerler alanı oluşturan dini sohbet programları kendinden beklenenin aksine özellikle reyting kaygısı neticesinde magazinsel tavırlarıyla asıl amaçlarından çoğunlukla uzak bir görüntü sergilemektedir.

Televizyondaki dini yayınlar artış gösterdikçe teknolojinin daralttığı alanlarda din kendisine yeni alanlar açmakta ve daha çok görünür hale gelmektedir. Dini yayınlar yapan, dini sohbet programları dini bilgiler vererek tebliğ ve irşat faaliyetlerini yerine getirmeyi arzularken izleyici kitlesi de dini bilgi öğrenme arzusunu oturduğu yerden gidermiş olmaktadır.

Bu çalışmada ‘Medya’ ve ‘Din’ ilişkisi bağlamında bir sosyalleşme kaynağı olarak medya, medyanın toplumun ve bireyin dini inanışlarına etkisi, kadının toplumdaki yerine değindikten sonra medyada yapılan dini yayınlar neticesinde, televizyon programlarında sorulan dini sorulardaki her türlü kadın problemlerini paylaşmak, sosyolojik bir tahlil yapmak ve tezin sınırlarını belirlemek vasıtasıyla Türk Televizyonlarında yayınlanmakta olan üç program belirlendi ve rast gele seçilen bölümlerde tespit edilen kadın problemleri içeren 250 adet soru kayda alındı. Bu sorular: **Kadın ve Miras, Nişanlı Kadının Hakları, Kadının Evlilik ile İlgili Problemleri, Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleri, Boşanma ve Kadına Etkileri, Kadının Çocukları İle İlgili Çeşitli Sorunları, Kadının Anne-Babasıyla İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları, Kadının Kardeşleriyle İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları, Gelin-Kayınvalide / Gelin - Kayınpeder İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları, Kadın ve Dini Pratikler, Toplumsal Hayat (Helaller- Haramlar) İle**

İlgili Sorunlar, Kadınlara Ait Özel Haller İle İlgili Sorular, Kadınlara İftira Atma İlgili Toplumun Tutumu, Kadın ve Örtünme, Kadın ve Yemin, Kadınların Ölüm ile ilgili Soruları, Kadınların Kul Hakkı Konusundaki Hassasiyetleri, Kişisel Bakım, Kadın ve Dua, Hocaya Gitme / Büyü -Sihir / Kısmet Açtırma vb., son olarak **Kadına Yönelik Taciz / Tecavüz** konu başlıkları şeklinde kategorize edildi. Son olarak da sorular bağlamında bir kadın tipolojisi oluşturuldu.

2. Amaç ve Önem

Bu çalışmada Medya-din ve kadın ilişkisi sosyolojik olarak incelenmeye, araştırılmaya değer bir konu olduğu görülecektir. Araştırmanın amacı Medyanın dine dinin medyaya olan etkisini farklı yönleriyle incelemek, Medya ve Din arasındaki etkileşimin yönünü Televizyon programlarında sorulan sorular ekseninde kadın problemleri doğrultusunda araştırmaktır. Kadının toplumsal konumuna ışık tutacak bu çalışma sosyal yaşamın her alanına yansıyan cinsiyet ayrımcılığını; kadının dini ve sosyal alandaki ihtiyaçlarını ve eksikliklerini gözler önüne sermektedir. 1900'li yılların ortaları itibariyle medyada dine ilişkin programlar daha fazla görünür bir hal almıştır. Dini konuların ilgi çekici şekillerde işlenmesi toplumun muhafazakâr olan kesiminin kafasını karıştırmasına neden olmaktadır. Popüler kültürün bir dayatması olan teknolojinin aşırı kullanımı sonucunda aşkın nitelikte olan “dini” bilginin medyanın tüketim malzemesi haline geldiği gerçeği değerlendirilecektir. Değişen dindarlık biçimlerinden olan “*Prime Time*” dindarlığı da denilen televizyonda belirli saatlerde yayınlanan programları izleme ve bu tür programlardan dini bilgiler öğrenme olan dindarlık şeklinde olan bireylerin ne tür ihtiyaçlar içerisinde olduklarını sorulan sorulardaki yansımaları görmek bir bakış açısı oluşturmak ve perspektif kazandırmak adına önemli bir çalışma olduğu kanaati hâkimdir.

Kadınlar, içinde yaşadığımız toplumun ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte sosyal kurumların hepsiyle sıkı bir etkileşim içerisindeyler. Bu yüzden kadın problemleri aslında toplumun da problemi sayılmaktadır. Bu bağlamda tez özelden kadın problemlerini içeriyor olsa da genelde toplumun tümünü ilgilendiren problemler olması nedeniyle önemli bir çalışma olduğunu vurgulamak isterim.

3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın sorular ile hazırlanan bölümü; Nihat HATİPOĞLU Sorularınızı Cevaplıyor Programı, Necmettin NURSAÇAN ile Sohbetler ve Necmettin NURSAÇAN ile Cuma Sohbetleri adlı programlar ve Mustafa KARATAŞ İle Muhabbet adlı programlarla sınırlandırılmıştır.

03.06.2016- 26.07.2016 tarihleri arası erişime açık olan yayınların incelenmesi ile oluşturulduğundan bu zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.

4. Varsayım ve Hipotezler

- Ahlaka aykırı yayın yapan, şiddet ve cinsellik içeren programların varlığından rahatsızlık duyan toplumun dindar kesimleri, dini-ahlaki yayın yapan programların varlığı sayesinde medya organlarına karşı olan önyargıları kırılmış ve izleyici ilgisi çekmiştir.
- Medyanın dine karşı olan olumlu etkisinin sonucu olarak Dinin medyada temsili artmıştır.
- Dini konularda bilgi edinme yollarına yeni bir tane daha eklemiş artık Televizyon programlarındaki uzman kişilere soru sorarak onların bu konudaki görüşleri ya da var olan literatür bilgisine erişim kolaylaşmıştır.
- Geleneksel din anlayışı ve modern yaşam arasına sıkışan günümüz kadınlarının sorunlarının da dini konulardan çok sosyal hayata yönelik olduğu kanısı müşahede edilmiştir.
- Medyanın, toplumun dini algılama şeklinde, dini düşünce ve hayatında birtakım değişiklikler meydana getirdiği
- Medyanın bir dini sosyalleşme aracı olarak kullanıldığı
- Medyanın da etkisiyle değişen gündelik yaşamın dini anlama ve yorumlama becerilerini etkilediği
- Televizyon programlarına soru soran bireylerin samimi ve dürüst davrandıkları, sorunlarını doğru bir şekilde dile getirdikleri,
- Seçilen programların araştırmaya konu olan evreni temsil gücüne sahip olduğu,

- Kadın problemlerinin çözüme kavuşması adına Diyanet İşleri Başkanlığının daha etkin bir şekilde devrede olması gerektiği,
- Kadınların dinle ilişkilendirdiği bazı sorunların aslında dini bilgi eksikliğinden kaynaklandığı öngörülmektedir,
- Kadınlar dini pratiklerle ilgili yeterince bilgi sahibi olduklarını düşündüklerinden dolayı bu konularda yeteri kadar soru sormadığı,
- Kadınlar sosyal yaşamla ilgili problemleri dini yaşantıdan kaynaklanan problemlerden daha önde tuttukları,
- Kadınlar, zor durumda kaldıklarında sadece dini nikah ile evlenmeyi kabul etmektedirler.
- Kadınlar evlilikte yaşadığı problemlerde hemen boşanma yolunu seçmemektedirler.
- Kadınlar çocukların sorumluluğunu erkeklerden daha fazla almaktadırlar.
- Kadınlar kayınvalidesi ile problem yaşadığında eşi tarafından yalnız bırakılmaktadır.
- Çocuk sahibi olma ve korunma yöntemlerinde sorumluluk büyük oranda kadının üzerindedir.
- Kadınlar ‘Geleneksel Dindarlık’ denilen halk dindarlığına daha çok yatkındırlar ve mistik uygulamalara başvurma eğilimi içerisindedirler.
- Kadınlar, mirastan mahrum bırakılma endişesi taşımaktadırlar.
- Kadınlar, şiddet gördüklerini yakın çevrelerine dahi paylaşmaktan çekinmektedirler.
- Kadınlar, cinsel taciz ya da tecavüz durumunda durumu saklama eğilimi içerisindedirler.

5. Yöntem (Metot)

“Metot, bilinmeyen bir şeyi bulup meydana çıkartmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşünceleri doğru ve sistematik bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır.” Metot kelimesi, araştırma yolu ile bulunup ortaya konabilecek somut sebep-netice ilişkilerini ve (mümkün olduğu hallerde) bu ilişkilerin

temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yol anlamına gelir.”¹

Araştırmanın teorik olan I. Ve II. Bölümleri dokümantasyon yöntemi kullanılarak belgesel gözlem metodu kullanılarak, medya yani kitle iletişim araçları, sosyoloji, din sosyolojisi ve kadına dair çalışmalar taranarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın sorular kısmından oluşan III. Bölümü ise, içerik analizi yapılarak Nihat HATİPOĞLU, Necmettin NURSAÇAN ve Mustafa KARATAŞ’ ın hazırlamış olduğu programlarda kadın problemlerine dair olan sorular seçilerek sosyolojik analiz yapılarak oluşturulmuştur.

6. İlgili Literatür

Medya ve Din ilişkisi sekülerleşen dünyamızda incelenmesi ve irdelenmesi gereken bir alan olarak karşımızda durmaktadır. Medya ve Din ilişkisini müstakil olarak ele alan yeterince kitap bulunmamaktadır. Bu konuyu kapsamlı bir şekilde ele alan editörlüğünü Mete ÇAMDERELİ’nin yapmış olduğu “*Medya ve Din*”adlı eser bu konudaki ilk derleme kitaptır. Medya ve Din ilişkisinin hem Türkiye’deki hem de küresel çapta yansımalarını incelemiştir.

“*Televizyon Dilindeki İslam*” adlı eserinde ‘Medya’ ve ‘Din’ ilişkisini eleştirel bir biçimde incelediği kitabında M. Naci BOSTANCI’nın dokuz adet makalesi bulunmaktadır. Medya ve Din ilişkisinde medyanın egemen olduğu kanısı kitabın genelinde hâkimdir. Yazmış olduğum tezde bu kanı etrafında şekillenmiştir.

Nevin MERİÇ’in yazmış olduğu “*Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı*” adlı kitapta, müftülüğün fetva birimlerine gelen gündelik yaşamda kadınların karşılaştıkları problemlerle ilgili sorular incelenerek modern yaşam ve kentleşmenin kadınların dini algılayış biçiminde ne gibi değişiklikler ortaya çıkardığını gözler önüne sermiştir. Yazmış olduğum tezin ‘Televizyonda sorulan dini sorular ekseninde kadın problemleri’ adlı III. Bölümünde Nevin Meriç’in bu kitabından yararlanılmıştır.

¹ Zeki Arslantürk, *Din Sosyolojisi- Din Sosyolojisinin Nedirliği*, Çamlıca Yayınları, 1. Baskı, 2014, s.113

Ali COŞKUN'un yazmış olduğu “*Sosyal Değişme Kadın ve Din*” adlı eserinde on beş bölüm bulunmaktadır. Sosyokültürel değişimin kadın üzerindeki etkilerini kadının tarih sahnesindeki konumunu açıklarken sadece sosyal açıdan değil dinler tarihi açısından da incelemiştir. Tezin kadın ile ilgili bölümünde Ali Coşkun’un ilgili kitabından yararlanılmıştır.

Medya ve Din ilişkisini inceleyen Mustafa ARSLAN, “*Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine*” yazmış olduğu makalede, hayatın bütün alanlarını etki etmeye başlayan kitle iletişim araçları yani medya sayesinde dinin daha görünür hale geldiğini savunur. Ancak dinin görünür hale gelmesiyle popüler dini tezahürlerde ortaya çıkmaya başladığını vurgulamaktadır.

Nüket Elpeze ERGEÇ, “*Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Görüntü Açısından İncelenmesi*” Televizyonun bir amacının da bilgilendirme olduğunu bilgi vermesi gereken bir konunun da din olduğunu vurguladığı makalesinde Televizyon kanallarında yapılan dini sohbet programlarını bir ay boyunca izlemiş, dini konuların programlarda ne türde ve hangi tarzda yer aldığını incelemiş ve çeşitli çözümlemelerde bulunmuştur.

Mehmet AKGÜL, “*Medya ve Din Radyo İletişimi ve Gözyaşı FM Örneği*” adlı çalışma ve “*Dijitalleşme ve Din*” adlı makalelerinde Türk toplumunun dini değişim sürecinin özel kanalların da ortaya çıkmasıyla birlikte televizyonda ve radyo kanallarında yapılan dini yayınlarla birlikte yeni bir ivme kazandığını ayrıca internet öncesi ve internet sonrası sekülerleşme tartışmalarının değişik açıdan değerlendirilmesi gerektiğini dile getirirken sanal dünya ve sanal din kavramlarını ortaya koyarak dijitalleşmeyle birlikte dini hayatın çok farklı boyutlarda olacağını dile getirmektedir.

Yazmış olduğum tezin literatürdeki yerini öğrenmek adına Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi incelendiğinde Zuhale ARSLAN tarafından 2006 yılında hazırlanan “*Fetva Sorunlarına Yansıyan Kadın Problemleri- Konya – İstanbul Örneği*” adlı tez hazırlamış olduğum tez ile yakın bağlamda olsa da doğrudan ilişkili olmadığı görülmektedir.

1. BÖLÜM

1.1. MEDYA ve DİN

1.1.1. Dinin Anlamı ve Tarifleri

1.1.1.1. Din Nedir?

Toplumun sosyal bünyesinde yer alan olgulardan birisi de dindir. İster olumlu isterse de olumsuz işlev izafe edilsin din toplumsal bir gerçeklik olarak her zaman var olmuştur. Ancak ‘Din nedir?’ sorusuna verilen cevapların sorulan kişi sayısınca çok farklı olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni dinin insanın iç haline ait bir özellik olmasıdır. İnsanın bu özsel yapısına nüfuz etmek ve onu tasvir etmek çoğu hallerde mümkün olmaz. Daha açık bir ifadeyle insanın özsel durumları algı akışının (duyu organlarının ortaklaşa) kavrayabileceği (anlayıp açıklanabileceği) bir durum değildir. Bunun için başka metot ve tekniklere ihtiyaç vardır. Psikolojinin iç gözlem adını verdiği metot ve teknikle bunu yapmaya çalışır. Hatta psikoloji dış fenomenlerden (için dışa yansımaları olan görüngülerden) hareketle iç – yapıya nüfuz etmek ister. Bu nedenle psikologlar dini, insandaki iç sistemin psişik (ruhsal) tezahürleri olarak görürler. Bu tezahür de fertle sınırlıdır. Demek ki psikologlara göre din bir “üst benlik” olayıdır. Din gibi önemli bir olgunun bütün yönleriyle tanımlanması oldukça zordur. Bütün toplumları ilgilendiren bir olgu olarak din, belki de bunun en tipik örneklerini oluşturur. Dini tanımlama girişiminde bulunan pek çok düşünür, genellikle, onun sadece bir yönünü vurgulamış, böylece birbirinden farklı çok sayıda din tanımı ortaya çıkmıştır. Bu farklılık, bir taraftan din olgusunun karmaşık doğasından, diğer taraftan ise bu tanımları ortaya atanların bireysel duygu, değer ve dünya görüşlerinin etkisi altında kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bir kavram ya da olguyla ilgili tanımların, gerçeği, en azından bir yönüyle yansıtmaları beklenir. Bu açıdan bakıldığında doğru ya da yanlış tanım yoktur. Gerçeğe az ya da çok yaklaşan vardır.² Dinin kelime manalarını incelersek, etimolojik ve semantik bakımlardan Arapçada “Din” kelimesi,

² Ed: Niyazi Akyüz- İhsan Çapcıoğlu, **Ana Hatlarıyla Din Sosyolojisi**, Grafiker Yayınlar 4. Baskı İstanbul 2012 s.42

‘de-ye-ne’ veya ‘da-ne’ kökünden geldiği ³ yol, hüküm, mükâfat, itaat, hesap verme, saltanat, mülk, adet, baş eğmek, ferman, hal, kaza, tedvir, takva, ma’siyet, Latince (religare’den religio) bağlanmak ve cemaat manalarına gelmektedir. A. Adnan Adıvar, bugün *religio* kelimesinin *religare* mastarlarından değil, hürmetle kendini toplamak manasın gelen *religere* mastarından geldiğini söyler. Latince *religio* kelimesi, Allah’a karşı hürmetle karışık bir bağlılık ifade etmektedir. Çiçeron, *De Deorum Natura* (Tanrının Mahiyeti) adlı eserinde *religere* kökünün, bir işi tekrar ve dikkatlice yapmak manasına geldiğini söyler. ⁴ Aramî- İbrani dillerinden geldiği ifade edilen anlamı ile din, ‘mülk, idare etmek, hükmetmek, ceza, yargı, hesap, muhasebe ve mükâfat’ manalarında kullanılmaktadır. Farsça, Zend-Avesta’daki *Daena* sözünden geldiği öne sürülen din kelimesi, “*din ve mezhep edinmek, inanmak, adet edinmek*” manalarını ifade etmektedir. ⁵

Kelime manasını aşır, kavram ve müessese olarak din nedir diye sorarsak alacağımız cevap çok çeşitli de görünse de hep aynı bütünü ifade eder. Din, aşkın varlığa bağlanma ve buna ait inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünüdür. Bir, inanç ibadet ve ahlak sistemidir. “*Din, tabiatüstü varlık ile ilgili birtakım işaretler, davranışlar, duygular ve dilin bütünüdür.*” Geertz, dini şöyle tarif eder: “*Din, insanlarda uzun süreli, geniş kapsamlı ve güçlü güdüler yerleştirmeye çalışan bir semboller sistemidir.*” T. Parson’a göre din; “*kâinat, kâinatta insanın yeri, insanın diğerleriyle ilişkisi, çevresi ve diğer insanlarla ilişkilere bağlı olarak arzu edilir olan ve olmayan şeyler hakkında geliştirilen ve gerçekleştirilen bir anlayıştır.*” Din hakkındaki tarifler ve manalar çok çeşitlidir. Bunların müşterek veya farklı yönlerinin tahlil ve tenkidini yapmak apayrı bir konudur. “*Dinin özü ile ilgili tarifi vardır. Ne olduğu değil de ne yaptığı şeklinde işlevsel tarifi vardır. İşlevsel tarifi daha teferruatlı olarak sembolik tarifi vardır.*” Ayrıca tarife dayanan zemin önemlidir. Dinler tarihinin verdiği ilhamla tarif edilebilir. Felsefi spekülasyona göre tarif edilebilir. Sosyolojinin müşahhas metodunu göz önünde tutarak tarif etmek mümkündür. Diğer ilmi veriler esas alınarak tarif edilebilir. Ancak dinin, tarife sıkıştırılamayacak bir karaktere sahip oluşu

³ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, 11. Baskı İstanbul 2014, s 212

⁴ Yümnü Sezen, **Sosyoloji Açısından Din**, M.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, 4. Baskı, 2013, İstanbul, s 29-30

⁵ Ünver Günay, a.g.e., s 212

unutulmamalıdır. McGuire ‘ye göre “Sosyoloji bakımından tarîfin amacı, bir dizi fenomenleri düzen içinde görmektir. Herhangi bir kavramın tarîfi biraz da keyfi olarak, o kavramın örnekleri olduğu kabul edilen fenomenlerin çevresine sınır çizer.” Tasvir ve izahtan önce de sonra da tariflere başvurulmuştur. “Tariflerin her şeyden önce keşfedici aletler olduğu bilinmektedir. Tarifler izaha muhtaçtır. Bütün ilmi çalışmalar izaha yönelmelidir. Din bir bakıma özel bir ideoloji gibi telakki edilmektedir, tam tersine diğer yandan özel bir din şekli haline gelen ideoloji gibi görünmektedir.”⁶

Farklı disiplinlere mensup birçok bilim adamı, din sahasıyla ilgilendi. Dinin Tanrıya ya da bir kısım tabiatüstü manevi güçlerle ilişkili olduğunu vurgulayan tanımlar, dinin teolojik tanımları olarak adlandırılabilir. Ferguson’un bu tip din tanımına örnekleri şunlardır:

1.1.1. Dinin Teolojik Tanımları

“Din Tanrı’ya inanmadır.” Bu tanım Ferguson tarafından ‘Din nedir?’ sorusuna sağduyulu bir yaklaşım gösteren bir okul çocuğuna atfedilir. On üçüncü yüzyıl teoloğu St. Thomas Aquinas (1225-1274), dinin Tanrı’yla uygun bir ilişkiye işaret ettiğini ilan ettiğinde, yukarıdaki tanıma olukça benzer bir şey söylemiş olmaktadır.

“Din manevi varlıklara inançtır.” Bu on dokuzuncu yüzyıl antropoloğu E. B. Tylor’ın görüşlerinin kaba bir özetidir.

“Din, Tanrı’nın insan ruhunda yansımasıdır.” Bu tanım on sekizinci yüzyıl teoloğu W. Newton Clark’dan gelir. Mezkûr tanım, Tanrı’nın ve ruhun gerçekliklerini ve dinin var olması için zorunlu olan bu iki gerçekliğe olan imanı vurgular.

“Din hem korkutucu hem de cezbedici olan bir gizemdir.” Bu ifadenin özünü, gizemi ve gücünden dolayı insanları cezbedtiğini iddia ettiği ‘kutsal düşüncesinde’ bulan yirminci yüzyıl Alman felsefeci Rudolf Otto’dan gelir.”

⁶ Yümni Sezen a.g.e. s 29-30

1.1.2. Dinin Ahlaki Tanımları

Dinin, kendisine inananların nasıl yaşamaları gerektiğini anlatmaktan ibaret olduğunu vurgulayan tanımlar, ahlaki tanımlar olarak isimlendirilebilir. Bu tipin örnekleri olarak şunları zikretmek mümkündür:

“Din iyi bir hayata götürür.” Bu, bir başka sağduyu tanımıdır ve Ferguson tarafından yine bir kız öğrenciye atfedilir. Bu tanım basit bir şekilde, dindar olmanın, ahlakın neyi gerektirdiğini tanımlamaksızın ahlaklı olmak olduğunu iddia eder.

“Din, duyguyla karışık ahlaktır.” Bu tanım, on dokuzuncu yüzyıl İngiliz yazarı Matthew Arnold’e aittir. Söz konusu tanım, beşerî duygu ya da hislerin mevcut dine yönelik ahlaki ahlaki anlayışa eşlik etmesi gerektiğini vurgulayarak yukarıda zikredilen kız çocuğunun sağduyulu cevabını tanımlar.

“Din, bütün görevlerimizi ilahi emirler olarak kabul etmektir.” ‘Bu tanım, on sekizinci yüzyıl felsefecisi Immanuel Kant’ın ‘*kategorik emri*’nin bir şekildir; Kant, hepimizin itaat etmesi gereken ahlaki bir yasa olduğunu ileri sürer. Din, Din bu ahlak yasayı Tanrı’dan bir emir olarak yorumladığı zaman var olur.

“Din, yeteneklerimizin özgür kullanımına engel olan endişelerin toplamından ibarettir.” Ferguson bu tanımı, yirminci yüzyılın başlarında yaşamış bir Din Felsefecisi olan Salomon Reinach’a atfeder. Bu tanım dine yönelik olumsuz bir tavrı ima etmekle birlikte, dinin işlevunu ezeli yasaları, tutumları ya da adetleri tanrısal emirle uygulama olarak tanımladığı için, dinin ahlaki tanımı grubuna dâhil edilir.

1.1.3. Dinin Felsefi Tanımları

Teolojik tanımlarla ilişkili olsalar da felsefi tanımlar, genel olarak dini, gayr-i şahsi, soyut bir kavrama uygun olarak tasvir ederler. Ferguson bu kategoriye dâhil edilebilecek olan birçok örnek iktibas eder.

“Din, bireyin kendi ile baş başa kaldığında yaptığı şeydir.” Bir yirminci yüzyıl felsefecisi olan Alfred North Whitehead’dan alınan bu tanım, soyut yalnızlık düşüncesini, beşerî varoluş içindeki temel dini boyut olarak tespit eder. Muhtemelen bir

kimse (basit bir şekilde, tek başına ya da yalnız olmanın aksine) yalnızlık durumunu ya da yalnızlığın farkında olmayı başardığı zaman dinî bir tecrübeyi gerçekleştirmiş olur.

“Din, insanın kendi dışında bir varlık olan kendine özgü varlığıyla ilişkisidir.”

Bu iddia, on dokuzuncu yüzyıl felsefecisi Ludwig Feuerbach’ın din hakkındaki teorisiyle ilişkilidir. Bu teoriye göre din, beşerî bir yansıtmadır (projeksiyon). Bu teori dini, (sevgi, güç, umut ve bilgi gibi) beşerî özelliklerin mükemmelleştirilerek dışarıda var olduğu tasavvur edilen hayali bir varlığa nakledildiği her yerde var olan bir şey olarak tanımlar.

“Din, nihai bir ilgidir.” Yirminci yüzyıl teoloğu Paul Tillich takdim edilen bu tanım, dinin en basit ancak en temel tanımlarından birini meydana getirir. Tillich’e göre din, *“insanların nihai olarak kendilerini ilgilendirdiğini kabul ettikleri bir ilişkidir.”* Açıkça bu ilişki, Tanrı ya da manevi varlıklarla ilgili olabilir; ancak söz konusu ilişki kapsam olarak manevi varlıklardan daha geniş olduğundan din, birçok hususi özneler, semboller ya da kavramlarda ifade edilen soyut bir ideayı ifade eder.

1.1.4. Dinin Psikolojik Tanımları

Psikolojik tanımlar dinin; dini obje karşısında insanın duyguları, hisleri ve psikolojik durumlarıyla ilgili olduğunu vurgular. Ferguson’un verdiği örneklerden bir kısmı şunlardır.

“Din, sakın bir şekilde düşünüldüğünde, dehşete düşüren bir sahra olan bu dünyada teselli aramanın bir sonucudur.” Bu tanım, yirminci yüzyıl felsefecisi Bertrand Russell tarafından geliştirilmiştir. Söz konusu tanım, bu dünyada tecrübe edilen talihsizlikler ve acılar sebebiyle insanların dinde, teselli ya da avunma aradıklarını vurgular. Daha sonra Sigmund Freud’u tartışırken de göreceğiniz gibi, teselli ve avuntu psikolojik ihtiyaçlardır.

“Din, deruni tecrübenin bir türüdür.” Bu tanım deruni tecrübeyi vurguladığından dini, *mutlak bir bağlılık hissi* olarak tanımlayan on dokuzuncu yüzyıl teoloğu Friedrich Schleiermacher tarafından sunulana benzer psikolojik bir tanım olarak tasnif edilebilir.

“Din evrensel, takıntısar bir nevrozdur.” Bu tanım, Sigmund Freud’un psikanalist okulunun takipçilerinin bakış açısı içerisinde yer alır. O dini, evrensel bir şey olsa da insanlığın psikolojik sağlığına kavuştuğunda üstesinden gelinmesi gereken psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlar.

1.1.5. Dinin Sosyolojik Tanımları

Dini, kültürel normları şekillendiren bir grup bilinci ya da genel olarak toplumun üretimi olarak vurgulayan tanımlar, sosyolojik tanımlar diye adlandırılabilir. Ferguson’un listesi bu kategori içinde yer alan aşağıdaki tanımlara yer verir.

“Din, halkın afyonudur.” Karl Marx tarafından inşa edilen bu tanım, dinin sosyal ya da ekonomik gücü elinde bulunduran kimseler tarafından kalabalıkların bastırılmasından doğduğuna işaret eder. Bu güçler dinin mesajını, bastırılmış olanı, gelecek adil bir düzen ümidiyle bu dünyadaki kaderinden memnun olmasını sağlama için kullanırlar. Bu yüzden de din hem bastıran hem de bastırılan için sosyolojik bir işlev icra eder.

“Din, değerlerin muhafazasıdır.” Bu tanım, Ferguson tarafından on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında yaşayan Alman felsefecisi Harald Hoffding’e atfedilir. Ancak söz konusu tanım, Emile Durkheim gibi geleneksel sosyologlar ya da Bronislaw Malinowski gibi antropologlar tarafından yaygın olarak kabul edilen bir görüşü de yansıtır. Bu görüşe göre din, toplum içinde muhafaza edici bir güç olarak tasvir edilir. Bu güç, grubun temel değerlerini tanımlar ve sonra da bu değerleri tabiatüstü güçlere müracaatla muhafaza eder ve güçlendirir.

“Din, bütünüyle tatmin edici bir hayata yönelik ortak bir arayıştır.” Bu tanım psikolojik bir tanım gibi görülmekle birlikte, ortak arayış üzerindeki vurgusu, söz konusu tanımın sosyolojik bir kategoriye dâhil edilmesini sağlar.

Sosyolojik bir tanım, bir insan topluluğunun varlığını dinin temel kriteri haline getirir. Bu insan topluluğu, toplumun kendisinden daha büyük kuvvetler ya da güçlere olan inançlarıyla özdeşleştirilir; toplum bu inançlar tarafından bir arada tutulur ve

varlığı devam ettirilir.⁷ Din tarifleri temel bir kavram veya merkez bir mana etrafında toplanmıştır. “*Ruhi olay*” (Taylor), “*Tabiatüstü güçlerle ilgili*” (Weber), “*Kutsal-Kutsal dışı meselesi*” (Durkheim) “*Mantık üstü, esrarlı*” (Otto), “*En üst gerçek kutsalın tecrübesi*” (Wach), “*Ayinle ilgili adetler, bağlılık*” (Radcliffe-Brown) “*Tabiatüstü düzen, nihai gerçek, temel davranış*” (Parsons), “*Sosyal bütünleşme, topluma güç veren, duyguları onaylayan, aklileştiren ve destekleyen bir sistem.*”(Davis), “*Kutsallık yerleşmiş beşeri hareket*”(Berger), “*İnsanüstü varlıklar*” (Bouquet), “*sosyal bağın temeli*”(Nottingham), “*En üstün ilgi*” (Tillich) “*Nihai meseleler*”(Yinger) “*İnsanüstü varlık ve güçler*” (Firth) “*İnsanüstü faaliyetler*”(Goody), *Sembolik şekiller, varlığın nihai halleri* (Bellah), *İnsanüstü olaylar.*(Sprio), Sembolik sistem (Geertz), “*Dünya görüşü*” (Luckman), “*Kararsızlığın, belirsizliğin azaltılması*” (Luhmann), “*Tecrübe üstü*” (Robertson), “*Tecrübe üstü görünen ve görünmeyen dünya*”(Hill), Küll’ün yolu (Schmid), “*Ekstra tabiat, kriterler bütünü*” (Wilson), “*Sosyal bütünleşme işlevi*” (Malinowski), Tariflerde ve izahlarda kullanılan merkez mana ve temel kavramlardan bir kısmıdır. Weber, sosyolojik de olsa, tabiatüstü güçlere bağlı da bulunsa, tarif yoluna gitmemiştir. Durkheim ise, tarifte başka bir yol açarak, dini kutsalın toplumda bir uygulaması olarak bakmıştır. Etnoloji ve sosyolojinin başlangıç dönemlerindeki pozitivist muhteva, tariflerin bir kısmını yönlendirmiştir. Pozitivizmi aşan materyalist tarifler de vardır. Feuerbach, Marx ve Engels’in din anlatımları gibi. Feuerbach’a göre “*Allah inancı, kendi sınırlılığını ideal bir varlıkla karşılaştırma eğiliminden doğan projeksiyondur. Din, insanın kendi düşüncesinin insanlar üstü bir plana aktarılışıdır. Ruhun ölmezliği, ilahi adalet ve benzerleri, insanların bu konuda susamışlıklarının soyut bir plana aktarılışıdır. Dünya ötesi, bir insani isteğin şekil değiştirmesidir. Rüya dinlerin anahtarı, duygu açığözlerle gördüğümüz bir rüya, din ise uyanan şuurun rüyasıdır.*” Marks’a göre, “*baskıya tabi yaratıkların iç çekmesi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz olayların ruhudur. Halkın afyonudur.*” Burada afyonun manası, Marx’a göre, bir üst sınıfın halkı uyutmak için kullandığı bir vasıta değil, insanların kendilerini olayların yüzeyinde batmadan tutabilme için kullandıkları kendi kendini aldatmacadır,

⁷ James L. Cox, **Kutsalı İfade Etmek: Din Fenomonolojisine Giriş**, Çev. Fuat Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s 18-24

İllüzyondur. İnanan sosyologların tariflerinde ise din, mana ve değerlerin kaynağıdır. Mümkün olduğu kadar muhtariyet içinde yapılan tarifler de vardır.”

1.1.6. İslam’a Göre Din

İlahi kaynaklı ifadelerin esas alındığı, yani belli bir dini inanç ve ideolojisinin hâkim olduğu din tariflerine gelirsek, ilk planda İslam’ın zihniyetleriyle karşılaşırız. Bugün din bilimcileri de giderek “Allah’ın dinine” doğru bir yaklaşım içine girmişlerdir. Vergote şöyle der: “*Artık din sosyologları ve din bilimcileri, genişletilmiş bir din tarifini benimsemek istiyorlar. Mesela E. Schillebeeckx, solunda sonsuzun idraki olarak evrensel bir biçimde beşerî olan dinden hareketle Allah’ın dinine götürmeyi tercih ediyor.*” İslam’a göre dini tarif ederken doğrusunu yanlışını, hak olanla olmayanı ayırt etmek ön şarttır. İslam âlimlerine göre hak din, ilahi bir terbiye kanunudur. İslam nazarında din, Allah tarafından kurulup, mensuplarını dünya ve ahiret saadet ve selamete götüren iman ve amellerden müteşekkil bir yol ve müessesedir.’ Bu ve benzeri tariflerde dinin “*Allah tarafından vaz olunmuş bir kanun olduğu, insanlara saadet yollarını gösterdiği, yaratılışlarındaki gaye ve hedefi bildirdiği, insanları iyi işlere sevk ettiği*” belirtilmekte, vahiy esas alınmaktadır.⁸

İslam’a göre her şey, Mutlak Varlık hakikatine ve tevhid gerçeğine dayanır. Âlemde çok görünen maddi manevi her şey birlik içindedir. Tesadüf, kaos, düzensizlik yoktur. Mutlak Varlık Allah, her şeyin başı, her şeyin sebebidir, her şeyin yaratıcısıdır. O’ndan başka hiçbir şey kendiliğinden değildir, sonsuz, ezeli ve ebedi değildir. Her şey O’na dayanır. Hangi zamanda, hangi yerde olursa olsun, hatta ‘insan’ denen varlık olsun olmasın bu hakikat değişmez. Yani bu hakikat insanın inşası değil, objektif olarak vardır. Hakikati insan inşa edemez, ancak onu terennüm eder ve bu terennüm seviyesi değişir durur. Hiçbir zaman hiçbir devirde insan idraki bu hakikati tam olarak ihata edememiş olmakta beraber, mutlak hakikatle insan cinsi arasında, şu veya bu şekilde köprü kurmuştur. İşte bu köprü dindir ve bu köprü yalnız insan cinsine aittir.

İslam kelamcıları dini dört özelliğiyle tanıtmaya çalışmışlardır:

⁸ Yümni Sezen, a.g.e., s 31-32

Din, her şeyden önce tabiatüstü bir nitelik taşır. Tabiat, insanın gözünde tapınmaya layık bir nesne değildir. Onun ne kendinden bir gücü vardır ne de bağımsız bir yaratıcılığı bulunur. Tabiat ilimleri ilerledikçe, kâinatın sırları çözüldükçe bu daha iyi anlaşılmaktadır. Tabiat nesnelerini ve olaylarını kutsallaştıran ilkel kavimler bile aşkın bir varlık inancına sahip bulunmaktaydılar. Yani olayların inancına göre din din tabiatüstü bir nitelik taşır. Din mukaddestir. Kutsiyet kavramı ile din kavramını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Takdis, aslında tenzih demektir. Yani ulûhiyet makamına yakışmayan şeylerden Allah'ın beri ve yüce olduğunu kabul etmektir. Allah her türlü eksiklikten münezzehtir. Diğer varlıklara nispet edilen kutsiyet hem nisbî hem de mecazi bir muhteva taşır. Dinin ana özelliğinden biri değişmezliktir. Tabiatüstü ve kutsiyet özelliği taşıyan bir sistemin ana fikirlerinde değişiklik arz etmesi, bir manada kendisiyle çelişik hale gelmesi demektir. İbadet şekli, helal haram vb. değişikliklerle, sosyal ve medeni değişmelere müteallik olanlar, dinin özünden değildir. Dinin bir özelliği ona gönülden bağlanmak, şartsız itaat etmek unsurunu taşımasıdır. ⁹İslam inanç ilkelerine dayalı olarak Müslüman düşünürler tarafından yapılan en yaygın tanıma göre din, “*Akl-ı selim sahiplerini, kendi ihtiyaçlarıyla, bu dünyada doğruluğa, salaha; öteki dünyada kurtuluşa götüren ve yüce Allah tarafından konan kanundur.*” Bu tanımda, Müslüman düşünürlerin, bir taraftan dinin hem bu dünyadaki hem de öteki dünyadaki işlevlerini göz önüne alarak bir din tanımı geliştirdikleri, diğer taraftan ise onun aklı kullanmaya engel olmadığını vurguladıkları görülmektedir. Bu, dini bütün boyutlarıyla kuşatan bir tanım olmasa da insanın yeryüzündeki yaşamının dışına taşmasıyla Batılı birçok düşünürün din tanımından farklı bir nitelik arz etmektedir. ¹⁰

Dini inancın kişilerin yaşam şeklini ve değerlere yönelik yargılarını etki altında bırakan bir boyutu da vardır. Toplumun bu değerlerle uzlaşması ile bağlantılıdır. Bireysel olarak doyuma ulaşıldığı zaman toplumlarda bu değerlerle ilgili farkındalığa

⁹ Yümni Sezen, a.g.e., s 32

¹⁰ Ed: Niyazi Akyüz- İhsan Çapcıoğlu, a.g.e. s.42-43

ulaşacaktır. Din, bu değerleri yaygınlaştırır, kişilerin kimlik oluşumunda katkı sağlar ibadetleri ve hayat tarzını oluşturur tarihi ve dünyayı şekillendirir.¹¹

Dinin toplumsal yapı içerisinde birçok işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz. İster olumlansın isterse olumsuz bir tavır takınılsın din, işlevleri bakımından toplumun temel dinamiklerini ve kurumlarını etkileyen, onlara yön veren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, hayatın ve var oluşun anlamı, ölüm sonrası hayat, ahiret ve selamete ulaşma vaadi bağlamında kişisel varoluşsal bir işleve; kültürel, sosyal dayanışma, bütünleşme, kimlik ve aidiyet sağlama bakımından da toplumsal işlevlere sahiptir. Dinin toplumsal bütünleştiricilik işlevi, özellikle kültüre ve değerlere nüfus eden ve insanlar için istikrara sağlayıcı bir unsur olmasında yatar.¹²

Dinin en önemli toplumsal işlevlerinden biri, onun toplumsal düzenin korunmasını sağlayıcı ‘muhafazakâr fonksiyonunda toplanmaktadır. Bu yönü altında din, dini inanç ve normlar, toplumda önemli bir “sosyal kontrolünü üstlenirler. Dindeki günah-sevap ve helal-haram gibi normlar, aynı zamanda ve birçok durumda toplumdaki ‘ahlakî normların temel ölçütlerini sağlayıcı işlevler’ görürler. Dinin, dinî inançlar ve uygulamaların, ayin ve törenlerin ‘toplum dayanışmasını güçlendirici rolleri bulunmaktadır. Aynı şekilde din, kişi ve topluma, içinde yaşanan dünyaya ve hayata bir ‘anlam kazandırma işlevi’ görür ve böylece onların dünya görüşleri ve hayat anlayışlarının şekillenmesinde önemli roller üstlenir.¹³ Durkheim, dinin minyatür bir toplum modelini temsil ettiğini söylüyor. Hemen hemen tüm dinler dini mesajı yaymaya çalışırlar. Mesajın yayılması ile kitle ve küreselleşme kavramları arasında yakın bir ilişki vardır. Geleneksel zamanda, dini mesajlar camiler ve kiliseler gibi kurumsallaşmış yapılarda yayıldı. Modern zamanlarda, teknolojik araçların, geleneksel yapılarla birlikte, bu tür mesajların daha geniş kitlelere ulaştırılmasında büyük öneme sahip

¹¹ Nüket Elpeze Ergeç, ‘Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Görüntü Açısından İncelenmesi’, II. Ulusal Dini Yayınlar Kongresi, Konya: Selçuk İletişim Dergisi, 05-07 Kasım 2004, s.187

¹² Celaleddin Çelik, **Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına**, Hikmet Yayınları, 2013, s.145

¹³ Ünver Günay, a.g.e., s 415-416

olduğu görülmektedir. Geleneksel ve modern araçların kullanılmasının bir sonucu olarak, dinin başka bir yeni yapıya sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.¹⁴

1.2. MEDYA ve ÇEŞİTLERİ

İletişim ve bilginin çok önemli olduğu çağımızda bireysel ve toplumsal hayatta iletişim ve bilgi aktarımı çeşitli kanallarla yapılmaktadır. Son yıllarda ise kitle medyasının kısaltılması olan medya kavramı kitle iletişim kavramı yerine kullanılmaktadır.¹⁵ Toplumun tümünün ya da önemli bir bölümünün alıcı konumunda olmasından dolayı “kitle iletişime”, bunu sağlayan materyallerde “*medya*” denmektedir.¹⁶

“Medya” araç, ortam, vasıta anlamına gelen Latince kökenli “medium” kelimesinin çoğulu olan media sözcüğünden dilimize geçmiştir.¹⁷ Yazılı, görüntülü ve sözlü basını içeren “mass media” terimi günümüzde özetlenerek “media” olarak kullanılmaktadır.¹⁸ Medya sözcüğüse (Latince “ortada bulunan” anlamındaki medius) alıcı ve verici arasında önemli bir etkileşim olasılığı bulunmadan, bir başka deyişle bireylerarası iletişimden (yüz yüze alışveriş) farklı olarak, alıcının vericiye zayıf bir yanıt verme yetisi bulunduğu, küçük topluluklarda örgütsel iletişimden (örneğin şirket iletişimi ya da okulda ders) ayrılan uzaktan ilişki kurmaya göndermede bulunur. Latin kökenlidir, Fransızcada çoğul olarak medias olarak yazılır, İngilizcede ise tekil medium ve çoğul “media”yı korur. Bununla birlikte medium Fransızcadan alınmıştır, medya anlamında da bütünüyle teknolojik boyutunu düşündürmek için kullanılabilir (televizyon medyumunu elektronik, görsel ve sözel yöntemlere dayanır, kitapsa yazılı dili ve kâğıdı kullanır). İngilizce mass media (değişmez) deyimini Fransızcadan alınmıştır, büyük ölçekte, medya, kitle medyası ya da medya olarak adlandırılır. İletişim tekniklerini (basın, sinema, televizyon) ve bunları hazırlayan endüstrileri belirtir.¹⁹ Medyanın genel çerçeve da tanımını yapmak gerekirse “*Yazı, ses ya da görüntü*

¹⁴ A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, a.g.e., s.146

¹⁵ Vedat Demir, **Türkiye’de Medya ve Özdenetimi**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları,1998, s.9

¹⁶ Mehmet SAĞNAK, Medya-Politik, İstanbul: Eti Kitapları Yayınları,1996, s. 43

¹⁷ Gülseren Adaklı, **Türkiye’de Medya Endüstrisi**, Ankara: Ütopya Yayınları, 2006, s. 17.

¹⁸ Atilla Girgin **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik’ti**, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2000, s. 47.

¹⁹ Éric Maigret, **Medya ve iletişim Sosyolojisi**, Çeviren Halime Yücel, 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş. 1.Baskı 2011, s.41

*aracılığı ile iletişim kurmayı sağlayan yazılı ve elektronik basın, internet, hipermedia, bilgisayar, video, haberleşme uydusu, frekans dağılımı, kitap, slayt, mültivizyon, faks, tele-foto, radyo-foto, telefon vb. gibi araçların tümüne medya denilmektedir.”*²⁰

Medyanın insan yaşamındaki rolü, birçok araştırmanın konusu olmuştur ve en ‘bireysel ve toplumsal etkisi en çok olan alanlardan biri’ olarak belirtilmiştir. Bir ülkede medyana olan ilginin artması üç nedenden kaynaklanmaktadır: para, okur yazarlık ve dürtü. Halkın çıkarları artmış, ekonomik seviyeleri artmış ve medya ile yakınlık derecesi artmıştır. Yaşadığımız çağ bundan dolayı iletişim çağı olarak adlandırılır. Ekonomik kalkınmanın ve sanayileşmenin önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen medya, dünyayı küçük bir köye dönüştürüyor, insan hayatının neredeyse her aşamasına girmiş ve en önemli yeri almıştır.²¹ Uydular vasıtasıyla gerçekleştirilen yayınlar ülke ve sınır tanımamakta, bu yayınlara hiçbir otorite ve güç eski klasik denetim ve sansür yöntemlerini uygulayamamaktadır. Medya sayesinde olaylar ve haberler dünyanın neresinde olursa olsun, anında insanların oturma odalarına kadar bütün gerçekliğiyle girebilmektedir.²²

Günümüzde çeşitli iletişim teknolojileri görülmektedir. Bunlar: Telefonlar, faks makineleri, cep telefonları, sinema, kayıtlar, CD’ler, video, televizyon, bilgisayarlar ve internet. Bu teknolojiler, günlük yaşamımızın birer parçası olarak kabul edilmektedir. Günümüzde insanlar aynı olayları farklı yerlerde denemekte, birbirleriyle bağlantılı bir dünya yaşamaktadır. İnsanlar aynı popüler müziği, filmleri ve televizyon programlarını alıyorlar. Bugün gazete çevrimiçi okunabilmekte, cep telefonu kullanımı patlama yaşamakta, dijital televizyon ve uydu yayımı hizmetleri, izleyicilere seçenek sunmaktadır. Ancak bu iletişim devriminin can damarını internet oluşturmaktadır. Ses tanıma, geniş bant yayımı, web yayıncılığı ve kablo bağlantıları gibi teknolojilerin yayılması ile internet, geleneksel medya biçimleri ile arasındaki ayrımları silme ve

²⁰ A. Rıdvan BÜLBÜL, İletişim ve Etik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2001, s.6

²¹ Sinem Sünör, ‘Reklamcılık ve Şiddet’ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2005), s.1.

²² Vedat Demir, **a.g.e**, s.6

enformasyon, eğlence, reklam ve ticaretin medyadaki izleyicilere ulaştırılmasında tek mecra olma tehdidini taşımaktadır.²³

Medyanın en önemli işlevlerinin başında haber ve bilgi sağlama gelir. İletişim araçları gelişmeler hakkında bilgi aktarırken hedef kitlelerin ülke ve dünya sorunları hakkında bilgi sahibi olmasını sağlarlar. Bu işlev toplumun habere, bilgiye ve fikre ulaşmasını, onların derlenmesini ve onların yayılmasını içerir.²⁴

Medya ve iletişim teknolojileri küresel ve yerel anlamda taşımakta büyük bir rol oynar. Medyanın bu işlevi karşılıklı bir ilişki halinde ilerler. Bir yandan bireye kültürel değerler kazandırırken ulusal ve uluslararası ölçekte hareket ederken, diğer yandan bireylerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına da karşılık verirler. Medya kişilerin, haber alma, bilgi edinme, iletişim kurma, eğlence, boş zaman değerlendirme gibi ihtiyaçlarını da karşılayarak yaygın bir eğitim aracı görevi görmektedir. Bireyler zamanın ve mekânın kısıtlaması olmadan medya vasıtasıyla sosyalleşme ihtiyacını da karşılamaktadırlar.²⁵

Medya endüstrisi kitap, gazete, dergi, film, radyo, televizyon, bilgisayar, CD, kaset, fotoğraf, video, bülten panoları ve internetten oluşmaktadır. Başka açıdan ele alırsak, yeni iletişim ortamları, toplumun isteğine göre sürekli olarak gelişmekte ve değişmektedir. Yetişkinler, medyadan örgün eğitimden sonra öğrendiklerinin büyük bir bölümünü öğrenirler. Medya, yetişkinler için yaşam boyu eğitim sağlıyor, ayrıca dünya görüşlerini şekillendiriyor. Modeli takip ederek ve alarak en yüksek seviyede öğrenmeyi başarmak için, davranışlar alınmadan ve tekrarlanmadan önce açık bir ifadenin yapılması gerekmektedir. Modelin davranışı kodlama, adlandırma veya hayal etmekten iyidir. Eğer bireyler sonuçlara sahip olanlar için değerli bir davranış izlerlerse, modellenmiş davranışları kendilerine uyarlarlar. Eğer model, özenle seçilmiş bir örnekte görüldüğü üzere, bir örnek olarak görülüyorsa, bazı yönlerden benzerlerse, ünlü, alınan davranışları çoğaltma eğilimindedir. Modellerden öğrenmeye ek olarak Albert Bandura, medyanın toplumdaki ve özellikle de bireyler üzerindeki etkilerini açıklamak için

²³ Mahmut Tezcan, **Sosyolojiye Giriş**, 9. Baskı, Ankara, Anı Yayınları, 2016, s.281

²⁴ Nurettin Güz, **Türk Basınında Gündem Oluşturma**, Yeni Türkiye, Sayı -12, 1996, s. 982.

²⁵ Mustafa Arslan, **Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine**, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, s .8-9, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/birtop/article/view/5000202014/5000173235>,

Sosyal Öğrenme Kuramı'nı da kullanmıştır. Bandura ve arkadaşları hem çocukların hem de yetişkinlerin, medyaya karşı bir tavır içinde davranabilmeleri, duygusal olarak yanıt verebilmeleri ve yeni davranışlar öğrenebilmeleri gerektiği konusunda uyarılmışlardır.²⁶

Medya, popüler kültürün geniş kitlelere aktarılmasında önemli işlevler üstlenmektedir. Okuyucu, dinleyiciler ve izleyiciler, kültür endüstrisinin ekonomik, kültürel ve ideolojik temelinin konusu haline gelmiştir.²⁷

Günümüz dünyası medya ve medya mesajları ile donatmıştır. Her geçen gün medya araçları gelişip sayısı ve türü arttıkça medya mesajlarına ulaşım da daha kolaylaşıp ivme kazanmaktadır. Mesajların artmasıyla gerçek dünya ve medya birbirine daha karışıyor, daha karmaşıklaşıyor, bir bakıma entegre oluyor ve ayrılması zorlaşıyor. Bugün medya salt bilgi kaynağı ve konu belirleyici değil aynı zamanda yakın bir arkadaş konumunda. Medya, genç- yaşlı herkese farklı ölçüde de olsa ulaşmakta, sadece bilgilendirmekle kalmayıp eğlendirmekte ve bireyin değer yargılarını, tavırlarını, inançlarını değişik oranda etkilemekte yeniden şekillendirip değiştirmektedir.²⁸

*“Modern iletişim araçları maddi olarak yaşamalarını sağlayacak gelir düzeyine ancak sınıfsal farklılıkların sınırlarını yok eden bir içerik üretimiyle ulaşabilmektedirler. İletişim araçları böylece sokaktaki adama, ortalama yurttaşa seslenme gibi bir çözüm yolu icat ederek, en geniş hedef kitleyi oluşturduğunu varsaydığı halk kesimine ulaşmak için halkın dilini ve konuşma biçimini taklit etmektedir. Üstelik bu farklı toplumsal sınıflara seslenen tüm medyanın izlediği bir yol olarak biçimlenmektedir. Hem üst kesimlere hem de alt kesimlere hitap eden medya arasındaki fark içerik ve haber açısından farklılıklardan daha çok, sunum ve biçim farklılığı olarak karşımıza çıkmaktadır.”*²⁹ Kitle iletişim araçlarında yer verilen bir

²⁶ Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s. 59

²⁷ Enderhan Karakoç, **Medya Aracılığıyla Popüler Kültürün Aktarılmasında Toplumsal Değişkenlerin Rolü**, e-GİFDER, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/83945>, s. 247

²⁸ Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s. 56

²⁹ Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s. 124

konunun dinleyici ya da izleyici tarafından algılanma şekli ilgili konu ile bağlantılı kullanılan sembollere ve kelimelerin içeriğine bağlıdır.³⁰

Toplumların kendi kültürlerine has bir değer sistemi vardır. Bu değer yargıları toplumda kuşaktan kuşağa sosyalleşme yoluyla aktarılır. Medya ve teknolojik gelişmelerdeki hızlı gelişmelerle paralel olarak, küreselleşme, ekonomik çekişmeler, siyasi dengesizlikler, hızla artan nüfus, küresel ısınma ile dünyada sürekli ve hızlı bir değişim yaşamaktadır. Modernleşme ve küreselleşme ile birlikte dünya ülkeleri arasında sınırların kalmayışı kültürlerin hızla birbiriyle etkileşim halinde olması, her alanda yaşanan çıkar çatışmaları içinde bulunduğumuz değerler sistemini etkileyerek değişime zorlamaktadır. Çağımız insanı değerler sistemi hakkında değil, gelişmiş teknolojilerinin getirdiği klonlama, çevre sorunları, ötenazi gibi konularda uzlaşmaya varılamamış küresel bir dünyada hayatını sürdürme çabası içerisinde.³¹ Medyanın yaydığı popüler kültür öğelerinin etkisinde yaşayan toplum üyeleri medya organlarının onlara dayattığı değerler sistemini günlük hayatında kendisine kılavuz olarak kemale ermeye çalışmakta ve gerçek dışı olan sanal bir mutluluk yaşamaktadır.³²

Çağdaş teknolojinin tüm imkânlarının kullanıldığı bu medya toplumun her kesiminde etkili olmakta, özellikle insanların fikir ve duygularını değiştirici imkânları elinde tutan bu güç, toplumları günlük alış-verişlerinden siyasi tercihlerine, dini düşüncelerinden, müzik ve sağlık konularına kadar izleyenleri tesiri altına almakta ve her alanda etki altında tutmaktadır. Kısacası medya önceliklerimizi ve ilgi alanlarımızı şekillendirdiği gibi gündelik hayatları da etkileyebilmektedir.³³

Birkaç yüzyıl boyunca bilgi aktarım araçlarında dünya çapında bir devrim olduğu söylenebilir. Başlangıçta medyanın yavaş ilerleyişi izleyen etkisi, benzersiz dinamikleriyle yeni bir hız ve yükseliş kazandı. Batı dünyasının 16. yüzyılda şaşırtıcı bir şekilde bir araya geldiği teknoloji ve ulaştığı nokta telgraf, radyo, televizyon gibi

³⁰ Nüket Elpeze ERGEÇ, **Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Görüntü Açısından İncelenmesi**, II. Ulusal Dini Yayınlar Kongresi, Konya: Selçuk İletişim Dergisi, 05-07 Kasım 2004, s.185

³¹ Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s.1

³² Sadık Güneş, **Medya ve Kültür**, Vadi Yayınları, Ankara, 1996, s.13.

³³ Benjamin Radford, **Medya Nasıl Yanıltıyor**, Güncel Yay. İstanbul,2004, s.15

yeni elektronik medya teknolojisi olan; video kaydediciler ve internet ile her daim sosyal hayatı yeniden şekillendirecek etki ve güce sahip bir kitle medyasına dönüşmüştür.³⁴ Medyayla iletilen kültür dünyadaki egemen güçler tarafından içerikleri belirlenmektedir.³⁵

“Toplumsal bir ürün olarak basının içeriği, içinden çıktığı toplumu yansıtır.” cümlesi gazeteciliğin varlığını temellendirebilmek için kullanılan kurucu ve köklü bir söylemdir. Bu söylemden hareketle farklı medyayla yapılan gazetecilik türlerinin gerçekte toplumla paralel şekilde yayın yaparak, toplumun temel dinamiklerini koruyucu ve geliştirici bir muhtevaya sahip olması gerektiği üzerine durulur. Gazetenin birinci amacı halk adına, halk için yapılanları duyurmak, sorgulamak ve toplumu uyarmaktır yaklaşımıyla terazinin bir tarafına toplumu diğer tarafına siyasi ve iktisadi iktidar biçimlerini yerleştirerek gazeteye halkın yanında yer alması gerektiğine dair rol biçer. Gazetenin iki işlevinden bahsedilir. Bu iki işlevi, Yusuf Kaplan şu şekilde aktarır:

“Birincisi; medya Devlet ile toplum arasında toplum ’un duyarlılıklarını, sorunlarını, taleplerini temsil eder ve yansıtır. Çünkü devlet, Anthony Giddens’in deyişiyle “örgütlü şiddet kullanan en büyük bir enstrüman”’dır. Devlet (nesnenin), toplumun (kolektif öznenin) ve toplumun bireylerinin (münferit öznenin) temel insanlık, varoluş ve hayat haklarına müdahale etmemesi, toplumdaki özgürlük alanlarının genişletilmesi için vardır medya. Medyanın birincil varlık nedeni budur. İkincisi de Benedict Anderson’ın enfes bir şekilde tasvir ve tarif ettiği gibi, medya ‘hayali bir toplum ve kültür’ üretir. Böylelikle sözgelişi aynı gazeteyi okuyan Van’daki bir vatandaşla Edirne’deki bir diğer vatandaş birbirlerinden habersiz bir şekilde aynı kültürel, sembolik ve entelektüel anlam haritalarını çoklukla farkında olmayarak yeniden-üretmiş, içselleştirmiş olur.”

Kaplan’ın vurguladıklarından hareketle gazete için toplumsal olanın bir yansıması ifadesini kullanmak; gazeteyi toplumun inanç-kültür ve değerleriyle barışık bir aygıt olarak görebilmek mümkündür. En kötü ihtimalle biraz daha ihtiyatlı

³⁴ Mehmet Akgül, *Medya ve Din Radyo İletişimi ve Gözyaşı FM Örneği*, www.ilahiyat.konya.edu.tr/indir.php?b=4&dfa=0752639001392213435&dga=s1

³⁵ Enderhan Karakoç, a.g.e, s.246

yaklaşıldığında bile gazetenin, içinden çıktığı toplumun temel kodlarından haberdar olduğunu ve temel değerlerin kurucusu din bilgisi gibi konularda aktarma yaparken hata yapmamaya özen göstermesi gerektiğini belirtmek gerekir.³⁶

Türkiye’ de gazeteciliğin temel problemleri arasında yer alan din bilgisi yanlışları, gazetelerin toplumla olan ilişkisinin yüzeysel olduğunu; gazete-toplum ilişkisinin teoride olması gerektiği gibi olmadığını ve gazetecilerin benzer yanlışları yapmak konusunda ısrarcı olduklarını göstermektedir. Aynı yanlışların yıllar sonra bile tekrarlanabiliyor olması, İslam’ın beş temel şartı söz konusu olduğunda bile yanlış cümleler kurulabilmesi, bunun sık sık tekrerrür etmesi, problemin oldukça köklü olduğunu; gazetecilerin toplumun değer-inanç ve kültürünü anlama noktasında yeterli çabayı göstermekten uzak olduğunu işaret eder. Gazetecilerin mevcut yaklaşımın açıklanmasında Türk modernleşmesinin zihinlerde yaşattığı savrulma süreci açıklayıcı bir iddia olarak ileri sürülse bile, günümüzde bilgiye erişme imkânlarında yaşanan artış, meselenin biraz da önemsenmediğini, din bilgisinin tamamlanması konusunun eksik kaldığını göstermektedir.³⁷

Televizyon, olayları görüntü ve ses olarak bazı elektronik aşamalardan geçirerek manyetik dalgalarla taşımaya yarayan bir araçtır.³⁸ Televizyonun babası olarak tanınan Paul Nipkow, 1884 yılında resim tarama makinesi yaparak bu taranmış resmin telgraf hatlarından iletilmesini tasarlamıştır. Bugünkü televizyon kamerasının ilk halini ise ionoscope adıyla 1923 yılında Vladamir Zworkin yapmıştır. Westinghouse ve Fansworth’un da katkılarıyla televizyon alıcı ve verici sistemleri 1930’larda geliştirmiştir.³⁹

Türkiye’de televizyon yayıncılığı 1968’deki deneme yayınlarıyla hayatımıza girdi, yetmişli yıllarda paket programlara dayalı bölgesel yayınlarla daha fazla nüfusa ulaştı. Tek kanallı devlet televizyonu başlangıçta sadece akşamları program yayınlarken, sonradan bu yayını bütününe yaydı, nihayet 1984 yılında renkli yayıncılığa geçti. 1990 yılından itibaren ise özel kanalların kurulmasıyla birlikte

³⁶ Ed. Mete Çamdereli, **Medya ve Din**, Köprü Kitapları, 1. Basım, İstanbul 2014, s.15-16

³⁷ Ed. Mete Çamdereli, a.g.e, s.27

³⁸ Aysel Aziz, **Radio ve Televizyonla Eğitim**, A.Ü.S.B.F Yayınları, Ankara 1982, s. 14

³⁹ Ed: Mesut Aytekin, **Yenilenen Medya**, Kocav Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2014, s.32

yepyeni bir evre başladı. Bu dönemde genel manada devlet yayıncılığı formatının dışına çıkıldığı gibi, özel kanallar arası rekabet, yayıncılığın farklı biçimleri ve imkânları konusunda da engin bir tecrübe birikimine imkân verdi.⁴⁰

Yapılan araştırmalar sonucunda: “*Sosyokültürel farklılıklara göre televizyon karşısında geçirilen saatler 1 saat ile 5 saat arasında değişmekle birlikte ortalama izleme 4 saat olarak görülmektedir. İstatistikler eğitim ve gelir seviyesi düştükçe izleme oranlarının arttığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre Türkiye’deki nüfusun büyük bir kısmının (%83) günlük sosyal aktivitesinin 4 saatlik bir bölümü televizyon seyretme eylemi ile yer değiştirmiştir.*”⁴¹

Dünya çapında yapılan araştırmalar ve istatistikler, çocuklar da dahil olmak üzere boş zamanların çoğunun televizyon izleyerek geçirdiğini gözlenmektedir. Boş zaman aktivitesi olarak görülen televizyon izleme zamanları, uluslararası istatistiklerde günde ortalama 2-4 saat arasında görülmektedir. Bu, zorunlu yaşamsal faaliyetlerimizin tamamından kalan çoğu zamanın televizyonun önünde geçirildiği anlamına gelir.⁴² Televizyonla ilişkimiz, vazgeçilmez ve kontrol etmek mümkün değildir, bu yüzden sürekli endişeliyiz ve yaptıklarımızdan her zaman şikâyet ediyoruz. Vazgeçemeyeceğimiz, televizyonun bizi çevreleyen duvarların ötesinde dünyaya ulaşmamıza izin vermesidir. Onun sayesinde dış dünya ile ilişkimiz genişliyor televizyon sayesinde, odamızın dört duvarı arasına insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar çok insanı bir araya getirmemizi sağlıyor. Televizyonun bu yönü, insanların sosyalliği ve bilgi veya açlık ihtiyacı açısından daha önemlidir.⁴³

Modern teknolojinin en önemli ürünlerinden olan medya, özellikle izlenme ve görsellik alanında daha etkin olan televizyon, gösterişin ve bu arada dini gösterişin inşa olunmasında daha işlevsel olabilmektedir.⁴⁴ Bugün televizyon günlük hayatımızın her köşesinde. Televizyondan her şeyi öğreniyoruz, televizyona geniş katılımlı ortamlar da eşlik ediyor. İzleyici ve yayınlar arasında zihinsel bir ilişki olduğu apaçık ortada.

⁴⁰ M. Naci Bostancı, **Televizyon Dilindeki İslam**, Odak Yayınları, Ankara 2004, s.10

⁴¹ Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s 10

⁴² Nurçay Türkoğlu, a.g.e, s 11

⁴³ Ed: Mesut Aytekin, a.g.e, s.49

⁴⁴ Ejder OKUMUŞ, Gösterişçi **Dindarlık**, Pınar Yay.,2002 İstanbul, s.233

Genellikle, eğlendirici televizyon bir öğretmen gibi, yönlendirici mesajları izleyicilere gönderir. İdeal; Medyanın önemli bir dalı olan televizyonun ana görevi, halkın bilinçlenmesine katkıda bulunacak ürünler ortaya koymaktır.⁴⁵

Kitle iletişim araçları çağımızda kültür aktarıcısı ve oluşturucusu olarak toplumların kültürlerini şekillendirmede etkin ve etkili bir rol oynamaktadır. Bu açıdan bakılıp hareket edildiğinde en etkili kitle iletişim aracı kabul edilen televizyonun etkileri neticesinde meydana gelmiş bir kültür tipolojisi olarak popüler kültüre yansımaları ve etkileşimini ortaya koymak önemli bir yer tutar.⁴⁶ Şüphesiz, kültürel hayatın değişimi üzerinde en fazla etki yaratan kitle iletişim aracının yaygınlığı, etkinliği, formatı dikkate alındığında televizyon yayıncılığı olduğunu söylemek yanlış değildir. Başka hiçbir iletişim aracı televizyon ölçüsünde yaygınlığa sahip değildir. Dünyanın her yerinde her evde aşağı yukarı bir televizyon alıcısı vardır. Yine, hiçbir iletişim aracı, televizyon hariç, aynı anda ‘şimdi’ duygusu yaratarak milyonlarca izleyiciyi bir araya getirmiş değildir. Televizyon yayıncılığının ağırlıklı olarak görüntüye dayanması, programların akışı içinde her kesimden insana hitap edebilecek tarzda düzenlemelerinin yapılabilmesi, kolay izlenebilmesi, eğitim ve sınıf farklılıklarının engeline takılmaksızın etkisini her yere ulaştırmasına imkân vermektedir. Öte yandan izleyicilerine ‘haber’ vermek kadar eğlence sunması, sürekli şimdi ne olacak duygusunu ayakta tutan sürprizlere ve skandala açık yayıncılığı ortalama bir insanın bir hayli zamanını televizyon karşısında geçirmesine neden olmaktadır.⁴⁷

Televizyon bir teknoloji olarak hayatla karşılıklı bir ilişki içindedir. Televizyon kanalları program içeriklerini hayattan alırken, aynı zamanda bunu kendi formatlarında dönüştürmekte, “ maddi değil ideolojik bir yeniden üretime” hayata göndermede bulunmaktadır. Televizyon, toplumdaki ideolojiler kadar ütopya, kişisel tecrübeler kadar kültürün genel kalıpları üzerinden giderek etkisini gösterir. Bu durumda, kendi güzergâhlarının dışında televizyonun uzantısına dönüşen, onun dili, görüntüleri, hikâye etme tarzı, değerlere ilişkin hiyerarşik anlatımı üzerinden ilişkiye geçirilen hayat alanlarından bahsetmek mümkündür. Berger bu etkiyi şu şekilde dile getirir:”

⁴⁵ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e., s.187

⁴⁶ Enderhan Karakoç, a.g.e., s.247

⁴⁷ M. Naci Bostancı, a.g.e., s. 94

Televizyon ortak fantazyalar- düşler ve günübirlik kuruntular- üretmektedir. Yığinsal olarak üretilen bu fantazyaların özel yaşamımızdaki fantazyalara dönüşme eğilimi vardır. Özgür ve bağımsız insanlar olduğumuza ilişkin kimi yansımalarla avutulmamıza rağmen televizyon, bizim mantıksallığımıza saldırmakta, bizi geçici isteklerle ve içtepillerle dolu yaratıklar haline dönüştürmekte ve bireyselliğimizi yerle bir edecek şekilde – günlük- deneyimlerimizi standartlaştırmaktadır. Sonuçta televizyon gerçeklik duygumuzu çarpıtarak yok etmektedir.⁴⁸

Televizyon, hazırladığı programlarla insanların duygu dünyasına direkt müdahale eder. İnsan doğasında duygulara ilişkin ne varsa, onları ön plana çıkarır, kullanır ve sömürür. İnsanlar bunun farkında olmazlar. Gündelik hayat da (iş hayatı, aile hayatı, sosyal hayat) insanların televizyon izlemesine göre düzenlenmiştir. Televizyonun günlük yaşamda çok yaygın bir araç haline gelmesi ve her yaş grubundan izleyicilere yönelik çeşitli programların yayınlanması nedeniyle, toplumsal hayatı etkileyen, belirleyen en güçlü aygıt olmuştur. Televizyon artık bir kitle iletişim aracı olmaktan çıkmış, kitleleri etkileme, ikna etme aracına dönüşmüştür. *“Televizyon, nüfusun çok büyük bir bölümünün beyinlerinin oluşturulmasında bir tür fiili tekele sahiptir.”*⁴⁹

Günlük hayatta yaşadığımız sıkıntıları ve gerginlikleri televizyona kaçmak için yeterli sebep gibi görünüyor. Bu sebepten televizyona yönelmek bir kaçma eylemidir. Televizyon seyri, insanların gündelik iş hayatının stresinden sıyrılıp strese maruz kaldıkları zaman yaptıkları bir eylemdir. İnsanları televizyona yönettmenin bir başka nedeni, alışkanlık haline gelmiş olmasıdır. Televizyon, toplumun yaşam tarzının kesitlerini (dini inançlar, gelenekler, ulusal değerler, cinsellik) gösterdiği için dikkat çeker. Görüntüleyenler için birçok programın topluluk hayatına uygun basit bir dil kullanmaz. Çoğu program entelektüel aktivite içermez, yorucu değildir.⁵⁰

“Televizyon, teknik ve görsel eylemlerin bir araya getirildiği bir gösteri dünyasıdır. Sınırlı alanlarda çekim yaparak sınırsız bir duygu dünyası yaratma fırsatı

⁴⁸ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.15

⁴⁹ Pierre Bourdieu, **Televizyon Üzerine**, İstanbul: YKY, 1997, s.23.

⁵⁰ Tahir Karaboğa, **Bir Kitle İletişimsizlik Aracı Olarak Televizyon**, http://www.ilefarsiv.com/id/yazi_4.htm 16.08.2017

*sunuyor. Televizyon yayınları, gerçek dünyayı görsel göstergelerle yorumlayan ve anlatan dizeler halinde ortaya çıkar. Bu nedenle, yayınların yapım sürecindeki belirli göstergelerin anlamları tespit edilebilir. Televizyona dayalı bilimsel analizin amaçlarından biri, televizyonda sembolik işaretlerin kullanımı konusunda izleyicide farkındalık yaratmaktır.”*⁵¹

Televizyonun hayat üzerindeki etkisine yönelik etkisine yönelik en güçlü eleştiriler ‘Komşuluk ilişkilerini zayıflattığı, artık insanların birbirleriyle konuşamaz hale geldikleri, başkalarıyla aynı mekânda bulunsalar bile televizyon ile birebir ilişkiye girerek yalnızlaştıkları vs. şeklindedir.⁵² Bir diğer eleştiri de eskiden aileler toplanmak için oturma odalarının ortasında duran masaları kullanırken, günümüzde bu masanın yerini televizyon almıştır. Ancak televizyon bütün dikkati kendi üzerinde toplayarak, ortak bir birleşme alanından çok aile bireylerine ortak bir kaçış alanı sağlamaktadır. Aile bireylerinin yaptıkları otak tek şey gerçek olmayan bir dünyada gezintiye çıkmak, televizyon izlemektir. Karmaşık gerçeklerle dolu dünyayı içinde dolaşarak anlayabilmemiz mümkün değildir. Dünyada neler olup bittiğini öğrenmek isteyen insan kendi evine koşup, kendisini bekleyen televizyonun düğmesini açmak zorunda kalmaktadır.⁵³ Televizyon, hayatımızı, sosyal çevremizi, başka medya organının yapamayacağı yöntemlerle bizim yerimize dizayn eder. Hakikatin, bilginin ve televizyonun gerçekliğinin tanımlarının belirsiz olduğunu düşünmüyoruz, kayıtsızlık bize anlamsız geliyor ve tutarsızlık özellikle akıllıca görünüyor⁵⁴

Televizyon yayıncılığının öncelikle gündelik hayatın ritmi üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bir köye elektriğin gelmesinden önceki ve sonraki dönem arasında, orada yaşayanların hayat tarzı bakımından oluşan derin farkın bir benzerini televizyonun hayata girmesi içinde söyleyebiliriz. Televizyon ekranlarında gösterilen, anlatılan konulardan haberdar olmak demek, onun en merkezi yere yerleştiği yeni türden bir cemaatin aktif bir üyesi olmak, televizyonun etkin bir rol oynadığı genel yaşam stilinin dışına düşmemek anlamına gelmektedir. Gündelik konuşmaların

⁵¹ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e, s.195

⁵² M. Naci Bostancı, a.g.e., s.11

⁵³ Ed: Mesut Aytekin, a.g.e, s.57-58

⁵⁴ Tahir Karaboğa, a.g.e

bağlamını önemli ölçüde televizyona ait veriler için, iletişime katılabilmek de aynı arka plandan haberdar olmakla mümkündür.⁵⁵

Televizyon hayatımızın tüm yönleri üzerinde, toplumsal ilişkiler boş zamanımızı değerlendirme şekillerimiz ve tüm hayatımızda, düşündüğümüzden ve hissettiğimizden daha etkili olduğu bir araçtır. Televizyonsuz bir hayatı düşünmek neredeyse imkânsız. Televizyonun bu vazgeçilmezliğinin bir sonucu olarak, dünyada, diğerlerinin adına bir düşünce üreticisi olarak hareket eden ve tek biçimlendirici, yönlendirici, tüm dünyanın dizginlerini diğer insanlar tarafından yayıncı güçlerin eline terk edilmiştir. İlginç olan şu ki, televizyonun bu önermelerine göre, onlara direnemeyen bir izleyici boyutu da var. Günlük yaşamda da görülebileceği gibi, bu kitle değerlerin ortadan kalktığı, insan ilişkilerinin çıkarlara dönüştüğü ve saygı ve sevgi kavramlarının yok olduğu konusunda şikâyetle bulunabilir. Ancak, hala televizyonun büyümesine sürüklenir.⁵⁶ Televizyon okuma kültürünü yok etmiştir. Zihinsel gelişim için okuma eyleminin yerini hiçbir eylem tutamaz. Seyirci olmak için hiçbir özelliğe ihtiyaç yoktur. “ Televizyon okuma-yazma kültürünü genişletemez ve pekiştirmez. Tersine, okuma-yazma kültürüne saldırır.⁵⁷ Kültürün tek taşıyıcısının kitap olduğunu düşünen Cemil Meriç’e göre televizyon kültürü diye bir şey yoktur. Televizyon, aylak, şuuru iğdiş edilmiş, hiçbir zaman okumak ve düşünmek alışkanlığı kazanmamış sokaktaki adam için icat edilmiş bir nevi afyondur. Televizyon seyrederken şuurumuz yarı uykudadır. Bu itibarla seslerin ve renklerin cümbüşü ile bir kat daha sarhoşlaşır ve kendimizden geçeriz. Televizyon kişiyi gerçek hayattan koparan, şuurdaki son pırıltıları da yok eden bir cehennem makinesidir. Yokluğa, boşluğa, şuursuzluğa açılan bir kapıdır. Bu korkunç tiryakilik, kurbanlarını Batılılaştırmaz, batırır. ⁵⁸

İnternet, çağımızda teknoloji ve iletişimde ulaştığı son noktayı temsil ediyor. Teknolojik ve kültürel bir alan olarak internet, değişen sosyal yapıyı hızlandırıyor. Her geçen gün interneti, dünyayı kendi ağırları ile kucaklamakta ve küresel bir iletişim aracı

⁵⁵ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.94-95

⁵⁶ M. Doğan Karacoşkun, ‘Bireysel ve Toplumsal Çözümde Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler’, s. 227-228 [http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(307\).pdf](http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(307).pdf); erişim tarihi 17.08.2017

⁵⁷ Ed: Mesut Aytekin, a.g.e., s.34

⁵⁸ Ed: Mesut Aytekin, a.g.e, s.54

olarak önemli sosyal değişimlere öncülük etmeye devam etmektedir. Toplumun tüm dinamikleri internette henüz çizilmemiş bir yer arıyor.⁵⁹

Geçtiğimiz otuz yılda, teknolojideki hızlı gelişmeyle birlikte, insanlar ses, görüntü, bilgi araçlarıyla buluşmuş, hatta duygular anında aktarılmış, böylece internet yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Öte yandan, iletişim alanına eklenen yeni araçlarla (cep telefonları, portatif bilgisayarlar, internet erişim saatleri, oyuncaklar vb.) McLuhancı teknolojisi vücudun bir uzantısı haline geldi. Dijitalleşme ve uydu uygulamaları ile iletişimin niceliksel dönüşümü artarken, anlık ve sürekli bilgi ağı arasındaki etkileşimi sağlayan esnek ağ yapıları ve geleneksel medya ile niteliksel bir değişim olmuştur. Bilgisayar tabanlı yeni haberleşme teknolojileri sayesinde, izlenen internet galaksisine dönüşen dünyada, bilginin iletilmesi ve yayılmasında eşî görülmemiş bir hız olmuştur. Etkileşim özelliği sayesinde, çevrimiçi ağlar, yüz yüze iletişimde olduğu gibi, grupların ve bireylerin karşılıklı iletişimini kolaylaştırır. Bu noktada, internet sadece bir bilgisayar ağı değil, aynı zamanda milyonlarca insanın veri alışverişi yaptığı bir platforma dönüştü. Sosyal ağların internet tabanlı iletişime sağladığı fırsatlar, İnternet'in evrimindeki son aşama olan Web 2.0 anlamına gelmektedir.⁶⁰ Ayrıca; Küresel ve yerel olan arasındaki sınırları belirsizleştirerek iletişim ve etkileşimde yeni kanallar açarak günlük yaşamın dış hatlarını dönüştürmektedir.⁶¹

1.2.1. Dünya’da ve Türkiye’de İlk Dini Yayınlar

Dünyada ilk dini yayın diyebileceğimiz yayın Amerika’da, devlet radyo istasyonu 1921 yılında yerel bir kilisenin kontrolünde kurulurken; ikincisi ise 1944 yılında özgürlükçü Hristiyan mezheplerine karşı kurulmuştur. Avrupa’da ise Vatikan Radyosu 1931’de, Mussolini’nin izniyle sadece kendi dini doktrinini anlatmak için yayına başlamıştır. Türkiye’de ise radyoda yapılan ilk dini yayın 1932 yılı Ramazan ayı,

⁵⁹ Recep Vardi, **İnternette Yer Alan Dini İçerikli Bilginin Güvenilirliği**, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016, <http://dergipark.gov.tr/bozifder/issue/22460/240240>, s.87, erişim tarihi 27.08.2017

⁶⁰ A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, **Çevrimiçi Din: Dini İçerikli Bir Facebook sayfasının Gösteribilimsel Analizi**, Yıl /14, Sayı/27, Bahar/2016/1, s.146

⁶¹ Mahmut Tezcan, **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2016, s.282

kadir gecesinde Ayasofya Camii'nden naklen yayınlanan mevlit programıdır. Bu yayın Ayasofya Camii'nden Dolmabahçe Sarayı'na M. Kemal Atatürk'ün emriyle yapılmıştır. Bu özel yayın paranteze alınacak olursa, Türkiye'de radyo yayınları içinde dini program ve konulara yer veren yayınlara Türk modernleşmesinin o yıllardaki göstergeleri açısından 1950'li yıllara kadar rastlanmaz. Resmi devlet radyosunun dışında, dini yayın yapan özel radyolara ise 1993 yılının sonlarına doğru tanık olunacaktır. Türkiye'de özel ve dini içerikli yayınlar yapan medya geleneği 1993'ten sonra TGRT ile başlamış, sonraki tarihlerde programlarında 'dini içerikli yayınlara' yer veren veya 'salt dini yayın' yapan radyo istasyonları ulusal ya da yerel ölçekte artış kaydetmiştir.⁶²

Dini programların artan ağırlığına ve dini radyo-televizyon kuruluşlarının artan sayısına ek olarak Türkiye'de kamu hizmeti yayıncı kuruluşu olarak yayın yapan TRT ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ortaklığında, 2013 yılında Diyanet Radyo, 2015 yılında ise Diyanet Kuran Radyo yayın hayatına başlamıştır. Aynı şekilde 2012 yılında başlayan bir yıllık test yayınının ardından 2013 yılında, TRT Diyanet televizyon kanalı düzenli yayınlarına başlamıştır. Ancak ilk dini radyo programlarını yayınlamasından bu yana, TRT'nin yer verdiği dini programların içeriği pek çok cemaat ve kişi tarafından eleştirilmiş ve yetersiz bulunmuştur. Diyanet Dergisi'nin radyo ve televizyonda dini yayınlara yer verdiği 14. sayısında il müftüleri ile gerçekleştirilen röportajlarda programların bilgililiği ve ilgili kurumlar tarafından hazırlanmaması, programların toplan sürelerinin azlığı, programlarda "gerçek" dine değil kalıplaşmış yargılara yer verildiği gibi eleştiriler yer almaktadır.

Mevcut yayınlara eleştirilerin yöneltildiği ve dini yayıncılığın nasıl yapılması gerektiğine dair bir somut öneri getirme çabasındaki Baydar ise sadece İslam'a mahsus olan "Hakk'ı Tebliğ" görevini yerine getirecek olan radyo ve televizyonları İslam Radyo-Televizyonu şeklinde tanımlamıştır. Böyle bir yayın organının varlığının faydalarını ise İslam toplumunun kendi bilgi dünyasına ulaşacağı önemli bir aracı ele geçirmiş olması, insanların kendisini horlayan ve hakaret ederek imanını küfürle değiştirmek isteyenleri dinlemek ve izlemekten kurtulmuş olmaları, İslami bilgi üretiminin yeniden başlaması, İslami eğitimin güçlenmesi, Müslümanların güç birliği

⁶² Mehmet Akgül, a.g.e., s.3-4

sağlamaları, Müslümanların mutlu ve acı günlerinde İslami duyarlılıkla yardıma koşan, onları İslam’a ulaştıran bir merkezin ortaya çıkması şeklinde ifade etmektedir. TRT’nin yayınlarının dini ihtiyaçlara cevap vermekten uzak olduğunu ve yorum farkları nedeniyle “tebliğci” sayısı kadar İslam dininin ortaya çıkmasını eleştiren Baydar, özel radyo ve televizyonların da dini günlerde daha fazla insan çekmek için dini programlara yer verdiğini belirtmektedir.⁶³

1.2.2. Medyadaki Dini Bilgi Eksikliği ve Giderilmesi Adına Çözüm Önerileri

Medyadaki din bilgi eksikliğinin giderilebilmesi için yapılabilecek birkaç öneri: gazete, radyo, televizyon ve internet haber sitelerinde en az bir din bilgisi uzmanı profesyonel olarak istihdam edilmelidir. Böylece haber, dolaşıma sokulmadan önce uzmanı tarafından doğruluğu teyit edilerek muhtemel bilgi yanlışının önüne geçilmiş olur. İletişim Fakültelerinden mezun olduklarında gazeteci adayı sıfatı kazanan öğrencilere, en azından seçmeli ders kapsamında din alanıyla ilgili bir dersin müfredata konulması sorunu en başından çözecek bir formül olabilir. İletişim Fakülteleri ve İlahiyat Fakülteleri arasında yüksek lisans programları için yeni bir formülün üretilmesi gerekir. İlahiyat Fakültesi mezunları yüksek lisans yaparken medyada görevlendirilebilir. İletişim Fakültesi mezunları da İlahiyat Fakültesinde yüksek lisans yapabilir. Mevcut sistemde böyle bir imkân olsa bile özendirilmesi ve teşvik edilmesi gerekir. Devletin ilgili kurumları ya da üniversiteler medya profesyonelleri için temel konular çerçevesinde seminer düzenleyebilirler. Ayrıca belli aralıklarla medyaya brifing verebilir. Uzaktan eğitim gibi alternatifler de masada olabilir. ‘Din’ söz konusu olduğunda medya da hata yapılmasının önüne geçilebilmesi için dini hayata dair çalışma yapan vakıf ve derneklerin de sorumluluk alması çözüm için gereklidir. Sivil Toplum Kuruluşları hiçbir kurum ayrımı gözetilmeksizin gazetecilere yönelik atölye çalışmaları düzenleyerek bu alandaki hataların düzeltilmesi için çaba sarf edilebilir. Böylece muhabir ilgili haberle yüzleştğinde (eğer bilinçli tercihi değilse) bilgi yanlışlığı yapmak hatasına düşmeyecektir.

⁶³ Sinem Akyön, **Türkiye’de Dini Yayıncılığın Gelişimi: Dini Radyolar**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s.79

Medya kuruluşları din bilgisi konusundaki basit hataları önlemek içinde özel çalışma yapabilir. Medyanın mesleğine karşı olan sorumluluğunu yerine getirebilmesi açısından önem taşıyan böylesi uygulamalarla belirli bir mesafe kat edecektir. Bu kapsamda dışarıdan eğitim desteği alınması gibi formüller problem karşısında medyanın ciddiyetini göstermesi açısından önemlidir.⁶⁴

*“Medya ve din ilişkisinde verimliliği arttırmak, yanlış anlaşılmanın önüne geçmek ve tarafları ortak bir zeminde buluşturmak öncelikli amaçlar olarak belirlendi. Algıların medya üzerinden şekillendiği ve post modern dünyada dine olan ihtiyacın yükseldiği bir dönemde medya ve din ilişkisini tartışmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Geleneksel medya ve özellikle yeni medya, istemli ya da istemsiz, etkileşim içinde olduğu her bireyin düşüncelerine, inançlarına, davranışlarına kısacası hayatına nüfuz etmektedir. Günlük konuşmalardan, akademik araştırmalara kadar etkisini hissettiren medyanın, dinle ilişkisi hakkında söylenebilecekler ise iki alanın sınırsızlığına koşut geniş bir tartışma alanını oluşturmaktadır. Özellikle yeni neslin elde ettiği bilgilerin büyük kısmının medya kaynaklı olduğu düşünüldüğünde, sağlıklı din ve medya ilişkisinin sağlanmasının gerekliliği daha net görülmektedir. Medya, dini bilgi için sadece bir tehdit oluşturmaz, aynı zamanda medyanın, dini bilginin yayılması için bir fırsat da sunabileceği aşikârdır.”*⁶⁵

1.2.3. Medya ve Sosyalleşme

İnsan sosyal bir varlıktır. Böyle söylenmesinin sebebi onun doğal eğilimi ve insan topluluğuna duyduğu ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. İnsanların yaratılış açısından diğerleriyle ilişki kurması gerekir.⁶⁶ Literatüre E. Durkheim tarafından eklenmiş olan Sosyalleşme, *"kişinin ait olduğu sosyal kurumları öğrenme süreci, daha genel olarak, yaşadığı kültürel çevrenin nasıl bir yol olduğu ve uyum içinde yaşamının öğrenilmesi."*

⁶⁴Ed. Mete Çamdereli, a.g.e., s.28-29

⁶⁵İstanbul Ticaret Üniversitesi Medya ve Din Sempozyumu Sonuç Bildirgesi, İstanbul, 2015
<http://ww4.ticaret.edu.tr/iletisim/wp-content/uploads/sites/41/2015/04/medyavedin.pdf>, 17.08.2017

⁶⁶Mahmut Tezcan, a.g.e s.57

diğer bireyler, kendilerine ve kişiliklerine uyum sağlama ve yaşadıkları sosyal çevreye uyum sağlama konusundaki deneyimlerini etkileyen aktörler olarak tanımlanır.⁶⁷

Toplumsallaşma süreci doğuştan başlayarak tüm yaşam boyunca süren uzun bir dönemi kapsar. Bu süreç vasıtasıyla birey, bir kişilik kazanmaktadır. Bir başka deyişle, toplumsallaşma, belirli bir toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal ederek o topluma ait bir birey durumuna geliş olayıdır.⁶⁸

Her toplum, eğitim, telkin ve taklit gibi çeşitli yollarla kendi kültürünü, değerlerini, sembollerini, gelenek ve görenekleri ve kurumlarına uygun düşen davranış modellerini üyelerine aktarmak suretiyle, toplum içerisinde yaygın bir şahsiyet tipini oluşturur. Kişinin içinde yaşadığı topluma katılmasını sağlayan bu sürece “sosyalleşme” (socialisation) denmektedir.⁶⁹

Sosyalleşme, bireyin yaşamı boyunca devam eden, çevresinde hazır bulduğu kültürel yapıyı öğrenme ve ona göre değişim yaşama sürecidir. Yeni doğan bir çocuk, daha önceden ‘organize olmuş bir toplum’ içine doğmaktadır. Bu toplum, konuştuğu dili, giyim, yeme-içme tarzı ve günlük hayatında etkili olan kurumları belirli bir süreç içerisinde oluşturmuştur. Aynı zamanda toplum, kültürel birikimini, toplumun yeni üyesine nasıl aktaracağını da belirli bir sisteme bağlamaktadır.⁷⁰

Toplumsallaştırıcı araç, bütünüyle toplumdur. Yani, öğretici, toplumdur. Bunun içinde bireyin ilişki durumunda olduğu diğer kimseler ve gruplar toplumsallaşmayı gerçekleştirirler. Toplumsallaşma, durgun ve yeknesak bir süreç değildir. Birey, birçok araçla toplumsallaşır. Belli başlı toplumsallaşma kurumları, aile, akran grubu, yurt, medya, dinsel kurumlar (Kilise vs.) gençlik hizmetleri örgütleri, iş örgütleri, siyasal ve ekonomik kurumlardır.⁷¹

⁶⁷ Fazlı Arabacı, **Türkiye' de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri**
http://isamveri.org/pdfdrq/D01949/2003_16/2003_16_ARABACIF.pdf erişim tarihi 07.08.2018

⁶⁸ Mahmut Tezcan, a.g.e, s.52

⁶⁹ Ed: Niyazi Akyüz- İhsan Çapçioğlu, **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, 4. Baskı, Ankara, 2012, s 343

⁷⁰ Selim Eren, **İnanç ve Sosyokültürel Çevre Etkileşimi**, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XI/1 - 2007, s.134-135

⁷¹ Mahmut Tezcan, a.g.e., s.59

Sosyalleşme karmaşık süreçte ilerler. Kişi, kendisini kuşatan sayısız fiziki faktörün, yaşadığı sayısız olayın, çevresindeki insanların, geleneklerin ve kuralların, sosyoekonomik ve tarihi arka planından gelen koşullarının ve sayılmayacak faktörlerin etkisi altındadır. Ek olarak, kalıtım yoluyla gelen birçok özellik, bireyi diğerlerinden ayıran özellik olarak ortaya çıkar. Birey, sosyalleşme denen bir süreçle kültürel değerler ve normlar kazanır. Birçok kültürde, çocuğun sosyalleşme kaynağı, toplumun temel davranışlarını öğreten ailedir. Ailenin ardından, okul, bireyin sosyalleşmesinde ikinci faktördür. Çocuk okulda temel becerileri kazanır. Aile ve okul boyunca, çocuklar pratik yaparak sosyal temel davranışları öğrenirler. Bu dönemde temel değer yargılarını, inançlarını, toplumun geleneklerini ve sosyal davranış normlarını öğrenmiş olur.⁷²

Üç aşamada gerçekleşen sosyalleşmenin ilki basamağı bireyin ailede yaşadığı sosyalleşmedir. Akabindeki ikinci aşama okul, iş ve mesleki yaşam, evlilik vb. şekillerde devam eden sosyalleşmedir. Üçüncü aşama ise kişiye yeni fikirler ve davranış kalıplarının dayatılması şeklinde kazandırılmasının denendiği, “boşalt, sonra doldur” ilkesine dayanan ve “beyin yıkama” ve buna benzer yöntemlerle yeniden yapılandırılan sosyalleşmedir., sosyolojik metodoloji içerisinde gençlerin toplumsallaşmasını şekillendiren belirli kültürel etkenler olduğunu savunmuşlardır. Çocuk aile aracılığıyla içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini sosyalleşme sonucunda edinir ve ergenlikle birlikte bahsi geçen sosyalleşme işlevini yerine getirilmesinde, ailenin yanında yaşlılar, işyeri, okul ve medya görevin bir parçasını devralır.⁷³

Medya, kişilerin tutumlarını değiştiren ve sosyalleştiren mühim kavramlardır. Toplumun bilinçlenmesinde, gündeminde genişçe rol edinen söz konusu vasıtalar, artık okulun ve ailenin üstüne çıkan bir ehemmiyete haiz olmuşlardır. Özellikle televizyon yayılması, iletişim araçlarının önemini tüm ülkelerde arttırmıştır.⁷⁴

Yaşanılan çağda yaşamı farklı istikametlere götüren hız ve değişim tarafından eşlik eden iletişim teknolojileri, insanlığa bir ‘yeni medeniyet’, ‘bilgi devrimi’ ya da bir

⁷² Şahin Doğan, **Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyokültürel Faktörler**, Toplum Bilimleri Dergisi S.110

⁷³ Orhan Ayaz, **Sosyal Medyanın Ergenlerin Dini Sosyalleşmesine Etkileri (Sakarya/Akyazı Örneği)**, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.19-20

⁷⁴ Mahmut Tezcan, a.g.e., s.61.

“ağ toplumu” sunmaktadır. İletişim teknolojilerindeki kaydedilen ilerlemeler, tüm egzotikliği ile her çeşit bilgi türüne küresel manada ulaşılabilme imkânı sağlar. Kişiler arası yeni bir sosyal ilişki ağının gelişmesinde, dolayısıyla bir yeni sosyal değerler alanının oluşmasına yol açmıştır.⁷⁵ Modern tabirle medya, kültürün yerel ve küresel merkezde kişilere ulaştırılmasında önemli işlevler görmektedir. Bahsi geçen işlevler adeta bir simbiyosis dahilinde ilerlemektedir. Medya, milli ya da global ölçekte kültürel kodların kişiye verilmesi görevini görürken, diğer tarafta kişilerin psikososyal gereksinimlerini gideren işlevsel bir otomata tranforme olmaktadır. Kişiler, yazılı basın, radyo, televizyon, internet vb. medya ile eğlenme, bilgi edinme, merak giderme, haber alma, kendini ifade etme gibi çok yönlü insani gereksinimlerini yerine getirmektedirler. Bu anlamda medya, “yaygın eğitim aracı” olmanın yanı sıra zaman ve mekân sınırlarının dışına taşan etkin bir “sosyalizasyon aracı”na dönüşmektedir.⁷⁶

Medya içerikleri ve örgütlenme şekilleri ile farklılık arz eder ve toplum üzerinde etkili olabilecek kapsamlı bir alandaki faaliyetleri kapsarlar. Modern toplumlarda medya yaşamın önemli bir parçası haline gelmektedir. Hasleten gazeteler, radyo, televizyon ve internet bunların başındadır. Kitle iletişim teknolojisinin gelişmesiyle bilgiye kolay ulaşım ve dünyanın her yerindeki insanlarla kolaylıkla iletişim çok daha erişilebilir hal almıştır. Medya arasında etkileycilik düzeyi en fazla olan araç televizyondur. Televizyonda yer alan programlar, haberler ve reklamlar düşünce biçimimizi, modayı ve eğlence dünyamız gibi birçok hususta yadsınamaz iletiler sunar. Televizyonun etki alanı pozitif yönde olduğu gibi negatif yönde de gelişebilir. Kendi kültürümüzün yanı sıra başka kültürlerle de aşinalık kazanmamızı sağlar. Televizyonda bulunan medyatik programların bir bölümü toplumu şiddete yönlendirdiği yahut ahlaki değerlere aykırı oluşu nedeniyle eleştiri altındadır. 20. yüzyılda yaygınlaşan ve hayatımızın parçası haline gelen medya, bireylerin sosyalleşmesinde mühim bir yer tutmaktadır. Altını çizmek gerekirse birey, toplumun kendisine verdiği her şeyi olduğu gibi kabul eden ve istisnasız toplumun istediği şekilde hayatını sürdüren bir yapıda değildir. Toplumsallaşmanın etkinliği, yani bireylerin

⁷⁵ Mehmet Akgül, **Dijitalleşme ve Din**, Marife dini araştırmalar dergisi cilt 17, S 2, 2017, s.193

⁷⁶ Mustafa Arslan, **Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine**, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, s .8-9

kültürü özümsemesi ve onun kabullerine uygun davranmaları ihtimali çeşitli nedenlerden ötürü kısıtlıdır. Kısıtlılığın sebepleri, bireysel farklılıklar ne sosyalizasyon sürecinin kendi içindeki elastikiyet ve aksaklıklarıdır.⁷⁷

1.2.4. Medya ve Dini Sosyalleşme

Dini sosyalleşme, sosyal etmenler aracılığıyla kişilerin dinsel inançlarını ve anlayışlarını etkileyen etkileşimli bir süreçtir. Toplumlar yaşamları boyunca farklı sosyalleşme özneleriyle karşılıklı ilişki içindedir. Dinsel tercihleri oluşturan faktörler kişiler, örgütler ve tecrübî kanallardır. Sosyalleşme kaynakları güven veren ve değer atfedilen bağlantı sağlıyorsa sosyalleşme araçları bireyleri etkiler ve olumlu sonuçlar doğurur. Bireyler sosyalleşmenin baskısını reddetmek ve hangi araçların dini tecrübelerle önderlik ettiğinin seçimi için ciddi araçları vardır. Bireylerin dini sosyalleşmesini sağlayan araçlar; aile, okul, din kurumları, akran grupları ve medya etkin faktörlerdir.⁷⁸

"Ben", bireyin, diğerlerinin tutumlarına olan tepkisidir. İnsanlar hakkımızda olan düşünceleri, kendimize dair benlik algısına dair bir belirleyicidir. Etkileşim, ayna benlik kavramıyla izah edilir. Sosyolojik çözümlemede ilk olarak Cooley tarafından kullanılan ayna benlik W. James'in "sosyal benlik" düşüncesiyle desteklenmiştir. Söz konusu durum, sosyalleşme sürecinde insanlar tıpkı aynaya baktıkları gibi, toplumdaki diğer kişileri gözlemleyerek onları istemsizce taklit eder. Açık bir ifadeyle yüzümüzü, vücudumuzu ve elbiselerimizi aynada gördüğümüz zaman bunlara bizim oldukları için ilgi duyarız. Hayal dünyamızda de başkalarının da bizim için tasavvur ettiklerini tahayyül eder, bunlara baz alarak kendimizce sosyal yaşantımıza biçimlendiririz. Kişinin doğduğu ve yaşadığı çevrede dinsel açıdan etki gücü yüksek olan kişi ya da kişiler onun ayna benliğini meydana getirir. Bu nedenle aynanın buğulu ya da hasarlı olması, aynanın görüntüsünü değiştireceği gibi, dinsel açıdan ayna benliği oluşturan kişilerin özellikleri, olumsuz örneklik teşkil edecek davranışları, kültürel değerlere

⁷⁷ Mehmet Davarcı, **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Sosyalleşmesine Etkisi**, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.13-14

⁷⁸ Darren E. Sherkat, **Dini Sosyalleşme: Etki Kaynakları ve Araçların Etkileri**, Çev.: Özcan Güngör, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933032.pdf> erişim tarihi 07.08.2018

aykırı olmaları ve değerleri yanlış bir şekilde aktarıyor olmaları dinsel sosyalleşmeyi önemli derecede negatif bir biçimde etkileyecektir.⁷⁹

Dini sosyalleşme insanların taşıdıkları dinsel tercihleriyle devamlılığı olan bir aşamalar manzumesidir. Bireysel alanda dinsel tekamülü anlayabilmek adına, dinsel tercihlerin nasıl kazanıldığı ve nasıl şekillendiği anlamlandırmak durumundayız. Dikkate değer bir şekilde, dini tercihlerin bakışı ile dini kurumların seçimi birbirine denk süreçler değil, aksine birbirinden ayrı şekilde işleyen süreçlerdir. Dinsel tercihler hayatın köklerine, amacına ve anlamına dair doğaüstü açıklamalar sunan bir araçtır, dolayısıyla bu açıklamalar tam olarak açıklanamaz veya çürütülemez niteliktedirler.⁸⁰

İletişim araçlarının sürekli gelişimi medyanın hayatın tüm alanlarında etkili olmasını sağlamıştır. İletişim araçlarının teknolojik gelişimi sürecinde kültür, iletişim araçları vasıtası ile olabildiğince kitleselleşmiş ve endüstrileşmiş. Popüler kültürün nispeten daha eski dönemlere oranla etkinliğini yükseltmiştir. Paralel olarak gelişmiş ülkelerde kutsala dönüş kavramı karşı karşıyayız. Böylelikle dinin popüler kültür üzerindeki etkinliği artmıştır. Din iletişim araçları vasıtasıyla daha çok gündeme gelir ve daha kolay erişilebilen bir başvuru kaynağı olmuştur.⁸¹

Gazeteden televizyona ve elektronik iletişim aygıtlarından sosyal medyaya kadar yaşamın her anını kuşatan medyanın bilgi verirken neleri eksilttiği gibi soruları sormak, sorgulamak gereklidir. Yayınların içeriği spordan siyasete, ekonomiden magazine ve kültürden sağlık alanına uzanan genişçe bir alandadır. Din olgusu da bunlar arasında yer alır. Türkiye’de İslam Dini pek çok konuda medyada içerik haline gelmektedir. Medya mecraları dini terminolojiye dayanan ifadeleri kullanmaktadır. Medya, toplumun bir özeti niteliğinde olduğu için ve toplum talepleri neticesinde şekillenmesi nedeniyle bu doğal bir durumdur. Bir yanda din, toplumun temel kurucu dinamikleri arasında yer alır. Medya ise toplumsal ve ideolojik aktarımların yansıdığı mecraya gönderme yapar. Din, insan davranışlarına etkisi ve toplumun

⁷⁹ Fazlı Arabacı, a.g.e.

⁸⁰ Darren E. Sherkat, a.g.e.

⁸¹ Mustafa ARSLAN, a.g.e. S .5

şekillenmesindeki rolüyle bir muhteva oluşturur. Medya bu muhtevayı alıp işler, dönüştürür ve yeniden topluma sunar.⁸²

Medya, mesajı ileten/kaynak ve alıcı/ hedef kitle arasında aracı olur. Medya bu bakımdan “tutum değişikliği araçları” olarak görülebilir. Birey ve topluma dönük tutum belirleme, sosyalizasyon, kültürel aktarım gibi işlevler, medyayı din açısından önemli bir araç kılmaktadır. Çünkü din, mesajını toplumun tüm tabakalarına duyurmak ister. Dinsel kurum ya da toplulukların dini mesajları daha ulaşılabilir kılmak için medyayı kullanmak ve daha geniş kitlelere hitap edebilmeyi dilerler. Medya; aile, cami, vaaz gibi geleneksel dini sosyalleşme araçlarına ek “modern dini sosyalizasyon” aracı halini almıştır. Dini sosyalleşme sürecinde medya iki ana işleve sahiptir. Medyanın dini sosyalleşme manasında birincil işlevi dini bilgilerin aktarımıdır. Medya aracılığı bilgilendirici, tanıtıcı ve benimsetici etkinlikler düzenlenmektedir. Medyanın dini sosyalleşmedeki ikincil rolü “rol model” sunmaktır. Sinema, müzik, açık oturum ve haber bültenleri yayınlar aracılığı ile karakterler, kişilerin dini tutum ve etkiler, onlara emsal teşkil eder.⁸³ Toplumu sosyologlar için bir laboratuvarı kabul edilirse şu ortaya çıkacaktır:

XX. yüzyılın sonu ve XXI. yüzyılın başı itibari ile radyo, televizyon, internet, gibi bütün iletişim araçları özellikle değer taşıyan meselelerde artık planlı ve toplumu yahut belirli bir sosyal grubu yönlendirmek, ikna ve eğitim maksatlı bir araç olarak kullanılagelmektedir. Yönlendirme çoğunlukla kamuoyu oluşturma şeklinde vuku bulmaktadır. Televizyonun devlet tekelinde bulunduğu ve aynı zamanda demokrasi ile idare edilen ülkelerde, idare biçiminin olağanüstü ehemmiyeti vardır.⁸⁴

Teknolojik gelişmelerin dini yapılar üzerinde iki farklı etkisine dair görüşler vardır. İlk görüş, “teknoloji dini yapıları zayıflatır” şeklinde iken ve diğeri bunun tam tersi olarak “teknoloji dini yapıları güçlendirmektedir”. Verschoor-Kirss’e göre teknolojik gelişmelerin dini yapıları ve değerleri zayıflattığı şeklindeki görüş, dini inançların bilim ile uyuşmadığını vurgu yapar. Fakat, din ve teknolojinin birbirine dair

⁸² Ed: Mete Çamdereli, a.g.e., s.19

⁸³ Mustafa Arslan, a.g.e, s.9-10

⁸⁴ Ali Coşkun, **Sosyal Değişme Kadın ve Din**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, s.26

bir karşıtlık içerisinde olduğu mutlak bir durum değildir. Teknoloji, dini toplulukların oluşmasına ve yaygınlaşmasına ve dini pratikleri güçlenmesine pozitif manada etki edebilir. Aksi manada; teknoloji topluluk bağlarının azalmasına / kopma noktasına gelmesine neden olmakla birlikte dini pratiklere bağlılığını azaltır. Teknolojinin dini hem zayıflattığı hem de desteklediği diğer bir örnek ise en etkin iletişim aracı haline gelen internettir. Din ve bilim, meşru bir zemin adına inanç veya vahiy karşısında akıl yürütme ve deneyden oluşan farklı argümanlara dayansalar bile; bu ikisi arasında bir olumsuzluk, kişinin bunlardan birini dominant bir olarak hayatın hemen her noktasında bulundurmak istemesi ile çıkar. Diğer bir ifadeyle din veya bilim biri diğerinin aleyhine mutlak doğrular olarak benimsendiklerinde birbiriyle uyuşmaz. Yine de din ve bilimin birbiri ile örtüşmeyeceğine dair bir söylem abartılı olacaktır.⁸⁵

Dini kültür yaygınlaşmaktadır. Özellikle, medyanın sürece katkısı dikkate alındığında, gündelik hayattaki değişim, dini hayatı da aşırı derecede etkilemektedir. Hatta dolaylı gelişmelerle, dinin öz doğasında da bazı değişimler meydana gelmiştir. Medya ve din ilişkisi, etkileşim süreci ve medya kültürü içinde şekil alan dinsel bilgi iletiminin dini inanç, uygulama ve kültürel açıdan ortaya çıkardığı değişim ve sonuçlar tartışılmaktadır.⁸⁶

Kültürün dini olan kısmını medyatikleştirerek halka sunmaları, modern ve gerçekçi bir şekilde dizayn edilen yaşam tarzı ve sosyal ilişki sistemiyle birlikte dini anlamda bir uyanış yaşanır ve bu en üste seviyeye 1960'lı yıllar sonrasına dayanır. Bu uyanış 1960'lı yıllar sonrasında hızını koruyarak ilerler ve bu uyanışa insanlığın üçüncü büyük uyanışı olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde bu uyanış teknolojik gelişmelerle bağdaştırılmaktadır. Çağımız insanları, kişisel kabullerini ideolojilerini ve dine karşı tutumlarını modern dünyanın algılarına göre şekillendirmektedir. Dönüşüm ve bu dini uyanış vasıtaları dini merkezli geleneksel din anlayışından uzak bir şekilde, küresel dünyanın toplum sorunlarına yaklaşım şekline göre ortaya çıkan dışlanmışlık durumu karşısında alakanın, duygusal açıdan durağan, bireysel ve insanlar açısından güvenli bir yaşam istegindendir. Dini uyanışa toplumun önde gelen dini önderler veya

⁸⁵ A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, a.g.e., s.148

⁸⁶ Mehmet Akgül, a.g.e., s.6.

din görevlileri yerine, modern dini idollerdir. Bu idollerin bayraktarlığını yaptığı dünya görüşü, kişiye göre değişen bir manada durağan bir hayat soyut ilke, sembollerden güç almaktadır. İlahi olan ve seküler olan arasında farklılık kalmamış, insanların dini tecrübelerini kapsayan ibadetler yerine salt bir şeye bağlanma ve inanç duygusu doldurmuştur. İbadetler eskiye göre daha az ilgi görmektedir. Modern kuruluşların markalarını etiketlerini bir kimlik gibi benimseyip onların her kapıyı açan bir anahtar gibi görmeleri yeterli görülmektedir. Adeta ‘stil tüketicisi’ gibi topluluğa katılmak yeterlidir. İmaj yeterli olup bu imaj ile bağdaştırılan dindar algısı yeterli görülmektedir. Dini kurumlar ve bu referansla kurulan kurumlar kendilerini bu imaj doğrultusunda şekillendirilmesi pragmatik olarak yeterli görülmektedir. İnsanın içinde olan samimiyet ve aidiyet duygusu ağ toplumu içinde daha fazla ihtiyaç duyulan duygulardandır. Bu yönelişler yalnızlaşan toplumun korunma iç güdüsü ile gerçekleştirdiği adeta sosyal korumasızlığa karşı tavır aldıkları savunma çabası olarak görülmektedir. İnsanların aradığı bu samimiyet arayışı dini uyanışı körüklemekte ve 1990’lı yıllarla birlikte dini yayınlar artış göstermektedir. Televizyon ve radyolarda bulunan kendilerine has bir üslupla yapılan yayınlar medyanın vazgeçilmezi olmuştur kitle iletişim araçları kitlesine ulaşmak adına en az çıkılan program ilkesini takip eder. Eleştirileri azaltmak adına adalet, erdem, ahlak, şeffaflık vb. değer algılarına yönelik ölçütlerle mesajlarının konusu yapar ve eleştiri düzeyini en aza indirir. Toplumun her kesimi tarafından kabul görmeyi amaçlayan bu yayın anlayışı toplumsal değer ve ilgilere yönelik yapılan yayın oranlarını arttırmıştır.⁸⁷

Medyanın din bakımından fonksiyonel işlevlerinde en önemlisi karmaşık soyut ve zor olan konuları toplumun her kesiminin algı seviyesinin anlayabileceği düzeyden işlemesidir. Modern medya organlarının soyut olan dini konuları etkili ve anlaşılabilir biçimde geniş kitlelere ulaştırılması çok önemli bir işlev olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Medya dini konuları sanatlı bir şekilde işler dizi, kıssa, film, hikâye, biçimine dönüştürerek etkin bir biçimde ele alır.⁸⁸

⁸⁷ Mehmet Akgül, a.g.e, s.18-19

⁸⁸ Mustafa Arslan a.g.e, s .12-13

Medyanın yaygınlaştırdığı popüler kültür topluma mal olma anlamına gelmektedir. Dine dair mesajların toplumun her alanına yayma açısından popüler kültürün araçları olan medya organları şüphesiz, rakipsiz olarak kişiler tarafından cezbedici bulunmaktadır. Dine dair mesajları geniş kitlelere ulaştırma arzusu içinde olan kişiler medyanın bu gücünü kullanacağından bu anlamdaki önemini fark edilmektedir. Nitekim din, bazı ilke ve değerler ışığında çeşitli tutum veya davranış değiştirme anlamına gelmektedir. Medya insanların dini tutum ve davranışlarını değiştirmede gizli ya da aleni bir şekilde etkin bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan medya bir nevi dini eğitim vasıtası olarak işlev görmektedir. Modern toplumların geleneksel toplumlardan farkı, dini kimlik ve kolektif bilinç oluşturma medyanın etkisi altındadır. Ulaştırmak istediğimiz mesajların geniş kitlelere ulaşması ve görünür hale gelmesinin baş aktörü medya haline gelmiştir. Karşı karşıya kaldığımız durum medya-din ilişkisinin önemini arttırmaktadır. Dini konuların medyada temsil edilmesi, dinin prensip ve ilkelerinin kitlesel ve popüler hale gelmesini sağlamaktadır.⁸⁹ Kitle iletişim araçlarındaki gelişme sebebiyle dini müessese ve kuruluşların kısa sürede ulaşamadıkları ya da hiç ulaşamayacakları farklı halk kesimlerine ve geniş bir kitleye artık medya yoluyla ulaşabilmektedir. Din medya sayesinde farklı coğrafyalara ulaşabilmekte sınırlarının dışına taşabilmektedir. Sanal vasıtalarla gerçek bilgilere insanlar oturdukları yerden farklı dini inanç ve davranış biçimlerine ulaşmakta ve haberdar olmaktadır. İter kendi dini hakkında uzman kişilere ulaşarak olsun isterse uzakta olan dini inanç ve prensiplere ulaşma olsun artı medya sayesinde kolayca sağlanabilmektedir. Mesela önceleri sadece belli kitleler tarafından dinlenen vaizler medya sayesinde daha geniş halk kitlesine ulaşabilmektedir. Dini öğütler önceleri cami vaazı ya da sohbet ortamlarında dinlenirken medya vasıtasıyla geniş kitlelere ulaşır. Örneğin, eskiden sadece belli gruplarca belli halkalarda dinlenebilen vaiz şahsiyetler medya sayesinde daha geniş kitlelere açılabilir. Dini bilgiler önceleri fakültelerde, camilerde, okullarda öğrenilirken medyanın sağladığı bu imkân doğrultusunda istenilen her yerden öğrenilebilmektedir. Dini tebliğ ve irşat faaliyetlerini yerine getirmek için birçok ortam sunulmuş ve dini görüşler daha fazla sayıda kişiye

⁸⁹ Mustafa Arslan, a.g.e, s .10-11

ulaştırılmaktadır. Medyanın dine karşı olan bu pozitif etkisi sonucunda dini grupların etkisi ve işlevi artmıştır.⁹⁰

Medyanın bilgilendirici- eğitici işlevlerinin yanı sıra tüketim kültürünün ve eğlencenin ürettiği formatı sayesinde sadece bedene ve insan hazlarına vurgu yapan tarafı, şiddet içeren yayınlar sebebiyle izleyici ve dinleyici oranı düşüşe geçmiştir. Medyanın bu bilindik yayınlarının yanı sıra kişileri erdemli ahlaklı olmaya ve güzel davranışlara sevk eden yayınlar sayesinde insan ruhuna hitap eden ve insanları farklı duygulara da sürüklemektedir. İnsanlar kendilerini dini ve ahlaki değerleri uygulamaya davet eden bu tarz yayınları, şiddet, menfaat, ahlaka ve topluma aykırı, tartışma programlarından kaçıp insanlara ideal olanı ve ahlaki olanı sunan programlara yönelmektedir.⁹¹

Medyanın yükümlülükleri de vardır. Bunlar; adil ve abartısız bir şekilde insanları, ulaşılması gereken hedefe ulaştırmak için araç değil amaç olarak görmelidir yaptıkları programların sonuçlarını düşünmeli yerinde ayrıntılar kullanıp bildirileni sunmalıdır.⁹² Sırf reyting alabilme uğruna toplumun ahlaki değerleri yok sayılmakta ve ahlaki önemseyemeyen programlar yapılarak seyirciye sunulmaktadır.⁹³ Amaç geri plana itilip araç amacın önüne geçmektedir. Yayıncılar hedeflediği amaç ve içerikten farklı noktalara gitmektedir. Her konuda olduğu gibi özellikle dini konularında medya da bir meta şekline dönüşmesi, reyting malzemesi olarak görülmesi, bir tüketim malzemesi gibi kullanılması bu sebepten kaynaklanmaktadır. İmaj ve anlatanın öneminin yok edilip hedeflenenin uzağına gidilmesi dini konuların adeta tüketilmesine neden olmaktadır. Bu duruma ticari kaygılar, güncel olma isteği, reyting yarışı ve önde olma isteği popüler kültürün topluma getirdiği olumsuz bu yargılar etkili olmaktadır. Popüler kültür, ilahi kaynaklı bu ilke ve prensipleri meta haline dönüştürüp her şeyde olduğu gibi dini değerlerin de bir tüketim metayı gibi kullanılmasına, değerlerin yozlaşmasına, belli bir üslupla konuşulması tartışılması gereken konuların adeta bir

⁹⁰ Mustafa Arslan, a.g.e, s .16

⁹¹ Mehmet Akgül, a.g.e, s.28

⁹² Raphael Cohen-Almagor, **İfade, Medya ve Etik**, Phoenix Yayınları,1. Baskı,2002, s.101

⁹³ Yalçın Çetinkaya, **Bir Manipülasyon Aracı” Olarak Medya, Medya ve Gençlik**, <http://www.forumgercek.com/egitim-sistemi-egitim-sorunlari/45228-bir-manipulasyon-araci-olarak-medya-ve-genclik.html> erişim tarihi 29.06.2018

mahalle kavgası hainde tartışılmasına, seviyeyi koruyamamalarına neden olmaktadır. Popüler kültürün, bilgiyi enformasyona dönüştürüp değerini düşürerek poplerleştirmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır.⁹⁴

Modern hayatın teknolojik boyutu yaşamın her noktasında olduğu gibi dini alanda da kişilere birçok olanak sunarak ibadet ve uygulamaları kolaylaştırmaktadır. Dini düşünceleri ve ideolojileri kolayca kitlelere ulaştırabilme imkânı ile birlikte, konforlu camiiler teknolojik seccadeler namaz vakitlerini haber veren uygulamalar, Kur'an öğrenimini kolaylaştıran teknolojik yeniliklere kadar birçok imkân ile birlikte dini öğrenmeye imkân sağlamaktadır. Her ne kadar dini öğrenmeye olanak sağlasa a ekonomik bir rantın varlığına da işaret etmektedir. Din, yapılan buluşlarla liberal sistemin içine sokularak seküler ve dünyevi bir araç olan televizyonla birlikte metafizik olan dinide kendi bünyesine dahil etmiřtir⁹⁵

⁹⁴ Mustafa Arslan a.g.e., s.13-14

⁹⁵ Ali Emre Bilis, **Modern Yaşamda Dini Değerlerin Televizyonda Temsili: Nihat Hatipoğlu ile İştar Programı rneği**, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/273199>, erişim tarihi 29.08.2017 s.194

2. BÖLÜM

2.1. KADIN ve KADIN PROBLEMLERİ

2.1.1. Kutsal Kitaplarda Kadın

Kutsal kitapların kadınla ilgili tutumu genel olarak göz önünde bulundurulduğunda Tevrat'ın kadına karşı tutumunun sırf kadın olmasından dolayı bir olumsuzluk içermediği göze çarpmaktadır. Öyle anlaşıyor ki Tevrat'taki kadınla ilgili yer alan ifadeler de çoğu zaman kitabın tahrifinden yahut tahrifinden dolayı olmasa bile Kutsal Kitabın pasajlarının önceleri erkeksi bir zihniyetle yorumlanıp; sonra da bu zihniyetin Kutsal Kitaba direkt olarak yansıtılmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü en çok bilinen bir örnek olması hasbiyle cennetten kovulma hadisesinin müsebbibi Havva olarak tanıtılırken Kur'an bu konuda her ikisini birden suçlamakta hatayı ikisinin birlikte işlediği gerçeğine değinmektedir. Yahudi örfünün kadına karşı olumsuz ve sert tutumu Tevrat metinlerine yansımıştır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan oluşan dört İncil'in kadınla ilgili metnlerinin ise Tevrat'ın kadınla ilgili metnlerine oranla daha ılımlı olduğu görülmektedir. İncil'deki olumsuz ifadeler ise İncil'in kendi metninde değil Mektuplar gibi Hz. İsa'ya ait olmayan hidayete çağırma amaçlı havarilerce yazılan mektuplarda yer almaktadır. Semavî ve İbrahimî dinler diyebileceğimiz Yahudilik ve Hristiyanlıkta da çok eşlilik gayet doğal karşılandığı gibi buna herhangi bir sayısal sınır dahi konulmamıştır. Aslında bu da tamamıyla sosyal hayatın ve şartlarının değişmesiyle oluşan bir durumdur. Zira daha sonra İslam buna bir sınır koyacaktı. Bu sınır özellikle toplumsal hayatın artık değişmesiyle yürürlüğe girecek olan bir sınırlama olacaktı. Bugün ise bu sınırlılık bile yeterli görülmeyecek ve İslam'a karşıt kitleler tarafından İslam'ın kadınla ilgili yorumunda eleştirilecek temel noktalardan birini teşkil edecekti.⁹⁶

İslam'ın kadına önem vermediğini, erkeklerde aynı haklara sahip olmadığını düşüncesini ortaya koyamayız. İslam kadına sayısız hak tanımış ve onları yüceltmıştır. Günümüzde kadına değer verdiğini savunan toplumların aslında kadınları adeta

⁹⁶ Ali Coşkun, a.g.e, s.82-89

metalaştırdığı görülmektedir. Feminizm akımlarının bu tip toplumlarda baskın olduğu görülmektedir.⁹⁷

İslam kızları diri diri toprağa gömen ve kız çocuğu haberi verilince yüzünü ekşiten bir Cahili gelenekten ‘Cennet annelerin ayağı altındadır.’ Anlayışına, algısına ve statüsüne geçiş yaşatmıştır. Hatta daha Hz. Peygamberin hayatında bile Mekke dönemi Müslüman kadını ile Medine dönemi Müslüman kadınının statüsünde ve özgürlüğünde ciddi farklılaşmalar söz konusudur. İslam’ın kadın konusunda takındığı tavrı iyice anlayabilmek için öncelikle Kur’an-ı Kerim’in ve Peygamberin kadına bakış açısına ve bu bakış açısı çerçevesinde Müslüman kadınının sosyal konumunun nasıl şekillendiğine dikkatlice bakmak gerekecektir. Kur’ân-ı Kerim’de kadınlardan, kadınların sosyal konumlarından, onların hak ve vazifelerinden pek çok yerde söz edilmektedir. Kur’ân ta başlangıcından itibaren kadın ve erkeği insan olmak bağlamında eşit görüyor ve onlara hitap ederken âyetlerde açıkça bunu ortaya koyuyor. “ Ve onun âyetlerindendir ki O sizi bir tek nefisten yarattı ve o nefisten zevcini yarattı. Ve bu ikisinden (yeryüzüne) sayısız erkekler ve kadınlar yarattı. “ Bu âyette kadın ve erkeğin yaratılış itibarıyla insan olma noktasında farklı olmadıkları, hiçbirini diğere üstün kılar tarzda ifadelerin bulunmayışıyla açıklamıştır. Ayrıca Kur’ân meşhur ‘Cennetten Kovulma’ kıssası hususunda da ne Havva ne de Âdem’den yana tavır almaz, yani Havva’nın tüm insan neslinin cennetten kovuluşuna neden olduğu şeklindeki kadın daha baştan tüm insanlığın geleceğini mahvetmekle suçlayan ve kadını daha baştan bertaraf edip bir günah keçisi yapan Eski Ahit’te yer alan Tevrat pasajlarındaki İsrail’i kabullenışı ortadan kaldırır.⁹⁸

Dine dair kuralları öğrenmede sözlü geleneği kullanan kesimlerin yoğun olması sebebiyle, kulaktan dolma bilgilerle amel eden toplumun geneli kadınlarla ilgili kalıplaşmış bazı yargıları İslam dini ile özdeşleştirmektedir. İslam dini gelmeden önce kızların diri diri toprağa gömüldüğü adeti İslam dininin gelmesi ile birlikte ortadan kaldırıldığı, çok eşliliğin yaygın olduğu durumdan eş sayısına sınırlama getirildiği gerçeğini düşünecek olursak İslam dininin kadını koruduğu ve daha önce sahip olmadığı

⁹⁷ Betül Dikmen, **Feminist Teoriler Karşısında İslam ve Kadın (Batı ve İslam Dünyasında Kadın Anlayışları Üzerine Felsefi Bir Deneme)**, Farabi e-dergi, Yıl: 2, Sayı: 2 / Ocak 2012, s.22

⁹⁸ Ali Coşkun, a.g.e, s.107-116

haklara kavuşturduğu düşünülmektedir. İslamiyet'in bu haliyle kadınları koruduğu ve onlara değer verdiği düşünülmektedir. Bazı hadislerde ve ayetlerde kadınların konumlarının iyileştirildiğine dair kanının aksine, onların ikincil konuma düşürüldüğü düşüncesi tartışılmaktadır. Tartışma yaratan konular, yaratılış açısından, mirastan hak, cemaatle namaz ve şahitlik gibi konularda İslamiyet'in kadınları toplumsal hayatta erkeklerden aşağı bir konuma ittiği tartışma konusudur. Bu tartışmalar ekseninde oluşan kadın kimliği sadece erkekler tarafından değil kadınlar tarafından da koşulsuz kabul edilmekte hiçbir şekilde yazılı kaynaklardan bilgi edinilmeye çalışılmamaktadır.⁹⁹

“Kur'an-ı Kerim'in kadına yönelik tavrında eleştiri alan üç yön vardır: Biri iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğiyle eş tutulması, biri erkeklerin kadınlar üzerinde avantajlarından bahseden âyet, biri de kadının mirastan erkeğin aldığı yarısını alması. Miras konusuyla ilgili öncelikle şunun çok iyi bilincinde olmak gerekir ki; Kur'an-ı Kerim'in erkeğe kadının iki katı verilmesi gerektiği yolundaki hükmü Kur'an-ı Kerim'in erkek ve kadın arasındaki diğer hükümleriyle birlikte değerlendirilse daha sağlıklı anlaşılabilir. Kur'an erkeğe kadına mehir vermesi gerektiği şartını koyar. 'Kadınlara mehirlerini hoşlukla verin. Eğer kadınlar gönüllü olarak ondan size bir şey bağışlarsa, onu gönül rahatlığıyla ve afiyetle yiyin.' Mehirle ilgili daha birçok âyet vardır. Ayrıca çocuğun ve annenin de nafakası babaya aittir. İslam kadının çalışmasına karşı çıkmamakla beraber, ailenin nafakasının sorumluluğunu erkeğe verir. 'Anneler emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Emzirenlerin yiyecek ve giyeceğini örfe uygun bir şekilde sağlamak babaya aittir. Herkes ancak gücü kadar sorumlu tutulur.' Ayrıca erkek boşanma sürecindeki iddet döneminde de kadının nafakasını sağlamakla yükümlüdür. 'Boşandığınız fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüze göre kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer gebe iseler doğumlarına kadar geçimini sağlayın. Çocuğunu sizin için emzirirlerse, onlara ücretlerini ödeyin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer güçlülükle karşılaşırsanız, çocuğu başka bir kadın emzirebilir.' Allah mümin erkeklere bu kadar sorumluluk yükledikten sonra, kız evladın sadece mirastan erkeğin aldığı yarısını almasını istemiştir, zira Kur'an-ı Kerim'de aileyi

⁹⁹ Yasemin Meydaneri, **Sosyolojik Açıdan Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılar (Kırıkkale Örneği)**, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.92-93

geçindirmekle, mehri vermekle ve hatta iddet döneminde kadının nafakasını sağlamakla yükümlü kılınan erkektir.

Kur'ân-ı Kerim'in kadınla ilgili en çok tartışılan bir diğer hükmü 'şahitlikle ilgili' olan âyettir. Buna göre iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine eşit olduğu kabul edilir. 'Eğer iki erkek bulunmazsa o zaman rıza göstereceğiniz bir erkekler – biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın olsun.' Bu âyetle ilgili Amine Vedud Muhsin'in yorumu oldukça ilginçtir. Bu yoruma göre temelde şahitlik yapan ilk kadının yalancı şahitliğe zorlaması yahut unutmaması durumu gibi durumlarda görevi yalnızca ona antlaşma hükümlerini hatırlatmak olan ikinci bir kadın söz konusu edilmektedir. Yani kadınlardan yalnızca birinin görevi şahitlik olup diğerinin görevi ancak ona hatırlatıcılık yahut hakemlik gibi bir görevdir. ”¹⁰⁰

Bütün bunları anlatıyor olmamızın iki ana sebebi vardır. Birincisi dinin toplumda zihniyet belirleyici unsur olması ve ikincisi de son yirmi yıllık süreçte toplumun genelinde var olan belirgin dindarlaşma eğiliminde Kur'ân-ı Kerim'in kadına ilişkin hüküm ve yorumlarının sürekli tartışma konusu yapılmış olmasıdır. Bu açıdan Kur'ân-ı Kerim'in kadın yorumunun iyi bilinmesi gerekir kanaatindeyiz. Ayrıca gerek kadın erkek ilişkilerinin gerekse kadının sosyal konumunun tarihsel süreç içerisinde hiç de Kur'ân-ı Kerim'in istediği gibi gelişmediği söylenebilir. Ya da Hz. Peygamber devrinde verilen özgürlüklerden kesin bir geriye gidişin söz konusu olduğu söylenmelidir. Tam tersine tarihsel süreçte kadının sosyal konumunun ve diğer toplumsal duruşlarının radikal bir biçimde bazen isteyerek ve bilinçli biçimde, bazen de istemeden ve bilinçsizce Kur'an-ı Kerim'in istediğinin tam tersine gelişmiş olduğunu görebilmemiz için Kur'an-ı Kerim'in kadın yorumunu sağlıklı bir biçimde bilmemiz gerekiyor.¹⁰¹

Nilüfer Göle ise konuya şu şekilde yaklaşmıştır: “İslam'ın kadın için belirlediği geleneksel roller sorgulanmakta ve modernist bir tarzda yeniden yorumlanmaktadır. Çokeşlilik, dini nikâh, kadının seçme ve seçilme hakkı, kadının erkeklerle bir arada kamusal alanda görünür olması, Müslüman kadınların

¹⁰⁰ Ali Coşkun, a.g.e., s.115-124

¹⁰¹ Ali Coşkun, a.g.e, s.125

gayrimüslim erkeklerle evlenmesi gibi konuların geleneksel İslam'dan kopan bir tarz içinde ele alınması, bu dini yorumu modernist-laik kamusal alana entegre olmaya daha müsait kılmaktadır.” Kadının modern dünyadaki konumuna böyle bir yorum getirmektedir.¹⁰²

Müslüman kadınlar Peygamber devrindeki rahatlıklarını daha sonra erkek egemen toplumun baskısıyla yitirmiş olsalar da asla Avrupa'daki kadar kötü bir duruma düşmüş değillerdir. Ancak bilim yapsalar da farklı işlerle uğraşsalar da bu uğraşlarını genellikle ev içinde sürdüreceklerdir. Onların ev dışına çıkmaları zamanın getireceği bir süreçte bir sosyal değişim süreci neticesinde gerçekleşecektir. Ancak Müslüman kadınların çoğunlukla ev içinde bulunmaları onların sosyal faaliyetlerine asla engel olmamıştır. Müslüman hanımlar sosyal faaliyetlerini ev içinde de aynı yoğunlukla devam ettirmişlerdir. Ancak şurası belirtilmeli ki Hulefa-i Raşidin devrinden sonraki dönemden XVIII. İla XIX. yüzyıllara kadar geçen dönemde ilimle veya sanatla uğraşan kadınlar çoğunlukla entelijansiyaya mensup kadınlardır. Yani ailelerinin makam ve mevkileri iyi olan kadınlardır. Bunlar dışında şehirlerde yaşayan kadınlar eğer aileleri mevki bakımından iyi değilse çoğunlukla eğitim şansından uzak kalabiliyorlardı. Bila istisna bütün kadınların aynı eğitimi alabilmeleri zengin, fakir tüm kadınların eğitim görebilmesi için uzun bir süreç gerekiyordu. Ayrıca kırsaldaki kadın da tüm faaliyeti ile hayatın sonuna kadar içindeydi, ancak onun da eğitim şansı yoktu.¹⁰³

2.1.2. Modern Dünyada Kadın

Modern dünyada kadın, verdiği zevk oranında değer taşır. Artık kadın ilahi bir emanet ve insanı oluşturan iki temel parçadan biri olmaktan çıkmış ve yalnızca bir “beden” haline gelmiştir. Taşıdığı değer, bedeninin değeri kadar olmuştur. Böyle bir toplumda kadının tüm varlığı görülmekte ve alıcının gözü ile değerlendirilmektedir. Kadın sadece deri, erkekse sadece gözdür. İnsanın yalnızca beden, yüz ve gözden ibaret

¹⁰² Nilüfer Göle, **İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**, Metis Yayınları, 1999, s204

¹⁰³ Ali Coşkun, a.g.e., s.147

olduğu bir kültürde elbise, vücudu örtmekte değil, tersine teşhir etmekte kullanılan bir araçtır. Kadın için bir sığınak değil, ikinci bir deridir.¹⁰⁴

Örtünme kadın ve erkek her iki insan türü içinde fitri bir gereksinimdir. Aynı zamanda insan, tabii etkilerden korunmak ve şekil ve güzellik kazanmak için de giyinir. İnsanın elbiseleri bir manada onun evine benzetilebilir. Elbise insanın “ilk evi” dir, daha özel bir evidir. Çünkü insan önce elbisesinin, sonra da evinin içinde oturur. Aynı zamanda elbise bir işarettir ve insanın hangi guruba ait olduğunun işaretlerini verir. Kadınların kapalı giyinmesi hemen hemen bütün kültürlerde rastlanan bir olgudur ve bu insanlığın ortak tecrübelerinin bir ürünüdür. Günümüzde bütün dünyaya hâkim olan batı kültüründe ise giyim modası kadınları giydirmek yerine soymakta ve teşhir etmektedir. İslamiyet örtünme hükmüyle, kadının erkek için taşıdığı cazibenin toplum içinde onun insani kişiliğiyle var olmasında engel teşkil etmemesini hedeflemektedir. İslami bir var oluşla toplumsala çıkış ve davranış ifadesidir. Örtünen kadın, toplumsal alana yönelik bir iddiayı sahiplenmiştir.¹⁰⁵

Geleneksel kalıplaşmış olan yargılar neticesinde kadının konumu hem ev içinde toplumsal hayat içerisinde ikincil bir konuma sürüklemiştir. Geleneksel anlamda kadına yüklenen rol iyi bir eş ve iyi bir anne olması ile sınırlandırılmıştır. Kadının ve kız çocuklarının değer görmediği kırsal kesimde ya da günümüz toplumlarında iş gücü olarak görüldüğü durumlardan bile annelik rolü her zaman değer görmüştür ve kutsal sayılmıştır. Çocukların büyütülüp yetiştirilmesi görevinin her türlü sorumluluğunu üstlenen kadın bu görevi yerine getirirken fedakarlıktan kaçınmamıştır. Kadın kendisine verilen bu kutsal görevi benimseyip özümsemektedir.¹⁰⁶

Ülkemizde kadına verilen değer Türklerin geleneklerine ne derece bağlı olduğunun göstergesidir. Toplumsal normların birer ürünü olarak kadınlar çeşitli şekillerde nitelendirilmiştir. “Saçı uzun aklı kısa”, “eksik etek”, “kaşık düşmanı” vb. bu gibi nitelendirilmeler kadının ikincil konumunu pekiştirmektedir.

¹⁰⁴ Ümit Meriç, **Türkiye Kanatlarınızın Altında**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 28-29

¹⁰⁵ Nisa Aydın Şahingeri, **Modernizm ve İslamiyet’in Kadın Anlayışlarının Karşılaştırılması**, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s.40

¹⁰⁶ Yasemin Meydaneri, a.g.e, s.81

“Günümüzde insanların dini yaşantısı içerisinde halk inanışlarının önemli bir yeri olduğu ve bu inanışların İslam dini ile bütünleştirilerek meşrulaştırılmaya çalışıldığı, Türk halkının dini yaşantısında “halk dindarlığı” şekliyle çeşitli inanç ve uygulamalarla mistik ve büyüsel uygulamaları içinde barındırdığı sosyolojik bir gerçekliktir. “Halkın kendine has eğilimleri (hissi ve duygusal olmaları vb.), sorunları gündelik hayatın içinde ampirik yollarla pratik olarak çözmeleri ve giderilemeyen bir takım psikolojik ve toplumsal ihtiyaçların varlığı, halk inançlarını halkın gündelik hayatında vazgeçilmez kılmaktadır.” Bu şekliyle halk inanışlarına, kadınların hayata daha duygusal ve hissettikleri gibi bakmaları sebebiyle erkeklerden daha çok meyil ettikleri bilinmektedir. Halk içinde yaygın olan muska yazdırma, kurşun döktürme, türbe ziyaretinde bulunma, fal baktırma, büyü yaptırma ya da yapma, nazar değmesi vb. gibi uygulamalara psikolojik ve biyolojik sebeplerle kadınlar erkeklerden daha yatkın bulunmaktadır.”¹⁰⁷

Sosyal hayatta kadınların dini anlamda eksik bilgilendirildiği görülmektedir. Ağaca çaput bağlama, türbe ziyareti, adak adama ile problemlerini çözmeye çalışan kadınların bu tutumları dini bilgi eksikliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kadınlar dini en iyi şekilde anlayıp yaşayabilmek için çeşitli olumlardan bilgi öğrenmeyi hedeflemekte ve bir arayış içerisine girmektedir. Arayış içerisine giren kadın hurafe, batıl ve sapık inançlarla da karşılaşabilmektedir. Bu sorunu çözme adına Diyanet İşleri Başkanlığı gerekli adımları atıp ihtiyacı karşılaması gerekmektedir.¹⁰⁸

Türk toplumunda devam eden geleneksel rol ayrımı sosyal yaşamın her alanına nüfus ettiği ve cinsiyete dayalı rol ayrımcılığının çalışma yaşamına aynen yansımına neden olmuştur. Toplumsal kuralların bu şekilde işleminin kadınların çalışma hayatına katılmalarında nasıl bir etkisi olduğu hala tartışılmaktadır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları toplumsal nedenlere bağlı olmanın yanı sıra, içinde yaşanılan dinin toplumsal yaşama olan etkileri göz önüne alındığında, dinin kadınların kamusal alanda görülmeleri konusundaki belirleyici etkileri de önem arz etmektedir. İslam dinine göre, kadınların çalışmasının meşru çerçeveler içerisinde mümkün olabileceği bir gerçektir.

¹⁰⁷ Yasemin Meydaneri, a.g.e., s.87

¹⁰⁸ Zuhul Arslan, **Fetva Sorunlarına Yansıyan Kadın Problemleri (Konya -İstanbul Örneği)** Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s.2-3

Ayrıca kadın ya da erkek için kazancın helal olması önemli bir noktayı teşkil etmektedir. “Erkekler için kazançlarından bir pay, kadınlar için de kazançlarından bir pay vardır” gibi âyet-i kerimeler medeni bütün işleri ve muameleleri, malların da bütün çeşitlerini ve miktarlarını kayıtsız, şartsız ihtiva etmektedir.” İslam dininin kadınların çalışmasını meşru kılması yanında, Türk toplumunun kadınların çalışması ya da çalışmamasını kısmen İslam dinine dayandırması, geleneklerin ya da toplum tarafından kabul edilen değerlerin meşrulaştırılması için başvurulan yollardan birini ifade etmektedir. Kadınların kamusal alana katılmaları önceleri kadınların kocalarının iznine bağlanmakta iken daha sonra yapılan bir değişiklikle bu izin ortadan kaldırılmıştır.¹⁰⁹

Tarih boyunca kadının sosyal konumu, ev, eş, çocuk bağlamında şekillenmiştir. Kadının bu bağlamda değerlendirilmesi sonucunda insani yetenekleri sekteye uğramış ve iradesi yok sayılmıştır. Bazı zamanlarda ise, kadının insani yeteneklerine bakılmamış cinsel niteliği ile göz önünde olmuş anneliği arka plan itilmiştir. Kadın, ev ortamını bütünleyen bir obje olarak görülmüştür. Geçirilen dönemlere karşı İslam’ın ilk yıllarında kadınlar toplum içerisinde askeri, siyasi ve sosyal roller de benimsemiştir. Zaman geçtikçe kadının benimsediği bu roller toplumun diğer kesimlerini rahatsız etmiş, sokağa bir kadının çıkması fitneye sebebiyet verdiği ve kadının şeytanın ağı olduğu anlayışı yanlış bir şekilde yayılmıştır. İslam diniyle birlikte erkeklerin mutlak hakimiyeti kırılmış ve kadının özgürlüğü ve kişiliği teminat altına alınmıştır. Bütün bunlar olurken erkekler de kadınların karşısında değil yanında bir konum benimsemelidir. Fitne vesilesi olarak görülen yaklaşım kadınları edilgenleştirmekte ve İslam’a ters düşmektedir.¹¹⁰

Kadın, tarihsel akış içerisinde olması gereken konuma erişememiştir. Zamanımızda ismi değişse de özü değişmeyen bir biçimde kadın ve cinsiyetçi yaklaşım hususunda problemler yaşamaktadır. Bu problemler içinde yaşadığımız sosyal çevrenin kendi dinamiklerinden de kaynaklanmakla birlikte hem de toplumun kadın ve cinsiyet hususunda sahip oldukları yanlış inanç ve kalıplaşmış yargılardan kaynaklanmaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan kadınların sayısal çoğunluğuna rağmen,

¹⁰⁹ Yasemin Meydaneri, a.g.e., s.75-76

¹¹⁰ Yasemin Meydaneri, a.g.e., s.71

sosyal statüsü bir türlü istenilen seviyeye çıkamamış, sürekli sorunlarla karşılaşmıştır. Yaşanılan problem erkek kadın problemi olmaktan çok kadını bir meta olarak görüp emrinden çıkmaması gereken bir köle gibi gören erkek taassubu problemidir.¹¹¹

“İslam tarihi boyunca gelip geçen pek çok Müslüman kadın düşünür aynen erkekler gibi İslami sosyal düzen içinde düşünce hayatı yaşama imkânı bulmuştur. Günlük sorunlarla da ilgilenme sorumluluğu içinde kendisini bir anne veya bir erkeğin karısı olarak kabul ederek gerçekte ilahi iradeye teslim olduğunun bilinciyle bir erkeğin sosyal mevkii ve görevlerine teslim olmak, pek çok Müslüman kadını kaderin kendisine yüklediği aktif bir hayatın içinde bu hayatla bütünleşmiş yoğun bir düşünce hayatına çekilmiştir. Müslüman kadının, İslami öğretilerin kendisi için ön gördüğü rol ve görevleri kabullenışı, manevi yoksulluk ile takva ve ihlâsla birleştiğinde manevi derecelere varabilir. İslam’da hem erkek hem de kadın için düşünce hayatı, Allah’ın istediği bir takım kural dışı durumların ötesinde dinin öngördüğü hayatın aktif ölçülerinin dışında değil, tam içinde yer alır.”¹¹²

2.1.3. Kadın ve Problemleri

Toplumun değişken, dinamik bir yapıda olması, içinde bulundurduğu sosyal münasebetlerin ve değerlerin de zamanla süreçlerle etkileşim içine girmesine ve değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda sosyal davranışların da bir belirleyicisi cinsiyetle ilgili roller ve değerler bazı faktörlerin de müdahalesi ile değişebilmektedir. Bu etkilerin başında modernleşme ve küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı etmenler gelmektedir. Modernleşmenin de etkisiyle geleneksel yapıda ev içi etkinliklerde gördüğümüz kadınlar artık erkeklerle birlikte toplumsal hayatta benzer mesleklerde çalışmaya başlamış ve kadın-erkek rolleri birbirine yakınlaşmıştır. Sosyal hayat içerisinde daha fazla görünür olan kadının sosyal rolleri artmış ve artan bu rollerle birlikte yeni problemler ortaya çıkmış ve artış gözlenmiştir. Kadın ev içi rollerle birlikte modern zamanın getirdiği rolleri de üstlenmesi toplumlarda sorun olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların çalışma hayatı ile birlikte ev içi sorumluluklarında değişiklik olmaması kadınların karşılıklarına ek bir yük doğurmuştur. Sürece destek ya da dahil

¹¹¹ Zuhul Arslan, a.g.e.,10-11

¹¹² Nisa Aydın Şahingeri, a.g.e., s.39

olmayan eşler değişime ayak uyduramamış ve ev içi huzursuzluk ve çatışmalara neden olmuştur.¹¹³

Kadın problemi cinsiyetler bağlamında hiyerarşik sıralamaya gidilmesinden dolayı meydana gelmekte, cinsiyetler arası farklılıklar bütünlük adına yapılmadığından dolayı, hiyerarşik bir olgu gibi kullanılmaktadır. Kadın- erkek ilişkisinde kadın ikincil konumda, kırılğan, naif, korunmaya muhtaç, çaresiz görme olarak betimlenmektedir. Kadın hakları karşısında direnip dik durması aslında insanlığın bir dik duruşudur. Kadımla erkeğin insan olarak eşit olması yaşamdaki farklılığı neticesinde işlevsel farklılığı ortadan kaldırmamaktadır. Kadının fizyolojik ve psikolojik farklılığı erkeğin yapabildiği işleri yapamaması demek değildir. Kadının fizyolojik ve psikolojik farklılıkları fitratının ona verdiği rollerini dikkate alması gerekmektedir.¹¹⁴ Kadınların toplumsal, geleneksel, ekonomik, kültürel siyasi ve dini söylemlerin etkisinde kalarak oluşan bireysel ve sosyal kimliğini bu etkilerden sıyrılarak doğuştan gelen insani varoluş gerçekliğinde şekillendirmesi imkânsız olmasa gerek. Kadının toplum tarafından eksik algılanması ve ikincil konuma indirgenmesi, kadının benliğiyle tanışmasında benin şefkatine terkedilmiş olması anlamına gelmemeli. Vahiy kaynaklı prensipler doğrultusunda kadını kısıtlayan ve kendisi olmaktan çıkaran şartları ortadan kaldırarak bir kimlik inşası oluşturmalıdır. Ötekilik anlayışı varoluşsal değildir, üretilir ve bu nedenle aşılamaz değildir.¹¹⁵

Kadın, genel anlamda hak ettiği statüye ulaşamamıştır. Geçmişten günümüze bakıldığında özü değişip yeni biçim değiştirerek kadın ve cinsiyet problemi güncelliğini korumaktadır. Var olan problemler hem kültürel algılardan hem de bir takım yanlış düşünce, inanç ve dini algılardan kaynaklanmaktadır.¹¹⁶ Ülkemizde kadının konumu modern süreçlerle şekillenmektedir. İslam ve gelenekler karşısında olan batı evrenselciliğini savunucuları modernleşme düşüncesinde kadını baş aktör olarak görür.

¹¹³ Ersan Ersoy, **Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:2, Elâzığ,2009, 217-218

¹¹⁴ Cemal Ağırman, **Kadının Yaratılışı İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım**, Rağbet Yayınları., İstanbul 2001, s 39

¹¹⁵ Joel Kovel, **Tarih ve Tin**, çev. Hakan Pekinel, Ayrıntı Yay., 2. Basım, İstanbul, 2000, s.80

¹¹⁶ Talip Özdeş, **Çağdaş Dünya’da Kadın Problemleri İle İlgili Dini Tartışmalar**, Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı, 15–18 Mayıs 2002 İstanbul, TDVY, Ankara, 2004, s.213

Batı evrenselciliğine erişmenin yegâne yolu kadının özgürleşmesinden geçtiğini savunur bu özgürlüğünde İslami gelenekten kopma ile olacağını varsayar. İslami geleneği savunan muhafazakâr kesimler ise kadının liberalleşmesi girişimlerine sıcak bakmamakta hatta zaman zaman tepkisel yaklaşmaktadır.¹¹⁷

Bu konuda Ali Coşkun şu şekilde bir yaklaşımda bulunmuştur: *“Tarihsel süreç içerisinde yani geçmişte ve geçmişteki hemen bütün toplumlarda kadınların haklarının korunması ve sosyal hayatta toplumsal cinsiyette dengenin sağlanması konusu kimi zaman kültürel ortamdan, kimi zaman hukuk metinlerinden, kimi zaman kadının fiziksel güç itibarıyla erkekten daha zayıf oluşundan, kimi zaman kadının annelik rolünü diğer toplumsal rollere tercih edecek biçimde yetiştirilmesinden, kimi zaman kadının toplumda egemen olan ekonomik ve siyasi erki elinde bulundurmaktan uzak oluşundan ve daha birçok sebepten dolayı daima çok tartışmalı bir mevzu olagelmıştır. Klasik bir söyleme göre, kadının tarihsel süreç içinde sosyal hayatta bu kadar geri kalmış olması onun mazoşizmindendir. Ki bu söylem patriarşinin bir söylemidir. Bu söyleme göre kadın acı çekmekten zevk alan bir mahlûktur sadece, oysa gerçek hiç öyle değildir. Örneğin Osmanlı toplumu kadınlarını ele alırsak Osmanlı kadını pek çok hakka sahip olmasına karşın bu haklardan çoğu zaman kendisinin feragat ettiği görülmüştür. Bu haklar arasında kadının bizihi mahkemeye kendisi giderek kendi hakkını savunabilmesi hakkının, yani mahkemeye kendisinin başvurma hakkı bulunmasına rağmen Osmanlı kadınları daha çok kendileri mahkemeye gitmektense, eğer mahkemede bir işleri olursa bu işleri bir vekil vasıtasıyla görürlerdi. Herhangi biri bir vekil tayin ederlerdi. ...zamanla vekâlet müessesesi öyle bir hal almıştır ki kadınlar hiçbir işini kendileri halledemez olmuşlardı; bütün işlerini vekiller vasıtasıyla halleder hale gelmişlerdir bu da zaman içerisinde Müslüman Türk kadınlarının kendi haklarını savunma hak ve yeteneklerine indirilen büyük bir darbe olmuş ve nihayetinde kadınlar kendilerine danışılmadan haklarında karar verilen bireyler olup çıkmışlardır. Ama bu Osmanlı kadınlarının mazoşizminden kaynaklanan bir durum olmayıp Osmanlı kadınlarının kendi yakınları olan erkeklere olan güveninin bir eseridir, ancak*

¹¹⁷ Nilüfer Göle, **Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme**, Metis Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2011, s.49

kadınların bu güveni zamanla olumsuz bir hal alarak kadınların istismar edilmelerine yol açmıştır.” ¹¹⁸

2.1.4. Medyaya Yansıyan- Medyadan Kaynaklanan Kadın Problemleri

Kadınların sosyal yaşantısında yüz yüze kaldığı ayrımcılık, günümüz dünyasının önde gelen problemlerindendir. Hayatın her alanında süregelen bu eşitsiz ve ayrımcı yaklaşım ‘Kadının Medyadaki Temsili ve Kadının Medya Sektöründe Çalışma’ çabasında da görülmektedir. Kadını baskı altında tutan ve kadın bedenini bir meta olarak temsil eden televizyon programlarına karşı çıkan feminist medya çalışmaları, kadınların bu aşağılanan konumunu değiştirmek için mücadelelerde bulunmaktadır. Kadınların baskı altında tutulmasına karşı olan, cinsiyet rollerinin ortadan kalktığı ve kadının her alanda daha özgür olduğunu savunan bir görüş ortaya konmuştur. Kadınların medya sektöründe daha aktif bir şekilde yer alması gerektiği, medyada kadının temsil edilme biçimlerinin değiştirilip kadınların bedenlerinin teşhir edilmesinin kadın onuruna zarar verdiği ve kadınlara medya vasıtasıyla sunulan ürünlerin kalitesinin artırılması gerektiği görüşünü ortaya koymuşlardır.

İslamî kültürün hâkim olduğu Türkiye’de İslam kültürünün baskın olduğu ülkemizde feminist hareketin ortaya çıkmasına sebep olan gerekçelerin doğrudan Kur’an-ı Kerim’den kaynaklanmadığı söylenilebilir. Bu algı yanlış yorumlamadan ve kişilerin önyargılı tavırlarından ileri gelmektedir.¹¹⁹

Feminist Yaklaşım ve Medya: Görüşleri eleştiriseldir. Kadın ve erkek ayrımcılığı yapılmasına karşı çıkarlar. Kadınların sürekli bağımlı, beceriksiz, cinsel obje olarak kullanılmasını eleştirirler. İlgisiz konularda kadınların cinselliğinden yararlanarak reklam filmleri çekilmesi hoş karşılanmaz. Örneğin birçok araba reklamında kadınlar konu mankeni olarak kullanılmaktadır. Bu ataerkil bakış kadını ikincil varlık sayarak ötekileştirdiği için kabul edilemez. Kadınları küçük gören ve onları edilgenleştiren, bir iz bırakmayan diziler de eleştirilmektedir. Genel olarak

¹¹⁸ Ali Coşkun, **Sosyal Değişme, Kadın ve Din**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, s.78-79

¹¹⁹ Betül Dikmen, a.g.e., s.12

medyada kadınların eksik ve sorunlu temsil edilmesi eleştirilir. Medya ayrıca, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini destekler. Yani ataerkilliği yeniden ürettiği için eleştirilir. Bir başka husus da şudur: cinsiyetçiliğin egemen olduğu medya metinlerinde kadınlar, aynı zamanda bir cinsel obje olarak sunulur. Araştırma bulguları, kadınların toplumsal olarak uğradıkları ayrımcılık ve eşitsizliklerin medyada yeniden üretildiğini gösterir.¹²⁰

Medya insanların kültürel ve toplumsal yapısının şekillenmesinde, sosyal önyargılarının olumlu bir şekilde değişmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra yaptığı yayınlarla yeni toplumsal yargılar da ortaya koyabilir. Bu yeni yargılar kadın-erkek eşitliğini ve kadınların özgürlük alanını genişletecek yeni yargılar şeklinde de olabilir son zamanlarda toplumsal sorumluluk projeleri yayınlanmasında destek olan medyanın tamamen değiştiğini de söyleyemeyiz. Kadınların kitle iletişim araçlarında yayınlanan programlarda kadının sıradan rollerle temsil edilmesi, şiddet içeren yayınlara, kadını küçük düşüren yayınlarla cinsiyetçi yayın anlayışıyla mevcut toplumsal algıyı güçlendirmektedir.¹²¹ Son yıllarda yaşanan sosyal değişimin yaşanmasında medyanın güçlü bir etkisi vardır, bu değişime kadın konusu da dahildir. Önceleri yaşanan sosyal değişimler uzun sürede ve yavaşça doğal seyrinde gelişim ve değişim şeklinde gerçekleşirdi. Başka bir değişim türü de göç, savaş, kitleleri arkalarından sürükleyen karizmatik liderler veya dönem kahramanları sayesinde gerçekleşen köklü değişiklik ya da başka tabirle dönüşüm şeklinde olurdu. Hangi şekilde olursa olsun yaşanan sosyal değişimler önce aileyi yani kadını ve kadının sosyal statüsünde yaşanmaktadır.¹²²

Medyada yer alan kadın profilleri ile geleneksel kadın algısı pekiştirilmektedir. Kadına ya medyada yer almamakta, ya da göz ardı edilmektedir ya da ataerkil bir imajla karşımıza çıkmaktadır. Bu da toplumların ön yargılarını pekiştirmektedir. Kadın bedeniyle medyada varlığını göstermekte ve sömürülmektedir. Yayınlanan programlarda kadın çoğu zaman ev içi roller içerisine sokulmakta kadın kimliği anne ve

¹²⁰ Mahmut Tezcan, a.g.e., s.286

¹²¹ T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Politika Dokümanı Kadın ve Medya**, Ankara, 2008, s.5

¹²² Ali Coşkun, a.g.e, s.27

eş olmaktan öte gidememektedir. Televizyonlarda yapılan programlarda erkek hakimiyetini pekiştiren, kadını cinsel bir obje olarak kullanan, şiddet mağduru olarak gösteren, sürekli tüketen ama üretim sürecine katılmayan bir kadın imajı çizmektedir. Birçok başarılı işler ortaya koymalarına rağmen medya da çok az ya da hiç yer verilmemekte, yer verildiğinde de başarılarından çok yaşamları ve aileleri ile gündeme getirilmektedir.

Kadın kuşağında yayınlanan programlarda, kadının genelde mağdur kimliğinde olması, şiddet gören, aldatılan ve her türlü şiddete maruz kalan kadını suçlu göstermekte kadının erkeği kışkırtmasından kaynaklandığı imajı verilmektedir. Cinsiyetçi bakış açısının hâkim olduğu programlarda genel olarak yanlış alt mesajlar verilerek kadının yaşadığı mağduriyeti meşrulaştırılmaya çalışılmakta ve kadının bu duruma katlanması gerektiği algısı oluşturulmaya çalışılarak yaşanan olaylar olağanlaştırılmaktadır. Kurmaca programlarda ise kadın daha çok mağdur olarak temsil edilmekte, kadına yönelik her türlü şiddet genellikle ya kadının kışkırtması ya da erkeğin kendine hâkim olamaması gibi açıklamalarla sunulurken, cinsiyetçi bakış açısı meşrulaştırılmaktadır.¹²³

Televizyon, kadının entelektüel dünyadan izole edilmesine son vererek kadınların kendi toplumsal rollerine ilişkin kafa yormalarına yardım etmiştir. Kadınlar, kendilerini bir gruba dahil olarak düşünmekte kendini yalnızca ailesinin bir ferdi olarak tanımlamaktadır. Kadınlar, yaşadığı problemleri içinde bulunduğu durumların kendine özel olduğunu düşünmekte ve bunu bireysel konumuna bağlamaktadır. Televizyon, kadına içinde bulunduğu dünyayı sunarken, kendi yaşantılarını paylaşan diğer kadınların varlığı hakkında da bilgi vermektedir. Televizyon kadına biz duygusunu kazandırmaktadır. Kadınların birbiri ile dayanışmasını kuvvetlendirmektedir. Medyada var olan cinsiyetçi yayınların kadınlar tarafından sorgulanmasına neden olmaktadır.¹²⁴

Türkiye’de var olan kadın dernekleri televizyon programlarında ve haberlerde kullanılan üslubun yanlışlıklarına ve insanları yanlış yönlendirdiklerine vurgu yapmaktadır. Haberlerde görülen bir kadın cinayetinin ‘Töre’ cinayeti ya da ‘Namus’

¹²³ T. C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Politika Dokümanı Kadın ve Medya**, s.8

¹²⁴ Nilüfer Timisi, **Medyada Cinsiyetçilik**, I.B., Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1996, s.50

cinayeti olarak sunulması kadınların katledilmesini meşrulaştırmaktadır. Televizyon dizilerinde de rast geldiğimiz bu dehşet verici üslup izleyenlerde ‘kadın cinayetlerine’ karşı bir normalleşme algısı oluşturmaktadır. Erkek bir kadını katlediyorsa kıskanç, katledilen kadının adı yok! Her gün televizyon haberlerinde rast geldiğimiz kadına yönelik taciz- tecavüz olayları da medyada kadın temsili problemlerinden biridir. Erkek egemenliği altındaki medya yayınlarının kadın üzerinden yaptığı algı oyunu bununla da kalmamaktadır, gazetelerde ve televizyonlarda var olan yayınlarda kadın cinsel bir obje gibi sergilenip reyting attırma çabaları da göz ardı edilmemelidir.

3. BÖLÜM

3.1. MODERN FETVA YÖNTEMLERİ VE TELEVİZYONDA SORULAN DİNİ SORULAR EKSENİNDE KADIN PROBLEMLERİ

3.1.1. Modern Fetva Yöntemleri

Kadın problemlerine geçmeden önce, modern fetva yöntemlerine kısaca değinmek gerekirse karşımıza ‘Alo Fetva’, İnternette Fetva’ ve ‘Televizyonda Fetva’ çıkacaktır.

3.1.1.1. Alo Fetva

Karşılaştığımız problemleri çözme veya bir sonuca ulaşma konusunda bilgiye ihtiyaç duyduğumuzda ya doğru bilgiyi çeşitli kaynaklardan araştırır ya da işi ehline sorma yolunu tercih ederiz. Karşılaştığımız sorun eğer dini içerikli ise ve konuyu ehline sorma yöntemini tercih ettiysek buna İslam Literatüründe ‘Fetva’ adı verilmektedir.

Fetva; sözlükte *"bir olayın hükmünü açıklayan veya hükmünü koyan, güçlükleri çözen kuvvetli cevap"* anlamındadır. Fıkıh terimi olarak *"fakih bir kişinin sorulan fıkhi bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap, ortaya koyduğu hüküm"* demektir. Örfte ise sorulan dini sorulara müftüler tarafından yazı ile verilen cevaptır.¹²⁵ İslam dinine inanan insanların doğru bilgiye ulaşmak için kullanması gereken ilk kaynak kutsal kitabımız Kur’ân-ı Kerim daha sonra Sünnet-i seniyyedir. Fakat inanan her insanın doğru bilgiye bu yollarla ulaşma imkânı pek de mümkün olmamaktadır. Dini hüküm ve esaslara ulaşmanın en kolay yolu dini bilgi konusunda uzman olan bir yetkiliye sorarak öğrenmektir diyebiliriz. Bu yüzden Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ‘Fetva’ birimleri oluşturulmuştur.

“Türk toplumunun doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Din İşleri Yüksek Kurulu’nun büyük önemi bulunmaktadır. Kurulun 2012’de tam olarak interaktif hale getirdiği dinî soru cevaplama hizmeti, Ocak

¹²⁵ İslam Ansiklopedisi, Fetva, c.12, s. 486-487

2016'da kapatılmıştır.”¹²⁶ Diyanet İşleri Başkanlığının dini soruları cevaplandırmak üzere başlangıçta 444 1 789 numaralı hattı kullanırken, daha sonra sorulara daha hızlı cevap verebilmek adına ‘Alo 190 Dini Danışma Hattı’ olarak değişikliğe gitmiştir. Hâlihazırda hizmet e-devlet olarak adlandırılan www.turkiye.gov.tr web ve mobil platformlarda yazılı olarak devam etmektedir. Bazı kaynaklar hizmetin sonlandırıldığını söylese de e-devlet üzerinden verilen hizmeti yok sayılması doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Çağımızda kendini, psikolojik olarak sosyolojik nedenlerden ve bazen ekonomik sebeplerden dolayı kendini psikolojik baskı altına hisseden kişiler eskisi gibi kutsal saydığı değerlere yani dine yönelmektedir. İçinde yaşadığı durumun çözümünü dini yorumlarda bulmayı umut etmektedir. Geçmişteki klasik irşat ve tebliğ faaliyetlerinin yanı sıra sosyal olsun dini olsun problemlerini dini hizmet sunan profesyonellere sorarak çözüm aramaktadır. Dini danışmanların, kişilerin sorunlarına etkili ve yetkin cevap vermeleri ve onlara bu hizmeti en doğru şekilde sunmaları için danışmanlık tekniklerinin dini danışmanlara ciddi bir şekilde verilmesi olgusu ön plana çıkar. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bünyesinde ortaya koyulan bu hizmette yeni yöntem ve tekniklerin de kullanılması olağandır. Klasik yöntemlerin yanı sıra alternatif bir hizmet olan dini danışmanlık yöntemi din hizmeti alanında irşat, tebliğ ve nasihat sonrasında kullanılan yeni yöntemlerdendir.¹²⁷

Günlük yaşamın problemleriyle baş etmekte güçlük çeken günümüz insanları, bu problemlerle baş edebilmek adına çeşitli arayışlar içine girerler. Kişisel dindarlık düzeyine bağlı olmakla birlikte kişi, dini rehberlik yahut danışmanlığa ihtiyaç duyar. Bu durum klasik ve modern arası bir çözüm yöntemidir.

Fetva birimleri, din hizmetleri alanının önemli bir parçasıdır. Günümüz insanının yaşamında karşılaştığı çeşitli sorunlara dini perspektiften bir yaklaşım

¹²⁶ Kâmil Coştu, 2012-2015 Yılları Arasında Din İşleri Yüksek Kuruluna İntikal Eden Soruların Yaygın Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/386032> erişim tarihi 05.08.2018

¹²⁷ Bilge Şen, İstanbul Müftülüğü Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Sorulan Sorular Işığında İstanbul’da Aile Hayatının Sosyolojik Analizi, Uludağ Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.16-17

geliştirme, buna dair bir öğrenim çabası ve sorulara yanıt verme üzerine kuruludur. Dinsel ve tarihten gelen bir geleneği bir arada günümüz koşullarına taşınmasıdır. Dinin temel kaynaklarına refere bir şekilde günün ihtiyaçlarına cevap aranması niteliği ile modernidir. Fetva birim faaliyetlerini iki kategoride soru sorma ve cevap verme gibi iki kolda sınıflandırılabilir. Cevap veren kişi dini danışman olarak adlandırılabilir. Bir manada fetva makamı danışmanlık görevini üstlenmektedir.

Bunların yanı sıra, geleneğin önemi, kaynaklar arasındaki bağ ve mana – yapısal anlamdaki bütünlükle sosyolojik değişmelerle bu ilinti ve ilişkinin negatif etkisinden de söz edebiliriz.

Bununla birlikte ilmi disiplinler bağlamında, literatürün önemi, kaynaklarla bağı, anlam-konsept açısından iç içeliği ile, toplumsal değişmelerle bu ilgi, alaka ve bağın olumsuz etkilenmesi de söz konusudur. Bu bağlamda çözüm literatürün yeni kuşaklarda da kabulü ve zihin kodlarında yer alması gerektiğine ikna edilmesi olsa gerek diyebiliriz.¹²⁸

Nevin MERİÇ, ‘Fetva Sorunlarında Değişen Kadın Yaşamı’ adlı kitabında Alo Fetva hattının topluma sağladığı yararları şöyle açıklıyor: “*Müftülüğün fetva birimine gelen sorular bize, yaşadığımız döneme ait sosyal hayatın dini fotoğrafını sunmaktadır. Fotoğraflarda birçok boyut bulunmaktadır. Öncelikle toplumsal değişimin etkisiyle gündelik hayatın dini yönünde yaşanan değişmeler hakkında bilgilere rastlanılabilir. Bu anlamda toplumsal alan çalışmalarında, bu alanı düzenleyen kurumlar için önemli bir veri tabanıdır. Böylece toplumsal mutabakatın temel dinamikleri, yine toplumdan hareketle projelendirilerek gerçekleştirilmesine önemli katkılar sağlayabilir diyebiliriz. Bir başka önemli yanı da toplumsal alanı düzenleyen kurumsal yapıların, bireysel kabullerini, içselleştirilme derecelerini göstermektedir. Ayrıca bireyin hem sosyal hem fiziki ihtiyacını karşılamada etkili olacak yapılanmaya gelmesi, aralarında güçlü bir*

¹²⁸ Nevin Meriç, **Müftülük Din Hizmetlerinden Fetva Birimi**, <http://nevinmeric.com/muftuluk-din-hizmetlerinden---fetva--birimi-.gbt> erişim tarihi 25.06.2018

diyaloğun, iletişimin geliştirilmesi, zenginleştirilmesi ve ortak projelerle toplumsal alana hizmet edilmesi gerçeğini de açığa çıkarmaktadır.”¹²⁹

3.1.1.2. İnternette Fetva

İnsanın var olduğu her yerde mevzu bahis olan din, insanlar arası iletişimin de önemli parçalarından biri olmuştur. Kitle iletişim araçları da dinsel nas ve iletileri muhataplarına ulaştırmak için kullanıldı/kullanılıyor. Çağımızın etkin iletişim platformu olan ve sosyal medya ile birlikte kişiler arası iletişimin büyük bir kısmını üstlenen internet de bundan payını almıştır. Dindar kesim de interneti çağın bir gereği olarak etkin bir şekilde kullanmaktadır.¹³⁰ 1980’li yıllardan itibaren dini içerikli web sitelerinin kurulduğunu ve buralarda çeşitli dini tartışmaların yapıldığını görüyoruz. Ahlak felsefesi ve dinsel bağlamdaki tartışmalar bahsi geçen siteler üzerinden dolaşıma girmiştir. Din mensupları tarafından kurulan birçok yayın yapan sitenin dışında bazı akımların sanal mabet ve sanal dini örgütlenmeler oluşturduğu da müşahade edilebilir. İnternetin insanları bir araya getirme özelliği sayesinde etkileşim kurulmakta ve dünyanın çeşitli bölgelerinden birbirini etkileyebilmektedir.¹³¹

İnsanlar internet aracılığıyla mübarek gün ve gecelerde ve dahi dini bayramlarda e-posta gönderimi yapıyor, sosyal medya paylaşımlarında bulunuyorlar. Bu günlerde dini içerik sunan sayfalarda etkinlik artışı oluyor. Kişi dilerse cuma hutbesine iştirak ediyor, dinsel forumlarda düşüncesini aktarıyor ve dini ritüel ve buna dair pratikler için fikir alışverişinde bulunuyor. İnternet kullanımının yayılması ile beraber dini içerik sunan sitelerde bir hayli artış yaşanmıştır. Medyanın etkisini güçlü bir şekilde kullanarak kendi dini inançlarını yayarak toplumu şekillendirmeyi amaçlamaktadırlar. ‘İslami sermaye’ olarak adlandırılan yapı 1980’li yıllar sorası Serbest piyasa ekonomisinde etkisini kullanmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra, dini içerikli bilgi internet aracılığıyla sunularak interneti bir eğitim aracı olarak kullanmayı amaçlamışlardır. Bu gaye doğrultusunda, dini içerikli dizi, film ve programlarda artış

¹²⁹ Nevin Meriç, *Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı*, Elest Yayınları, İstanbul 2004, s.15

¹³⁰ Recep Vardi, İnternette Yer Alan Dini İçerikli Bilginin Güvenilirliği. Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016, s.8. <http://dergipark.gov.tr/bozifder/issue/22460/240240>, erişim tarihi 27.08.2017

¹³¹ Mehmet Akgül, *Dijitalleşme ve Din*, Marife dini araştırmalar dergisi cilt 17, S 2, 2017, s.202

yaşanmıştır. Aynı faaliyetler günümüzde internet ortamında da sunulmaya başlanmıştır. Medya enformasyonunun etkisiyle ortak bir perspektif ve yaklaşım oluşturulmaya çalışılmıştır ve bu anlayış yaygınlaştırılmaktadır. İnternette dini içerikli bilgiler önüne hiçbir engel koyulmadan dolaşımdadır. Bu dolaşım özgürlüğü kullanıcılara objektif bir ortam sunar. İnternetteki bu temsil ve ağ topluluğu oluşturma gücü, dindar insanlara ve dini yeni öğrenen kişilere sansürsüz ulaştırılması din- internet ilişkisinin tartışılması ve incelenmesi gereken bir olgudur. Din topluma ait ahlaki değerleri ve düzen ortamını tahsis etme açısından önemli bir unsurdur. İnternette kişiler tarafından paylaşılan bilgilerde, dini içerikleri istedikleri dil ve üslupla, kendilerine özgü içerikle ve istedikleri amaç doğrultusunda sunma özgürlüğüne sahiptirler.¹³²

“Hoover’a göre medyanın üretim, aktarım ve alımlanması alanlarındaki teknolojik değişimler “televizyon, yayın ve filmin ‘eski medya’sından internet, dünya çapında ağ ve ‘dijital’ ve ‘sosyal medya’nın yeni medyasına kadar kanallar ve kaynaklar açısından büyük bir artışa yol açmıştır.” Bu değişimlerle birlikte medya daha fazla küreselleşmiştir. Bunun üç önemli sonucu olmuştur. Birincisi, kanalların artması az sayıda yayıncı ve habercinin geleneksel otoritesini sarsmıştır. 1960’lara kadar din, medyada kendisine çok az yer bulabilirken, kanalların artmasıyla birlikte engeller azalmış, erişim artmıştır; giderek daha özel konularda medya içeriği ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler “şaşırtıcı sayıda dini, manevi, yarı-dini, örtük-olarak-dini ve dine-yakın iddialar, ürünler, semboller, ağlar ve hareketlerin medya piyasasında kendilerine yer bulmaları” ile sonuçlanmıştır. Bir zamanlar “seküler” olan medya, mezhepsel, dinsel ve manevi konulara giderek daha açık hale gelmiştir. Piyasa güçlerinin yarattığı bu süreç, “dinin ‘metalaşması’ ve ‘popülerleşmesi’ olarak” görülebilir. İnternet, Web 2.0 ve yeni ‘sosyal medya’ biçimlerini kapsayan dijital medya bu süreci daha da pekiştirmektedir.”¹³³

Dini içerikli bilgilerin internet ortamında dolaşımını inceleyen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. İnternet kullanıcıları diğer medya organlarını kullanan kitleden farklı olarak bakış açılarını da tarafsız bir biçimde görebiliyoruz. Sohbet

¹³² A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, a.g.e., s.146

¹³³ A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, a.g.e., s.148

odalarında, ziyaretçi mesajlarında, sorulan sorulara bakarak gözlemleme imkânı buluyoruz. Dini bilginin çevrim içi ortamlarda nasıl dolaştığını tüm çıplaklığıyla görebiliyoruz. Dini toplulukların bir geleneksel yapısı, internette oluşan ağ topluluğu nedeniyle yapısal olarak değişikliğe uğramıştır. *Çevrimiçi dini pratik, dini sadece dönüştürmekten ziyade genel olarak kültürdeki değişimi yansıtmaktadır. Bu açıdan “ağ dini” kavramı, dinin çevrimiçi olarak nasıl işlev gördüğünü açıklar ve çevrimiçi dinin, başlıca toplumsal ve kültürel değişimlerin dindeki yansımaları ifade eder. Ağ dininin beş temel özelliği vardır: “ağ topluluğu, hikâye edilmiş kimlikler, değişen otorite, yöndeşen pratikler ve çok mekânlı gerçeklik”. Internette dinin araştırılması, dini pratikteki trendleri olduğu kadar ağ toplumundaki trendleri de anlamamıza katkıda bulunur.*

İnternet vasıtasıyla; Ortak dini ilgilere sahip insanlar aynı mecrada kolayca buluşabilmektedir. Dini bilgiler internet vasıtasıyla kolayca yayılabilmektedir. Dini topluluklar internet aracılığıyla müntesiplerine ulaşmakta ve yeni üyeler toplayabilmektedir. Kişiler, dini metinlere internet sayesinde kolayca ulaşabilmektedir. İnsanlara yeni dini tecrübe imkânı sağlamaktadır. Dini pratikleri yerine getirirken çeşitli imkanlar sunarak bir ilham kaynağı olmuştur ve çevrimdışı yaşanan maneviyattan kişilere daha cazip gelmiştir. Zaman ve mekân sıkıntısı olmadığından dolayı maddi ya da fiziksel eksikliği olan insanlara çeşitli manevi tecrübe imkânı sunmaktadır. Sanal ortam vasıtasıyla kutsal olana dair ne varsa pazarlama imkânı olarak ticari mekân olarak kullanmaktadır. Hayvan hakları ve çevre konusunda dini anlamda da destek görerek, geniş kitlelere de ulaşmaktadır. Çeşitli hastalıklara karşı dini manevi destek de internet vasıtasıyla sağlanmaktadır.¹³⁴

Dini bilgiye ulaşım ya da fetva noktalarında, internet din mensuplarında önemli avantajlar sağlamıştır. Sosyal medyanın popülaritesinin artması beraberinde dini gruplara ait web siteleri, sosyal medya grupları ve benzeri organizasyonlarla yeni iletişim ortamlarına imkân vermektedir. Böylelikle, dini bilgilerin her türüne ve yorumuna erişim kolaylaşmıştır. Dini bir fetvaya ihtiyacı olan bir kimse doğrudan bir kuruma dilekçe veya sözlü olarak sözlü olarak soru yöneltmek yerine internet imkanları

¹³⁴ A. Banu Hülür- Habibe Akçay Bekiroğlu, a.g.e., s.151-152

ile sorusunu / fetva ihtiyacını herhangi bir zaman mekân açısından bağımsız bir şekilde konunun uzmanlarına ulaştırabilmektedir. Alo fetva ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan hizmet e-fetvaya dönüştürülmüştür. Tabii, anlatılanların sunduğu avantajların yanı sıra konu hakkında kıymeti kendinden menkul ve ne kadar uzman olduğu belirsiz kimselerin yarattıkları bilgi kirliliği konusunda dikkatli olunmalıdır. Fetvaların kimin tarafından, hangi kurum çatısı altında ve hangi bilgi birikimine dayanılarak verildiği gibi konularda dikkatli olunması gerekmektedir.¹³⁵

Aynı zamanda yapılan dinsel temalı toplantı ve konferansların metinlerine internet üzerinden arşiv imkanları dahilinde ulaşmak mümkündür. Bu bilgilerin bir kısmının doğru olmayan ve eksik bilgilerin verilmesine de sebep olmaktadır. Hatalı, tutarlılığı olmayan, dini referanslara uygun olmayan, subjektif bilgi sunumu yapan siteler de vardır. Resmî kurumlar tarafından oluşturulan/hazırlanan dini sitelerin sayıca ve ulaşılabilirlik açısından yetersizliği, dini bilgi içeren sitelerin kontrol dışı büyümesi ve sayılarının artması da ciddi sorunlara neden olmaktadır. Bu hususta Diyanet İşleri Başkanlığı, İlahiyat Fakülteleri, Müftülükler ve vakıfların web sayfalarının sayıları arttırılmalı ve kaliteleri geliştirilmelidir. Aynı zamanda sosyal medya kullanımı vasıtası ile siteler desteklenmelidir. Bilgiler klasik ilmiyal ile sınırlandırmamalı, modern soru ve sorunlara uzmanlar tarafından yeni yaklaşımlar getirilerek konu açık bir şekilde toplum istifadesine sunulmalıdır. Dini kaynak eserleri, internet ortamına aktararak, güvenilir ve hatasız bilgi sunulmalıdır. Kaynaklara erişim konusunda kar amacı güdülmemesi ve e-kitap, ses kaydı biçimi gibi seçeneklerin sunulması önemli kazanımlar sağlayacağını söyleyebiliriz.¹³⁶

3.1.1.3. Televizyonda Fetva

Günümüzde; televizyon, radyo, sinema ve gazete gibi geleneksel veya internet ve sosyal ağlar gibi yeni platformlara sahip olan medya, her türlü fikir ve düşüncenin ifadesi ve yaygınlaştırılması için neredeyse sınırsız imkânlar sunmaktadır. Bu imkânlardan en fazla yararlananlar arasında dini düşünce temsilcileri de

¹³⁵ Mehmet Haberli, **İnternet ve Din Üzerine**, s.2-3,

http://islamvemedya.com/files/Mehmet_Haberli_nternetevizyoneDin_Rop.pdf, erişim tarihi 05.07.2018

¹³⁶ Recep Vardi, a.g.e., s.87

bulunmaktadırlar. Dini gruplar veya din adamları olarak ifade edebileceğimiz bu temsilciler medyanın her alanına ve özellikle de televizyon dünyasına büyük ilgi göstermektedirler. Bu ilginin karşılık bulması neticesinde, televizyon ve din kavramları arasındaki ilişki; son yıllarda git gide gelişmektedir. Bu gelişmenin en önemli göstergeleri; sürekli dini yayınlar yapan tematik dini kanalların ortaya çıkması, yayın içeriklerinde dine daha fazla yer verilmesi ve dini program sayısının artmasıdır. Bu göstergelere bağlı olarak, televizyonun din, toplum ve insan arasındaki etkileşimde önemli bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Dinsel çevreler tarafından, insanlara doğru yolu göstermek için güçlü bir araç olarak görülmeye başlayan televizyon ile din arasındaki bağlantı bir iş birliği olarak görülebildiği gibi kimi zaman da rekabet olarak nitelendirilebilmektedir Genel itibariyle din kavramının gelenekseli ve durağanı simgelediği, televizyonun ise seküler ve modern olanı temsil ettiği düşünülmektedir. İkisi arasındaki ilişkiyi değerler, tutumlar ve inançlar üzerinden değerlendiren Newman'a göre din ve televizyon arasındaki genel kültürel ilişkileri, rekabeti ve bunun dışında kalanları tatmin edici bir şekilde anlamamız için bu iki fenomene yakından dikkat etmeli; yalnızca ikisini anlamaya değil aynı zamanda bu ikisinin kültürel değerini bilmeye ve ilişkilerinin kültürel bağlamındaki farkları ve benzerlikleri anlamaya hazırlıklı olmamız gerekmektedir.¹³⁷

Mehmet AKGÜL; *“İletişim teknolojileri ve din ilişkisinde üç farklı tavır alışı olduğunun varlığından bahseder ve şu şekilde bir sıralama yapar: kökten tavır alan marjinal ve küçük gruplar yanında, yine bazı dini grup veya kurumlar, din-dışı kabul ettikleri ya da zararlı gördükleri medya araçlarına karşı mesafeli duruş sergilemektedir. Bazıları da dini inanç ve bilgi otoritelerini korumak ve yaymak için pragmatik bir tavır geliştirerek, karşı medya kullanımı mantığını geliştirmişlerdir.”*¹³⁸

Türkiye’de yapılan ilk televizyon programı 1975 yılında Asaf Demirbaş tarafından hazırlanan ‘İftara Doğru’ programıdır. Dini sohbet, ilahi ve ezan ilk kez devlet ekranlarında yerini bulmuş ve dini formatıyla izleyenlerin ilgisini toplamıştır. 12 Eylül 1980 darbesinden bir iki ay sonra yine Asaf Demirbaş tarafından hazırlanan bir

¹³⁷ Ali Emre Bilis, a.g.e., s.190

¹³⁸ Mehmet Akgül, a.g.e., s.200

başka program ise “İnanç Dünyası” yayın hayatında uzun yıllar kalmıştır. Dinin küresel yönlerine vurgu yapan, seküler devlet yapısı ile çelişmeyecek dini içerikler ile birlikte kültürel ve toplumsal konulara yer vermiştir. İzleyici kitlesi tarafından yeterli bulunmayan içeriği sık sık sorgulanmış ve anketlere konu olmuştur. Aynı dönemde yayınlanan “İnsan ve İslam” programı ise muadili diğer programdan daha yetersiz görülmüştür. Programlarda yer alan ahlaki konular yer almıştır. Programa katılanların dini otorite sayılmayışı, devlet memurları kanununda belirtilen kıyafetleri giyme zorunlulukları programların yetersiz görülmesi için geçerli nedenler olması yanı sıra , devletin, din üzerindeki tahakkümü de dikkatleri üzerine çekmiştir. Dini programlar 80’li ve 90’lı yıllarda TRT tarafından yapılmış, 2013 yılında TRT Diyanet TV’nin açılması ile üstünlüğünü sürdürmüştür. Süreç içerisinde başlangıçta “laiklik”, “başörtüsü” ve “faiz” gibi konularda yayın yapılamazken, yayın anlayışı değişikliğe uğramış ve 2000’li yıllardan sonra ilgili konularda da yayın yapılmaya başlanmıştır. İzleyici kitlesi, başlangıçta TRT’nin dini içerikli yayınlarına soğuk davranmış, ideolojik yayınların varlığı ve içten ihlasla yayın yapılmaması nedeniyle mesafeli olmuşlardır 1990’lı yıllar ile birlikte özel televizyon kanalları kurulmuş, TGRT, Kanal 7, Samanyolu TV, Mehtap TV, TV 5 vb. gibi dini yayın yapan kanallar açılmış, TRT tekeli yavaş yavaş azalmıştır. Televizyon kanallarının artmasıyla birlikte, dindar kesim de programlara karşı duruşunu değiştirmiş, medyanın sadece eğlence, bilgi edinme fonksiyonundan ibaret olmadığını tebliğ amaçlı kullanabileceği fikri uyanmıştır. Özel kanalların da acımasıyla televizyon- din ilişkisi adına yeni bir çağın başladığı görülmektedir.¹³⁹

90’larla birlikte Türkiye tarihinde, özel kanalların da kurulmasıyla birlikte, dini konular ilk kez bu kadar baskın bir şekilde konuşulmaya ve tartışılmaya başlamıştır. Görsel ve yazılı medyada dini konuları tartışma formatında yer vermeleriyle birlikte, baskınlığını sürdürmeye başlayan dini yayınlardaki baş aktör olarak karşımıza Yaşar Nuri Öztürk çıkmaktadır. Toplum önünde, dini konuların tartışılır hale gelmesi, alanında uzman kişilerin ayrı görüşleri savunması şüphelere neden olmuştur. Televizyon programlarında yaşanan bu tartışmalar aydın kesim ve geleneksel dindarlık

¹³⁹ Ali Emre Bilis, a.g.e., s.197- 198

sürdüren halkın değişik kesimlerinde rahatsızlık oluşturmuştur. İnsanların kafalarındaki sabit düşünceler de yerini belirsiz düşüncelere bırakmıştır.¹⁴⁰

*“Medya, insanların ihtiyaçlarını etkilediği, hatta belirlediği gibi dindarlıklarının yeniden inşa edilmesinde de aktif bir rol üstlenmektedir. Günümüzde medyanın yaygınlaşması ve artmasının sonucu olarak, radyo ve televizyonlarda belli saatlerde yapılan yayınları izleme şeklinde kendini gösteren yeni bir dindarlık türünden söz edilmektedir. Bu yeni dindarlık türü din sosyolojisinde prime time dindarlığı olarak adlandırılmaktadır.”*¹⁴¹

Medya organlarının, insanlar tarafından yoğun bir biçimde kullanılması ile birlikte dini eksen açısından da taşıdığı değer ve potansiyel toplum tarafından her dönem değişen çekinceleri de beraberinde getirmektedir. Din ve değişim problemi her çağda tartışılan ve çekince duyulan bir alan olmuştur. Dinlerin değişimlere karşı gösterdikleri tepkilerin basit bir karşı duruş olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Dini konularda yaşanan farklılaşmalar iletişim aracılığıyla yaşanmıştır. Din ve değişim sorunsalı iki yönlü gerçekleşmektedir. Dini değer ve tutumlar değişim süreçlerine ve onu ortaya çıkartan nedenlere her zaman karşıt bir tepki geliştirmiş, diğer taraftan da değişimi doğuran her karşı çıkış yeni bir dini forma neden olmuştur. Örnek olarak, geleneksel Katoliklik mezhebine karşıt bir tepki olarak gelişen Protestanlık mezhebini verebiliriz. Oluşan karşıt tepki sonucu yeni bir dini form ve inanç sistemi ortaya çıkmıştır.¹⁴²

Televizyon ekranlarında artan dini programların oluşturulmasındaki sebep, kişilerin dini içerikli bilgiye ulaşma isteği ve tebliğ faaliyetlerini yerine getirme arzusundan doğmaktadır. Dini çevrelerde evrensel ölçekli bir eğilim yaşanması, teknoloji ve özellikle televizyon olmadan dine dair söylemlerin evrenselleşmesi mümkün olmamaktadır. Dini söylemlerin yayılmasında televizyonun etkisini kullanmak artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Televizyon, dinsel hayat ve modern hayat arasında

¹⁴⁰ Vecdi Bilgin, **Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:12, Sayı:1, 2003, s.206.

¹⁴¹ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004’a, s. 182

¹⁴² Mehmet Akgül, **Medya ve Din Radyo İletişimi ve Gözyaşı FM Örneği** s.2

etkin bir iletişim kurulmakta, dine dair kurallar, uygulamalar televizyonun kendine has üslubu ile izleyicilere sunulmaktadır.¹⁴³

Televizyonun dine ilişkin etkisini iki ana eksen çerçevesinde değerlendirmek mümkündür: Bunlardan birincisi, televizyon yayınlarına konu olan dini programların üzerinden din anlayışının etkilenme biçimidir. İkincisi ise, televizyon yayınları sebebiyle insanın kavrama, yorumlama melekelerinde meydana gelen değişmelerin dini kavrayış üzerindeki etkisidir.¹⁴⁴ Medyada bir hususun kitle tarafından ne şekilde anlaşılacağı, o konuyla ilgili uygun görülen hacim ve seçilen sözcük ve ifadelerle açığa çıkar. Dinsel konular görsel medyada kimi zaman ilgi odaklı aktarılmaya gayret edilmiş, ciddiyetten uzak programlarda yer almıştır. Örnek olarak Kuran'ın şifresi, mehdi beklentisini verebiliriz. Yahut izleyicinin az olduğu ve program bulunmakta zorlanan geç saatler tercih edilmiştir.¹⁴⁵ Televizyondan belirli gün ve saatlerde dini programların yayınlanması, anlatılan konu, verilen bilgilerden öte, hayatın tıpkı televizyon programları gibi bölümler halinde algılanmasına destek vermektedir. Bir dini programdan önce yarışma programı, pazar günü eğlenceleri, içinde şiddetin, avantürün olduğu bir film, ya da reklamlar gelebilmekte, yine programdan sonra da aynı türden yapımlar “müteakiben” beyaz camda yerini alabilmektedir. İzleyicilerin televizyonun bütününe gördüklerinde zihinlerine şu yerleşecektir. Evet, din hayatımızın bir parçasıdır, biz onun gereklerini belli zamanlarda çeşitli ritüellerle yerine getiririz, sonra ise yine kendi hayatımıza döneriz. Örnek olarak televizyon yayınları verebiliriz. Böylelikle dini anlayışın tüm hayatla ilişkisi yerine, kimi vakitlerin dinselleştirilmesi, diğerlerinin ise dünyevileştirilmesi diyebileceğimiz bir zımni hal egemen hale gelmektedir. Üstelik bu ayırımın referanslarının kaynağı da yine dini olmaktan çok televizyon yayıncılığının ilettiğini görme biçimleridir.¹⁴⁶ İnternetin ortaya çıkışı ile kamusal alan sınırları ortadan kalkmış, diğer taraftan bir yere, aidiyet hissiyatını da zedelemiştir. Tartışma zeminlerindeki artış ve farklılaşma, bilginin, görüşlerin akışlarını daha kolay hale getirmekle birlikte, kamusal alanın birleştirici, toplayıcı özelliğini arka plana ötelemiştir. Kutsal söylem ve dinsel inançlarla seküler çıkarlar arasında ilişki

¹⁴³ Ali Emre Bilis, a.g.e., s.196

¹⁴⁴ M. Naci Bostancı, **Televizyon Dilindeki İslam**, Odak Yayınları, Ankara 2004, s.16-17

¹⁴⁵ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e., s.187

¹⁴⁶ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.17-18

kuran kitle iletişim araçlarının özelleşmesi Türkiye'deki tartışma ortamlarını arttırmış ve hareketlendirmiştir. Konu ile ilgili uzman olsun/olmasın neredeyse tüm kanallarda ve hatta “sabah kuşakları” ile düzenlenen ve ağırlık magazinsel boyutta içeriklere sahip olan yayınlarda bile dinsel hususlar konuşulur ve herkes kendi tele-fetvasını verir hale gelmiştir.¹⁴⁷

Televizyon modern dünyada popüler olmanın en önemli adresi konumundadır. Bir kişinin geniş kitlelere ulaşabilmesi, ancak televizyon programlarında görülme sıklığına, oradan izleyicilerle kurduğu ilişkilere bağlıdır. İnsanların çoğunluğu, son derece anlaşılabilir nedenlerle bu ayartmanın etkisine kapılabilmektedirler, çünkü beyaz camda görünmek insanlara bir güç, iktidar ve etki kazandırmaktadır. Din, kendisine ilişkin hayati anlamları nedeniyle insanların kayıtsız kalamadıkları, konumları ne olursa olsun ilgilerini esirgeyemedikleri bir alandır. Bu yüzden dinin çeşitli tezahürleri üzerine konuşmak, tartışmak, hem televizyon yapımcılarının, geniş izleyici kitlelerine ulaşma arzularıyla, hem dini alanda söz söyleme kudretindeki kimilerinin televizyonun sağladığı güç ve iktidardan pay almak istekleriyle çatışmaktadır. Burada televizyon üzerinden yürütülen bu programlardaki anlam vurgusunun “*konuya ilişkin sorunlar*”ı konuşup tartışmaktan, bu sorunları televizyon dilinin talep ettiği değerler istikametinde kullanmaya kaydığına dikkat etmek gerekir. Televizyonlardaki birçok din eksenli tartışma programlarının tam da buradaki çerçeveye uyduğu aşikârdır. Çünkü programların formatı bellidir; format tam da bir televizyon kanalının kullandığı ismiyle “*ateş hattı*”dır. Tribünlerde halkı temsilen yer alan seyirciler- zaman zaman protestoları ya da teşvikleriyle tartışmalara atmosfer oluşturmak üzere- ortadaki hakem-tartışmaların tarafsız sunucusu, hakkaniyeti açığa çıkarmaya memur gibi görünse de aslında tartışmayı kızıştıran, ritmi yükselten ama yine de bu görevini resmi konumu dolayısıyla sahte bir masumiyetle görünmez hale getiren kişi nihayet eski Romalı gladyatörleri hatırlatır şekilde karşılıklı saf tutmuş ateşe hazır temsilciler. Bu görüntü bir fikir tartışmasının değil, fikrin vesile addedilip onun üzerinden hazırlanan gösteri programının ifadesidir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Ed: Nilüfer Göle, **İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri**, Metis Yayınları, İstanbul,2000, s.10

¹⁴⁸ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.20-21-22

Televizyonlarda yapılan sohbet formatlı programları, hazırlanması kolay, düşük bütçelerle, hızlı bir şekilde hazırlamaktadırlar. Öğretici içerikle hazırlanan bu programlar halkı dini açıdan bilgilendirmeyi hedeflemişlerdir.¹⁴⁹ Şüphesiz her dönem dini konular, farklı toplumsal ve politik konumlara sahip olanlar tarafından, kendi vaziyetlerini meşrulaştıracak şekilde özel türden bir anlatım söz konusu olmuşlardır. Televizyonun buna getirdiği önemli farklılık, bu tartışmaları magazinleştirmesi, fikri arka planından kopartması, eleştirel bir akıl yürütmeye uygun olmayan tarzda fragmanlara dönüştürmesidir. Halifenin sarayında bir araya gelen farklı dini anlayış sahiplerinin ya da farklı dine inananların ortak bir bağlam etrafında tartışması ile televizyonun ancak skandal eksenindeki anlatımı arasında derin bir mahiyet farkı vardır. Ayrıca televizyon kanalları kendi meşreplerince ‘‘aynı’’ dini, birbirleriyle teması olmayan katmanlara bölmekte, bir tür gettolar oluşturmakta, magazinsel üsluplarıyla da asıl ekseninden uzaklaştırmaktadırlar. Bu konuda son derece zengin malzemeler vardır. Televizyon kanallarında yayınlanan çeşitli dini tartışmaların görüntülerini ve bant çözümleri tahlil edilerek bu konuda ilginç sonuçlara ulaşılabilir.¹⁵⁰

Televizyon gibi geniş kitlelere hızlı bir biçimde seslenen medya organları, akademik anlamda topluma önder olacak kişiler tarafından halka sunulması kişilerin bu bilgileri daha kolay kabul etmesini sağlamaktadır. Fakat dine dair konuların yine aynı anlamda alanında uzman kişiler tarafından geniş kitlelerin önünde tartışılması ve kişilerin bu uzmanlara ve programlara karşı şüpheyile yaklaşmasına neden olmaktadır.¹⁵¹

Din üzerine söyleyecek sözü olanlardan kimileri, televizyon yayınlarının çarpıtıcı takdimi üzerinden de olsa kitlelerle buluşuyor, onlara konuşuyor, popülerleşmenin sağladığı avantaj üzerinden alanın egemen belirleyicilerinden biri haline gelebiliyorlar. Ötekiler ise, bilgi ve kapasitelerinden bağımsız bir şekilde, televizyon yayınlarında görülmedikleri için ancak uzman bir kesimin ulaşabileceği, kitlelerin ise habersiz oldukları kişilere dönüşüyorlar. Oruç ayında, dini bayramlarda televizyon kanalları özel türden programlar yapıyorlar, kandil geceleri camilerden

¹⁴⁹ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e., s.191

¹⁵⁰ M. Naci Bostancı, a.g.e. s.24-25

¹⁵¹ Hayati Hökelekli, **Günümüz İletişim Teknikleri ve Dini İletişim**, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 42, Sayı 1, 2006, s.48.

“canlı” yayında bulunuyorlar; cuma günleri ise din ve ahlak üzerine sohbet konuşmaları oluyor. Bu rutin programların dışında da çeşitli toplumsal/politik olaylar dolayısıyla dine göndermede bulunan, açıktan ya da zımnen onun nasıl tezahür etmesi gerektiğine dair yorumların içine yerleştirildiği programlar yapılıyor.¹⁵²

Dine dair konular Ramazan ayında yoğun ve etkili bir biçimde televizyon kanallarında seyirci karşısına çıkmakta, kalan diğer zamanlarda bu yoğun etki kaybolmaktadır.¹⁵³ Günümüzde sıkça yayınlanan dini içerikli programların, kutsala ait konularda ve dini açıdan önemli sayılan gün ve gecelerde, seküler bir mecrada dine ait bir değer alanından söz edilmeye başlamasına neden olmuştur. Televizyona ait dünyanın dili ve üslubu ile dine ait söylemlerin üslubu ve içerikleri arasındaki farklılıklar kişilerin kafasında çelişkiye neden olmaktadır.¹⁵⁴

Televizyon yayınlarındaki dini programlar, aleniyette izleyicilere fikirler iletecek programlar olarak görülmekle birlikte, gerçekte bunlar, hemen herkesin gizil günah çıkarma ritüellerine dönüşme istidadındadır. Bu programlar, kendilerinden beklenen işlevin ötesinde salt bu baştan çıkarıcı teknolojinin dünyasındaki varlığıyla hepimizin Müslüman oluşunu garanti altına almakta, şöyle bir göz atıp aceleyle geçtiğimiz soluk görüntüsüyle elan iman etmişliğimizi buna ilişkin kuşkuyu daha derinlere iteleyerek- kamu âleme duyurmaktadır.¹⁵⁵

Günümüzde popüler yaklaşımların da etkisiyle, dini konulara karşı bakış açısı değişmiş, reyting getirdiği sürece dini konulara yer verilmiştir. Az izlenme olasılığı olacak konular medya organları tarafından kaygıya neden olduğundan dini konular izlenecek şekilde yayın yapılmaktadır. İnsanlarda merak uyandıracak mistik konular, kandil yayınları ve uzmanların çağırılıp tartışmaların çıktığı programlar kitle kültürünün etkisinde hayata geçirilmiştir. Toplumun ilgisini üzerinde toplayacağı ve ses getirecek konular medyanın önemli motivasyon kaynağı olmaktadır. Medya organları da bu motivasyon kaynaklarını sonuna kadar kullanarak belirli gün ve gecelerde ihtiyaç doğduğunda dini programlar düzenlenmekte bu durum da “*prime time dindarlığı*”

¹⁵² M. Naci Bostancı, a.g.e., s.26-27

¹⁵³ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e., s.187

¹⁵⁴ Ali Emre Bilis, a.g.e., s.190

¹⁵⁵ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.20

denen yeni bir dindarlık şeklini doğurmuştur. Popüler olarak, son zamanlarda ortaya çıkan bir başka oluşum ise “*medya vaizliği*” dir. Medya vaizleri; medya organları ile anlaşma imzalayarak halkı dini açıdan bilgilendirme gayesiyle dini sohbet programları düzenlemektedir, gazeteler de köşe yazıları yazarak bu gayelerini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu tür programlar başlangıçta eleştiri alsa da kanalların reyting oranlarını ve gazetelerin okunma oranlarını arttırdığından birçok kanal ve gazete uzman kişilerle anlaşma düzenleyerek dini program sayısında artışa neden olmuşlardır.¹⁵⁶

Toplumun büyük kesiminin oruç tutması, Ramazan Ayı gelince ülke geneline yayılan uhrevi atmosfer medyanın tutumunda etkili olur. Kitlelerin nabzını tutabilmek hem daha fazla satış yapabilmek hem de izlenebilmek için gereklidir. İşin içinde büyük ölçüde ticari kaygıların olduğu da söylenebilir. Ramazan Ayı gelince hediye olarak Kur’ân-ı Kerim dağıtılmasından Tefsir dağıtılmasına, bol bol yemek programı hazırlanmasına ve gazeteler tarafından yemek tarifleri yapılmasına kadar pek çok muhteva üretilmektedir. İşin ticari kısmı bir yana bu faaliyetler sırasında bilgi yanlışları da yapılmaktadır.¹⁵⁷ Toplumda yaşanan değer yozlaşmalarına karşın hala değişmeden günümüze kadar gelen Ramazan algısı, televizyon programları ile birlikte bu değerlerin bile yozlaştırılmaya çalışıldığı düşüncesini uyandırmaktadır. İftarı bekleyen izleyici, dini duygularını huşu içerisinde yaşarken magazinsel iftar programı yayınları ile karşı karşıya kalmaktadır. Medya gündeminde olan popüler kişiler programlara çağırılarak, sıradan yayınlarda sıradan konuşmalar yapılmaktadır. Zaman zaman ses sanatçıları tarafından okunan “Ezan” anlamı bozularak, kutsallığı ve kendine özgürlüğünü yok etmişlerdir. Yapılan dini yayınlarda dine ait değerlerin ayaklar altına alan yaygın anlayışı dine dair değerlerin yok sayıldığı izlenimi vermektedir.¹⁵⁸

Televizyonda program sunuculuğu yapan isimlerin hemen hemen her konuda konuşabildiği, futboldan siyasete, magazinden edebiyata, din bilgisinden sağlık bilgisine kadar hayatı kuşatan tüm alanlarda uzman rolünde olduğu bilinen bir gerçektir. Bu

¹⁵⁶ Ekmele Geçer, Popüler Kültür, Politika ve Din: Prime-Time ya da Selfie Dindarlığı, İnsan&İnsan Dergisi s. 91-92 <http://insanveinsan.org/sayilar/bahar-2018/populer-kultur-politika-ve-din-prime-time-ya-da-selfie-dindarlighi.pdf> erişim tarihi 18.08.2017

¹⁵⁷ Ed: Mete Çamdereli, **Medya ve Din**, Köprü Kitapları, 1. Basım, İstanbul 2014, s.22

¹⁵⁸ M. Doğan Karacoşkun, **Bireysel ve Toplumsal Çözümde Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler**, s 232 [http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(307\).pdf](http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(307).pdf) erişim tarihi 17.08.2017

durum bazen köşe yazarları için de geçerli olabilmektedir. Bu akşam futbol programında yorum yapan kişinin ertesi akşam siyaset programında, sonrasında ise sağlık programında boy gösterebildiği ülkemizin gerçekleri arasındadır. Her türlü içeriğe uyum sağlayabilecek şekilde yorum gücünün yüksek olduğuna inanan konuk profiline yanında sunucular da farklı konularda misafir ettikleri uzmanlarla aynı konunun uzmanı gibi konuşabilmektedir. Konu ‘Din’ olunca alandaki uzman yelpazesinin de genişlediği görülür.¹⁵⁹

Televizyonlar da yapılan dini sohbet yayınlarına daha fazla dikkat çekmesi adına doğal manzara görüntüsü ve ilahilerle başlanmaktadır. Daha sonra stüdyodan görüntülerle devam etmektedir. Uzman kişi genelde erkek olarak seçilmekte ve programa günün ya da haftanın konusunu anlatmaya başlayarak giriş yapmaktadır. Programı sunan uzmanın, duruşu, sesi, giyinişi, rahat tavırları, beden dili, güler yüzlülüğü ve işi severek yaptığı izlenimi vermesi programın izleyiciler tarafından beğenilmesi açısından önemlidir klasik bir takım elbise ile olması programı daha ciddi kılmaktadır. Kişilere soru sorar bir tavırda olması ve sorduğu sorulara cevap vermesi, izleyenlerin hislerine tercüman olmaktadır. Soruları ilgi ile dinleyerek verilen cevaplar sayesinde bir sohbet havası oluşturulur bu da programa hareket katmaktadır.¹⁶⁰

Ali Emre Bilis, dini sohbet programlarını ele aldığı çalışmasının sonuç bölümünde şu çözümlemeyi yapmıştır: *“modern dönemde itibar edilmeyen ve seküler nitelikli değerlerle ikame edilen dini değerlerin, bu tarz dini programlar vasıtasıyla temsil edilmeye çalışıldığı tespit edilmektedir. Ancak bu durum televizyonun inisiyatifinde ve yine onun belirleniminde gerçekleşmektedir. Çünkü bu temsil girişiminde din kavramı televizyon tarafından belirlenen kalıba yerleşmekte, reklamlar, görsel kültür, tüketim çerçevesinde belirlenen yeni bir bağlama oturtulmaktadır. Bu yeni bağlam ise dini olanın temsili ile dinin özü arasındaki mesafeyi artırmakta, özün anlaşılabilir olması uğruna yine o özü basitleştirmekte ve hatta değersizleştirebilmektedir. Dini programlarda izleyiciye aktarılmaya çalışılan değerler*

¹⁵⁹ Ed: Mete Çamdereli, a.g.e., s.23-24

¹⁶⁰ Nüket Elpeze Ergeç, a.g.e., s.193

ise televizyonun eğlence, tüketim ve bunların sürekliliği üzerine kurulu genel işleyiş modelinin ortaya çıkardığı değerler karşısında yeterince temsil edilememektedirler.”¹⁶¹

Medyanın din bilgisi hataları birkaç başlıkta ele alınabilir. Türk modernleşmesinin taşıyıcı organlarından birisi olarak medyanın kapsama alanına giren sinemadan televizyona, gazeteden radyoya ve bugün internete uzanan alanda dine dair hatalı yaklaşımlar bulunur. Filmlerdeki dindar veya hoca karakterleri, karikatürlerdeki dindar çizimleri genellikle dışlayıcı, tiksindirici ve aşağılayıcıdır. Medyaya hâkim olan bu genel algının ortaya çıkmasının tarihsel kökenleri Türkiye’nin yakın siyasi tarihinde dine atfedilen anlamda yaşanan kaymayla açıklanabilir.¹⁶²

Din adına konuşmak şüphesiz son derece yüksek bir hassasiyet gerektirir. İslam üzerine söz söylerken ya da yazarken, doğru ve yanlış alanları (bir kaygı olarak) ayırt eden hayali bir hattın zihinlerde sürekli canlı tutulduğu söylenebilir. Dolayısıyla bir hayali öz olarak kurgulanan, bununla birlikte dünyaya yansıyışı dünyevi gerçekliğin şartlarına tabii olan teolojinin, tarihsellikten iktidar mücadelesinden ve nihayet toplumun içinde bulunduğu kolektif güven ya da güvensizlikten bağımsız bir takdim biçimi olduğu düşünülemez. Bu yüzden anlatımın dili, onu kullananların tarihi vaziyetlerinden derin şekilde etkilenir.¹⁶³

Medyada din bilgisi hataları yapılmasında veya dindar tiplemesinin çizilmesinde belirleyici olan sadece önyargılar değildir. Bu konuda öne çıkan bir başka yaklaşım ise önyargı yerine bilgi eksikliğini, medya çalışanlarının din hakkında yeterince bilgiye sahip olmadığını, böyle bir talebin de bulunmadığını göstermektedir. Medya kuruluşlarının ve medya çalışanlarının din konusundaki yaklaşımı basmakalıp bilgilerin alışlagelmiş süreklilik içinde ileriye taşınması şeklindedir.¹⁶⁴

İslam ilimleri alanında az da olsa tahsil yapmış olan ve bir şekilde fıkıh kitabını karıştırarak temel dini bilgiler hakkında fikir edinenler için basit görünen yanlışlar medyada sıkça yapılmaktadır. Türkiye’de medyanın genel problemleri arasında

¹⁶¹ Ali Emre Bilis, a.g.e., s.208

¹⁶² Ed: Mete Çamdereli, a.g.e., s.16

¹⁶³ M. Naci Bostancı, a.g.e., s.57-58

¹⁶⁴ Ed: Mete Çamdereli, a.g.e., s.17

sayılabilecek olan böylesi yanlışlar esnasında medya-toplum ilişkisinde medyanın var olma gerekçelerine aykırı düşmektedir.¹⁶⁵

Tezin ana konusunu oluşturan kadın problemlerine geçmeden önce, “Televizyonda Dini Yayın” yapan programlara değinmek uygun olacaktır. Televizyonda dini yayın yapan program denilince ilk akla gelen kişi şüphesiz Nihat HATİPOĞLU olacaktır. Televizyonda dini yayın yapıp bunu geniş kitlelere ulaştırıp ve her kesimden insanın ilgisini çekmek bir hayli zordur. Nihat HATİPOĞLU izleyici kitlesinden aldığı soruyu kısa net ve anlaşılır şekilde cevaplayıp halkı bilgilendirici didaktik programıyla dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Zaman zaman sorulan soruların ilgi çekiciliği programın reytinginin armasına sebep olmaktadır.

Televizyon kanallarında dini yayın yapan bir başka isim de Mustafa Karataş’tır. 2004 yılından itibaren çeşitli televizyon kanallarında program yapan Karataş, sorulara verdiği cevaplar ve kendine has üslubu ile beğeni toplamıştır ve Türk televizyonlarında yer edinmiştir.

Kayseri müftülüğü ve Diyanet İşleri Başkan yardımcılığı yapan Necmettin NURSAÇAN yaptığı programlar kadar vaizliği ile de ilgi çekmiştir. Sorulara verdiği samimi cevaplar ve yaptığı programlarla büyük beğeni toplamaktadır.

TRT Diyanet TV’de program yapan ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nda Din İşleri Yüksek Kurulu eski başkanı da olan Hüseyin KAYAPINAR, izleyicilerden gelen soruları yanıtladığı programında, duruşu, çizgisi ve net tavrıyla ilgiyle takip edilen programlardan olmuştur.

3.2. Televizyonda Sorulan Dini Sorular Ekseninde Kadın Problemleri

3.2.1. Kadın ve Miras

Kadının mirastan aldığı payın 1/2 oranında olduğu bilgisine ayet ve hadislerden ulaşabiliyoruz. Nisa Suresi 11. Ayette “*Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe kadının payının iki misli miras vermenizi emreder.*” bu bilgiyi doğrulamaktadır. İslam

¹⁶⁵ Ed: Mete Çamdereli, a.g.e., s.24

alimleri bu konuda mutabık olmuşlardır. Fakat kadının babasından ve kocasından aldığı yarım pay ile erkek ile kadını miras konusunda eşit duruma getirmektedir. Erkek sadece babasından miras alırken, kadın hem babasından miras alır hem de kocasından. Başka açıdan ele aldığımızda erkek evlilik sürecinde maddi açıdan daha çok zorlandığı için mirasa erkeğin daha fazla ihtiyacı var görüşü hakimdir. ¹⁶⁶

- İmam nikâhlı kocam vefat etti, bana hiçbir şey bırakmadı ona hakkımı helal etmiyorum, vicdanım rahat. Bana günahı var mı?
- Babam rahmetli oldu, kardeşlerimizle miras tartışması yaşıyoruz. Bizim ailede kız çocuklarına miras vermezler. Bu sorunu hukuki yolla halletmemiz günah mı?
- Dinde miras erkeğe iki kıza bir deniyor bunun hükmü nedir?
- Üç kız kardeşiz annem ve erkek kardeşlerim bize mirastan pay vermek istemiyor, bizim hakkımız yok mu?
- Annem, babamızın mirasını ağabeyime bırakıyor, annemin buna hakkı var mıdır?
- Annem kız kardeşlerimden ve benden habersiz bize kalacak mirası erkek kardeşlerimize devretmiş bizden helallik almadı, ne yapmamız gerekir?

İster evli olsun, ister boşanmış, ister çocuğu olsun ister olmasın kadının mirastan pay hakkının olması kadının İslam'a göre korunmasına yönelik adımlardır. Kadının mirastan bir hisse alıp erkeğin iki hisse alıyor olması, kadının varis olduğu taraf açısından mirastan aldığı durumu değiştirmektedir. Kadına yönelik bir haksızlık söz konusu değildir. Kadın evlilik öncesi ve sonrasında maddi hiçbir yükümlülüğe tabi değildir. Bu yüzden erkeğin mirastan aldığı payın fazla olması adaletsizlik değildir. Önceki toplumlarda kadın mirasta hak sahibi değilken İslam'da hak verilmiş ve kadın hakları korunmuştur. ¹⁶⁷

¹⁶⁶ Yasemin Meydaneri, a.g.e., s.99

¹⁶⁷ Meryem Arıkfıdan, **İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.117

3.2.2. Nişanlı Kadının Hakları

Nişanlılık; aralarında evlenmeye mahal bir durum bulunmayan iki insanın , evlenmek için birbirlerine söz vermeleri yani evlilik teklifinde bulunması, iki tarafın birbirleri ile evlenmede razı olması durumudur. Nişanlanma durumundaki amaç, ayrı ortamlarda yetişen iki ayrı insanın kuracakları evlilik bağının sürekli ve sağlam temellere atılmasını sağlamaktır.¹⁶⁸

3.2.2.1. Nişanlı İken Dini Nikâh Kıydırma

Nişanlı iken dini nikâh kıydırmadaki niyetin başta iyi olması sonuçlarının da iyi olacağı anlamına gelmez. Toplumda bu duruma yönelik iki anlayış vardır: birincisi nişanlıyken her türlü davranışı meşru gören anlayış, ikincisi ise nikâh yapmakla birlikte bu davranışları meşrulaştırma davranışdır. İkinci anlayış dindar ailelerin çocukları tarafından uygulanmaktadır. Başta iyi niyetler güderek çıkılan yol, sonrasında iyi sonuçlar ile bitmeyebilir. Çünkü nikah yaptıran gençler daha serbest davranmakta kısmen ya da evli davranışları göstermektedir. Aileler ve toplum da bu davranışı nikahlı olduklarından dolayı yadırgamamaktadır. Nişanlılık süreci evlilik ile sonuçlandığında sıkıntı yaşanmazken, nişanın bozulması, taraflardan birinin ölümü vb. gibi durumlarla karşılaşınca problem haline gelmektedir.¹⁶⁹

- 4 yıl önce nişanlı iken nikâh da yaptık ve 2 yıl önce ayrıldık fakat nikâhımı vermiyor, ne yapmalıyım?
- Görücü usulü biriyle nişanlandım ve dini nikâh yaptırdım. Bu kişiyle ayrıldım. Şimdi başka kişiyle evliyim ve çocuklarım var. Yaptırdığım o nikâhın hükmü nedir?
- Nişanlı iken imam nikâhı kıymak zorunda mıyım?

¹⁶⁸ Hüseyin Ertuğ, **İslam Hukuku Açısından Nişanlanma**, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 13-14

¹⁶⁹ Hüseyin Ertuğ, a.g.e., s. 65-66

3.2.2.2. Nişanı bozma

Nişanlılık durumu, evlenmeye engel bazı durumların yaşanması, ölüm veya nişanı atma gibi şekillerde son bulmaktadır. Bazen tek taraflı irade ile bazen de iki tarafın anlaşması ile sona ermektedir. Nişanın atılması durumunda maddi ve manevi olarak karşılıklarının alınma hakkı da doğmaktadır.¹⁷⁰

- Ailem bana iftira atarak biri ile nişanladı, nişanı bozsam günahı nedir?
- Kızımın nişanlısı nişanı atmak istiyor ama kız istemiyor, ne yapabiliriz?
- 1 aydır nişanlıyım bir türlü nişanlımı sevmiyorum ona ısınamadım, ailem nişanı bozmama izin vermiyor ne yapmalıyım?
- 8 yıl önce bir nişanlılık geçirdim, bir ay geçmeden ayrıldık, bu yüzden insanlar kötülük yapmışım gibi beni ve ailemin arkasından konuşuyorlar ve taliplerimi vazgeçiriyorlar. Ne yapmalıyım?

3.2.2.3. Nişandaki Hediye­lerin İadesi Sorunu

İnsanların arasında olan bağın atmasını sağlayan, sevgi bağını güçlendiren ve muhabbeti arttıran hediyeler, nişan bozulduktan sonra iadesi durumu ile sonuçlanmaktadır. Genelde erkeğin, kıza verdiği hediyeler maddi değeri yüksek olduğundan kişiler tarafından problem teşkil etmektedir.¹⁷¹

- 30 yıl önce bir nişanlılık geçirdim fakat bilezikler bende kaldı. Ne yapmalıyım?

3.2.3. Kadının Evlilik ile İlgili Problemleri

Evrensel ve kültürel bir değer olan evlilik, kadın ve erkeğin üzerinde haklar ortaya çıkmasına sebep olan bir sözleşmedir. Evlilik sonucunda ortaya çıkan toplumun en küçük birimine de aile denmektedir. Aile en küçük birim olmasına karşın toplumun en önemli rengidir. Aile kurumundaki ahenk, toplumları da şekillendirecektir. İslam dini de evliliğe çok önem vermiştir. Rum suresi 21. Ayette kadın ve erkeğin arasındaki sevgi

¹⁷⁰ Hüseyin Ertuğ, a.g.e. 71

¹⁷¹ Hüseyin Ertuğ, a.g.e, s. 75

bağı: “*Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O’nun (varlığının) delillerindendir...*” buyrularak, kadın ve erkeğin birbiri için önemi vurgulanmıştır.

Aile kurumunun önemi ve kadının erkekte erkeğin kadında sukut buluşu, birbirlerini tamamladıkları görüşü, eksik yanlarını bütünledikleri algısı, erkeğin kadına hâkim bir varlık gibi görülmediği görüşü evlilikte hâkim olması gereken düşüncelerdir. Ailenin yuva haline dönüşmesi evlilikte uzlaşma, birlik ve beraberlik ile gerçekleşebilmektedir. Aile kurumu kadını saygın bir konuma doğru götürmektedir. Erkek kadına hâkim değil onu tamamlayan bir unsur olarak görülmelidir.¹⁷²

- Kişilerin evliliği iradi midir yoksa kader midir?
- Kadının kocası ölünce kayını ile evlenmesi uygun mu?
- Ablam evliliğe bir türlü karar veremiyor, bir hocaya götürüp okutsak faydası olur mu?
- Sevdığım erkek evlenmemize yakın bana dünya ahiret kardeşimsin dedi, evlenmemiz mümkün mü?

3.2.3.1. Erkeğin Birden Fazla Kadınla Evli Olması

Geleneksel şekilde yaşamaya devam eden toplumlarda birden fazla kadınla evlilik yapılması sıkça rastlanırken; son yıllarda büyük kentlerde ortaya çıkan poligami evliliklerin de koşulların zorlanması sonucu yapıldığı görülmektedir. Bir başka faktörde modern kent hayatında kadın-erkek iletişiminde dindar kesimin bir model üretememesidir diyebiliriz. Dindarlığı öne çıkartan ve bir toplumsal kimlik olarak kabul eden kesim, yeni kent kültürü geliştiremediği için bu kaos gittikçe yaygınlaşmaktadır. Gerginliğin en şiddetle yaşandığı kesimler kentli, ekonomik gücü yüksek ve entelektüel dindar ailelerdir. Ayrıca eğitimden geçmiş ama kentte yaşamak, kentte kalmak isteyen genç kızların farklı evlilik tarzlarını tercih ettikleri de modern zamanlara ait vakıyalardan biri olarak görülebilir.¹⁷³

¹⁷² Nisa Aydın Şahingeri, a.g.e., s. 44-45

¹⁷³ Nevin Meriç, a.g.e., s.152-153

- Eşim benden habersiz başkası ile evlendi, dinen benim rızam olmadan evlilik yapabilir mi?

- Kocam üzerime evlendi, sonra ayrıldı. Affettim, tekrar bana döndü; fakat bunu sürekli tekrarlıyor, kayınvalidem de buna destek oluyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.

İslam hukuku kadına evlenirken bazı şartlar öne sürmesine cevaz vermiştir. Bunlardan biri de kadının ikinci eşe rıza göstermemesidir. Nitekim İslam Tarihinde de Hz. Peygamberin, Hz. Ali'nin Fatıma'nın üzerine evlenmemesine rıza göstermemesini örnek gösterebiliriz.

3.2.3.2. Kadının Başka Dinden ya da Mezhepten Biri ile Evlenmek İstemesi

İslam da, Müslüman bir erkek veya kadın müşrik ile evlilik yapamaz. Müslüman erkek Yahudi ya da Hristiyan bir kadınla evlenebilir. Bakara Suresi 221. Âyette "*Müşrik kadınlarla iman edinceye kadar evlenmeyin...*" emri verilmektedir. Müslüman bir kadın da Yahudi bir erkek ya da Hristiyan bir erkekle evlenmesi dinen uygun değildir. Kadının hakkından çok burada doğacak çocukların hakkı gözetilmiştir. Bu evlilik engelleri geçicidir. Karşı tarafın din değiştirmesi ile aşılmaktadır.¹⁷⁴

- Sünni bir bayanım, alevi bir erkekle evlenmem haram mı?
- Oğlum Hristiyan bir kız ile evlendi, gelinimiz şimdi Müslüman oldu, dinimizin bu konuda hükümleri nelerdir?

Toplum tarafından yanlış anlaşılan bir konu da Aleviliktir. Sorulan sorudan da anlaşılacağı gibi Alevilik bir mezhep olarak değil de bir "Din" olarak algılanmıştır.

3.2.3.3. Sadece Dini Nikâh İle Evlenme

Evlilik insanın ihtiyaçları ve neslin devamı için oluşturulan düzenlerin en kadimidir. Evlilik ilişkisi çiftlerin aile olarak bir araya gelmelerini sağlar. Böylece beraberlikler toplum hayatında meşruiyet kazanırken, neslin sağlıklı bir şekilde devamı

¹⁷⁴ Bilge Şen, a.g.e., s.53

da gerçekleşmiş olur. Bu konuda en önemli referansı dinler oluşturmaktadır. İslam dini de bu anlamda kadını ve erkeğin birlikteliğine ‘nikâh’ şartı getirmiştir. Nikâh literatürde; kadın ve erkeğin iki ayrı cins olarak bir arada yaşamalarına meşruiyet kazandıran akit olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁵

- Eşim bana para vermiyordu, benim paramda senin hakkın yok diyordu. Bende onun hizmetini yapmadım, başkası ile evlendi benim nikâhımı vermiyor, çok beddua ediyorum günahım var mıdır?

- Eşim beni aldatıyor bana ve anneme küfrediyor, nikâhım düşüyor mu?
- Kocam bana sürekli küfrediyor, nikâhımız düşer mi?
- 7 aylık evliyim, düğün günü resmi nikâhımızı kıydık. Düğün salonunda babamın vekâletini aldılar fakat benden vekâlet almadan nikâhımı kıydılar. Düğünde toplanan altınlar da mehir sayılmış. Nikâhımız sahih midir?

- Nişanlı iken imam nikâhı kıymak zorunda mıyım?
- Kocamın resmi nikâhı var ben dini nikâhla evliyim kocam benim üzerime de kuma getirdi, bir çocuğum da var çaresizim ne yapmalıyım?

3.2.3.4. Erkeğin Dini Nikâhı Gizlemesi

Nikah şahitler huzurunda yapılsa da ailelerinden ve yakın akraba ve dostlarından gizledikleri nikah gizli nikah hükmündedir. Nikâhta aleniyet şartı arandığından dolayı aile hayatının genel ilkelerine ters düşmektedir. Nikâhın gizi olmaktan çıkması için ailelerin ve yakınların nikâh hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir.¹⁷⁶

- Eşimin ikinci imam nikâhlı eşiyim ve bundan kimsenin haberi yok, bilinmesin diye benim yanımda da kalmıyor bundan çok rahatsızım, ayrılmak istiyorum ama ayrılmıyor. Nikâh ne kadar sürede düşer?

- Dini nikâhla biriyle evlendim aynı evi paylaşmıyoruz ve kimsenin haberi yok. Bir gelirim yok bana bakıyor, bana bakması helal mi haram mı?

¹⁷⁵ Nevin Meriç, *a.g.e.* s. 61

¹⁷⁶ <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/805/gizli-nikâhin-hukmu-nedir-> erişim tarihi 30.11.2017

- Çocuk tedavisi görüyorum kocam benden habersiz yurt dışında evlenmiş, beni hayal kırıklığına uğrattı. Habersiz evlenmeye hakkı var mıdır?

Hız. Muhammed'in birden fazla evlilik yaptığı şüphe götürmez bir gerçektir. Yalnız peygamberin birden fazla evlilik yapmasının nedenleri ortadadır. Kur'an'da 4 eşlilik konusunda ayetlerin bulunması, İslamiyet'in o dönemde yaşadığı savaşlar, doğal afetler, kadın oranının erkek oranından çok olması gibi nedenlerle olduğu görülecektir.

177

- 40 yıllık evliyim, kocam 10 yıldır bana yalan söyleyerek başka biri ile birlikteymiş. Ayrı yaşıyoruz, nikâhımı vermedi. Boşanmalı mıyım?

3.2.3.5. Dini Nikâh- Resmi Nikâh Problematiği

Nikâhın, şahitler önünde kıyılması ve usulüne uygun yapılması nikahın dinen sahih olması için yeterlidir. Nikâhın din görevlileri tarafından yapılmış olması şart değildir.¹⁷⁸ Dini Nikâh-Resmi Nikâh ikilemi insanların yaptıkları işleri dini olarak da meşru bir temele oturtma isteğinden kaynaklanmaktadır.

- Eşimle bazı sebeplerden dolayı resmi nikâhtan ayrıldık ama dini nikâhımız duruyor, bizim durumumuz nedir?

Karım hem resmi hem de dini nikâhla benden boşanmadı, dini nikâhla başkasıyla evlenebilir mi?

3.2.3.6. Kadının Nikâhsız Birliktelik (Zina) Durumu

İslamiyet'i yaşayan toplumlarda temel aile ile sağlamlaştırılır. Nikâhsız yaşanan her türlü birliktelik ise aileye zarar vermektedir. Bu zarar; evlilik kurumundan doğan yükümlülük ve görevlerin yerine getirilmemesine neden olacak, evlilik sadece şehvani arzuların yaşandığı bir hale dönüşecektir. Bu da evlilikte güven ve sevginin yok

¹⁷⁷ Yasemin Meydaneri, a.g.e., s.103

¹⁷⁸ Bilge Şen, a.g.e., s.55

olmasına neden olacaktır. Ayrıca sevgi yerini nefrete, güven yerini sadakatsizliğe bırakacaktır.¹⁷⁹

- 4 yıldır evlilik dışı biriyle yaşıyordum, artık ayrıldım ama bana beddua ediyor. Çok büyük günah işledim bu günden nasıl kurtulabilirim?
- Babam, hasta babaanneme bakan bayanla birlikte olduğunu öğrendim, o bayan da evli. Annemle aynı evde kalıyorlar, ne yapmalıyım?

3.2.3.7. Kadına Mehir Hakkının Verilmemesi

Kişiler evlenirken taraflardan erkek olanının, kadına verdiği ya da ileride verecek olması gereken para veyahut mala mehir denmektedir. Ayetlerle sabit olan mehir, kadının hakkıdır ve verildikten sonra da geri alınmaya çalışılması dinen olumlu görülmemiştir. Hanefi mezhebi konuya mehir nikâhın sonucudur ve nikahta belirtilmese de evlilik akdi gerçekleştiği andan itibaren mehir kadının hakkıdır.¹⁸⁰ Kadın söz konusu mihirden aldığı para ya da malı istediği gibi harcama hakkına sahiptir. Kadın evi için ve çocuğu için harcama yapma yükümlülüğü bulunmadığından tasarruf hakkı onundur. Kadın istemedikçe, mehri kocasına ya da onun akrabalarına vermeme hakkına da sahiptir. Mutlak hak mehir konusunda kadındır.¹⁸¹

- Karı-koca boşandığında mehir verilmezse ne olur?
- Mihri sonradan verilmek üzere anlaşılan kadın, mihri verilmeden boşanmayı kendi talep edip boşansa mihri talep etme hakkı var mıdır?
- Nikâhım kıyılırken hoca mehri sorduğunda kayınpederim ‘boş ver’ dedi. Ayrıldık fakat mehir verilmedi, bu dünyada almadım ahirette hakkımı alır mıyım?
- Evlendiğim zaman kayınbabam ve kayıinvalidem ile ailemin arası bozuldu ve konuşmuyorlar, beni bu yüzden çok incitiliyorlar. Ayrıca bana biçilen mehri alıp bana borçlandılar ödemiyorlar üzerlerinde hakkım var mıdır?

¹⁷⁹ Mehmet Boynukalın, **İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası**, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995, s.36

¹⁸⁰ <http://www.diyaret.gov.tr/dinikavramlar/dinikavramlar-M/MEH%C4%B0R> erişim tarihi 30.11.2017

¹⁸¹ Meryem Arıkfidan, a.g.e., s. 58

- 7 aylık evliyim, düğün günü resmi nikâhımızı kıydık. Düğün salonunda babamın vekaletini aldılar fakat benden vekalet almadan nikâhımı kıydılar. Düğünde toplanan altınlar da mehir sayılmış. Nikâhımız sahih midir?

- Oğlum dul bir kadınla evlendi ve daha sonra eşini terk etti, mehrini vermek zorunda mıyız?

3.2.3.8. Kadının Evlenmesine Ailenin Rıza Göstermemesi

Evlenme çağına gelmiş her kadının medeni ve cezai her türlü yükümlülük ve sorumluluğa haizdir. Malında istediği gibi harcama yapacağı gibi eşini de kendi isteği ile seçme hakkı olmalıdır. Akıllı ve ergen olması evlilik için yeterli iken kadını bu haktan mahrum etmek yanlış bir davranış olacaktır. Kadının evlilik konusunda ailesinden ya da başka birinden izin alması söz konusu değildir. Yalnız ailenin hakkı kadının üzerinde tamamen yok değildir. Aile kadına danışarak rızasını alıp biriyle evlendirme hakkına sahiptir. Evlilikte denklik hususu ve mehir isteme hakkı ailenin rızasının olması açısından önemlidir. Bu anlamda hem kadının hakları korunmuş hem de kadına ve aileye denk bir evlilik akdi gerçekleştirilmiş olmaktadır. Kadın zaten kendine denk bir erkekler evlenecekse ve mehir hakkı konusunda sıkıntı yaşanmıyorsa kadın ailesine danışmadan bu evliliği yapabilir.¹⁸²

- Kızım 35 yaşında, ayakta zor duran elleri tutmayan biri ile evlenmek istiyor razı değilim beni dinlemiyor, ne yapmalıyım?

- Kızım şehir dışından biri ile evlenmek istiyor, birbirlerine denk görmüyorum ve uzağa gitmesini istemiyorum. Evlenmelerine rıza vermiyorum, benim için günahı nedir?

- Ailem sevdiğim erkekler evlenmeme izin vermiyor, ne yapmalıyım?

- Ailemden rızasız bir evlilik yaptım, beni evlatlıktan reddettiler ve çocuklarıma bile beddua ediyorlar. Küs ölürüz diye vicdan azabı çekiyorum, ne yapmalıyım?

- Bir akrabam ile görüşüyorum, evlenmek istiyorum fakat annem razı değil hakkını helal etmeyeceğini söylüyor. Ne yapmalıyım?

¹⁸² Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s.40-41

Kültürümüz ve İslamiyet açısından önemi büyük olan aile kurumunun yapısında yerel ve küresel çapta yaşanan değişmelerle birlikte farklılıklar meydana gelmiştir. Yaşanan köklü değişmelerle birlikte, evlenme yaşı artmış, evlilikler kısa sürede boşanmayla sonuçlanmakta ya da insanlar evliliğe sıcak bakamaz hale gelmişlerdir. Gün geçtikçe dini yapı değişmiş, ahlaki olarak manevi bir çöküş yaşanmaya başlanmıştır. Bu durum aileleri de etkilemekte, aile içi sorunlar ve sıkıntılar atmakta beraberinde psikolojik sorunları da getirmektedir. Aile yapısında ki bu bozulma toplumsal çözölmeyi de doğurmakta kişiler, çatışma ve kavga kültürünün bir ögesi haline gelmektedir.¹⁸³

3.2.3.9. Karı-Koca Arası İletişim Eksikliği

Yapılan araştırmalar evlilik ilişkilerinde doyumun, genelde eşler arasındaki iletişimin düzeyi, sağlıklı ve aktif olmasına bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Eşler arası duygu ve düşüncelerin paylaşılma derecesi arttıkça kadın-erkeklerin evlilik uyum puan ortalamalarının arttığı ve dolayısıyla ailede iletişim ve ilişki düzeyinin artması ile anlaşmazlıkların önemli oranda azaldığı gözlemlenmiştir. Kadınların öz-benliği yakın ve önemli ilişkilerin doyuruculuğu ve devamlılığı içinde var olmak şeklindedir. Bu bağlamda yakınlarından, özellikle eşinden kendini destekleyen tavırlar görmek kadınları mutlu ederken, sürekli engelleme ve şiddet psikolojik-fizyolojik anlamda kişiyi hasta etmektedir. Nitekim yakın ilişkilerde sıklıkla yaşanan çatışma, güvensizlik, kıskançlık, engellenmişlik vb. durumlarını, kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla önemsedikleri için, ciddi psikolojik-patolojik sonuçları daha sıklıkla yaşamaktadırlar.¹⁸⁴

- Eşim şaka yollu bana hep hakaret ediyor, hakkımı helal etmiyorum bunun günahı nedir?
- Hamileyim, eltim kocamla aramı bozdu ve kaynanamda ona inanıyor. Eşim bebeğimiz doğunca benimle ayrılıp bebeğimi elimden alacağını söylüyor. Ne yapmalıyım?

¹⁸³ Salih Aybey, **Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)**, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Eylül/2015 Yıl:2, Sayı: 4, s.111-112

¹⁸⁴ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s. 84-85

- 3 çocuğum var, biri epilepsi hastası birisi de hiperaktif çocuklarımla ilgileneneğim diye eşimle ilgilenemiyorum. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bize dua eder misiniz?

- Evimize hırsız girdi paramızı altınlarımızı çaldı, kocam hoca ile konuşmuş hoca evden biri yapmış deyince kocam benim yaptığımı düşünüyor. Suçsuzum ne yapmalıyım?

- 9 yıllık evliyim, kocamla birbirimizi severek evlendik. Kocamın ailesi bizim evlenmemizi istemedi ve evlendikten sonra da kocamı bana karşı doldurdular ve biz artık ayrı yaşıyoruz. Kocam bana boşanma davası açmış. Benden başka evliliğimizi kurtarmak için kimse bir şey yapmıyor Ne yapabilirim?

3.2.3.10. Kocanın Kötü Alışkanlıkları ve Kadına Şiddet Göstermesi

Uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığının aileye etkisini incelediğimizde, aile içi rollerin değişime uğradığını gözlemleriz. Evli bir eş eğer bağımlı ise eşinin ve çocuklarının üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır. Yapılan araştırmalarda bağımlı kişilerin ailelerine sorulmuş hemen hemen hepsinde de uyum bozukluğu tespit edilmiştir.¹⁸⁵ Bağımlılığı olan erkekler, çoğunlukla eğitimsiz ya da eğitimi çok düşük, ekonomik sıkıntısı olan ailelerde yetişmiş, kişilik ve ruhsal anlamda hasta kişilerdir. Bu tip insanlar eşlerinin üzerinde şiddet uygulayarak kendi eksikliklerinin cezasını karısından çıkarmaktadır. Sosyal anlamda geri planda olan erkekler, ezik kişiliklerinin neden olduğu ruhsal bunalımın sonucunda kadına şiddet göstermektedirler. *“Alkol ve madde bağımlılığına, başta cinsel suçlar olmak üzere bütün suçları işlemeye yatkın olup başkalarına, topluma zarar veren bütün eylemlerin içinde yer alırlar.”*¹⁸⁶

Şiddet farklı bilim dalları tarafından anlamsal açıdan açıklanmaya çalışılmıştır. Dünya sağlığını tehdit altına alan bir olgu olarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti şu şekilde tanımlar: “Fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda, maruz kalan kişide yaralanma, ölüm

¹⁸⁵ Neslihan Yılmaz, **Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel ve Toplumsal Sonuçları**, Beykent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.94

¹⁸⁶ Eda Er, **Sinemada Kadına Yönelik Şiddet ve Tecavüz Doksanlı Yıllar ve Sonrasında Kadına Yönelik Şiddet ve Tecavüz Filmleri**, Ege Üniversitesi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2006, s. 27

ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak açıklamaktadır.¹⁸⁷

- Eşim madde bağımlısıydı 11 yıl boyunca evli kaldım ve şiddet gördüm. Engelli çocuğumun bile hakkını yedi. Öldü ve ben ona hakkımı helal etmiyorum. Bunun benim üzerimde bir hakkı var mıdır?

- 24 yıllık evliyim, sürekli şiddet görüyorum ve çocuklarımla birlikte huzursuzuz. Çocuklarım ayrılmamı istiyor ne yapmalıyım?

- Kocam bana şiddet uyguluyor ve her defasında Kur’ân-ı Kerim üzerine bir daha yapmayacağım diye yemin ediyor fakat yerine getirmiyor. Günahı var mıdır?

- Kocam madde bağımlısıydı, iki ay önce bıraktı. Kriz anı gelince bambaşka bir insan oluyor ve bana şiddet uyguluyor. Bunun için okuyacağım bir dua var mı?

- 12 yıllık evliyim, kocamın ailesinden sürekli şiddet görüyorum, psikolojik rahatsızlığa yakalandım, şeker hastası oldum. Ne yapmalıyım?

- Kocamdan şiddet gördüm, çocuğumla birlikte annemin evine geldim. Kocam iki aydır ne arıyor ne soruyor ne de ihtiyacımızı karşılıyor. Ne yapmalıyım?

- 6 yıllık evliyim, 2 çocuğum var, kocam beni aldattığı için aramız bozuk. Bizimle ilgilenmiyor ve şiddet uyguluyor. Ayrılısam beni yaşatmaz, ne yapmalıyım?

- Yeni evliyim kocam 4 aydır alkol almaya başladı eve geç geliyor ve bana sürekli küfür ediyor. Bunun için edebileceğim bir dua var mı?

- Eşim madde bağımlısı, son birkaç yıldır bana hakaret ediyor ve beni aldatmakla suçluyordu bende babamın evine geldim çocuklarım babasının yanında kaldı, vebali nedir?

- Engelli bir çocuğum, alkolik bir kocam var, alkol aldığı zaman Allah’ı inkâr ediyor. Eşimin ailesi bana destek olmuyor ve çocuğumun engelli olmasından dolayı beni suçluyorlar. Ne yapmalıyım?

İnsan haysiyetinin ayaklar altına alınmasına İslam Dini tarafından hoş görülmemekte karşı gelinmektedir. İslam dini kadına yönelik şiddette sadece erkeğin

¹⁸⁷ Salih Aybey, a.g.e., s.117

onuru kırılması durumunda cevaz vermiştir ve onunda sınırlarını koymuştur.¹⁸⁸ Burada ki sorun, şiddeti İslami temele oturtup, erkeğin kadına şiddetini meşru gösteren ve Allah'ın ayetlerini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı şiddetin varlığı da şiddet gösterilmesinde de önemli bir neden olmaktadır.¹⁸⁹

3.2.3.11. Evlilikte Aldatma

Aile yapısında huzursuzluğa ve soruna neden olan etkenlerin başında aldatma ve zina durumları gelmektedir. Eşler bu konularda yeteri kadar hassas yaklaşmamalarından dolayı, evlilik bağı azalır ve eşler arasında sevgi, saygı, güven gibi duyguların zarar görmesine neden olmaktadır. Aldatma eşler arasındaki sadakat duygusunu ortadan kaldırır ve bu da evlilik kurumunun yapısına ters düşmektedir. Aldatma, eşlerin dini inancının zayıf olmasından, birbirlerine karşı görevi yerine getirmemelerinden ya da aksatmalarından, sınırsızca arzularını yaşama isteği sonucunda yaşanmaktadır. Eşlerin herhangi biri aldattığı takdirde ayrılıklar hızla artmaktadır. Aldatan tarafın kadın olması durumunda sonuç bir hayli farklılaşmaktadır. Kadın aldattığını kimseye söylemezken, erkeğin aldatması herkes tarafından duyulmaktadır. Kadın aldatıldığı zaman çeşitli sebeplerden dolayı durumu kabullenmek zorunda kalmaktadır.¹⁹⁰

- Eşim beni birçok kere aldattı çocuklarım için ayrılamıyorum. Eşıme hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?
- Eşim beni aldatıyor bana ve anneme küfrediyor, nikâhım düşüyor mu?
- Eşim beni aldattığını söylüyor, 2 çocuğumuz var ve hamileyim ne yapmalıyım?
- Kocam beni iki kere aldattı bende ailemin yanına geldim kocam beni evime götürmek istiyor gitmeli miyim?
- Kocam beni başka bir kadınla aldatıyor, birlikte olduğu kadınla birlikte bana çok kötü sözler söylüyor, bir oğlum var bu evliliği sürdürmeli miyim?

¹⁸⁸ Nisa Aydın Şahingeri, a.g.e., s. 27

¹⁸⁹ Salih Aybey, a.g.e., s.118

¹⁹⁰ Salih Aybey, a.g.e., s.116

- Kocam beni sürekli aldatıyor, yanımda başka kadınlarla konuşuyor beni aşağılıyor. Vebali nedir?
- Sevdığım bayanın evli olduğunu öğrendim, ne yapmalıyım?
- Evliyken başka birisiyle birlikte oldum ve iki çocuk sahibi oldum, eşimin bundan haberi yok ve babaları çocukları ile ilgilenmiyor, benim için günahı nedir?
- Eşimle ailemin isteği ile evlendim ama başka birini seviyorum ve onunla görüşüyorum. Günahı nedir?
- Kocamla evlendiğimizden bu yana anlaşamıyoruz kocam yanımda başkalarıyla konuşuyor benimle ilgilenmiyor, bende bu yüzden mutluluğu dışarıda arıyorum. Bunun vebali nedir?
- Evliyim ama kocamı sevmiyorum başka birini seviyorum, günahı var mıdır?
- Evli iken evliliğe yakışmayacak işler yaptım ve vicdan azabı çekiyorum, kocamla sorunlarımız var. İşlediğim günahlarımın vebalini mi çekiyorum, ne yapmalıyım?

Evlilik, tarafların karşılıklı anlaşarak, bir sözleşmeye dayalı, toplum tarafından da onaylanmış bir kurumdur. Evlilikte huzurlu ve mutlu olmanın yegâne yolu birbirlerine güven duyan ve sadık olan iki eşten geçer. Aldatma eşler ile birlikte çocukları da etkisi altında bırakır. Aile içinde yaşanan olumsuz durumlar, eşlerin ailelerini ve toplumu da etkisi altında bırakır. İslam dini zinayı ve evlilik haricinde yaşanan tüm münasebetleri yasaklamıştır, bu fiilleri işleyenlerin ağır şekilde cezaya maruz kalacaklarını belirtmiştir. Erkektir yapar algısının, toplum tarafından normalleştirilmesi hem kültürümüze hem de dinimize aykırı olan beyanlardandır. Evlilikte sadık olma durumu her iki tarafında şiddetle önemseyeceği bir davranış olmalıdır.¹⁹¹

3.2.3.12. Ailede Paranın Tasarrufu

Aile ilişkisinin temeli güvene dayanır. Aile olmak üzere bir araya gelen çiftler aynı zamanda bir ev ve çocukların sorumluluğunu üstlenmeyi de kabul etmişlerdir.

¹⁹¹ Salih Aybey, a.g.e., s.116

Sosyal hayatta aile ilişkisi ise toplum tarafından onaylanan öğrenilmiş kadın-erkek rolleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Genellikle kadının edilgen konumda kaldığı bu öğrenilmiş ilişki biçiminde ailede problem alanı olan konulardan biri de para ve paranın tasarrufudur. Bazı ailelerde çalışan kadınların bankamatikleri dahi eşlerinin elinde veya tasarrufunda olabilmektedir. Erkeğin kadını paradan uzak tutan bu davranma biçimini, toplum hayatında geleneksel tavır alışların her şeye rağmen varlığını sürdürmekte olduğu şeklinde değerlendirebiliriz. Çalışmayan kadının parayla ilişkisi hepten sorunlu olmaktadır. Kent hayatında daha da zorlaşan geçim sıkıntısı kadının evde çocuklarıyla birlikte parasız kalmasına neden olabilmektedir.¹⁹²

- Eşim, epilepsi hastası oğluma beddua ediyor, bizimle ilgilenmiyor. Bunun günahı nedir?
- Eşim çok sorumsuz, çalışmıyor evimizin geçimini sağlamıyor cezaevine de girdi, çocuğumuz var ben kararsızım ailem de evliliğimin sürmesini istemiyor ne yapabilirim?
- Kocam kendi kazancı olmayan parayı evimize de harcadı, bizim için günahı nedir?
- 10 senedir evliyim, kocama hiç çalışmıyor. Kızımızda kalp hastası, boşanmak istiyorum bunun vebali nedir?
- Kocamdan şiddet gördüm, çocuğumla birlikte annemin evine geldim. Kocam iki aydır ne arıyor ne soruyor ne de ihtiyacımızı karşılıyor. Ne yapmalıyım?
- 15 yıllık evliyim, görücü usulü hiç görmediğim zihinsel engeli olan biri ile evlendirildim. Hiçbir sorumluluğunu yerine getirmiyor. Ayrılmak istiyorum dinimizce hakkım var mı?
- Kadın, kendi kazancıyla kocasından habersiz taşınmaz mal alabilir mi?
- Eşim bana para vermiyordu, benim paramda senin hakkın yok diyordu. Bende onun hizmetini yapmadım, başkası ile evlendi benim nikâhımı vermiyor, çok beddua ediyorum günahım var mıdır?
- Bir bayanın kocasından haberi olmadan parasını alması günah mıdır?

¹⁹² Nevin Meriç, *a.g.e.*, s.96

Kadın evli bulunduğu sürece, geçimi kocası tarafından sağlanmaktadır. Nafaka, kadının evli olduğu süre zarfında geçim sıkıntısı derdine düşmemesi sebebiyle geçiminin erkek tarafından sağlanacağını teminatıdır. Nikah ile başlayan süreçte, erkek hem ev içi hem de dışında kadının toplumsal açıdan korunduğunun göstergesidir. Kadının yaşayabileceği zorlukların önüne geçmiş olunmaktadır.¹⁹³

3.2.3.13. Kocanın Eşini Ailesine Göndermemesi

Kadını koruyan önlemler arasında kadının kocasından izin istemeden dışarıya çıkmaması gerektiğidir. Başta bu kadının özgürlüğünü elinden alan bir davranış gibi görüŖe de kadını koruma yönünden bir önlemdir. Kadın anne- babasını ziyaret amaçlı eşinden izin almadan dışarıya çıkmasında bir sakınca yoktur. Kocasını izin vermiyor olsa da kadın ondan izin almadan gitme hakkına sahiptir. Anne babası hasta olma durumunda izinsiz onlara bakmasında bir sakınca yoktur. Kadın nikah düşmeyen yakınlarını da istediğı zaman ziyaret edebilir. Bunlardan başka dışarıya çıkmak istediğı zaman eşine bildirmesi gerekmektedir.¹⁹⁴

- Kocam maddi yönden ailemden birçok beklentisi oluyor ve karşılanmadığı zaman da beni aileme göndermiyor, ne yapmalıyım?
- Kocam babamın evine gitmeme izin vermiyor. Bir kadın kocasından izinsiz babasının evine gidemezmiş doğru mudur? Kocamdan habersiz gitsem bana günahı var mıdır?
- 9 yıllık evliyim kocamın ailesiyle sıkıntı yaşıyorum. Ailemle ve komşularıyla görüşmeme izin vermiyorlar, ne yapmalıyım?
- Kocamla ilgili sorunlarım var, kocam ailemle görüşmemi istemiyor ya ailen ya da ben diyor. Ne yapmalıyım?

3.2.3.14. Evlilikte Cinsel Problemler

Aile ilişkisinde cinsellik insanın ihtiyacı olduğu kadar neslin devamı için de gereklidir. Dini anlamda kadın-erkek ilişkisi, ‘nikâh’ ile meşru zemine taşınırken, cinsel

¹⁹³ Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s. 72

¹⁹⁴ Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s. 80

yaşama da bazı ölçüler getirilmektedir. Genellikle meşru, gelişmiş bir cinsellik, birbirine karşı dengeli olan fiziksel, entelektüel ve duyumsal yeteneklerin ürünü ve sonucudur diyebiliriz. Son yüzyılda hem sosyal hem de cinsel rollerde, her iki cins arasında eşitlik yönünde gelişme yaşanmaktadır. Cinsel ifade ve davranışlar insanların hayatlarını şekillendirmekte, yaşamlarının bir parçası olmaktadır. Toplumsal kalıp yargılar ise her zaman çözümlerin ertelenmesine veya engellenmesine neden olmaktadır diyebiliriz.¹⁹⁵ Evlilik ile birliktelik başlamasıyla birlikte, kadın ve erkek dinen caiz sayılan sınırlar içerisinde cinsel olarak da haklara sahiptirler.¹⁹⁶

- 5 yıllık evliyim 1 çocuğum var. Kocam hemcinsleri ile ilgileniyor, farklı cinsel eğilimleri var. Ne yapmalıyım?
- 10 yıldır evliyim 3 çocuğum var kocamı sevmiyorum ve bayanlardan hoşlanmaya başladım. Ne yapmalıyım?
- 25 yıllık evliyim sadece beş yıl mutlu yaşadık. Aynı evi paylaşırsak da kocamla yakınlaşmamız yok uzak duruyorum. Günahı nedir?
- Kocam vücut temizliğine dikkat etmiyor diye yatağımızı ayırdım, günahı var mıdır?
- 2 yıllık evliyim, bir bebeğim var. Kayınvalidem ile aynı evde yaşıyoruz, kocam kayınvalidem ile kalıyor benimle yatağını ayırdı. Çok uzun süre sabrettim ama artık eşimle aramız bozuldu. Ne yapmalıyım?

Modern toplum hayatında yaşanan değişme insanların aile ve cinsel hayatlarını, cinsel kimliklerine ait tercihlerini de etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu gelişme gündelik hayatta, dinlerin bütün engellemelerine rağmen gayrimeşru cinsel tavır alışların hızla çoğalmasına da neden olmaktadır. Porno yayınlar, maddi imkânsızlıklar, kent hayatı ve paranın cazibesi, altında ezilen kadın-erkek birçok genç kolaylıkla yanlış yollara sapabilmektedir. Bu gibi problemlerle karşılaşan aileler ise yaşanan durumdan şaşkın, çözüm konusunda bilgisiz, duygusal yaptırımlarla üzüntü ve hastalık sahibi olmaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s.121-127

¹⁹⁶ Bilge Şen, *a.g.e.*, s.100

¹⁹⁷ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s.130

3.2.3.15. Eşler Arası Genel Problemler

Aile içinde şekillenen geleneksel cinsiyet rolleri ile kurumsal eğitimin değiştirdiği ve yeniden belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri, modern kent hayatında gerginliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Nitekim McGrath'a göre, geleneksel kadın ve erkek rollerindeki değişim ve gelişmeler, özellikle erkekler de derin kaygılar yaratmakta ve bu duygu geri teperek, kadınların kültürel olarak cezalandırılmasına bile yol açmaktadır. Birçok erkek, kadınlara sessizce veya fiilen duygusal, ekonomik, hatta fiziksel ve cinsel baskı uygulayarak, onun bireysel alanına sahip çıktığını ve erkek üstünlüğünü devam ettirdiğini, bilinçaltında yaşamaktadır. ¹⁹⁸Kocanın bazı hal ve tavırları da ailede huzursuzluk ortaya çıkarabilmekte, kadınları çözüm arayışlarına itebilmektedir. ¹⁹⁹

- Kocamla aramızda 10 yaş fark var, nişanlıyken bana ayrı eve çıkacağız diye söz verdi sözünü tutmadı ve beni çok kıskanıyor ve bu yüzden kısıtlıyor ne yapmalıyım?
- Kadın, gusül abdesti almamakta direnen eşinden boşanma hakkına sahip mi?
- 8 senelik evliyim, kocamı hiç sevmiyorum hatta nefret ediyorum ancak çevrem yüzünden boşanamıyorum. Ne yapmalıyım?
- Berdel evliliği yaptık, abim eşini sevmiyor bu yüzden benimde kocamla huzurum kaçtı ne yapmalıyım?
- 38 yaşındayım, 2 çocuğum var eşim çocuk istiyor fakat ben istemiyorum. Bu ne kadar doğrudur?
- Evliliğimizde kocamın fiziksel görüntüsünde ve huylarında değişme oldu, artık eskisi gibi hissetmiyorum, ayrılmak istiyorum dinen günah mı?
- İkinci evliliğimi yaptım ve bir kız çocuğum var. Kocamın erkek kardeşinin eve gelmesini istemiyorum, doğru mudur?

¹⁹⁸ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s.73-74

¹⁹⁹ Bilge Şen, *a.g.e.*, s.98

- Annem felçli, kardeşim bakım evine göndermek istiyor, kocam da annemin bizde kalmasına izin vermiyor. Kocamla annemin arasında kaldım, dinen ne kadar doğrudur?

- Kocam sosyal medyada bayan arkadaşlarına iltifat ediyor ve ben görünce çok üzülüyorum. Ne yapmalıyım?

3.2.4. Çocuk Sahibi Olma ve Korunma Yöntemleri

İslam dini aileye verdiği önemden dolayı, cinslerin yakın ilişkisinde evliliğe önem vermiş, tavsiye etmiştir. Böylece hem meşru bir cinsel hayatı hem de sağlıklı bir neslin devamını hedeflemiştir. Böylece toplumsal yapının sağlıklı nesillerle devamı sağlanırken, insan eylemlerinin geçmiş-gelecek boyutun da taşıdığı anlam da ortaya çıkartılmıştır diyebiliriz.

Aile hayatı bireyler açısından birçok sorumluluğu üstlenildiği durumları da ifade etmektedir. Dolayısıyla eşlerin karşılıklı ilişkilerindeki ortak paydaların çokluğu, uyumu ailenin huzurlu bir şekilde devamında etkili olmaktadır. Ortak kabullerin içine istenilen sayıda çocuk sahibi olmak da girmektedir. Bu anlamda aile planlaması, diğer adıyla doğum kontrolü, eşlerin aile ilişkisini ciddi anlamda etkilemekte ve belirlemektedir.²⁰⁰

3.2.4.1. Korunma Yöntemleri

Gebeliği önlemek için eski ve yeni birçok yöntem bulunmaktadır. Azil, takvim, ilaç almak, vajinaya gebeliği önleyici bir madde koymak, prezervatif kullanmak, gibi yollarla gebeliği önlemek mümkündür. Ailelerde doğum kontrolünün genellikle kadınlar tarafından uygulandığı görülmektedir. Erkekler bu duruma pek yanaşmamaktadır. Kadın hamile kalınca, ilk itiraz eden ise erkek olmaktadır. Kürtaj olarak günaha girme psikolojisini de yaşayan kadın bu durumda mağdur edilmekte, maddi manevi ciddi gerginlikler yaşamaktadır.²⁰¹ “Kadınlar içinden çıkamadıkları

²⁰⁰ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s. 156

²⁰¹ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s. 157-158

ailevi sorunları neticesinde psikolojik olarak yıkılmakta, ölüm düşüncesiyle karşı karşıya gelmektedirler.”²⁰²

- Hamile kalmamak için kullanılan doğum kontrol yöntemleri haram mıdır?
- Kadınların kordonlarını bağlatması günah mıdır?
- 38 yaşındayım, 7 çocuğum var spiral ile korunmama rağmen hamile kaldım. Depresyondayım ve ilaç kullanıyorum ne yapmalıyım?
- Kalıcı kordon bağlatılmasının hükmü nedir?
- Spiral kullanmak gusül abdesti almaya engel mi?

Geleneksel algılayışın, spiral kullanan kadınların gusül abdestinin olmayacağı varsayımı kabul ederek, öldükten sonraki hayatı için de olumsuz imajlar sunması, kadını manevi yönden ciddi sıkıntılar içinde bırakmaktadır. İnsanın vücudunda bulunan bir aletten dolayı cehennemlik olması dinen doğru bir çıkarmasa değildir. Bu yaklaşımı da kadının toplumsal cinsiyet rollerinin desteğiyle, tek taraflı geleneksel/dini baskı altına alınmasına dair örneklerden biri olarak görebiliriz.²⁰³

3.2.4.2. Tüp Bebek

“Tüp bebek uygulaması tıp biliminin keşfettiği yeni çarelerdendir. Evli eşler arasında uygulanması şartıyla ve İslam açısından bir sakınca bulunmaz. Tüp bebekle çocuk sahibi olmak, bu konuda sorun yaşayan aileler için bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.”²⁰⁴

Fıkhi olarak, kişiler evli ise kullanılmasında sakınca bulunmamaktadır. Kullanılan bu üreme teknikleri açıklanacak olunursa, spremin, yumurtanın ya da rahmin evlilik akdi olan insanlardan alınması gerekmektedir. Nesebin korunması adına,

²⁰² Bilge Şen, a.g.e., s.99

²⁰³ Nevin Meriç, a.g.e. s. 162

²⁰⁴ Bilge Şen, a.g.e, s.116

boşanmış ya da eşlerden birinin ölmesi nedeniyle nikah akdi bozulduysa daha önce korunarak saklanmış olan emriyo ya da hücrelerin kullanılması dinen sakıncalıdır.²⁰⁵

- Eşi ölen kadın evlenmeyip eşinin spermi ile tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olabilir mi?
- Evlenmeden tüp bebek yapmak caiz mi?

3.2.4.3. Yumurtalık ve Rahim Nakli

Organ ve doku nakillerinde tartışma yaratan konuların başında yumurtalık nakli gelmektedir. Tartışmaya sebep olan yanı nesep karışıklığına neden olma ihtimalidir. Nakil bu açıdan değerlendirmeye alındığında ilerine yaşanacak nesil karışıklığının önlenmesi açısından haram sayılmaktadır. Karşıt bir görüş olarak da yumurtalık naklini tedavi açısından değerlendirmekte ve caiz görmektedir.

- 39 yaşındayım 5 kez tüp bebek denemesi yaptırdım olmadı. Başkasının yumurta nakli yaptırsam caiz mi?
- Eşimin yumurtası oluşmadığından dolayı çocuğumuz olmuyor. Başka bayandan yumurta alıp çocuk sahibi olmamızın sakıncası var mıdır?
- 20 yaşındayım ve doktorlar çocuğum olmayacağını söylüyor. İki senelik evliyim ve eşimi de kaybetmek istemiyorum. Kocam ile başka biri ile dini nikâh kıydırsak ve onun yumurtalarını bana nakletsek günah mı?
- Ablamın doğuştan rahmi yok çocuk sahibi olabilmesi için rahim nakli yaptırması gerekiyormuş, yaptırmamız caiz mi?

3.2.4.4. Taşıyıcı Annelik

Kiralık anne, bir başka ifadeyle taşıyıcı annelik de ABD’de denenmiş ve ahlaki açıdan bireysel-toplumsal dejenerasyon yönü açığa çıkmıştır. Uygulamalarda da görüldüğü gibi kiralık anneler yapılan araştırmalara rağmen, çocuğa sahip çıkmakta, bağlandığı için onu vermeye yanaşmamakta veya çok zorlanıp, psikiyatrik hastalanmalar yaşamaktadırlar. Durum mahkemeye intikal ettiğinde ise hâkim

²⁰⁵ Serap Nurhan Çam, **İslam Hukukunda Yardımcı Üreme Teknikleri ve Taşıyıcı Annelik**, Süleyman Demirel Üniversitesi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s.16

anlaşmanın şartları gereği çocuğu diğer anneye verirken, kiralık annenin duyguları dikkate alınmamaktadır. Kiralık anne olayı bu ve benzeri, çok daha başka boyutları olan ahlaki bir sorundur.²⁰⁶

Günümüzde Batı Avrupa ülkelerinde -dini konu üzerinde hassasiyet dikkate alınmayarak- oluşturulan sperm ve yumurta bankaları zamanla toplum içinde birçok problemlerin yaşanmasına neden olduğu açığa çıkmıştır. Gelişmeleri insanlara yardımcı olmak gibi iyi niyetle hukukileştirmek isteyen ülkeler, toplumsal alanda hiç akla gelmeyen sorunlarla karşılaşmaktadırlar.²⁰⁷

- Taşıyıcı annelik dinen caiz midir?

Teknolojik ilerleme birçok açıdan hayatımızı değiştirmiştir. Günümüzde modern hayatın hemen hemen her alanında teknolojinin etkisi görülmektedir. Nitekim doğal yollardan çocuk sahibi olamayan çiftler de teknolojinin imkânlarını kullanarak çocuğa kavuşa bilmektedirler. Gelişen suni döllenme yöntemleri çocuk sahibi olmakta zorlanan birçok anne ve babaya umut olmaktadır artık. Nitekim dini anlamda da ‘nikâhlı eşlerin’ sperm ve yumurtalarının rahim dışında döllenerek tekrar anne rahmine şırınga edilmesine cevaz verilmektedir.

Ne var ki teknolojinin bağımsız yapısı bazı durumlarda toplumsal kabuller ve değerleri tehdit etmektedir. Zaten teknolojinin bizzat kendisi değer koymaz, ahlak vaaz edemez. Nitekim suni döllenme yöntemiyle çocuk sahibi olmak için ‘eşlerin nikâhlı olması’ şartı dini/ahlaki bir kriterdir ve nesil korumayı esas almaktadır. Teknolojinin ise böyle bir ilkesi ve dolayısıyla kaygısı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bir biçimde çocuk sahibi olamayan çiftlere, başkasına ait yumurta ve spermin kullanılmasını, taşıyıcı annelik, klonlama vb. gibi seçenekler kolaylıkla tavsiye edilmektedir. Çocuğu olmayan aileler de ne yapacaklarını bilmez vaziyette kalmaktadırlar.²⁰⁸

²⁰⁶ Nevin Meriç, a.g.e., s. 169

²⁰⁷ Nevin Meriç, a.g.e., s. 169

²⁰⁸ Nevin Meriç, a.g.e., s. 167-168

3.2.4.5. Kürtaj /Düşük

Kürtaj nedenleri; bir çocuğu olmasına hazır hissetmeme, bebeğin engelli doğma riski ve evlilik içinde yaşanan sıkıntılar ile toplumsal faktörler olarak karşımıza çıkar. ²⁰⁹Dinen anne karnındaki bebeğin kürtaj gibi bir işlemle alınması veyahut zorla düşürülmesi uygun görülmemektedir. Alimlere göre bebeğe anne karnında can veren Allah ise onu öldürecek tek varlığın da Allah olduğunu dile getirmektedir. Fakat, cenin eğer annenin hayatını riske atacak durumda tehlikeye sokuyorsa ya da engelli doğma ihtimali varsa organları meydana gelmeden aldırılmasında sakınca yoktur.²¹⁰

- Düşük yaptım, çocuk aldırđım. Bilmeden yaptım, ne yapabilirim?
- İki engelli çocuğum var, dört tane de çocuk aldırđım. Bu gūnahtan nasıl kurtulabilirim?
- 4 aylık olmadan bir bebek düşürdüm, bebeğim için neler yapmalıydım?
- 4 buçuk aylık hamileydim erken doğum oldu, bebeğime beddua etmişim, vicdan azabı çekiyorum ne yapmalıyım?
- Meme kanseri olduğumu 2 aylık hamileyken öğrendim. Bebeğimi alırlarsa tedavi görebileceğim, almazlarsa tedavimde sıkıntı olacak. Ne yapmalıyım?
- Hamileyken rutubetli yer sildim ve bebeğimin kalbi durdu, doktor bebeğimin kalbi bu durumdan dolayı durmuş olabileceğini söyledi. Ben isteyerek yapmadım, vebali nedir?
- 17 yıldır sinir hastasıyım. Hamileliğimi bilmeden bir ay ilaç kullandım. Bebeğim engelli olabilirmiş, bebeğimi aldırısam bir günahı var mı?
- 7 aylık hamileyim bebeğimin beyinciğı gelişmemiş doktorum aldırđmamı söylüyor, günah mı?
- 1 buçuk aylık hamileyim, bebeğimin engelli olduğunu ve aldırđmam gerektiğini söylüyor doktorlar. Ne yapmalıyım?

²⁰⁹ Bilge Şen, a.g.e, s.119

²¹⁰Gülsüm Engin, **İslam Hukuku Açısından Çocuğın Bakımı ve Yetiştirilmesinde Kadının Hak ve Sorumlulukları**, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 19-20

Her ne kadar ailede, çocuk sayısını azaltmak için seçilen yöntemlerden biri olarak değerlendirilse de kürtaj bir doğum kontrol yöntemi değildir. Kürtaj; rahimde canlı-sağ olduğu bilinen çocuğun, herhangi bir aşamada öldürülmesi ve rahmin boşaltılması hadisesidir. Burada öldürülenin çocuk olduğu, kürtajdan önce yaşadığı ve öldürülme fiilinin kasten işlendiği konusunda hiçbir şüphe yoktur. Şu hâlde kürtaj fiili meşru bir mazerete dayanmadığı takdirde kasten işlenmiş bir cinayet mesabesinde. Ve cezası da böyle bir cinayete verilen cezayla aynıdır. Bununla birlikte ülkemizde yapılan nüfus araştırmalarından alınan sonuçlara göre hamile kadınların %50'si istemedikleri gebelikleri yaşamaktadırlar. Bunda ailedeki çocuğun sayısı kadar, eşlerin aile planlaması ve doğum kontrolü hakkında farklı düşünceleri de etkili olmaktadır.²¹¹

3.2.4.6. Evlat Edinme

Evlat edinme İslam dinine göre, kişilerin soyu ister belli olsun isterse de bilinmesin bir çocuğu kendisine nispet etmesine denmektedir. Bir görüşe göre “*Nesebe dair ikrarda bulunmak ise ancak nesebi meçhul olan bir çocuk hakkında mümkündür. Eğer çocuğun nesebi biliniyorsa nesep ikrarı geçerli olmaz. Yani evlat edinmede, çocuk babası bilinen biri bile olsa evlatlık gerçekleşir. İkrar sebebiyle sabit olan nesep ise yalnızca çocuğun babası bilinmiyorsa gerçekleşir.*” şeklinde belirtilmektedir.²¹²

- Eşimle 11 yıldır evliyim, çocuğumuz olmuyor tedavi yanıt vermedi evlatlık almam tavsiye edildi. Erkek çocuk evlatlık alıp ilaçla süt gelmesini sağlayıp süt versem caiz mi?

- Bayan evlat edindiği erkek çocuğu emzirebilir mi?

3.2.5. Boşanma ve Kadına Etkileri

Evlilikler mutlu ve huzurlu bir yaşam için yapılırken, her evlilik mutlu bir şekilde yürümeyebilir. Aile içinde yaşanan ve eşler arasında huzursuzluğa sebep olan, bu problemler giderilmezse evliliğin bitmesi gündeme gelir. Boşanma kararı, bazen birlikte alınır. Ancak çoğu kez eşlerden birinin tek taraflı karar vermesiyle de boşanma

²¹¹Nevin Meriç, *a.g.e.*, s. 163

²¹²Osman Sağlam, *İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme*, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.45

işlemleri başlatılabilir. Erkeğin olumsuz karakteri evliliğe en çok zarar veren özelliklerden biri olarak görülmektedir. Olumsuz karakterler olarak içki, kumar ve her türlü zararlı alışkanlıklar yanında, kıskançlık ve ilgisizlik de sayılabilir. Erkeğin içki, kumar gibi kötü alışkanlıkları aile birliğine ciddi şekilde zarar vermektedir. İçki, kumar ve her türlü zararlı alışkanlıklar, tüm olumsuzlukları beraberinde getirmekle birlikte kişinin ailesine karşı maddi ve manevi sorumlulukları yerine getirmesine de engel olmaktadır. Bu sebeple evlilikler çekilmez hale gelmektedir.

Erkeğin eşine ve çocuklarına karşı ilgisizliği, eşi üzerinde baskı kurarak aşırı şekilde kıskançlığı eşler arası güvensizliğe ve dolayısıyla boşanmalara sebep olmaktadır.

Eşlerin sadakatsizliği, aile içi güvenin azalmasına ve huzurlu bir aile ortamının sağlanamamasına etkindir. Aynı zamanda aldatma, boşanmaların artmasına neden olmaktadır.²¹³

- 39 yıllık evliydim kocam bana şart koştu ya oğlunun çocukları olsun ya da sen çocuk doğur yoksa seni boşarım dedi, olmadı ve beni boşadı. Şimdi komşum ile birlikte ne yapmalıyım?

- Hamileyim eşim yurt dışında çalışıyor ve beni yanına almak istiyor. Daha önce yaptıklarından dolayı bende ailemde ona güvenmiyoruz ve ailem gitmeme izin vermiyor. Bu durumda eşim beni boşayacağını söylüyor ne yapmalıyım?

- Eşimle kavgalı olduğumuz bir zamanda erkek arkadaşımı aradım, daha sonra eşimin bundan haberi olunca bunu ihanet saydı ve boşanma davası açtı. Beni ihanet ile suçluyor ne yapmalıyım?

3.2.5.1. Resmi Nikâh ile Boşanma

İslam hukukuna göre mahkeme tarafından boşama yetkisinin olmasına “tefrik” denmektedir. Eşler şu şartlar altında mahkeme ile boşanabilir: hastalık, herhangi bir kusur, evin geçimini sağlayamama, şiddetli anlaşmazlık, mahkûmiyet, eşlerden birinin

²¹³ Salih Aybey, a.g.e., s.113-115

kayıp olması, gibi durumlarda olur. Bu durumda mahkeme talak hakkının birini kullanmış olmaktadır.²¹⁴

- Eşimle bazı sebeplerden dolayı resmi nikâhtan ayrıldık ama dini nikâhımız duruyor, bizim durumumuz nedir?
- Kocamdan resmi olarak ayrıldım, dini nikâhımız da düşmüş müdür?

Boşanma: “Eğer kadın kocasından sözlü ya da fiili olarak zarar (kocanın şiddetli dövmesi, iftira içerikli hakaret, haram bir fiili işleme gibi) görüyorsa boşanmak için mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır.” caiz görülmektedir.²¹⁵

3.2.5.2. Dini Nikâh ile İlgili Boşanma

Boşanma fiilinin gerçekleşmesinde kadın-erkek arasında ayrım yapmaksızın nikahla birleşen tarafların her ikisine de fırsat vererek genel haklar veren Kur'an'a karşın, yorumlara bakıldığında ayrılma hakkı yalnızca erkeğindir görüşü hakimdir. Kadın erkeğin, kadından tamamiyle vazgeçmesi haricinde bu haktan mahrum tutulmuştur. Erkeğe boşanma da öncelik hakkı verilmesi kadına verilen hakkı ortadan kaldırmamalıdır. Erkek menfaatine dayanan bir şekilde yorumlandığı zaman kadının yetkisinin yok sayılmasına neden olacaktır.²¹⁶

- Dini nikâhla biriyle evliyim ayrılmak istiyorum onu mağdur etmemek için neler yapabilirim?
- Eşime kızınca ‘Seni boşadım anamsın bacımsın.’ dedim nikâhımız düşer mi?
- Sigara içiyorum, kocam benden izinsiz sigara içersen nikâhın düşsün dedi. Sigara içersen nikâhımız düşer mi?
- Kocamla tartıştık, kocam bana üç kere boş ol dedi, hala aynı evde yaşıyoruz. Dinen boşandık mı?

²¹⁴ Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s. 88

²¹⁵ Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s. 93

²¹⁶ Hümeýra Malkoç, **Kadın Statüsü ile İlgili Görüşlerin Din ve Sosyal Değişme Bağlamında Analizi (2000 Sonrası Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kadınlar İle İlgili Fetvaları)**, Sütçü İmam Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2009, s. 57

- Kayınvalidem beni istemiyor bir türlü beni sevemedi bende kocama sinirlendiğim sırada üç kez boş ol dedim, nikâhımız düşmüş müdür?
- Eşime kızınca ‘Seni boşadım anamsın bacımsın.’ dedim nikâhımız düşer mi?
- 4 yıllık evliyim bir çocuğum var, kocam çok sinirli biri iki defa bana boş ol dedi, üçüncü defa söylerse ne olur?
- Kocam bana üç kez boş ol dedi. Nikâhımız düşmüş müdür? Hülleye ihtiyaç var mıdır?

“ Erkeğin kadının hakkını vermekten kaçınmak için boşaması ve kadın iffetli, eşine ilgisi olduğu halde ve başkasıyla evlenme gücü bulunmayarak boşanması boşanmayı haram kılan faktörler olarak belirlenmesine rağmen kadın ya zorlanılan duruma tahammül edecek ya da boşanmayı tercih edecek konumda bırakılır. Aslında saygı, sevgi, ilgi ve samimiyetin esas ve temel olarak kabul edildiği bir birliktelikte resmi ve gayri resmi bir zorlama ve mecburiyetten söz edilemez. Evlilik hayatına hâkim olması gereken sulh iki ortak arasındaki sulh gerekliliğinin ilerisinde ruhlar arası birlik, beraberlik ve bütünleşmede odaklanır. Kuran’da boşanmanın birtakım ilkelere bağlanması boşamaya en son çare olarak gidilmesi ve insani zaafılarla gidildiğinde de boşamadan vazgeçmeyle neticelenmesini temin etmeye yöneliktir. İki adil şahidin bulunması gerekliliği, kadının özel döneminin boşanmada engel kınıışı, bekleme süreci ve erkeğin mali sorumlulukları, anlaşmazlık durumunda hakemlere başvurma aile yuvasını yıkımdan uzak tutmaya yöneliktir.” ²¹⁷

3.2.6. Kadının Çocukları İle İlgili Çeşitli Sorunları

Din insanın yaşadığı, iletişim kurduğu âlemdeki ilişki biçimini genel anlamda ‘karşılıklılık’ esasına dayandırmaktadır. Sevgi- bağlılık temelli olarak gösterilen bu ilişki biçimleri, hak ve sorumluluklar bağlamında insanı kuşatır. İnsan – insan ilişkisinde ki davranma biçimlerini de bu çerçevede ele alarak, dini- ahlaki kazanım veya kayıp olarak değerlendirebileceğini vaaz etmektedir. Bu durum yakınlarla ilişkilerde en uç noktaya çıkmaktadır. Yakınların hayatlarını şekillendirirken yaşadıkları

²¹⁷ Hümeysra Malkoç, a.g.e., s. 59

meşakkat dini anlamda bir değerdir ve dolayısıyla kişi için önemli kazanımları içermektedir. Bu anlamda kişinin bu durumlara verdiği karşılıklar da dini tanımlamaların algılanması ve içselleştirilmesindeki durumu gösterir diyebiliriz. “Rabbin sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babaya da iyi davranmanızı kesin şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendisine of bile deme, onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek üzerlerine kanat ger ve ‘Rabbim, küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, sen de onları esirge!’ diyerek dua et.” (İsra 17/23-24)

Ne var ki, bu yaklaşımın toplum hayatında uygulanışı, toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisiyle ‘güç-duygu’ temelli olarak şekillenmiştir diyebiliriz. Kardeşler arasında en merhametli çocuk üzerine bırakılan büyüklerin bakımı, anne-baba tarafından ise çocuğa bağımlılık algısı içselleştirilerek yatırım metai konumuna indirgenmeye dönüşmektedir. Özellikle erkek çocuklar baba evinin geçiminden sorumlu tutulurken, değişen yaşam koşulları ve ailenin/bireyin yaşadığı zorluk göz ardı edilebilmektedir. Bu algılayışın çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçları ise had safhadadır. Çocuğun anne -babasına, büyüklere karşı hiçbir ‘Hakkı’ olmadığı şeklindeki içselleştirilen algı biçimi çocuğa yaşadığı hayatı zindan ederken, böyle bir yaklaşımın dini anlamda yanlışlığı, ilişkinin karşılıklı merhamete dayanması gerektiği bilgisi de büyükleri hayrete düşürmektedir.²¹⁸

- Çocuklarım çok başarısız, onlar için hangi duaları etmeliyim?
- Çocuklarım evlenmiyor bana bakıyor vicdan azabı çekiyorum ne yapabilirim?
- Üç çocuğumda engelli, her şeyleri ile ben ilgileniyorum bunun öbür dünyada bana mükâfatı nedir?
- Annemin söylediği kızla evlenmedim diye annemle konuşmuyoruz. Annem bana beddua etti, annenin çocuğu üzerinde hakkı olduğu gibi evladın annenin üzerinde hakkı var mıdır?

²¹⁸ Nevin Meriç, *a.g.e.*, s. 38-39

- Üvey annesi oğlumu bana karşı dolduruyor, gelinimde oğlumla aramı bozuyor oğlum bana bu yüzden kötü davranıyor yanıma gelmiyor. Oğluma sütümü de hakkımı da helal etmiyorum günah işlemiş oluyor muyum?
- Kızım 35 yaşında, ayakta zor duran elleri tutmayan biri ile evlenmek istiyor razı değilim beni dinlemiyor, ne yapmalıyım?
- Kocam beni üvey kız kardeşimle aldattı, ayrıldık. Babası kızım ile hiç ilgilenmiyor kızım da babasına hakkını helal etmiyor, vebali nedir?
- Kızım 1 yıl önce evi terk etti ve annemden nefret ediyorum diyor. Ne yapmalıyım?
- 15 yaşındaki kızım hoşlandığı bir çocukla gezmek istiyor izin vermeli miyim?
- Özürlü oğluma bana vurduğundan dolayı beddua ediyorum, günahı nedir?
- Oğlumun iki kızı var bir kadın için yuvanı bozma sütümü helal etmem dedim. O kadınla devam ediyor ne yapmalıyım?
- Kızım 3 yıl biriyle konuştu, güven verdi fakat yarı yolda bıraktı, bunun günahı nedir?
- 3 çocuğum var, biri epilepsi hastası birisi de hiperaktif çocuklarımla ilgileneceğim diye eşimle ilgilenemiyorum. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bize dua eder misiniz?
- 21 yaşındaki engelli kızımı yurda teslim ettim. 3 yıl önce yanıma aldım başa çıkamadım yeniden yurda verdim. Vicdanım rahat değil, günahı nedir?
- Çok sinirlenince çocuklarımı dövüyorum vicdan azabı çekiyorum ne yapmalıyım?
- Oğlum ve gelinime yıllarca baktım şimdi bize arkasını dönüyorlar bize kötü davranıp şiddet uyguluyorlar. Yaptıkları yüzünden hakkımı helal etmiyorum, günahı var mıdır?
- Kızım gayri meşru çocuğunu bana bırakıp gitti, ahirette bana sevabı nedir?

- İkinci evliliğimi yaptım ve ilk eşimden olan çocuğumu babasına gönderdim, vicdan azabı çekiyorum. Bende kocamın ilk eşinden olan çocuklarına bakmak istemiyorum, ne yapmalıyım?

- Oğlum iki çocuk sahibi bir kadınla nikâhsız yaşıyor. İki torunum ve gelinim benim yanımda kalıyor. Oğlumun yanında mı durayım gelinimin yanında mı?

- 20 yaşında oğlum banyoda ayağı kayarak düştü ve vefat etti düşündükçe çıldıracak gibi oluyorum, onu rüyamda bebek olarak görüyorum ve süt veriyorum, ne anlama geliyor?

- Kızım doğum esnasında öldü şehit midir?

- Durumum müsait olmadığından dolayı çocuklarımı yuvaya verdim. Benim için vebali nedir?

3.2.7. Kadının Anne-Babasıyla İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları

Ailenin temel işlevlerinden biri de insan soyunun devamını sağlamak, çocukların sağlıklı bir ortamda büyütülmesi, aile bireylerinin sevgi, saygı ve disiplinli bir şekilde yetiştirilmesi gelmektedir. Ailenin sağlıklı bir şekilde kurulması, toplumun kuralarını ve beklentilerini yerine getirecek şekilde çocukları topluma hazırlamaktır.²¹⁹

‘‘Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmenizi emir buyurmuştur. Eğer onlardan biri veya her ikisi, senin yanında iken ihtiyarlayacak olurlarsa, sakın onlara karşı ‘üf!’ deme, onları azarlama. İkisine de hep güzel söz söyle. Onlara acıyarak merhamet kanatlarını üzerlerine indir ve: ‘Rabbim! Küçükken beni yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et!’ de’’ (el-İsra 17/23-24)

Yüce Allah, yukarıdaki âyette anne babaya saygılı olmayı, onların hizmetinde kusur etmemeyi, kendisine itaatle birlikte anmıştır. Bu şu demektir: bizi yoktan var eden Allah’tır. Bu itibarla yaratıcımıza sonsuz minnet ve şükran duygusuyla en içten gelen sevgiyle bağlanmamız bir insan olarak varlık borcumuzdur. Anne ve babamız da bizim varlık sahnesine çıkmamızın sebepleri olmuşlardır. Bizim yaratılışımıza sebep onlar

²¹⁹ Ebru Onat Zoylan, **Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin Belirlenmesi**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005, s.1

kılınmışlardır. Öyle ise bu açıdan onlara karşı da saygı ve sevgiyle bağlılık göstermemiz gene insanlık borcumuz olacaktır.²²⁰

- Annem bana beddua etti ve bedduası tuttu şimdi çok pişman ne yapmalı?
- Üç kız kardeşiz annem ve erkek kardeşlerim bize mirastan pay vermek istemiyor, bizim hakkımız yok mu?
- Annem, babamızın mirasını ağabeyime bırakıyor, annemin buna hakkı var mıdır?
- Annemin söylediği kızla evlenmedim diye annemle konuşmuyoruz. Annem bana beddua etti, annenin çocuğu üzerinde hakkı olduğu gibi evladın annenin üzerinde hakkı var mıdır?
- Babamların evinde yaşıyorduk, kardeşimle tartıştık diye babam bizi evden attı bu yüzden Kocam ailemle görüşmemi istemiyor, ne yapmalıyım?
- Yetiştirme yurdunda büyüdüm,23 yıl sonra annemi gördüm ve bir şey hissetmedim. Benim üzerimde hakkı var mıdır?
- 3 yıllık evliyim ve çocuğum var, evlendiğimden bu yana annem bana bir evladı gibi davranmıyor. Eşim de bu yüzden benimle tartışıyor ve gitmemi istemiyor. Bunun anneme vebali nedir?
- Kızın annesinin üzerindeki hakkı nedir?
- Babam anneme şiddet uyguluyor ne yapmalıyız?
- Kocamla tartıştık annemin evine gittim, barışınca evime geri döndüm annem hakkını helal etmiyor ne yapmalıyım?
- Annem rahmetli oldu, çok eziyet gördüm bende çocuklarıma aynı eziyeti yaptım bu yüzden anneme hakkımı helal ediyorum desem de içten olmuyor unutamıyorum, günahı nedir?
- Evliliğimde annemin maddi ve manevi hiçbir yardımı olmadı, annemin bunda vebali var mıdır?
- Birkaç senedir biriyle görüşüyordum, beni gelip istediler annem maddi durumları kötü diye vermedi. Erkek arkadaşım anneme ah ediyor. Ne yapmalıyım?

²²⁰ Fahrettin Atar- İlyas Çelebi, Mehmet Erdoğan- Rahmi Yaran, **İslam İlmihali**, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2010, s.772

- Annem beni bir buçuk yaşında babama bırakıp gitmiş. Ben görüşmek istemiyorum günahı nedir?
- Babam annemi üzüyor bende annemi savunmak için babamla tartıştım ve görüşmüyorum, günahı nedir?
- Gazinoda çalışıp evi geçindiriyordum diye annem kocamla evlenmemi istemedi, aramızı bozmaya çalışıyor bende annemle konuşmuyorum, günahı nedir?
- Babam doğduğum zaman annemi terk edip başka biri ile evlenmiş. Babamı 15 yaşında tanıdım. Onu affedemiyorum, günah mı?
- Birçok kere reddedilmeme rağmen annemin yanına gittim ama beni dünya malı için reddetti. Böyle davranan bir annenin evlat üzerinde hakkı var mıdır?
- Babam, hasta babaanneme bakan bayanla birlikte olduğunu öğrendim, o bayan da evli. Annemle aynı evde kalıyorlar, ne yapmalıyım?

3.2.8. Kadının Kardeşleriyle İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunları

Aynı karından doğan bağ kardeşlik bağı, kişilerin hayatları boyunca yaşadığı en uzun ilişki türlerindendir. Dünya’da insanların %80’ inin minimum tek bir kardeşe sahip olduğundan dolayı, insanların büyük bölümü açısından kardeşler önemli bir yere sahiptir. İnsanlar arasındaki bu bağ sayesinde kişiler kendileri ve kendileri dışındaki diğer insanları tanıma fırsatı bulur, kişilikleri gelişmesinde önemli katkı sağlamakla birlikte, çeşitli yeteneklerle bezeli hale gelmektedir.²²¹

Kardeşlerin başlıca görevleri: birbirlerini sevmek, birbirlerine yardım edip saygı ve merhamet göstermektir. Kardeşler arasında pek kuvvetli bir bağ vardır; bunu daima korumalıdır.²²²

- Kız kardeşim eşini aldatıyor diye uyardım ama daha da beter oldu bende kardeşlikten reddettim. Vicdanen rahatsızım, benim günahım var mıdır?
- Babamların evinde yaşıyorduk, kardeşimle tartıştık diye babam bizi evden attı bu yüzden Kocam ailemle görüşmemi istemiyor, ne yapmalıyım?

²²¹ Ebru Onat Zoylan, a.g.e., s.2

²²² Ömer Nasuhi Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, Semerkant Yayınları, 20.Baskı, İstanbul, 2012, s. 515

- Babam rahmetli oldu, kardeşlerimizle miras tartışması yaşıyoruz. Bizim ailede kız çocuklarına miras vermezler. Bu sorunu hukuki yolla halletmemiz günah mı?
- Kocam, yaşlı annemi umreye götürdü, yanında alkolü bıraksın diye erkek kardeşimi de götürdü fakat kardeşim alkol kullanmaya devam ediyor. Bizim için günahı var mıdır?

3.2.9.Gelin-Kayınvalide /Gelin- Kayınpeder İlişkileri İle İlgili Çeşitli Sorunlar

Toplumumuzda yaşanan gelin-kayınvalide anlaşmazlığı bilinen en büyük aile problemlerindendir. Bu problem eşlerin, aileleriyle iletişimi zorlaştıran en büyük zorluklardandır.²²³ Erkekler gerek ev dışında kurdukları yaşamdan dolayı, gerekse ailesinin kendisine sağladığı konforla daha sağlıklı olabilmektedir. Ev hanımının oluşturmak istediği düzenine ihtiyaç duyduğu talepleri ve aileyi ilgilendiren konularda karar verme süreçlerinde sürekli engellenen durumu ise hanımın yaşadığı problemlerin temelini oluşturmakta ve aileyi ciddi anlamda etkilemektedir. Bu gibi durumlarda erkeğin de zor durumda kaldığı görülmektedir. Ailesinde büyükleri ve hanımı arasında kalan ve zorlanan erkek, ahlaki/saygı gerekçelerle, genelde hanımını yalnız bırakmakta, çözüm konusunda eşin yardımcı ol[ama]maktadır. Soruna neden olan ve çözümü engelleyen etkenlerden biri de erkeğin toplumsal alanda süreklilik gösteren kadının edilgen kimliğini içselleştiren zihin yapısı ve aile büyüklerine olan maddi bağımlılık da bulunmaktadır diyebiliriz.²²⁴

- Gelinim oğlumu evden attı. Hakkımı helal etmiyorum, günah mıdır?
- Kayınvalidem bizi evden kovdu ve bize muska yapıyor eşimin annesinin evine gitmesini istemiyorum, günaha giriyor muyum?
- Eşim dört ay önce vefat etti çocuklarımla tek başımıza kaldık bir gelirim yok, eşimin ailesi bizi arayıp sormuyor bende onlara gitmiyorum, benim ne yapmam lazım?

²²³ Salih Aybey, a.g.e., s.122

²²⁴ Nevin Meriç, a.g.e., s. 54

- Gelinim, sevgilisi ile birlikte oğlumu balkondan attı. Gelinime katil dedim günahım var mıdır?
- Oğlum hasta diye gelinim evi terk etti ve biz de bu yüzden beddua ettik. Gelinim ve gelinimin ailesi çeşitli sıkıntılar çekiyor. Bedduamız yüzünden ise bizim bir vebalimiz var mıdır?
- Eşim beni döverken kayınpederim şahit oldu ve kavgayı ayıracağına beni evden kovdu ve bana hakkını helal etmedi. Kayınpederim ile görüşmüyorum benim üzerimde bir hakkı var mıdır?
- Kayınpederim beni istedikleri zaman bazı vaatlerde bulundu ve yerine getirmedi. Hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?
- Kayınvalidem bana muska yapmış bu sorunu nasıl çözebiliriz?
- Üvey annesi oğlumu bana karşı dolduruyor, gelinimde oğlumla aramı bozuyor oğlum bana bu yüzden kötü davranıyor yanıma gelmiyor. Oğluma sütümü de hakkımı da helal etmiyorum günah işlemiş oluyor muyum?
- Kayınpederim bana hırsızlık yaptı diye iftira attı, hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?
- Kayınvalidem büyü yaptım diye iftira attı, konuşmuyorum. Günah mı?
- Kocamın annesi hamile kaldığım zaman çocuk bizden değil diyerek iftira attı ve DNA testi istedi, bende eşimin annesi ile konuşmuyorum ve onunda konuşmasını istemiyorum, günahı var mı?
- Kayınvalidem beni istemiyor bir türlü beni sevemedi bende kocama sinirlendiğim sırada üç kez boş ol dedim, nikâhımız düşmüş müdür?
- Oğlum benim yanımdayken trafik kazası geçirdi ve kocamın ailesi bu yüzden beni suçluyor bana hakaret ediyor, durumdan çok rahatsızım ne yapmalıyım?
- 9 yıllık evliyim kocamın ailesiyle sıkıntı yaşıyorum. Ailemle ve komşularıyla görüşmeme izin vermiyorlar, ne yapmalıyım?
- Kayınpederim 4 yıl önce sebepsiz yere beni dövdü bu olaydan dolayı konuşmuyorum. Günahı var mıdır?
- Yeni evliyim kocam kısmi felçliydi çok iyi bakıyorken kayınvalidem ve eşimin çocukları bana kötü davrandı ve iftira attı, kocamla boşanma aşamasındayım. Çaresizlikten isyan ve beddua ediyorum, günahı nedir?

- Bir yıllık evliyim, kocamın ailesi evlenmeden önce hamile kaldığımı söyleyerek bana iftira atıyorlar. Günah işlemediğimi nasıl anlatırım?
- Kayınvalidem hastalandığı zaman altınlarımı verdim, geri vereceğini söyledi fakat vermedi. Hakkımı helal etmiyorum, günahı nedir?
- Kayınvalidem takılarımı ve tüm malımı aldı, artık ziyaretine gitmiyoruz, günahı var mıdır?
- Evliliğimde kayınvalidem yüzünden sorunlar yaşıyorum, kocamla bana huzur vermiyor. Elimden gelen her şeyi yapıyorum, ne yapmalıyım?
- Gelinim beni evde istemiyor, oğlum da evliliği bozulması pahasına beni diğer çocuklarıma göndermek istemiyor. Benim vebalim nedir?
- Gelinim oğlumu benden soğutuyor, sürekli kendi ailesi tarafına çekiyor, torunumu bana göstermiyor. Bunun günahı nedir?

Modernleşme ile birlikte kadın ve erkeğe atfedilen roller onların çocukluk yaşantılarında geçirdiği sosyalleşme süreci ile belirleniyor. Kadınlar toplumdaki konumlarını, anne ya da kaynana olarak bu yaşanan süreçlere göre konumlandırıp başka bir role ve kimliğe ihtiyaç duymadan yaşamlarını sürdürmektedirler. Ortaya çıkan edilgen kimlik yapısı ile birlikte etken bir yapıya geçme ihtiyacı duymamaktadırlar. Kadınlar tarafından, geliştirilen bu edilgen kimlik nedeniyle Türk toplumunda kimlik edinmenin en basit yöntemi olarak evlenme görülmektedir. Edilgen kimlik geliştiren kadınların farklı bir tanımlama istemedikleri de açığa çıkmıştır. Kadın bu yapıyı içselleştirip, toplum tarafından da başka türlü bir kadın kimliğine müsaade edilmemiştir. Evlenen kadın, sosyal olarak başka bir kadın tarafından toplumsal yaşantısına engeller koyulmaya da başlanmaktadır. Kadın edilgen yapısını, başka bir kadına hakimiyet kurma çabası ile etken konuma çıkarmaya çalışmaktadır. Geleneksel toplumsal yapıya sahip olan ailelerde, gelin- kayınvalide çatışması bu sebeplerden dolayı yaşanmaktadır. Bu hadise geleneksel yapıdan çıkmış kentleşen ve modernleşme çabası içerisinde olan ailelerde görülmesi de kişiler arası yaşanan iktidar mücadelesinden kaynaklanmaktadır.

3.2.10. Kadın ve Dini Pratikler

Her ne kadar dinin esası iman ise de inanan insan kuru bir inançla yetinmez, inandığının peşine düşer ve inancını davranışlarına da yansıtır, inandığı varlığa olan bağlılığını söz ve hareketlerle göstermeye çalışır. Böylece insanın inanç, düşünce ve duygu dünyasında yaşanan sübjektif olgular, diğer bir deyimle kalplerin derinliklerindeki dini yaşanış ve tecrübeler, davranış halinde dışa akseder ki, genel anlamda bunlara ibadet denir.²²⁵

İbadet, Allah'a gönülden isteyerek yönelmek, tapmak, boyun eğmek ve itaat etmek demektir. Türkçemizde kullanılan kulluk etmek deyiimi de aynı anlamı karşılamaktadır. İbadet, yaratıcı kudret karşısında boyun bükmenin zirvesi ve O'na olan sevginin sonucu ve göstergesi olarak değerlendirilmiş ve sırf Allah için, Allah'ın rızası için yapılması ve sadece Allah'a tahsis edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gerçekten de yaratan, yaşatan ve öldüren Allah'tan başka, ibadete lâıyk olan bir varlık yoktur. Hesap gününde muhatap olunacak olan "Neye taptınız?" ve "Ne için ibadet ettiniz?" sorusunu insan daima hatırında tutmalı ve bu dünyada iken "Allah'a tapıyorum ve ibadeti Allah için yapıyorum" diyebilmeli, bunu gönlünde hissedebilmelidir. Esasen din duygusu gibi, belki de onun doğal bir gereği olarak ibadet ihtiyacı da fıtrî ve doğaldır. İnsanlık tarihi boyunca çeşitli dinler, insanın bu doğal duygu ve ihtiyacını gerçekleştireceği değişik biçim ve şekiller öngörmüşlerdir. Bu ibadet formları, dinin ritüelini yani ibadet ve ayin merasimlerini oluşturur. Dinlerin öngördüğü ibadet biçimleri, zaten doğal olarak insanın yapısında var olan ibadet duygu ve ihtiyacının belli form ve biçimlere kanalize edilmesi ve o yolla sergilenmesi şeklinde anlaşılınca; ibadetin esasen dinin bir emri olmasından önce, fıtratın gereği olduğu, dolayısıyla da mesele dinler açısından ele alındığında ibadet şekillerinin önem kazandığı söylenebilir.²²⁶

Sistematik ibadet, belli zaman ve mekânla kayıtlı, belirli fiil ve şekillerden ibaret ve nasıl yapılacakları kesinleşmiş düzenli eylemlere denilmektedir. Bunlar namaz, oruç, hac ve zekât gibi Allah ve insan arasındaki manevi-ahlaki bağı muhafaza eden ibadetlerdir. İnsan bu ibadetler sayesinde Allah'a olan saygısını diri tutarak nefsinin

²²⁵ Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011, s. 116

²²⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, 1998, s.217-218

kötülüklerden uzaklaştırır ve sonuç olarak temiz doğasına, vicdanına ve sağduyusuna yabancılaşmaktan kurtulur. Sağladığı bu faydalardan dolayı Allah, Müslümanlardan ibadetlerini kendi iradeleriyle özgürce yapmalarını istemiştir. Bunun hikmeti de insanların temiz fitratlarının bozulmamasına yönelik olsa gerektir. Bundan dolayı ibadet etmeye kul kendi açısından ihtiyaç duymaktadır. Yoksa Allah'ın yapılan ibadetlerden bir şey kazanması söz konusu değildir. Onun içindir ki ibadetler, kişinin ıslah çizgisinde kalmasına katkıda bulunduğu nispette ve anlamlı ve önemlidir.²²⁷

3.2.10.1. Abdest / Gusül

Abdest başlı başına ve bizzat amaç olan bir ibadet değil belli ibadetleri yapmayı mubah kılan, kulun bu ibadetlere manen ve ruhen hazırlanmasına ve bu ibadetlerden azami verim elde etmesine yardımcı olan vasıta (vesile) ibadettir. Bazı ibadetler ve fiiller içinse abdestli olmak dinen gerekli görülmemiş olsa bile, taşıdığı birçok maddî ve manevî faydalar sebebiyle tavsiye edilmiştir. Bundan dolayı abdestin dinî değer ve bağlayıcılık hükmü farz, vacip ve mendup şeklinde üç çeşittir.²²⁸

- Saçım açık, evimde abdest alıp dışarı çıkıyorum. Abdestim bozuluyor mu ve bu abdestle namaz kılabilir miyim?
- Kalıcı tırnak taktırırsam abdestim kabul olur mu?

Sözlükte gusül (gasl ve gusl) "bir şeyi su ile yıkamayı", fıkıh ilminde ise "bütün vücudun temiz su ile yıkanması şeklinde yapılan hükmî temizlik işlemini" ifade eder. Abdest gibi gusül de esasen hükmî-dinî temizlenme ve arınma vasıtasıdır. Böyle olmakla birlikte bunların maddî temizlenmeyi de sağladığı, ayrıca birçok tıbbî yararlar içerdiği de inkâr edilemez.²²⁹

Bayanlar gusül abdesti alırken kulaklarında küpe deliği varsa küpe takılı olması zorunlu mudur?

²²⁷ Muhsin Demirci, **Kur'an'ın Ana Konuları**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7.Basım, İstanbul,2013, s. 207

²²⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s.195-196

²²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s.204

3.2.10.2. Namaz

Her din, yaratıcı kudret karşısında boyun eğmek ve kutsal ile bağlantı kurmak için birtakım ayin ve merasimler öngörmüştür. İslam da bu maksatla namazı emretmiştir. Bu niteliğinden dolayıdır ki Allah Resulü (sav), namazı hem dinin direği olarak tanılamış hem de söz konusu ibadetin önemli bir unsuru olan secdeyi, kulun Allah’a en yakın olduğu hal olarak nitelendirmiştir. Çünkü onda secde ile birlikte itaat, boyun eğme ve teslimiyet gibi kulluğun en belirgin, vasıfları vardır. Bu itibarla o, insanı Allah’a yaklaştırmakta ve ona, huzurunda bulunduğu varlığın kudret ve yüceliğini hissettirmektedir.²³⁰

- Eşimin namaz kılmasını ve tesettüre girmesini istedikçe baskı olarak gördü ve evi terk etti. Ne yapmalıyım?
- Küçükken teyzem beni döverek namaz kıldırıyordu, şimdi kılamıyorum. Nasıl atlatabilirim?
- Çalışan bir bayan olduğum için, yatsı namazını geçe bırakıyorum, kabul oluyor mudur?
- Erkekler Cuma namazını kılarken kadınlar neden öğle namazını geç kılmak zorundadırlar?

3.2.10.3. Oruç

Günlük rutinde yaşamımızı sürdürmek için, fiziksel ve biyolojik olarak çeşitli şeylere ihtiyaç duymaktayız. Ramazan ayı geldiğinde bu ihtiyaçları erteleyerek yaptığımız ibadete “oruç” adı verilmektedir. *“Ramazan ayı Kuran’ın indirildiği ay olarak kabul edilir ve birçok kişi tarafından bu süre içerisinde dini hayat daha özenli ve detaylı yaşanmaktadır.”*²³¹

İmsak vaktinden iftar vaktine kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmanın bir amacı olmalı ve bu iş bilinçli olarak yapılmalıdır. Bu amaç ve bilinç, orucun Allah rızası için tutuluyor olmasıdır ki kısaca "niyet" tabiri ile anlatılır. Bu amaç

²³⁰ Muhsin Demirci, a.g.e., s. 211

²³¹ Betül Tekin, **Kadın Dindarlığına Sosyolojik Bir Bakış (Hacılar Örneği)**, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.68

ve bilinç olmadığı zaman, meselâ imkân bulamadığı için veya perhiz, rejim, zindelik gibi başka amaçlar için bu üç şeyden (yeme, içme, cinsel ilişki) uzak durmak oruç olarak değer kazanmaz.²³²

- Bebeğim ramazanda 4 aylık olacak, emziriyorum oruç tutmalı mıyım?

3.2.10.4. Zekât

İnsanın var olup yaşayabilmesi için toplumsal hayatın gerekliliği öteden beri "İnsan, tabiatı itibariyle medenîdir" sözüyle ifade edilir. Bu bakımdan tek tek kişiler, bireysel varlıklarını devam ettirebilmek için bir topluma, toplumsal organizasyona katılmak durumundadırlar. Bu katılım, kendi varlığını sadece içinde sürdürebildiği topluma karşı fertlere birtakım görevler yükler. Başka bir ifadeyle, tek tek her birinin sosyolojik atmosferi olan "toplum"un sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için fertlerin, kendilerinden oluşan bu topluma karşı sorumlulukları vardır. Toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürebilmesi için, toplumsal denge ve barışın bir şekilde sağlanması ve fertler arasında duygusal gerilime yol açabilecek etkenlerin giderilmesi şarttır.²³³

- Bileziklerim ve mihrim 125 gram altını buluyor. Altınlarımın zekâtını vermeli miyim?

3.2.10.5. Hac- Umre

Kutsal zaman ve mekân inancı hemen bütün dinlerde mevcuttur ve esasen haccın temelinde, ulûhiyetin herhangi bir yerde tecellisine ilişkin inanç yatar. İslâm dininde de kutsal mekân ve zaman telakkisi hac ibadeti bünyesine yerleştirilmiştir.²³⁴

“Dinin ibadet boyutunun oruç benzeri bir kolektifliği içeren boyutu hac ibadetidir. Ona ilaveten umre, bilgi düzleminde hac gibi, bağlayıcılığı olmayan bir ibadettir. Ancak her ikisinin yapılması belli bir maddi gücü gerektirmektedir. Toplumun genel temayülü hac ibadetinin önemsenmesi ve fırsatı olanların gitmeye çabalaması

²³² Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s.382

²³³ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s. 419

²³⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s.511

yönünde bir yoğunluk taşımaktadır. Umre veya hacca gidecek olan kişiye hem gitmeden önce ve hem de döndüğünde ziyaret yapılması adet halini almıştır. Hacı adayına ilk ziyarette imkânlar ölçüsünde hediye yapılmaktadır. Hacı olan kişi ise dönerken zemzem ve hurmaya ilaveten seccade, tespih, takke, namaz örtüsü, ufak süs nesneleri vb. şeyler alarak evine hoş geldin ziyaretine gelenlere takdim eder. İçerikteki ufak değişikliklere rağmen bu adetler halen korunmakta ve hac ibadeti de fiilen yapılması dışında öncesi ve sonrasında çeşitli seremonilerle biçimlendirilmiştir.”²³⁵

- Kocam vefat etti, kocamdan kalan emekli aylığı ile kredi çekip torunumla umreye gidebilir miyim?

- Umreye bir bayan yanında mahremi olmadan gidebilir mi?

3.2.11. Toplumsal Hayat (Helaller- Haramlar) İle İlgili Sorunlar

Dini yaşayış ile toplumsal hayat arasında organik bir bağ mevcuttur ve bu bağ toplumun kolektif hayatının dokusu içerisinde yerini almakta ve dini hayat, tutum ve davranışlar bu bağlamda gerçeklik alanında tezahür etmektedir.²³⁶

İnsanın sorumluluk alanı içerisine giren hususların başında onun Allah’a karşı olan yükümlülükleri gelmektedir. Bu da kısaca kulluk görevinin yerine getirilmesi demektir. Nitekim Yüce Allah Zariyat Suresi 56. âyette; ‘Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.’ Buyurarak bu hususa açıkça işaret etmiştir. Bundan dolayı kul, kendisiyle yaratanı arasındaki ilişkiyi, O’nun istediği ölçülere uygun bir şekilde düzenleyip geliştirmek ve kulluk görevini eksiksiz bir şekilde yapmak durumundadır.²³⁷

- Çok büyük günah işledim vesvese ile Allah’a karşı geldim dinden çıkmış olur muyum?

- Gazinoda çalışan bir bayanım, kazandığım bu parayla yaptığım hayır kabul olur mu?

²³⁵ Betül Tekin, a.g.e., s.71

²³⁶ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, 12.baskı, 2014, s.603

²³⁷ Muhsin Demirci, a.g.e., s. 127-128

- Takıntılı bir şekilde isteğim dışında kimseye dokunamıyorum, kucaklayamıyorum ve misafir alamıyorum, kirleneceğimi düşünüyorum günah mı?
- 30 senelik evliliğim kocamın benim namusuma attığı iftira ile bitiyor. Boşanma aşamasındayız. Kocam bana vereceği nafakayı helal etmeyeceğini söylüyor, ne yapmalıyım?
- Kadınların gün yapmaları günah mı?
- Hasta bir erkeğin bakımını yapan kadın, erkeğin mahrem yerlerine bakabilir mi?
- Bir kadın başkasının yuvasını yıkıyorsa onun günahı nedir?
- 38 yaşında bir bayanım 2. Evliliğimi yaptım üvey oğlum 24 yaşında aynı evde yaşamamız uygun mu?
- Param yokken bile alış-veriş yapmak istiyorum, kocam bu durumdan rahatsız. İçime şeytan mı girmiştir, ne yapmalıyım?
- Eşim beni sürekli dövüyordu, öfkeyle ‘ölürse kurban keseceğim’ demiştim, 2 yıl önce öldü kurban kesmeli miyim?
- Kayınvalidem ile aynı evde otururken senden kurtulup ayrı eve çıkarsam kurban keseceğim diye adak adarsam yerine getirmeli miyim?

3.2.12. Kadınlara Ait Özel Haller İle İlgili Sorular

İslam dininde kadınlar özel günlerinde, abdest şartı istenen ibadetlerden muaf, sağlık gerektiren ibadetleri se terk edip sonra kazasını yapması içinse izin verilmiştir. Kadınların malumunuz ibadetlerden muaf tutuluyor olması konusunda tartışmalar mevcut olup kadın tarafından da ibadetleri yerine getirip getirmeme konusunda karmaşa yaşanmaktadır.²³⁸

- Regl halinde olan bir bayan namaz kılanın ya da ölünün yanında durabilir mi?
- Hanımlar mazeretli iken (regl dönemlerinde) mezarlığa ya da camiye gidebilirler mi, neleri yapabilirler?

²³⁸ Gülsüm Soydan, **Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.1

- Kadınlar regl halinde iken mezar ziyareti yapabilir mi?
- Regli dönemim 9 gün sürüyordu şimdi 12 gün sürüyor özre girer mi, ibadetlerime devam etmeliyim?

3.2.13. Kadınlara İftira Atma İlgili Toplumun Tutumu

Kimi zaman bastırılmış duyguların dışavurumu ya da bir tür intikam alma biçimi, bazen bir psikolojik savaş yöntemi veya kişinin çevresinde sosyal üstünlük kurma çabası, bazen de ahlâkî değerler noktasında kusur ve eksikliği başkalarına yansıtarak insanların kınamalarından kendini koruma gayreti olarak beliren iftira, en genel deyişle, bireyin manevi şahsiyeti içinde birbirine bağlı kimlikleri olan şeref ve haysiyeti ile şöhretine yönelen alçaltıcı bir saldırıdan ibarettir. Her türlü asılsız ve yaralayıcı ithamı karşılayan iftira, düşüncüyü ifade etmek de dâhil hiçbir gerekçeyle hoş görülemez. İftira suçu, İslâm hukukunda, anlam ve içerik farklılıkları sebebiyle, “kazf ve diğer iftiralar” biçiminde ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Bu durum, diğer hukuk sistemlerinde yer almayan bir tasnif ve dikkat çekici özgün bir düzenlemedir. İslâm hukukuna göre kazf ve diğer iftiralar hem tanımları hem de müeyyideleri itibarıyla birbirinden farklı statülere sahiptir. Bu farkların en önemlisi, kazf suçunun karşılığının Yüce Allah tarafından açıkça belirlenmiş olması, diğer iftira biçimleri hakkında herhangi bir cezaî tespitin bulunmamasıdır. Buna göre hadde muhatap olan zina iftirasının cezası standart iken, diğer iftiralar için konusu, ağırlığı, iftira atanın şartları dikkate alınarak farklı cezalar takdir edilebilmektedir.²³⁹

- İftira atmanın bedeli nedir?
- Namuslu bir bayana iftira atanın ahiretteki durumu nedir?
- Kocam ceza evinde. Görümcem bizim sorumlüğümüzü almamak için eşimin benden boşanması için bana iftira atıyor. Sürekli korku halindeyim, ne yapmalıyım?

²³⁹ Hasan Doğan, **İslam Hukukunda İftira Suçu ve Cezası**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008, s.205

- Yeni evliyim kocam kısmi felçliydi çok iyi bakıyorken kayınvalidem ve eşimin çocukları bana kötü davrandı ve iftira attı, kocamla boşanma aşamasındayım. Çaresizlikten isyan ve beddua ediyorum, günahı nedir?
- Bir yıllık evliyim, kocamın ailesi evlenmeden önce hamile kaldığımı söyleyerek bana iftira atıyorlar. Günah işlemediğimi nasıl anlatırım?
- 30 senelik evliliğim kocamın benim namusuma attığı iftira ile bitiyor. Boşanma aşamasındayız. Kocam bana vereceği nafakayı helal etmeyeceğini söylüyor, ne yapmalıyım?
- Kayınvalidem büyü yaptım diye iftira attı, konuşmuyorum. Günah mı?
- Kocamın annesi hamile kaldığım zaman çocuk bizden değil diyerek iftira attı ve DNA testi istedi, bende eşimin annesi ile konuşmuyorum ve onunda konuşmasını istemiyorum, günahı var mı?
- Arkadaşım kocasından ayrılmak istiyor benim de yalanına şahit olmamı istiyor, şahit olmaktan korkuyorum ne yapmalıyım?

3.2.14. Kadın ve Örtünme

Örtünme ister kadın isterse erkek olsun fitri olarak bir ihtiyaçtır. İnsanlar hem doğal şartlardan korunmak için giyinmeye ihtiyaç duyarken hem de dini gereklilikten dolayı belli sınırlar çerçevesinde örtünme konusunda zorunludur. Kadın cinsel yönden çekici olan kısımları örttükten sonra toplum içinde varlığını sürdürebilir anlayışı hakimdir. Bir ifadeye göre, “*örtü olgusu zaten özünde toplumsal olanla ilgilidir.*” İnsanların giydikleri kıyafetler onların evleri gibidir yani kıyafet insanın ilk evidir. Elbise toplumlar için bir işarettir, semboldür. Kişinin hangi topluluğa ait olduğunun bir göstergesidir. İnsanlığın ortak deneyimlerinin bir bütünü olarak her toplumda kadınlar erkeklerden daha kapalı giyindikleri aşıkardır. Kadın çağımız topluluklarında, kişiliğiyle var olmasını engeller türden kıyafetlerle toplum içerisine çıkmaktadır. Örtünme, “*İslami bir var oluşla toplumsala çıkış ve davranış ifadesidir. Örtünen kadın, toplumsal alana yönelik bir iddiayı sahiplenmiştir.*” ²⁴⁰

²⁴⁰ Nisa Aydın Şahineri, a.g.e., s. 39-40

- Saçım açık, evimde abdest alıp dışarı çıkıyorum. Abdestim bozuluyor mu ve bu abdestle namaz kılabilir miyim?

- 2 ay önce tesettüre girdim, önceki günahlarımdan arınmış oluyor muyum?

Zamanımız da çoğu aile, dine dair olana önem göstermemektedir. Eşlerin dini hassasiyetlerine hoş görü ile yaklaşmama aile içi problemlere neden olmaktadır. Bu problemler de tesettür ve ibadetleri yerine getirme de zafiyet göstermelerinden ileri gelmektedir. İnsanların dini yaşantılarına müdahale bazen boşanmalara sebebiyet vermektedir.²⁴¹

- Eşimin namaz kılmasını ve tesettüre girmesini istedikçe baskı olarak gördü ve evi terk etti. Ne yapmalıyım?

3.2.15. Kadın ve Yemin

Arapça bir kelime olan yemin sözlükte ‘kuvvet, kudret, bereket, uğur, sağ taraf, sağ kol’ gibi manalar yanında Türkçedeki ‘yemin’ anlamında da kullanılır.²⁴² Sorulan sorularda yemin karşılığında bir iş yapılmayacağı vaat edilmiş buna fıkıh kitaplarında: ‘Vaat yemin’ denmektedir. Tanımına bakacak olursak; ‘*Gelecek için bir işi yapmaya veya yapmamaya, bir olayın olacağına veya olmayacağına yemin etmek.*’ anlamına gelir. Bu gibi yeminlerin bozulması durumunda yemin eden kişinin kefaret ödemesi gerekmektedir.²⁴³

- Suçlandığım bir konuda yemin ettim ve Kur’an-ı Kerim’e el bastım bana inanmıyorlar, ne yapmalıyım?
- Kızım rahatsız doğdu hocaya götürdüm hoca kızın senin günahlarını çekiyor bu yüzden rahatsız bir daha düğüne gitmeyeceğine yemin et dedi. Yemin ettim, yakında yeğenim evlenecek düğüne gitmeye korkuyorum. Ne yapabilirim?
- Kocam bana şiddet uyguluyor ve her defasında Kur’ân üzerine bir daha yapmayacağım diye yemin ediyor fakat yerine getirmiyor. Günahı var mıdır?

²⁴¹ Salih Aybey, a.g.e., s.119

²⁴² Fahrettin Atar- İlyas Çelebi -Mehmet Erdoğan- Rahmi Yaran, a.g.e., s.591

²⁴³ Fahrettin Atar- İlyas Çelebi -Mehmet Erdoğan- Rahmi Yaran, a.g.e., s.593

3.2.16. Kadınların Ölüm ile ilgili Soruları

İnsan sevdiklerinin, yakınlarının ölümünden büyük üzüntü duyar. Hele onların yok olacağına inanıyorsa bu tür ölümler onu kahrettirir, hayata küsmesine neden olabilir, depresyona sokabilir. Ancak sevdiği kişinin ahirette yaşamaya devam edeceğine, öldükten sonra orada beraber olacaklarına, görüşebileceklerine inanması onun üzüntüsünü azaltır ve duygu çöküntüsünden kurtarır.²⁴⁴

- Çocuğum vefat etti, öldüğümde cenazem onun üzerine defnedilebilir mi?
- 3,5 aylık hamileyken bebeğim karnımda öldü, defnetmedik vicdanım rahat değil günahı var mıdır?
- 3 ay önce vefat eden babamın mezarını annem su geçirmesin diye branda ile örtüyor, doğru bir uygulama mıdır?
- Ölünün arkasından alt- üst parası vermek diye bir şey var mıdır?

3.2.17. Kadınların Kul Hakkı Konusundaki Hassasiyetleri

Arapça bir kelime olan ‘hak’ sözlükte var olan veya gerçekte bir varlığı bulunan şey anlamına gelir. Bu anlamdan ötürü hak kelimesi, geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Mesela ‘batılın zıddı anlamına gelen ‘gerçek’ ve bir kişiye düşen malı ifade eden ‘hisse’ hak kelimesi ile ifade edilmektedir. Hak terim olarak da ‘hukuk düzeni tarafından şahıslara tanınan menfaat ve yetkiler.’ diye tanımlanabilir.²⁴⁵

“İslâm’da hukukun üstünlüğü ile amaçlanan husus “adalet” kavramıdır.” İslam dininin temel prensiplerinden olan adalet, hak edene hak ettiğini vermek olarak açıklanabilir.²⁴⁶

Kul hakkı denildiği zaman, kişilerin ya da kurumların kendilerine özel haklarını ve menfaatlerini kapsamaktadır. Bir kişi bir ürün sattı ise bunun karşılığında bir mal ya da para alma hakkı, ürün alanın ürününü teslim hakkı, vb gidi hakları sıralayabiliriz. Haklar ister kişiye özel ister halka açık olsun bir ayırım

²⁴⁴ Hüseyin Peker, a.g.e., s.248

²⁴⁵ Muhsin Demirci, a.g.e., s. 238-239

²⁴⁶ Meryem Arıkfıdan, a.g.e., s.22

gözetilmemektedir. Bu hakların umumi veya hususi bir hak olması arasında fark yoktur.²⁴⁷

- Bir akrabam benim vücudumun dörtte üçünü sıcak su ile yaktı ve benimle helalleşmeden öldü, hakkımı helal etmiyorum, bir sakıncası var mıdır?
- Dedikodu yapmak istemiyorum ama kendime hâkim olamıyorum. Ne yapmalıyım?
- Kocam beni komşumla aldatıyor kanıtladım da ben bu durumu ifşa edersem kadının kocasının hakkı bana geçer mi?
- İmam nikâhlı kocam vefat etti, bana hiçbir şey bırakmadı ona hakkımı helal etmiyorum, vicdanım rahat. Bana günahı var mı?
- Kocam vefat etti, maddi durumumuz çok kötü ve kimse yardım etmiyor. Kimsenin kimseye yardım etmemesi kıyamet alameti midir?
- 8 yıl önce bir nişanlılık geçirdim, bir ay geçmeden ayrıldık, bu yüzden insanlar kötülük yapmışım gibi beni ve ailemin arkasından konuşuyorlar ve taliplerimi vazgeçiriyorlar. Ne yapmalıyım?
- İki sene önce biriyle görüşüyordum, ailelerin de haberi vardı. İş ciddiye binince beni aldattığını söyledi ve ayrıldık. Beni yarı yolda bıraktı kul hakkına girmiş olur mu?
- Gazinoda konsomatris olarak çalışıyordum, evli bir erkek bana dini nikâh yaptı ve beni o hayattan kurtardı. Bir bebeğimiz oldu, ben acaba onun ailesinin hakkını mı yiyorum?
- Eşim 5 çocuğum da küçükken bizi bırakıp ayrıldı, üzerimizde hakkı var mıdır?
- Kardeşimin işlediği bir suç yüzünden komşularımız bana kötü söz söylüyor, bunun günahı nedir?
- Komşumun kocası çalışmıyor, karısı sürekli başkalarından yardım istiyor. Ona sürekli yardım etmemiz gerekir mi?

²⁴⁷ Seda Zorbozan, **İslam Hukukunda Hakların Allah Hakkı Kul Hakkı Olarak Ayrılması ve Bu Ayrımın Muamelata Yansıması**, Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.42

3.2.18. Kişisel Bakım

Toplum hayatında kadın politikaları, kadına bakış açıları ciddi anlamda değişime uğramakta ve cinsellik, özelde kadın cinselliğinin ‘görünürlüğü’ üzerinden geliştirilen projeler esas alınmaktadır. Kadın sektörel düzeyde algılanarak, sanayinin bir malzemesi haline getiren bu gelişme, güzelleştirme ürünlerinde, kozmetik sanayinde patlamaların yaşanmasına neden olmaktadır. Kadın bedeni üzerinde oluşturulan bu gibi hegemonik baskılar, genel anlamda kadınlar için hayatı daha da zorlaştırmaktadır.²⁴⁸

- Kadın, saçını kocasının istediği renge boyatabilir mi?
- Kalıcı tırnak taktırırsam abdestim kabul olur mu?
- Kadınların kaşlarını aldirmaları günah mı?
- Kadının bıyıklarını aldirması caiz midir?

3.2.19. Kadın ve Dua

Dua Arapça bir kelime olup, çağırmak, davet etmek, gibi anlamlara gelir. Terim olarak dua, inanan kişinin Allah’a yakarışı, yalvarışıdır. Bireyin Allah’tan bazı taleplerde bulunuşudur. Allah’la ilişki kurma ve ondan yardım dileme halidir. Alexis Carrel’e göre dua, ‘bir şikâyetten, bir ıstırap çılgılığında, bir yardım dilemeden ibarettir.’ İnsandan Allah’a doğru olan iletişimidir.²⁴⁹ Dua, Allah’ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesi, sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesidir. Duanın belli bir zamanı yoktur, her vesile ile yapılabilir.²⁵⁰

Dua sırasında dinlerce öngörülen bazı belirlenmiş şekiller vardır. Örneğin, Ellerin havaya kaldırılması gibi. Yine önceden hazırlanmış dua sözleri olabilmektedir.

251

- Kız çocuğum var bir erkek çocuğum olsun diye dua ediyorum, günaha giriyor muyum?

²⁴⁸ Nevin Meriç, a.g.e., s.102-103

²⁴⁹ Hüseyin Peker, a.g.e., s.123

²⁵⁰ Fahrettin Atar- İlyas Çelebi, Mehmet Erdoğan- Rahmi Yaran, a.g.e., s.603

²⁵¹ Hüseyin Peker, a.g.e., s.126

- Oğlum nehre atlayarak intihar etti ve ölüsü bulunamadı. Rüyamda onu hep küçüklük haliyle görüyorum, nasıl dua etmeliyim?
- İlk evliliğimden olan kızım yanıma gelse de keşke karnımda ki bu bebek gitse diye dua ettim. Bebeğimi kaybettim vicdan azabından kurtulamıyorum, ne yapmalıyım?
- Kızım 13 senedir dul, kocası vefat etti. Yeniden evlenemiyor ve iş bulamıyor. Kısmeti açılması için ne dua etmeliyim?
- Çocuklarım çok başarısız, onlar için hangi duaları etmeliyim?

3.2.20. Hocaya Gitme / Büyü -Sihir / Kısmet Açtırma vb.

Din insan varlığının bir bütün olarak ruhsal ve sosyal yönünün şekillenmesinde önemli bir faktördür. İnsanlarda en esaslı terbiye dinle başlar. Hangi dine mensup olursa olsun dindar olanlarda değil, dini fikirleri dalalete uğrayan kişilerde anormal belirtiler görülmektedir. Yoksa yüzyıllar boyunca milyonlarca insanın ruhuna genişlik ve ferahlık getiren, güzel bir yaşam yolu gösteren hiçbir din, bilhassa İslam Dini aklın dengesini, uygunluğunu bozmaz.²⁵²

Bir takım gizli yöntemlerle tabiatüstü güçlere başvurmak suretiyle insanlara ve toplumsal yaşamın akışına etki edebileceği ve olayların istenilen yönde değiştirilebileceğine inanmaktan ibaret olan sihir olaylarına en eski çağlardan bilim ve tekniğin, rasyonel düşüncenin gelişmelerinin oldukça ileri merhalelere eriştiği günümüzün modern dünyasına kadar, hemen her toplumda rastlanmaktadır.²⁵³

Halkımız arasında büyü sihir yapılarak, onun tesiri altında kalmış olmanın etkisi de çok büyüktür. Büyü yapmak ve büyüünün tesiri altında kalmak inancı bazı kişilerde öylesine yerleşmiştir ki, her felaketi ona atfetmekte ve intikam almaktan çekinmeyenler büyük bir yekûne ulaşmaktadır.

“Büyü inancı İslam dinince yasaklanmış bir olgudur. Halk dindarlığının karakteristiklerinden kabul edilen büyü inancı ve uygulamaları genellikle üfürükçü,

²⁵² Hüseyin Peker, a.g.e., s.228-229

²⁵³ Ünver Günay, a.g.e., s.452

cinci hoca gibi lakaplarla tanınan, ruhi varlıklarla iletişim kurduğu bilinen ve bu işlemleri yaparken de dinsel motiflerden ve Kuran'dan olmasa da bazı Arapça cümlelerden yararlanan kimseler tarafından uygulanmaktadır.” ²⁵⁴

- Bir bayanın bana büyü yaparak kısmetimi bağladığını düşünüyorum ne yapmalıyım?
- Kocam kan kanseri hastası, komşum bahçede kocamın ismi yazılı dermansız dertlere düşün diye sabun büyü yapılmış. Ne yapabilirim?
- 20 yaşındaki kızım 3 çocuklu bir adama kaçtı. Görümcem beni bir hocaya götürdü kızım geri gelsin diye muska yaptırdık. Günah mıdır?
- 22 yaşımdayım biriyle görüşüyorum artık bana bir şey hissetmiyor. Ayrılırsak kaderimde varsa yeniden birlikte olur muyuz?
- 24 yaşımdayım kısmetim kapalı. Bir kızın kısmeti nasıl açılır?
- Ablam evliliğe bir türlü karar veremiyor, bir hocaya götürüp okutsak faydası olur mu?
- Kayınvalidem bana muska yapmış bu sorunu nasıl çözebiliriz?

3.2.21. Kadına Yönelik Taciz / Tecavüz

Tecavüz, kadına karşı yapılan şiddet türünün en uç noktasının bir ürünüdür. Cinsel şiddet içeren bir suç olan tecavüz kadına yönelik yapılan psikolojik ve fiziksel şiddet içeren kadını duygusal açıdan yaralayan bir suç olması sebebiyle, kadın benliğini, ruhunu, bedenini yok sayan küçük düşürücü bir eylemdir.²⁵⁵

- Eşim cinsel tecavüze uğramış ve korkudan benden bunu 2 sene sakladı. Çocuğumun benden olup olmadığından şüpheliyim ve DNA testi yaptırdık. Çocuğum benden değilse ne yapmalıyım?
- Küçük yaşta üvey kardeşimin yanlış hareketlerine maruz kaldım ve konuşmuyorum. Kocamın bundan haberi yok ve barışmamızı istiyor. Ne yapmalıyım?

²⁵⁴ Betül Tekin, a.g.e., s.62

²⁵⁵ Eda Er, a.g.e., s 61

4. Televizyonda Sorulan Soruların Işığında Kadın Tipolojisi

İlim birleştirilmiş ve düzenlenmiş bilgiler sistemidir. Araştırmanın nihai amacı da ilmi bilgiye varmaktır. Özellikle sosyal araştırmalarda art arda gelen, benzer mekânlarda vuku bulan, benzer olarak cereyan eden olay ve olgular bir grup halinde algılanırlar. Sonuçta aynı şartlarda vuku bulan birbirine benzer olay ve olgular bir “ tip “ meydana getirirler. Demek ki “ tipleşmiş davranış “ tek tek olayların atılması ve birbirine benzeyenlerin bir arada toplanması ile elde edilen davranıştır.²⁵⁶ Tezimizin son aşamasında, sorulan sorular ışığında bir kadın tipolojisi oluşturduk. Kadınlar benzer olaylarda ortak davranışlar gösterme eğiliminde oldukları yadsınamaz bir gerçektir.

- Kadınlar miras konusunda kendilerini dışlanmış hissetmektedirler.
- Kadınlar kardeşleriyle miras ile ilgili bir problemle karşılaşmaya çekinmektedir.
- Kadınlar evlilik konusunda hala yeterince söz sahibi değildirler.
- Kadınlar kendilerinden izinsiz bir şekilde kocasının başka bir kadınla evlenmesinden rahatsız olmaktadır.
- Kadınların kafasını karıştıran Dini nikâh- resmi nikâh ikilemi günümüzde halen güncelliğini korumaktadır. Dini nikâh kıyılarak kadını medeni kanunun verdiği haklardan mahrum bırakılmaktadır.
- Kadın bakıma muhtaçsa ve zor durumdaysa ikinci ya da üçüncü eş olmayı kabul ediyor ve sadece dini nikâhla evlenmeyi yeterli buluyor.
- Kadınlar farklı din ve mezhepten erkeklerle evlenmeye sıcak bakmadıkları. Bu konuda pek soruya rastlanmadığından fikirlerinin bu konuda sabit olduğu varsayılmaktadır.
- Kadınlar mehir konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarından dolayı hakkı olan mehri alamadıkları görülmektedir.
- Kadınlar eşlerinin kendilerine hakaret edip kötü konuşmalarından rahatsızlık duymaktadır.

²⁵⁶ Zeki Arslantürk- Hamit Arslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, Çamlıca Yayınları, 2. Baskı, 2011, s.370

- Şiddeti, dini metinlerle ilişkilendirilip erkeklerin, kadınlara şiddet uyguladığı gözlemlenmektedir. Kadınlar kötü muamele ve şiddet görseller dahi evliliklerini devam ettirme arzusu içinde oldukları gözlemlenmektedir.
- Eşi madde bağımlısı olan kadınlar evliliklerinde bu duruma katlanma yolu olarak dua etmeyi tercih etmektedirler.
- Kocasından aldatılan kadın çocuklarının mutluluğu için ya da toplum baskısından çekindiğinden boşanamamaktadır.
- Eşini sevmeyen ya da evliliğinde mutsuz olan kadın zinaya düştüyse pişmanlık yaşamaktadır.
- Aile içinde paranın tasarrufu konusunda erkek egemenliği devam etmektedir.
- Kadın kocası çalışmadığı zaman evliliğini sonlandırma düşüncesi içerisinde girmektedir.
- Çalışan kadın kendi parası ile tasarruf yapma isteği içerisinde olmaktadır.
- Aile içi iletişimsizlik psikolojik açıdan kadınları olumsuz yönde etkilemektedir.
- Ailede cinsel sorunların ve çözümü konusunda şaşkın ve bilgisiz oldukları görülmektedir.
- Erkeklerin vücut temizliğine dikkat etmemeleri ve kendilerine bakmamaları kadınları erkeklerden uzaklaştırmaktadır.
- Kadınlar evlilik hayatında yaşadığı baskıdan dolayı ailesiyle görüşmeye çekinmektedir.
- Kıskanılmak ve kısıtlanmak kadınları psikolojik olarak rahatsız etmektedir.
- Doğum kontrolü meselesinde ailede bu sorumluluğu genellikle kadınlar yüklenmektedir.
- Korunma yöntemlerinin tam anlamıyla dine ilişkin bir temele oturtulmadığından dolayı kadınlar bu konuda meşru olmayan yollara başvurma eğilimindedir.
- Kadınlar evlatlık alacakları çocukları emzirmek isteyip dinen uygun bir zemine oturtmak istemektedirler.

- Tıbbın ve teknolojinin ilerlemesiyle, kadınlar çocuk sahibi olma yöntemleri olarak yumurtalık ve rahim nakli, taşıyıcı annelik konusunun dinen meşruiyetini araştırmaktadırlar.
- Kürtajın hangi hallerde dinen meşru sayıldığı kadınların halen yeterince bilgi sahibi olmadığı konular arasında yer almaktadır.
- Kadınlar doktorların engelli teşhisi koydukları bebeklerini aldırma konusunda vicdanen rahatsız hissetmektedirler.
- Çocuklarla ilgili birçok sorumluluğu kadınlar üstlenmektedir ve çevresinden yardım göremeyen kadın psikolojik olarak yıpranmaktadır.
- Engelli çocuğuna bakan kadın çocuğunun kendisine dinen bir mükâfat sağlayacağı düşüncesiyle psikolojik olarak rahatlamaktadır.
- Kadınlar çocuklarının uygunsuz işler içerisinde bulunduklarında onlar için endişelenmektedir.
- Anne – baba ile ilişkilerde yaşanan problemler sonucunda kadınlar kendilerini vicdanen rahatsız hissetmektedirler.
- Kadınlar evlendikten sonra da anne- babasının kanatları altında olmak ve onların her türlü yardımını görmek istemektedirler.
- Küçük yaşta annesi tarafından bırakılan kadınlar anneleri ile görüşmek istememektedir.
- Babası annesine şiddet uygulayan kadınlar babaları ile tartışmaktan çekinmemektedir.
- Kadınlar kardeşleri ile yaşadığı problemler sonucu kardeşleriyle görüşmekten kaçınmaktadırlar.
- Toplumumuzun kanayan yarası olan gelin- kayınvalide çatışması sonucunda erkek eşini yalnız bırakmakta ve kadının edilgen kimliği su yüzüne çıkmaktadır.
- Gelin- kayınvalide sorunu sadece kayınvalideden değil gelinin yanlış davranışlarından da kaynaklanmaktadır.
- Kayınvalidesiyle sıkıntı yaşayan kadın eşini ailesinin evine göndermek istememektedir.
- Kadınlar düğün zamanı takılan altınları gelinlerine vermek istememektedir.

- Gelin – kayınvalide sorunu aile yaşantısında huzuru bozan bir konu olmaya devam etmektedir.
- Kayınvalide baskısı gören kadın evliliğinde huzursuz olmaktan çekinip bunu kocasına yansıtmaktan korkmaktadır.
- Sevmediği istemediği biri ile nişanlanan kadın nişanı bozma isteği içerisinde olup yakınlarının baskılarından çekinmektedirler
- Nişanlı iken dini nikâh yaptırıp daha sonra kadının isteği ile ayrılan çiftler erkeğin dini nikâhla ayrılmayı istememesinden dolayı kadının başka biriyle evlenmesini engellemektedir.
- Nişanı bozma sonucunda kadında kalan hediyelerin durumu kadınlarımızın kadınların huzurunu kaçırmaktadır.
- Erkeğin kadına hakkını vermemesi, ilgisizliği ya da aşırı baskısı kadınları ya olası durumu tahammül etmeye zorlanmaktadır ya da boşanmaya götüren nedenler arasındadır.
- Ailesi ile kocası arasında kalan kadın boşanma konusunda daha cesaretli davranmaktan çekinmemektedir.
- Kadın toplum baskısından korktuğu için boşanmaktan kaçınmaktadır.
- Nikâhta olduğu gibi boşanma durumunda da remi nikâhla boşanma- dini nikâhlı boşanma ikilemi kadınları mağdur etmektedir.
- Kadınlar çalışma hayatında daha aktif olmaları ve kamusal alanda daha görünür olmalarıyla birlikte güzel görünme ve dini pratikleri düzenli yerine getirme ikilemi arasında sıkışıp kalmışlardır.
- Sorulan sorular ekseninde bakıldığında kadınlar dini ritüellerle ilgili olan konularda problem sahibi olmadıkları görülmektedir.
- Kadınlar Allah’a olan kulluk görevini eksiksiz yapmak adına çeşitli konularda vesveseye düşmektedirler.
- Kadınlar alış-veriş yapma konusunda zaman zaman kendilerine hâkim olamamaktan yakınmaktadırlar.
- Kadınlar Regl dönemlerinde ibadetlerini yapma arzusu içindedirler.
- Kadınlar üvey erkek çocuklarıyla aynı evde kaldıklarında huzursuzluk hissetmektedirler.

- Kadın hemcinsi olan başka bir kadına iftira atma eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir.
- İftira fiili kadınların evliliklerini sıkıntıya düşürmektedir.
- Kadınlar tesettürlü olarak istediği şekilde kamusal alanda görünür olduğundan tesettür problemi minimum düzeye inmiştir.
- Kocasından tesettüre girmesi istenen kadınlar bunu baskı olarak görmektedirler.
- Kadınlar yemin ettiklerinde yemin ettiği konuyu yerine getirmek adına hassastırlar
- Yakını vefat eden kadın son görevini yerine getirmede vicdani bir muhasebe halindedir.
- Kadınlar birileri onların hakkını yediğini düşündüğünde haklarını helal etmeme eylemi içerisindeyler.
- Kadınlar dedikodu yapmama konusunda kendilerine hâkim olmakta zorlanmaktadırlar.
- Kadınlar güzel görünmek adına yaptıkları bazı işlemlerin dine uygunluğunu sorgulamaktadırlar.
- Kadınlar çocukları söz konusu olduğunda dua etmeye başvurumaktadırlar.
- Kadınlar başlarına gelen olumsuz durumlar karşısında büyü mü yapıldı endişesi taşımaktadırlar.
- Kısmeti kapalı olduğuna inananlar, çocuğu istemediği biri ile evlenen kadınlar hocaya gidip muska yaptırma başvurumaktadırlar.
- Kadın tacize ya da tecavüze uğradığında utanç ve korku içerisinde bunu yakınlarına dahi söylemekten endişe duyarak yaşadığı olayı saklamaktadır.

SONUÇ

‘Medya ve Din ilişkisi Bağlamında Televizyonda Sorulan Dini Sorular Ekseninde Kadın Problemleri’ adlı çalışmamızda, Medya ve Din ilişkisine değinmeden önce “Din Nedir?” sorusu ekseninde çeşitli din tanımları yaptık. Medya ve çeşitlerini açıklayarak dinin medyada hangi aşamalarla görünür hale geldiğini açıklamaya çalıştık. Kadın problemlerine değinmeden önce kısaca kadının tarihi süreç olarak konumuna değindik.

Artan ekonomik gelişme ve sanayileşmenin sonucunda gelişen ve değişen medya organları vasıtasıyla dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olayın kısa sürede tüm dünya tarafından duyulması ve insanların üzerinde büyük etkiler bırakmasına neden olmaktadır. Bir kültür taşıyıcı olarak kullanılan medya, insanların yaygın eğitim aracı olarak kullanmaya başladıkları bir organ olarak karşımıza çıkar.

Albert Bandura ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu ‘Sosyal Öğrenme Kuramı’ izleyerek-model alarak öğrenme ve model alınan davranışın tekrarlanarak açık bir şekilde yapılması şeklinde tezahür eder. Toplumun her tabakasına ait her yaştan insan, medyadan bilişsel ve duyuşsal olarak yeni bir davranış tavrı aldığı yadsınamaz bir gerçektir. Bununla birlikte alınan bu davranış ya da tavrı dini içerikli bilgiyi de kapsamaktadır. Ortaya çıkan sakınca dini bilgi ve değerlerin doğruluk derecesidir.

Toplumsal gelişmeye bağlı olarak, çeşitli sivil/ticari ve dini gruplar, iletişim araçlarını bütün çeşitleriyle -kitap, gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet gibi- ‘dinin hizmetine’ sunmuş görünmektedir. Ancak mevcut dini yayınların niteliği, modernleşme sürecinin sarsıntıları ve medya formatının etkisiyle, geleneksel dini bilgi, anlayış ve otoriteden kopuşu sergilemesi bir yana, dinin popüler ve çoğul dindarlık formları içinde sunulması sebebiyle dini geleneği ve kamuoyunu bir nevi karmaşa içine itmektedir. Özellikle medya programları yoluyla aktarılan dini bilginin sıhhati ve doğruluğunu denetleyecek dini bir kurum ve otoritenin olmayışı ve medya formatının etkisi yüzünden dinin ve dini yayınların içeriğini tartışılır kılmaktadır. Bu durum aynı zamanda toplumsal bir sorun olma niteliğini de taşımakla birlikte, laiklik ve din tartışmalarının yarattığı toplumsal daralma nedeniyle, bilimsel çevrelerde medya ve din

sorunu henüz yeterince dikkat çekici görülmemekte ve çok yönlü olarak ele alınıp incelenmemektedir.

Küreselleşen dünya medya mesajları ile kısaç altına alınmakta gerçek ve sanal olan birbirine karışmakta hatta ayrılmaz bir hale gelmiştir. Artan refah seviyesiyle birlikte yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle dünya sürekli bir değişim içerisinde. Değişen unsurların başında değerler sistemi gelmektedir.

Toplumun geniş kesimine hitap eden dini değerlerin, dine ait meselelerin konuşulduğu, dini öğeler ile çevrelenmiş stüdyolarda, program yapan hocaların kendilerine yöneltilen soruların ilginçliği kadar medyatik olanların aldıkları paralarla da dikkatleri üzerlerine çekmeleri dinin reyting malzemesi olarak tüketildiği endişesini doğurmaktadır. Kanaatkâr olmayı öğütleyen bir din adamının aldığı yüksek ücretlerin dini öğelerle çeliştiği, dinin medya da bir gösteri ögesi gibi kullanılması popüler bir kültür malzemesi gibi lanse edilmesi buna paralel olarak televizyon ekranlarında artan dindarlaşmanın, ‘popüler dindarlar’ mı doğuyor kaygısının, sosyokültürel olarak ne gibi etkiler bırakacağı; ilerleyen zamanlarda su yüzüne çıkacağı yadsınamaz bir gerçektir. Dinin özüyle medya da tezahür eden şeklinin, dini değerlere verdiği zararın, medyadan aktarılan dini değerlerin, yargıların ve dine ait sembollerin izleyicilerin algılarını ne türde etkilediği ve değiştirdiği incelenmesi ve irdelenmesi gereken bir mesele olarak karşımızda durmaktadır.

Önceleri daha kısıtlı ortamlarda yapılan dini içerikli bilgi ve ahlaki değerleri yayma imkânı artık sınırları olmayan bir ortam olan medya vasıtasıyla daha geniş kitlelere ulaştırılmaktadır. Her şeye rağmen ‘Medya ve Din Etkileşimi’ olumlu yönde düşünüldüğünde dine dair mesajların toplumun her tabakasına hızlı ve etkili bir biçimde nüfuz etme imkânı sağlamaktadır. Buradaki tek sorun dini bilginin doğruluğu meselesidir. Dini bilgiyi bir reyting aracı olarak kullanmak gayesinde olmayan, alanında yetkin kişilerce hazırlanmış programların toplumda doğru bir dini kimlik oluşturma çabasına yönelik programlar hazırlaması gerekmektedir. Dikkat edilmesi gereken başka bir nokta ise ilahi olan bilginin kişi ya da kurumlar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı ve programı izleyen kitle üzerinde bir algı-duygu yönetimi yapıp yapılmadığıdır.

Toplumu her an yeniden şekillendirme gücüne sahip olan medya organları adeta bir kültür taşıyıcısı olarak kullanılmakta ve popüler olanın tüm dünyaya yayılmasına neden olmaktadır. Bu popüler olan nesne ekonomik, dini, ideolojik vb. olana etki etmektedir. Her ne kadar popüler kültürün etkilerinin medya vasıtasıyla izleyicilere lanse ediliyor olsa da tamamen olumsuz etki doğuruyor demek de yanlış olacaktır. Yayınlanan bu programlarla din ve dine ait değerler daha fazla görünür ve erişilebilir bir hale gelmektedir. Medyanın bir işlevi de izleyici kitlesini bilgilendirmektir. Maalesef ki medyada yayınlanan programlarda yapılan dini bilgi eksikliği ve hatta yanlış dini mesajlara maruz kalan izleyici kitlesi eksik ya da yanlış şekilde bilgilendirilmektedir.

Karşılaştığımız problemleri çözme ya da bir sonuca ulaştırma eğilimi içerisinde olduğumuzda doğru bilgiye nereden ulaşmamız gerektiği sorusu kafamızı sık sık kurcalamaktadır. Bu problem eğer din ya da dini yaşantı ile ilişkilendiriliyorsa daha önemli bir iç muhasebeyle sorunun çözümü kavuşmasını isteriz. İşte burada karşımıza dini bilgi edinme yolları karşımıza çıkıyor. Teknolojik gelişme bilgi edinme yollarımızda da değişikliklere sebep olmuştur. Popüler olan dini bilgi edinme yolları arasında Alo Fetva Hattı, İnternette Fetva ve Televizyon kanallarında uzman kişilerce yapılan programlarda verilen fetvalar aklımıza geliyor.

Kadınların televizyon programlarında yönelttikleri sorulara genel bir bakış ile dikkat çeken nokta; geleneksel olduğu varsayılan yargılar neticesinde kadın haklarını hiçe sayan sözde toplumsal anlayış, kadının ikincil ve eksik konuma düşürmesini İslam dinine yaptığı meşruiyeti tartışmalı atıflara dayandırmaya çalışmaktadır. Bu tür yanlış inanışlar İslam'ın yanlış yorumlanmasından kaynaklandığını göstermesi adına yapılan önemli bir çalışma olduğu kanısındayım.

Kadınlar modernleşme ve küreselleşmenin de etkisiyle geleneksel rollerin yanı sıra sosyal yaşamda daha görünür hale gelmiştir. Akabinde sorumluluk ve problemlerde artış yaşanmaya başlamıştır. Bu problemlerin başında aile içi ilişkiler gelmektedir. Aile hayatı Türk İslam kültürünü benimseyen toplumlar için kutsal bir konumdur. Ne yazık ki kadınların yönelttikleri sorularda görülen problemlerin büyük kısmı; karı-koca ilişkileri ve doğrudan bağlantılı olarak kayınvalide-gelin, kayınpeder-gelin ilişkilerinin

bozukluğu kaynaklı olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal değışmelerle birlikte artan iletişim imkanları bu tip kadın problemlerini daha fazla su yüzüne çıkartmaktadır.

Kadınların televizyon programlarına yönelttikleri sorulardan yola çıkarak bir başka konuya dikkat çekecek olursak, inancın davranışa yansıyan dini pratik kısmı ile ilgili çok az soru yöneltildiğı dikkatleri çekmektedir. Kadın problemlerinde sosyal hayata yönelik ilişkilerden kaynaklandığını görmekteyiz.

Kadınlar, ekonomik anlamda yetersiz durumda ve aile desteğinden mahrum ise bir erkekle sadece dini nikah ile evlenmeyi kabul ederek ikinci hatta üçüncü eş olmayı kabullenmektedir. Erkekler, dinin onlara vermiş olduğu bazı hakları kendi çıkarları doğrultusunda uygulama isteğı içinde olup kadınlarla dini nikah ile evlenerek, hukuk tarafından kadınlara tanınan yasal haklardan da mahrum etme isteğıyle yaptıkları düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal algılar ve geleneksel yargılar neticesinde kadınlar evlilik hayatında yaşadığı sıkıntıları sineye çekmekte; aldatma, baskı ve hatta şiddet dahi olsa katlanma yoluna gitmekte boşanmaktan çekinmektedir. Her türlü sıkıntılara rağmen ev içi rolleri ile birlikte çocuklarının sorumluluğunu da üstlenmekte, bazen hem anne hem de baba gibi çocuklarına kol kanat germektedir. Ayrıca çocuk sahibi olma ve korunma yöntemleri dendiğinde sanki bu tek taraflı olarak kadının göreviymiş gibi bir algı oluştuğunu görüyoruz. Bu konuda da genel anlamda toplumumuzda sorumluluk kadına bırakılmaktadır. Kürtaj, düşük, ölümlü doğum vb durumlarda da kadın kendini psikolojik olarak suçlu hissetme eğilimi içerisinde. Evlat edinme konusunda da kadın, bazı tıbbi müdahaleler geçirmek suretiyle çocuğa sütünü vermek istemekte ve evlat edinmeyi dinen meşru bir zemine oturtmak istemektedir.

Toplumumuzda asırlardır değışmeyen bir kadın problemi de gelin ve kayınvalide arasında yaşanan gerginliklerdir. Evlilikle birlikte kadın edilgen konuma itilmekte ve bir başka kadın tarafından özgürlüğü kısıtlanmaya çalışılmakta ve yıkıcı eleştirilerle yüz yüze bırakılmaktadır. Kayınvalide-gelin arasında yaşanan sorunlar neticesinde, erkek genel olarak annesinin tarafında olmakta, eşi haklı dahi olsa onu yalnız bırakma eğilimi içerisinde olduklarını görmekteyiz. Yalnız şuna da değinmek gerekecektir ki sorulan

sorular neticesinde sorunun sadece kayınvalideden kaynaklandığını söylemek doğru değildir. Bazı durumlarda karısının etkisinde kalan erkeklerin varlığı da göz ardı edilmemelidir.

Kadınlar mirastan hak konusunda, sadece erkekler tarafından değil; diğer kadınlar tarafından da ikincil bir konuma itilmektedir. İslami kaynakların yanlış yorumlanması ya da bilinmemesi neticesinde oluşan algılar, Kur'an-ı Kerim'deki açık ve net ifadelerle muhalif bir şekilde mirastan mahrum etmeye kadar uzanan sonuçları doğurmuştur. Öncelikle toplumumuzun bu konuda bilgilendirilmesi ve kadına gereken itibarın verilmesi gerekmektedir.

Sorulan sorular neticesinde, kadınlar şiddet ya da taciz durumlarında öncelikle en yakın çevresine dahi bu konu hakkında paylaşım yapmaya çekinmektedir. Bu konudan dolayı toplum ve yakın çevresi tarafından suçlu görülecekleri ve dışlanacakları kaygısı ile durumu gizlemekte, tekrarı yaşansa dahi susmayı tercih etmektedir. Kadına karşı şiddetin özendirildiği, normalleştirdiği ve kadını küçük düşüren yayınların varlığı neticesinde adeta normalleşen bu eylemler toplumsal yapıyı bozma tehlikesi ile karşı karşıya kalmamıza neden olmaktadır.

Genelde, Türk Milleti'nin dini yaşantısının daha çok geleneksel dindarlık yani 'Halk Dindarlığı' şeklinde tezahür ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Özelde açıklanacak olursak kadınların daha duygusal fıtrata sahip olmaları neticesinde, mistik olana ilgileri daha yüksek seviyelerde seyretmektedir. Psikolojik olarak sorunlarını çözme eğiliminde olan kadınlarımız halk inancı olarak adlandırılan din ya da bilim ile ilgisiz hurafe olarak nitelendirilen yollara başvurarak çözmeyi tercih ettiklerini görüyoruz. Kadınların televizyon programlarında sorudukları soruların bir bölümünün, kismet açma, büyü yaptırma vb. konularla ilgili olması bu gerçeği doğrular niteliktedir.

EKLER

EK 1 Televizyon Programlarında Sorulan Sorular

1. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
07:11 10: 33 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

Eşim, epilepsi hastası oğluma beddua ediyor, bizimle ilgilenmiyor. Bunun günahı nedir?

2. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
10:36 12:20 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

Kişilerin evliliği iradi midir yoksa kader midir?

3. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
20:57 22: 32 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

[Ablam evliliğe bir türlü karar veremiyor, bir hocaya götürüp okutsak faydası olur mu?](#)

4. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
26:03 29:30 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

[Ölünün arkasından alt- üst parası vermek diye bir şey var mıdır?](#)

5. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
1.06:52 1:07:34 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

[Eşimle bazı sebeplerden dolayı resmi nikâhtan ayrıldık ama dini nikâhımız duruyor, bizim durumumuz nedir?](#)

6. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 126. BÖLÜM
1.07:47 1:09:18 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/126?id=9078e9eb-3e8a-45d3-84e2-1e9d6ec01b43>

[Kayınvalidem bana muska yapmış, bu sorunu nasıl çözebiliriz?](#)

7. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
19:02 21:28 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

[Kızın annesinin üzerindeki hakkı nedir?](#)

8. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
22:35 24:45 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

[Çocuklarım çok başarısız, onlar için hangi duaları etmeliyim?](#)

9. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
35:33 36:56 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

Eşim 5 çocuğum da küçükken bizi bırakıp ayrıldı, üzerimizde hakkı var mıdır?

10. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
37:01 38:00 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

Çocuklarım evlenmiyor bana bakıyor vicdan azabı çekiyorum ne yapabilirim?

11. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
38:05 39:34 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

Bir kadın başkasının yuvasını yıkıyorsa onun günahı nedir?

12. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
1:10:05 1:11:27 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

Suçlandığım bir konuda yemin ettim ve Kur'an-ı Kerim'e el bastım bana inanmıyorlar, ne yapmalıyım?

13. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 136. BÖLÜM
1:15:15 1:15:46 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/136?id=14958acf-c70d-4bed-af3b-6df9c5ccd4f5>

Regl halinde olan bir bayan namaz kılanın ya da ölünün yanında durabilir mi?

14. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 137. BÖLÜM
13:21 14:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/137?id=f42a2e67-86c9-4036-b39f-8e33b19a20c1>

39 yaşındayım 5 kez tüp bebek denemesi yaptırdım olmadı. Başkasının yumurta nakli yaptırırsam caiz mi?

15. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 137. BÖLÜM
39:57 40:49 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/137?id=f42a2e67-86c9-4036-b39f-8e33b19a20c1>

Annem bana beddua etti ve bedduası tuttu şimdi çok pişman ne yapmalı?

16. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 137. BÖLÜM
1:15:33 1:17:58 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/137?id=f42a2e67-86c9-4036-b39f-8e33b19a20c1>

Sevdiğim bayanın evli olduğunu öğrendim, ne yapmalıyım?

17. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 138. BÖLÜM
35:10 36: 45 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/138?id=8eb3bc08-22a4-41ca-83a2-a28cf68a772b>

Eşim şaka yollu bana hep hakaret ediyor, hakkımı helal etmiyorum bunun günahı nedir?

18. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 138. BÖLÜM
46: 55 47 :58 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/138?id=8eb3bc08-22a4-41ca-83a2-a28cf68a772b>

Saçım açık, evimde abdest alıp dışarı çıkıyorum. Abdestim bozuluyor mu ve bu abdestle namaz kılabilir miyim?

19. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 138. BÖLÜM
49:00 50:11 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/138?id=8eb3bc08-22a4-41ca-83a2-a28cf68a772b>

Ailem bana iftira atarak biri ile nişanladı, nişanı bozsam günahı nedir?

20. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 138. BÖLÜM
53:06 54:57 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/138?id=8eb3bc08-22a4-41ca-83a2-a28cf68a772b>

Gelinim oğlumu evden attı. Hakkımı helal etmiyorum, günah mıdır?

21. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 13: 54 14:
55 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Düşük yaptım, çocuk aldıldım. Bilmeden yaptım, ne yapabilirim?

22. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 15:45
17:34 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

17 yıldır sinir hastasıyım. Hamileliğimi bilmeden bir ay ilaç kullandım. Bebeğim engelli olabilirmiş, bebeğimi aldırısam bir günahı var mı?

23. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 32:57
33:56 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Hanımlar mazeretli iken (regl dönemlerinde) mezarlığa ya da camiye gidebilirler mi, neleri yapabilirler?

24. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 40:09
47:02 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Kızımın nişanlısı nişanı atmak istiyor ama kız istemiyor, ne yapabiliriz?

25.NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:53:53
1:56:25 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Kayınvalidem bizi evden kovdu ve bize muska yapıyor eşimin annesinin evine gitmesini istemiyorum, günaha giriyor muyum?

26. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:58:30
1:59:53 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Karı-koca boşandığında mehir verilmezse ne olur?

27. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 2:25:08
2:28:50 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Eşim dört ay önce vefat etti çocuklarımla tek başımıza kaldık bir gelirim yok, eşimin ailesi bizi arayıp sormuyor bende onlara gitmiyorum, benim ne yapmam lazım?

28. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 2:28:55
2:29:30DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Üç çocuğumda engelli, her şeyleri ile ben ilgileniyorum bunun öbür dünyada bana mükâfatı nedir?

29. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 2:29:39
2:30:07 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=GNALszdqasY>

Mihri sonradan verilmek üzere anlaşılan kadın, mihri verilmeden boşanmayı kendi talep edip boşansa mihri talep etme hakkı var mıdır?

30. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 16:20 17:40 DAKİKALAR
ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

Çocuğum vefat etti, öldüğümde cenazem onun üzerine defnedilebilir mi?

31. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 32:20 34:28 DAKİKALAR
ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

Kızım doğum esnasında öldü şehit midir?

32. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 35:27 37:53DAKİKALAR
ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

Karım hem resmi hem de dini nikâhla benden boşanmadı, dini nikâhla başkasıyla evlenebilir mi?

33. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 41:24 - 45:09
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

Eşim bana para vermiyordu, benim paramda senin hakkın yok diyordu. Bende onun hizmetini yapmadım, başkası ile evlendi benim nikâhımı vermiyor, çok beddua ediyorum günahım var mıdır?

34. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 49:59 52:05 DAKİKALAR
ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

3,5 aylık hamileyken bebeğim karnımda öldü, defnetmedik vicdanım rahat değil günahı var mıdır?

35. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 1:35:30 1:37:49
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=no42O7s3mx8>

Eşim madde bağımlısıydı 11 yıl boyunca evli kaldım ve şiddet gördüm. Engelli çocuğumun bile hakkını yedi. Öldü ve ben ona hakkımı helal etmiyorum. Bunun benim üzerimde bir hakkı var mıdır?

36. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER 23:58 26:55 DAKİKALAR
ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Gelinim, sevgilisi ile birlikte oğlumu balkondan attı. Gelinime katil dedim günahım var mıdır?

37. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER P1:30:45
1:34:39DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Sünni bir bayanım, alevi bir erkekle evlenmem haram mı?

38. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:52:32
1:55:19 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Bir akrabam benim vücudumun dörtte üçünü sıcak su ile yaktı ve benimle helalleşmeden öldü, hakkımı helal etmiyorum, bir sakıncası var mıdır?

39. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:59:02
2:02:34 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Üç kız kardeşiz annem ve erkek kardeşlerim bize mirastan pay vermek istemiyor, bizim hakkımız yok mu?

40. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:10:51
2:14:27DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Evliyken başka birisiyle birlikte oldum ve iki çocuk sahibi oldum, eşimin bundan haberi yok ve babaları çocukları ile ilgilenmiyor, benim için günahı nedir?

41. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:20:55
2:26:09 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Oğlum hasta diye gelinim evi terk etti ve biz de bu yüzden beddua ettik. Gelinim ve gelinimin ailesi çeşitli sıkıntılar çekiyor. Bedduamız yüzünden ise bizim bir vebalimiz var mıdır?

42. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:29:34
2:32:20 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Eşim beni döverken kayınpederim şahit oldu ve kavgayı ayıracağına beni evden kovdu ve bana hakkını helal etmedi. Kayınpederim ile görüşmüyorum benim üzerimde bir hakkı var mıdır?

43. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:36:48
2:40:26 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Eşim beni birçok kere aldattı çocuklarım için ayrılamıyorum. Eşime hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?

44. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:43:23
2:45:39 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Eşimin namaz kılmasını ve tesettüre girmesini istedikçe baskı olarak gördü ve evi terk etti. Ne yapmalıyım?

45. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:48:12
2:49:33 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9NAkvNDIYDA>

Annem, babamızın mirasını ağabeyime bırakıyor, annemin buna hakkı var mıdır?

46. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 15:53 17:12
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Eşi ölen kadın evlenmeyip eşinin spermi ile tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olabilir mi?

47. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 25:58 27:46
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Eşim beni aldatıyor bana ve anneme küfrediyor, nikâhım düşüyor mu?

48. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 38:30 39:04
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Eşimin yumurtası oluşmadığından dolayı çocuğumuz olmuyor. Başka bayandan yumurta alıp çocuk sahibi olmamızın sakıncası var mıdır?

49. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 40:11 44: 45
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Kayınpederim beni istedikleri zaman bazı vaatlerde bulundu ve yerine getirmedi. Hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?

50. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 53:31 54:10
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Doğum yapan kadının kırkı dolduğunda dinen neler yapılmalı?

51. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 59:41
1:04:09 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Eşimle kavgalı olduğumuz bir zamanda erkek arkadaşımı aradım, daha sonra eşimin bundan haberi olunca bunu ihanet saydı ve boşanma davası açtı. Beni ihanet ile suçluyor ne yapmalıyım?

52. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:43:48
1:45:22 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

Eşimle ailemin isteği ile evlendim ama başka birini seviyorum ve onunla görüşüyorum. Günahı nedir?

53. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 2:07:25
2:08:15 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=aGKS0xPf7Tg>

İki engelli çocuğum var, dört tane de çocuk aldırđım. Bu gūnahtan nasıl kurtulabilirim?

54. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 32:23 37:16
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=yXkhpjnSbEo>

Eşim çok sorumsuz, çalışmıyor evimizin geçimini sağlamıyor cezaevine de girdi, çocuğumuz var ben kararsızım ailem de evliliğimin sürmesini istemiyor ne yapabilirim?

55. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 42:57 45:05
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=yXkhpjnSbEo>

Annemin söylediği kızla evlenmedim diye annemle konuşmuyoruz. Annem bana beddua etti, annenin çocuğu üzerinde hakkı olduğu gibi evladın annenin üzerinde hakkı var mıdır?

56. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:26:11
1:28:12 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=yXkhpjnSbEo>

Ablamın doğuştan rahmi yok çocuk sahibi olabilmesi için rahim nakli yaptırması gerekiyormuş, yaptırmamız caiz mi?

57. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 35:40 36:25
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=zCxFQug5Qyo>

Kadınların kordonlarını bağlatması günah mıdır?

58. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 53:23 55:20
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=zCxFQug5Qyo>

Eşimin ikinci imam nikâhlı eşiyim ve bundan kimsenin haberi yok, bilinmesin diye benim yanımda da kalmıyor bundan çok rahatsızım, ayrılmak istiyorum ama ayrılmıyor. Nikâh ne kadar sürede düşer?

59. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:04:22
1:07:24 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=zCxFQug5Qyo>

Dini nikâhla biriyle evliyim ayrılmak istiyorum onu mağdur etmemek için neler yapabilirim?

60.NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 17:13 19:52
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=oBAd-OKbpxE>

Eşim benden habersiz başkası ile evlendi, dinen benim rızam olmadan evlilik yapabilir mi?

61. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 33:45 37:44
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=oBAd-OKbpxE>

Üvey annesi oğlumu bana karşı dolduruyor, gelinimde oğlumla aramı bozuyor oğlum bana bu yüzden kötü davranıyor yanıma gelmiyor. Oğluma sütümü de hakkımı da helal etmiyorum günah işlemiş oluyor muyum?

62.NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 46:26 49:47
DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=oBAd-OKbpxE>

Hamileyim eşim yurt dışında çalışıyor ve beni yanına almak istiyor. Daha önce yaptıklarından dolayı bende ailemde ona güvenmiyoruz ve ailem gitmeme izin vermiyor. Bu durumda eşim beni boşayacağını söylüyor ne yapmalıyım?

63. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:09:29
1:21:12 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=oBAd-OKbpxE>

Kızım 35 yaşında, ayakta zor duran elleri tutmayan biri ile evlenmek istiyor razı değilim beni dinlemiyor, ne yapmalıyım?

64. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 45:02 48:23
DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Kızım rahatsız doğdu hocaya götürdüm hoca kızın senin günahlarını çekiyor bu yüzden rahatsız bir daha düğüne gitmeyeceğine yemin et dedi. Yemin ettim, yakında yeğenim evlenecek düğününe gitmeye korkuyorum. Ne yapabilirim?

65. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:09:41
1:10:00 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Dinde miras erkeğe iki kıza bir deniyor bunun hükmü nedir?

66. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:10:15
1:10:42 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Umreye bir bayan yanında mahrem olmadan gidebilir mi?

67. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:51:12
1:52:03 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Kızım şehir dışından biri ile evlenmek istiyor, birbirlerine denk görmüyorum ve uzağa gitmesini istemiyorum. Evlenmelerine rıza vermiyorum, benim için günahı nedir?

68. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:57:33
1:58:42 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Bebeğim ramazanda 4 aylık olacak, emziriyorum oruç tutmalı mıyım?

69. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI 1:58:45
1:59:29 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=WEK_CT1XPag

Bir bayanın kocasından haberi olmadan parasını alması günah mıdır?

70. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 20:15
21:51 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=wnvpfXh6FaU>

Eşim beni aldattığını söylüyor, 2 çocuğumuz var ve hamileyim ne yapmalıyım?

71. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 55:22
57:19 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=wnvpfXh6FaU>

Eşimle 11 yıldır evliyim, çocuğumuz olmuyor tedavi yanıt vermedi evlatlık almam tavsiye edildi. Erkek çocuk evlatlık alıp ilaçla süt gelmesini sağlayıp süt versem caiz mi?

72. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:02:54
1:03:42 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=wnvpfXh6FaU>

Kocam bana sürekli küfrediyor, nikâhımız düşer mi?

73. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:05:09
1:07:30 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=wnvpfXh6FaU>

Babamların evinde yaşıyorduk, kardeşimle tartıştık diye babam bizi evden attı bu yüzden Kocam ailemle görüşmemi istemiyor, ne yapmalıyım?

74. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 12:53
14:16 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Kız kardeşim eşini aldatıyor diye uyardım ama daha da beter oldu bende kardeşlikten reddettim. Vicdanen rahatsızım, benim günahım var mıdır?

75. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 17:41
18:41 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

4 yıl önce nişanlı iken nikâh da yaptık ve 2 yıl önce ayrıldık fakat nikâhımı vermiyor, ne yapmalıyım?

76. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 23:05
25:35 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Nikâhım kıyılırken hoca mehri sorduğunda kayınpederim ‘boş ver’ dedi. Ayrıldık fakat mehir verilmedi, bu dünyada almadım ahirette hakkımı alır mıyım?

77. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 25:50
27:57 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

40 yıllık evliyim, kocam 10 yıldır bana yalan söyleyerek başka biri ile birlikteymiş. Ayrı yaşıyoruz, nikâhımı vermedi. Boşanmalı mıyım?

78. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 31:02 -
32:34 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Kayınpederim bana hırsızlık yaptı diye iftira attı, hakkımı helal etmiyorum vebali nedir?

79. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 44:31
45:55 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Eşim beni sürekli dövüyordu, öfkeyle ‘ölürse kurban keseceğim’ demiştim, 2 yıl önce öldü kurban kesmeli miyim?

80. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 53:35
53:55 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Kayınvalidem büyü yaptım diye iftira attı, konuşmuyorum. Günah mı?

81. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 54:20
55:25 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=9dwCwr2MZ44>

Yetiştirme yurdunda büyüdüm, 23 yıl sonra annemi gördüm ve bir şey hissetmedim. Benim üzerimde hakkı var mıdır?

82. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 48:30
50:31 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=Lz-UMAtXE7Y>

Kocam beni üvey kız kardeşimle aldattı, ayrıldık. Babası kızım ile hiç ilgilenmiyor kızım da babasına hakkını helal etmiyor, vebali nedir?

83. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 13:29
15:35 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

7 aylık hamileyim bebeğimin beyinciği gelişmemiş doktorum aldırmamı söylüyor, günah mı?

84. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 16:44
19:36 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Engelli bir çocuğum, alkolik bir kocam var, alkol aldığı zaman Allah'ı inkâr ediyor. Eşimin ailesi bana destek olmuyor ve çocuğumun engelli olmasından dolayı beni suçluyorlar. Ne yapmalıyım?

85. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 42:22
46:14 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Kocamın annesi hamile kaldığım zaman çocuk bizden değil diyerek iftira attı ve DNA testi istedi, bende eşimin annesi ile konuşmuyorum ve onunda konuşmasını istemiyorum, günahı var mı?

86. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 49:14
50:40 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Kocam vücut temizliğine dikkat etmiyor diye yatağımızı ayırdım, günahı var mıdır?

87. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:07:09
1:09:02 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Kocam maddi yönden ailemden birçok beklentisi oluyor ve karşılanmadığı zaman da beni aileme göndermiyor, ne yapmalıyım?

88. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:15:08
1:17:49 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

15 yaşındaki kızım hoşlandığı bir çocukla gezmek istiyor izin vermeli miyim?

89. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:28:21
1:14:31 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Kayınvalidem beni istemiyor bir türlü beni sevedemedi bende kocama sinirlendiğim sırada üç kez boş ol dedim, nikâhımız düşmüş müdür?

90. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:36:24
136:44 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

38 yaşında bir bayanım 2. Evliliğimi yaptım üvey oğlum 24 yaşında aynı evde yaşamamız uygun mu?

91. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:42:35
1:44:17 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=namvV89mEW4>

Oğlum dul bir kadınla evlendi ve daha sonra eşini terk etti, mehrini vermek zorunda mıyız?

92. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 26:35
28:25 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=X0b61n82blk>

Kocamla evlendiğimizden bu yana anlaşıyoruz kocam yanımda başkalarıyla konuşuyor benimle ilgilenmiyor, bende bu yüzden mutluluğu dışarıda arıyorum. Bunun vebali nedir?

93. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 30:46
33:13 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=X0b61n82blk>

Görücü usulü biriyle nişanlandım ve dini nikâh yaptım. Bu kişiyle ayrıldım. Şimdi başka kişiyle evliyim ve çocuklarım var. Yaptırdığım o nikâhın hükmü nedir?

94. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 51:55
54:02 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=X0b61n82blk>

3 yıllık evliyim ve çocuğum var, evlendiğimden bu yana annem bana bir evladı gibi davranmıyor. Eşim de bu yüzden benimle tartışıyor ve gitmemi istemiyor. Bunun anneme vebali nedir?

95. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 15:12
17:58 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=3ssdo5igu88>

Kocam üzerime evlendi, sonra ayrıldı affettim tekrar bana döndü fakat bunu sürekli tekrarlıyor, kayıinvalidem de buna destek oluyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.

96. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 49:29
50:32 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=3ssdo5igu88>

Yeni evliyim kocam 4 aydır alkol almaya başladı eve geç geliyor ve bana sürekli küfür ediyor. Bunun için edebileceğim bir dua var mı?

97. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 20:51
22:03 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=UheBXL-FkZg>

1 buçuk aylık hamileyim, bebeğimin engelli olduğunu ve aldırمام gerektiğini söylüyor doktorlar. Ne yapmalıyım?

98. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 55:36
58:48 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=UheBXL-FkZg>

39 yıllık evliydim kocam bana şart koştu ya oğlunun çocukları olsun ya da sen çocuk doğur yoksa seni boşarım dedi, olmadı ve beni boşadı. Şimdi komşum ile birlikte ne yapmalıyım?

99. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:04:09
1:06:26 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=UheBXL-FkZg>

Kızım 1 yıl önce evi terk etti ve annemden nefret ediyorum diyor. Ne yapmalıyım?

100. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:38:51
1:40:05 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=UheBXL-FkZg>

Küçükken teyzem beni döverek namaz kıldırıyordu, şimdi kılamıyorum. Nasıl atlatabilirim?

101. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 34:36
36:07 DAKİKALAR ARASI

https://www.youtube.com/watch?v=l8Z_mXJ2XeA

Param yokken bile alış-veriş yapmak istiyorum, kocam bu durumdan rahatsız. İçime şeytan mı girmiştir, ne yapmalıyım?

102. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 19:23
22:17 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=BKi6jhJyP2Y>

Hamileyim, elim kocamla aramı bozdu ve kaynanamda ona inanıyor. Eşim bebeğimiz doğunca benimle ayrılıp bebeğimi elimden alacağını söylüyor. Ne yapmalıyım?

103. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 50:04
52:22 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=BKi6jhJyP2Y>

Dini nikâhla biriyle evlendim aynı evi paylaşmıyoruz ve kimsenin haberi yok. Bir gelirim yok bana bakıyor, bana bakması helal mi haram mı?

104. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 54:55
57:36 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=BKi6jhJyP2Y>

Evlendiğim zaman kayınbabam ve kayınvalidem ile ailemin arası bozuldu ve konuşmuyorlar, beni bu yüzden çok incitiyorlar. Ayrıca bana biçilen mehri alıp bana borçlandılar ödemiyorlar üzerlerinde hakkım var mıdır?

105. MUSTAFA KARATAŞ İLE MUHABBET SAATİ PROGRAMI 1:18:56
1:20:03 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=BKi6jhJyP2Y>

Kocam bana üç kez boş ol dedi. Nikâhımız düşmüş müdür? Hülleye ihtiyaç var mıdır?

106. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
03:22 04:45 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Ailem sevdiğim erkekler evlenmeme izin vermiyor, ne yapmalıyım?

107. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
06:47 07:26 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Namuslu bir bayana iftira atanın ahiretteki durumu nedir?

108. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
14:25 16:27 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

38 yaşındayım, 7 çocuğum var spiral ile korunmama rağmen hamile kaldım. Depresyondayım ve ilaç kullanıyorum ne yapmalıyım?

109. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
16: 35 17:14 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Kalıcı kordon bağlatılmasının hükmü nedir?

110. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
23: 06 25:16 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

7 aylık evliyim, düğün günü resmi nikâhımızı kıydık. Düğün salonunda babamın vekâletini aldılar fakat benden vekâlet almadan nikâhımı kıydılar. Düğünde toplanan altınlar da mehir sayılmış. Nikâhımız sahih midir?

111. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
43:24 44:06 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Bayan evlat edindiği erkek çocuğu emzirebilir mi?

112. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
43:57 44: 51 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Kadının bıyıklarını aldırması caiz midir?

113. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
45:24 46:09 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Özürlü oğluma bana vurduğundan dolayı beddua ediyorum, günahı nedir?

114. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
46:18 47:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Annem kız kardeşlerimden ve benden habersiz bize kalacak mirası erkek kardeşlerimize devretmiş bizden helallik almadı, ne yapmamız gerekir?

115. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 186. BÖLÜM
1:06:54 1:08:02 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/186?id=9502a070-56dd-4a99-a22e-b48faf87feed>

Babam anneme şiddet uyguluyor ne yapmalıyız?

116. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 184. BÖLÜM
26:38 27:19 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/184?id=21686690-2569-4993-823b-4970bc96036d>

4 aylık olmadan bir bebek düşürdüm, bebeğim için neler yapmalıydım?

117. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 184. BÖLÜM
40:32 41:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/184?id=21686690-2569-4993-823b-4970bc96036d>

Kocamla tartıştık annemin evine gittim, barışınca evime geri döndüm annem hakkını helal etmiyor ne yapmalıyım?

118. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 184. BÖLÜM
48:44 50:09 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/184?id=21686690-2569-4993-823b-4970bc96036d>

4 buçuk aylık hamileydim erken doğum oldu, bebeğime beddua etmişim, vicdan azabı çekiyorum ne yapmalıyım?

119. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 184. BÖLÜM
58:29 58:55 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/184?id=21686690-2569-4993-823b-4970bc96036d>

Kadınlar regl halinde iken mezar ziyareti yapabilir mi?

120. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 184. BÖLÜM
58:57 1:00:01 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/184?id=21686690-2569-4993-823b-4970bc96036d>

24 yaşındayım kısmetim kapalı. Bir kızın kısmeti nasıl açılır?

121. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 183. BÖLÜM
28:45 31:05 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/183?id=a641a791-9584-42d2-8448-42640c9760fe>

Annem rahmetli oldu, çok eziyet gördüm bende çocuklarıma aynı eziyeti yaptım bu yüzden anneme hakkımı helal ediyorum desem de içten olmuyor unutamıyorum, günahı nedir?

122. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 183. BÖLÜM
42:44 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/183?id=a641a791-9584-42d2-8448-42640c9760fe>

Eşim madde bağımlısı, son birkaç yıldır bana hakaret ediyor ve beni aldatmakla suçluyordu bende babamın evine geldim çocuklarım babasının yanında kaldı, vebali nedir?

123. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 183. BÖLÜM
56:36 58:51 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/183?id=a641a791-9584-42d2-8448-42640c9760fe>

Oğlum benim yanımdayken trafik kazası geçirdi ve kocamın ailesi bu yüzden beni suçluyor bana hakaret ediyor, durumdan çok rahatsızım ne yapmalıyım?

124. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 182. BÖLÜM
27:19 28:35 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/182?id=e9111ab4-1341-4f6a-ad11-fd1474728304>

Kocam beni iki kere aldattı bende ailemin yanına geldim kocam beni evime götürmek istiyor gitmeli miyim?

125. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 182. BÖLÜM
34:26 35:40 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/182?id=e9111ab4-1341-4f6a-ad11-fd1474728304>

Kocam babamın evine gitmeme izin vermiyor. Bir kadın kocasından izinsiz babasının evine gidemezmiş doğru mudur? Kocamdan habersiz gitsem bana günahı var mıdır?

126. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 182. BÖLÜM
37:58 39:37 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/182?id=e9111ab4-1341-4f6a-ad11-fd1474728304>

5 yıllık evliyim 1 çocuğum var. Kocam hemcinsleri ile ilgileniyor, farklı cinsel eğilimleri var ne yapmalıyım?

127. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 181. BÖLÜM
13:28 14:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/181?id=0bc661bc-5149-40ee-bd40-3b8fc2f2f9d4>

1 aydır nişanlıyım bir türlü nişanlımı sevmiyorum ona ısınamadım, ailem nişanı bozmama izin vermiyor ne yapmalıyım?

128. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 181. 15:37
15:56 BÖLÜM DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/181?id=0bc661bc-5149-40ee-bd40-3b8fc2f2f9d4>

22 yaşındayım biriyle görüşüyorum artık bana bir şey hissetmiyor. Ayrılısak kaderimde varsa yeniden birlikte olur muyuz?

129. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 181. BÖLÜM
37:25 39:08 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/181?id=0bc661bc-5149-40ee-bd40-3b8fc2f2f9d4>

Kocam ceza evinde. Görümcem bizim sorumlüğümüzü almamak için eşimin benden boşanması için bana iftira atıyor. Sürekli korku halindeyim, ne yapmalıyım?

130. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 181. BÖLÜM
41:07 42:28 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/181?id=0bc661bc-5149-40ee-bd40-3b8fc2f2f9d4>

Regli dönemim 9 gün sürüyordu şimdi 12 gün sürüyor özre girer mi, ibadetlerime devam etmeli iyim?

131. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 180. 20:24 21:38 BÖLÜM DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/180?id=e4703141-03bd-4862-beb8-072467c72e8d>

Kocamla aramızda 10 yaş fark var, nişanlıyken bana ayrı eve çıkacağız diye söz verdi sözünü tutmadı ve beni çok kıskanıyor ve bu yüzden kısıtlıyor ne yapmalıyım?

133. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 180. BÖLÜM 35:57- 37:30 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/180?id=e4703141-03bd-4862-beb8-072467c72e8d>

Oğlumun iki kızı var bir kadın için yuvanı bozma sütümü helal etmem dedim. O kadınla devam ediyor ne yapmalıyım?

134. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 179. BÖLÜM 14:09 15:10 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/179?id=b0b8d8c5-b9ec-4178-8a64-d2102c4a0bfa>

Kızım 3 yıl biriyle konuştu, güven verdi fakat yarı yolda bıraktı, bunun günahı nedir?

135. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 179. BÖLÜM 31:35 32:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/179?id=b0b8d8c5-b9ec-4178-8a64-d2102c4a0bfa>

9 yıllık evliyim kocamın ailesiyle sıkıntı yaşıyorum. Ailemle ve komşularımla görüşmeme izin vermiyorlar, ne yapmalıyım?

136. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 179. BÖLÜM
48:19 49:39 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/179?id=b0b8d8c5-b9ec-4178-8a64-d2102c4a0bfa>

3 çocuğum var, biri epilepsi hastası birisi de hiperaktif çocuklarımla ilgileneneğim diye eşimle ilgilenemiyorum. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bize dua eder misiniz?

137. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 178. BÖLÜM
13: 05 13:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/178?id=471a89e8-6f07-41db-9928-1da28e09aa37>

Dedikodu yapmak istemiyorum ama kendime hâkim olamıyorum. Ne yapmalıyım?

138. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 178. BÖLÜM
13:50 14:15 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/178?id=471a89e8-6f07-41db-9928-1da28e09aa37>

Kız çocuğum var bir erkek çocuğum olsun diye dua ediyorum, günaha giriyor muyum?

139. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 178. BÖLÜM
16:24 17:13 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/178?id=471a89e8-6f07-41db-9928-1da28e09aa37>

Eşime kızınca ‘Seni boşadım anamsın bacımsın.’ dedim nikâhımız düşer mi?

140. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 178. BÖLÜM
43:16 44:16 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/178?id=471a89e8-6f07-41db-9928-1da28e09aa37>

Çok büyük günah işledim vesvese ile Allah’a karşı geldim dinden çıkmış olur muyum?

141. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 178. BÖLÜM
46:15 47:11 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/178?id=471a89e8-6f07-41db-9928-1da28e09aa37>

21 yaşındaki engelli kızımı yurda teslim ettim. 3 yıl önce yanıma aldım başa çıkamadım yeniden yurda verdim. Vicdanım rahat değil, günahı nedir?

142. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 177. BÖLÜM
15:10 15:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/177?id=ecea2479-1790-4f51-8608-41cc281b15d8>

Nişanlı iken imam nikâhı kıymak zorunda mıyım?

143. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 177. BÖLÜM
16:14 17:23 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/177?id=ecea2479-1790-4f51-8608-41cc281b15d8>

Evliliğimde annemin maddi ve manevi hiçbir yardımı olmadı, annemin bunda vebali var mıdır?

144. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 177. BÖLÜM
28:30- 30:44 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/177?id=ecea2479-1790-4f51-8608-41cc281b15d8>

24 yıllık evliyim, sürekli şiddet görüyorum ve çocuklarımla birlikte huzursuzuz. Çocuklarım ayrılmamı istiyor ne yapmalıyım?

145. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 177. BÖLÜM
58:20 1:01:25 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/177?id=ecea2479-1790-4f51-8608-41cc281b15d8>

Oğlum nehre atlayarak intihar etti ve ölüsü bulunamadı. Rüyamda onu hep küçüklük haliyle görüyorum, nasıl dua etmeliyim?

146. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 176. BÖLÜM
15:02 16:02 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/176?id=7eefeac2-d2d0-41d9-9939-c64b8dff130>

Kadının, kocası ölünce kayını ile evlenmesi uygun mu?

147. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 175. BÖLÜM
20:53 22:21 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/175?id=7f76fa87-7b33-48a0-a229-827cbbfde6fc>

Arkadaşım kocasından ayrılmak istiyor benim de yalanına şahit olmamı istiyor, şahit olmaktan korkuyorum ne yapmalıyım?

148. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 175. BÖLÜM
29:01 29:59 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/175?id=7f76fa87-7b33-48a0-a229-827cbbfde6fc>

Kocam beni komşumla aldatıyor kanıtladım da ben bu durumu ifşa edersem kadının kocasının hakkı bana geçer mi?

149. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 175. BÖLÜM
41:15- 42:01 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/175?id=7f76fa87-7b33-48a0-a229-827cbbfde6fc>

İmam nikâhlı kocam vefat etti, bana hiçbir şey bırakmadı ona hakkımı helal etmiyorum, vicdanım rahat. Bana günahı var mı?

150. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 174. BÖLÜM
19:15 20:25 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/174?id=6593202d-29a1-4e49-be2b-c0ac13321af1>

4 yıllık evliyim bir çocuğum var, kocam çok sinirli biri iki defa bana boş ol dedi, üçüncü defa söylerse ne olur?

151. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 174. BÖLÜM
44:37 46:35 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/174?id=6593202d-29a1-4e49-be2b-c0ac13321af1>

Evimize hırsız girdi paramızı altınlarımızı çaldı, kocam hoca ile konuşmuş hoca evden biri yapmış deyince kocam benim yaptığımı düşünüyor. Suçsuzum ne yapmalıyım?

152. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 173. BÖLÜM
04:35 05:41 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/173?id=9ff5b006-66ab-4888-b7c9-d6d1c0ca2e9b>

Kocam kendi kazancı olmayan parayı evimize de harcadı, bizim için günahı nedir?

153. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 173. BÖLÜM
20:43 22:19 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/173?id=9ff5b006-66ab-4888-b7c9-d6d1c0ca2e9b>

4 yıldır evlilik dışı biriyle yaşıyordum, artık ayrıldım ama bana beddua ediyor. Çok büyük günah işledim bu günden nasıl kurtulabilirim?

154. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 173. BÖLÜM
34:02 36:34 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/173?id=9ff5b006-66ab-4888-b7c9-d6d1c0ca2e9b>

Kayınpederim 4 yıl önce sebepsiz yere beni dövdü bu olaydan dolayı konuşmuyorum. Günahı var mıdır?

155. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 172. BÖLÜM
13:08- 14:30 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/172?id=43984c3f-f676-46ee-aab2-d3e44e1a70ed>

Kocam vefat etti, maddi durumumuz çok kötü ve kimse yardım etmiyor. Kimsenin kimseye yardım etmemesi kıyamet alameti midir?

156. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 172. BÖLÜM
29:15 30:27 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/172?id=43984c3f-f676-46ee-aab2-d3e44e1a70ed>

Bileziklerim ve mihrim 125 gram altını buluyor. Altınlarımın zekâtını vermeli miyim?

157. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 172. BÖLÜM
54:17 56:39 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/172?id=43984c3f-f676-46ee-aab2-d3e44e1a70ed>

Yeni evliyim kocam kısmi felçliydi çok iyi bakıyorken kayınvalidem ve eşimin çocukları bana kötü davrandı ve iftira attı, kocamla boşanma aşamasındayım. Çaresizlikten isyan ve beddua ediyorum, günahı nedir?

158. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
08:19- 09:56 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

İlk evliliğimden olan kızım yanıma gelse de keşke karnımda ki bu bebek gitse diye dua ettim. Bebeğimi kaybettim vicdan azabından kurtulamıyorum, ne yapmalıyım?

159. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
13:18 13:51 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

Spiral kullanmak gusül abdesti almaya engel mi?

160. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
22:45- 24:04 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

Çok sinirlenince çocuklarımı dövüyorum vicdan azabı çekiyorum ne yapmalıyım?

161. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
25:10 26:20 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

Birkaç senedir biriyle görüşüyordum, beni gelip istediler annem maddi durumları kötü diye vermedi. Erkek arkadaşım anneme ah ediyor. Ne yapmalıyım?

162. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
40:46- 41:52 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

Ailemden rızasız bir evlilik yaptım, beni evlatlıktan reddettiler ve çocuklarıma bile beddua ediyorlar. Küs ölürüz diye vicdan azabı çekiyorum, ne yapmalıyım?

163. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 171. BÖLÜM
57:16 59 :33 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/171?id=cef96d0a-434e-45db-9920-418fbe107d6d>

20 yaşımdayım ve doktorlar çocuğum olmayacağını söylüyor. İki senelik evliyim ve eşimi de kaybetmek istemiyorum. Kocam ile başka biri ile dini nikâh kıydırsak ve onun yumurtalarını bana nakletsek günah mı?

164. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
17:35 18:37 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

Oğlum Hristiyan bir kız ile evlendi, gelinimiz şimdi Müslüman oldu, dinimizin bu konuda hükümleri nelerdir?

165. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
22:38 23:48 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

10 yıldır evliyim 3 çocuğum var kocamı sevmiyorum ve bayanlardan hoşlanmaya başladım. Ne yapmalıyım?

166. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
35:28 36:40 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

Kocamla ilgili sorunlarım var, kocam ailemle görüşmemi istemiyor ya ailen ya da ben diyor. Ne yapmalıyım?

167. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
40:24- 41:17 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

Annem beni bir buçuk yaşında babama bırakıp gitmiş. Ben görüşmek istemiyorum günahı nedir?

168. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
47:31 49:26 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

Oğlum ve gelinime yıllarca baktım şimdi bize arkasını dönüyorlar bize kötü davranıp şiddet uyguluyorlar. Yaptıkları yüzünden hakkımı helal etmiyorum, günahı var mıdır?

169. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 170. BÖLÜM
1:00:57 1:04:22 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/170?id=315eedf6-8d84-4861-843f-1a96a66a1571>

8 yıl önce bir nişanlılık geçirdim, bir ay geçmeden ayrıldık, bu yüzden insanlar kötülük yapmışım gibi beni ve ailemin arkasından konuşuyorlar ve taliplerimi vazgeçiriyorlar. Ne yapmalıyım?

170. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 169. BÖLÜM
15:10 16:11 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/169?id=89627c86-bfed-41db-aac6-5585b6ca0e98>

Bir yıllık evliyim, kocamın ailesi evlenmeden önce hamile kaldığımı söyleyerek bana iftira atıyorlar. Günah işlemediğimi nasıl anlatırım?

171. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 169. BÖLÜM
42:35 44:16 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/169?id=89627c86-bfed-41db-aac6-5585b6ca0e98>

İki sene önce biriyle görüşüyordum, ailelerin de haberi vardı. İş ciddiye binince beni aldattığını söyledi ve ayrıldık. Beni yarı yolda bıraktı kul hakkına girmiş olur mu?

172. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
04:37 04:59 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

Kadın, kendi kazancıyla kocasından habersiz taşınmaz mal alabilir mi?

173. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
18:30 19:17 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

Gazinoda çalışan bir bayanım, kazandığım bu parayla yaptığım hayır kabul olur mu?

174. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
34:44 35:59 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

Kocam vefat etti, kocamdan kalan emekli aylığı ile kredi çekip torunumla umreye gidebilir miyim?

175. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
53:43 54:37 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

Kızım gayri meşru çocuğunu bana bırakıp gitti, ahirette bana sevabı nedir?

176. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
1:07:15- 1:08:32 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

Evliyim ama kocamı sevmiyorum başka birini seviyorum, günahı var mıdır?

177. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 168. BÖLÜM
1:14:03 1:15:07 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/168?id=0c219a35-15f0-4859-95f1-ff6181893ef7>

3 ay önce vefat eden babamın mezarını annem su geçirmez diye branda ile örtüyor, doğru bir uygulama mıdır?

178. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 167. BÖLÜM
25:19 25:49 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/167?id=51139923-770d-4c4e-8ef7-6aff0066d8af>

Kadın, saçını kocasının istediği renge boyatabilir mi?

179. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 167. BÖLÜM
36:13 37:10 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/167?id=51139923-770d-4c4e-8ef7-6aff0066d8af>

Kayınvalidem ile aynı evde otururken senden kurtulup ayrı eve çıkarsam kurban keseceğim diye adak adarsam yerine getirmeli miyim?

180. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 167. BÖLÜM
51:45 53:08 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/167?id=51139923-770d-4c4e-8ef7-6aff0066d8af>

Takıntılı bir şekilde isteğim dışında kimseye dokunamıyorum, kucaklayamıyorum ve misafir alamıyorum, kirleneceğimi düşünüyorum günah mı?

181. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 167. BÖLÜM
1:05:03 1:06:08 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/167?id=51139923-770d-4c4e-8ef7-6aff0066d8af>

Bir akrabam ile görüşüyorum, evlenmek istiyorum fakat annem razı değil hakkını helal etmeyeceğini söylüyor. Ne yapmalıyım?

182. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 166. BÖLÜM
20:13 20:47 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/166?id=02ccd15a-3412-4d33-9a34-4fdcf70b3fbb>

Hamile kalmamak için kullanılan doğum kontrol yöntemleri haram mıdır?

183. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 166. BÖLÜM
22:14 23:04 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/166?id=02ccd15a-3412-4d33-9a34-4fdcf70b3fbb>

Babam annemi üzüyor bende annemi savunmak için babamla tartıştım ve görüşmüyorum, günahı nedir?

184. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 165. BÖLÜM
03:57 04:45 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/165?id=92d0c72f-11a4-49dd-af65-166c486efc3d>

Kadın, gusül abdesti almamakta direnen eşinden boşanma hakkına sahip mi?

185. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 165. BÖLÜM
06:53 07:28 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/165?id=92d0c72f-11a4-49dd-af65-166c486efc3d>

İftira atmanın bedeli nedir?

186. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 165. BÖLÜM
1:00:49 1:01:42 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/165?id=92d0c72f-11a4-49dd-af65-166c486efc3d>

8 senelik evliyim, kocamı hiç sevmiyorum hatta nefret ediyorum ancak çevrem yüzünden boşanamıyorum. Ne yapmalıyım?

187. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 165. BÖLÜM
1:07:54 1:08:52 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/165?id=92d0c72f-11a4-49dd-af65-166c486efc3d>

Kızım 13 senedir dul, kocası vefat etti. Yeniden evlenemiyor ve iş bulamıyor. Kısmeti açılması için ne dua etmeliyim?

188. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 164. BÖLÜM
07:54 08:39 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/164?id=bf8af359-6c99-48cf-86eb-f6f80836d196>

Kocam bana şiddet uyguluyor ve her defasında Kur'ân üzerine bir daha yapmayacağım diye yemin ediyor fakat yerine getirmiyor. Günahı var mıdır?

189. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 164. BÖLÜM
11:02 12:41 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/164?id=bf8af359-6c99-48cf-86eb-f6f80836d196>

Kocam beni başka bir kadınla aldatıyor, birlikte olduğu kadınla birlikte bana çok kötü sözler söylüyor, bir oğlum var bu evliliği sürdürmeli miyim?

190. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 164. BÖLÜM
20:18 23:26 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/164?id=bf8af359-6c99-48cf-86eb-f6f80836d196>

Berdel evliliği yaptık, abim eşini sevmiyor bu yüzden benimde kocamla huzurum kaçtı ne yapmalıyım?

191. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 164. BÖLÜM
40:26- 41:48 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/164?id=bf8af359-6c99-48cf-86eb-f6f80836d196>

Babam bugüne kadar çalışmamış, bize annem çalışarak bakıyor ve babam anneme hep küfür edip beddua ediyor, bizi insanlara karşı rencide ediyor. Bedduası tutar mı?

192. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 163. 04:25
05:04 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/163?id=b62b817c-34e2-48eb-a2c6-30472c96b106>

Evlenmeden tüp bebek yapmak caiz mi?

193. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 163. 26:32
27:47 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/163?id=b62b817c-34e2-48eb-a2c6-30472c96b106>

Sigara içiyorum, kocam benden izinsiz sigara içersen nikâhın düşsün dedi. Sigara içersem nikâhımız düşer mi?

194. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 163. 28:09
28:49 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/163?id=b62b817c-34e2-48eb-a2c6-30472c96b106>

Bir bayanın bana büyü yaparak kismetimi bağladığını düşünüyorum ne yapmalıyım?

195. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 163. 44:36
47:27 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/163?id=b62b817c-34e2-48eb-a2c6-30472c96b106>

İkinci evliliğimi yaptım ve ilk eşimden olan çocuğumu babasına gönderdim, vicdan azabı çekiyorum. Bende kocamın ilk eşinden olan çocuklarına bakmak istemiyorum, ne yapmalıyım?

196. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 163. BÖLÜM
54:13 55:33 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/163?id=b62b817c-34e2-48eb-a2c6-30472c96b106>

20 yaşında oğlum banyoda ayağı kayarak düştü ve vefat etti düşündükçe çıldıracak gibi oluyorum, onu rüyamda bebek olarak görüyorum ve süt veriyorum, ne anlama geliyor?

04.08.2016

197. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 162. BÖLÜM
09:08- 09:30 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/162?id=39bd3295-c249-4088-bdfb-3dee12be443e>

Kalıcı tırnak taktırırsam abdestim kabul olur mu?

198. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 162. BÖLÜM
17:09 19:00 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/162?id=39bd3295-c249-4088-bdfb-3dee12be443e>

30 senelik evliliğim kocamın benim namusuma attığı iftira ile bitiyor. Boşanma aşamasındayız. Kocam bana vereceği nafakayı helal etmeyeceğini söylüyor, ne yapmalıyım?

199. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 162. BÖLÜM
35:03- 35:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/162?id=39bd3295-c249-4088-bdfb-3dee12be443e>

Kocam sosyal medyada bayan arkadaşlarına iltifat ediyor ve ben görünce çok üzüldüyorum. Ne yapmalıyım?

200. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 162. BÖLÜM
49:18- 50:03 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/162?id=39bd3295-c249-4088-bdfb-3dee12be443e>

38 yaşındayım, 2 çocuğum var eşim çocuk istiyor fakat ben istemiyorum. Bu ne kadar doğrudur?

201. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 162. BÖLÜM
1:01:35 1:02:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/162?id=39bd3295-c249-4088-bdfb-3dee12be443e>

Küçük yaşta üvey kardeşimin yanlış hareketlerine maruz kaldım ve konuşmuyorum. Kocamın bundan haberi yok ve barışmamızı istiyor. Ne yapmalıyım?

202. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 161. BÖLÜM
15:59 17:15 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/161?id=e49f53a9-b68d-4fe8-afaa-2c6b7f91604c>

25 yıllık evliyim sadece beş yıl mutlu yaşadık. Aynı evi paylaştık da kocamla yakınlaşmamız yok uzak duruyorum. Günahı nedir?

203. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 161. BÖLÜM
20:29 21:14 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/161?id=e49f53a9-b68d-4fe8-afaa-2c6b7f91604c>

Sevdiğim erkek evlenmemize yakın bana dünya ahiret kardeşimsin dedi, evlenmemiz mümkün mü?

204. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 161. BÖLÜM
33:30 34:59 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/161?id=e49f53a9-b68d-4fe8-afaa-2c6b7f91604c>

Evli iken evliliğe yakışmayacak işler yaptım ve vicdan azabı çekiyorum, kocamla sorunlarımız var. İşlediğim günahlarımın vebalini mi çekiyorum, ne yapmalıyım?

205. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 161. BÖLÜM
48:55 49:43 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/161?id=e49f53a9-b68d-4fe8-afaa-2c6b7f91604c>

Çalışan bir bayan olduğum için, yatsı namazını geçe bırakıyorum, kabul oluyor mudur?

206. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 161. BÖLÜM
52:34 53:37 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/161?id=e49f53a9-b68d-4fe8-afaa-2c6b7f91604c>

Kayınvalidem hastalandığı zaman altınlarımı verdim, geri vereceğini söyledi fakat vermedi. Hakkımı helal etmiyorum, günahı nedir?

207. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
02:59 03:23 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Kadınların gün yapmaları günah mı?

208. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
06:47 07:10 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Kadınların kaşlarını aldirmaları günah mı?

209. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
28:24 29:12 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Erkekler Cuma namazını kılarken kadınlar neden öğle namazını geç kılmak zorundadırlar?

210.NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
56:51 57:48 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Evliliğimizde kocamın fiziksel görüntüsünde ve huylarında değişme oldu, artık eskisi gibi hissetmiyorum, ayrılmak istiyorum dinen günah mı?

211. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
1:04:33 1:05:19 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Bayanlar gusül abdesti alırken kulaklarında küpe deliği varsa küpe takılı olması zorunlu mudur?

212. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 160. BÖLÜM
1:06:18 1:07:41 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/160?id=5c1fb1b4-f444-43f0-b0c8-db041e85289b>

Durumum müsait olmadığından dolayı çocuklarımı yuvaya verdim. Benim için vebali nedir?

213. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 159. BÖLÜM
26:29 28:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Gazinoda çalışıp evi geçindiriyordum diye annem kocamla evlenmemi istemedi, aramızı bozmaya çalışıyor bende annemle konuşmuyorum, günahı nedir?

214. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 159. BÖLÜM
36:42- 37:50 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Babam rahmetli oldu, kardeşlerimizle miras tartışması yaşıyoruz. Bizim ailede kız çocuklarına miras vermezler. Bu sorunu hukuki yolla halletmemiz günah mı?

215. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 159. BÖLÜM
40:59 41:33 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Meme kanseri olduğumu 2 aylık hamileyken öğrendim. Bebeğimi alırlarsa tedavi görebileceğim, almazlarsa tedavimde sıkıntı olacak. Ne yapmalıyım?

216. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 159. BÖLÜM
57:20 59:16 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

6 yıllık evliyim, 2 çocuğum var, kocam beni aldattığı için aramız bozuk. Bizimle ilgilenmiyor ve şiddet uyguluyor. Ayrılısam beni yaşatmaz, ne yapmalıyım?

217. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 159. BÖLÜM
1:12:55 1:15:30 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Eşim cinsel tecavüze uğramış ve korkudan benden bunu 2 sene sakladı. Çocuğumun benden olup olmadığından şüpheliyim ve DNA testi yaptırdık. Çocuğum benden değilse ne yapmalıyım?

218. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 158. BÖLÜM
20:11 22:00 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Kayınvalidem takılarımı ve tüm malımı aldı, artık ziyaretine gitmiyoruz, günahı var mıdır?

219. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 158. BÖLÜM
35:55 37:54 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Kardeşimin işlediği bir suç yüzünden komşularımız bana kötü söz söylüyor, bunun günahı nedir?

220. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 158. BÖLÜM
1:04:05 1:06:48 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Babam doğduğum zaman annemi terk edip başka biri ile evlenmiş. Babamı 15 yaşında tanıdım. Onu affedemiyorum, günah mı?

221. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 158. BÖLÜM
1:08:37 1:10:11 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/159?id=a1640ea0-6c39-4328-93a6-18b491b7e73e>

Kocam kan kanseri hastası, komşum bahçede kocamın ismi yazılı dermansız dertlere düşün diye sabun büyüğü yapılmış. Ne yapabilirim?

222. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 157. BÖLÜM
14 :00 15:11 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/157?id=cd90f7ab-bd8e-436b-b31e-48a3a91be5e9>

Kocam beni sürekli aldatıyor, yanımda başka kadınlarla konuşuyor beni aşağılıyor. Vebali nedir?

223. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 157. BÖLÜM
15:33 16:36 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/157?id=cd90f7ab-bd8e-436b-b31e-48a3a91be5e9>

İkinci evliliğimi yaptım ve bir kız çocuğum var. Kocamın erkek kardeşinin eve gelmesini istemiyorum, doğru mudur?

224. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 157. BÖLÜM
20:05 20:59 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/157?id=cd90f7ab-bd8e-436b-b31e-48a3a91be5e9>

Birçok kere reddedilmeme rağmen annemin yanına gittim ama beni dünya malı için reddetti. Böyle davranan bir annenin evlat üzerinde hakkı var mıdır?

225. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 157. BÖLÜM
33:16 35:16 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/157?id=cd90f7ab-bd8e-436b-b31e-48a3a91be5e9>

20 yaşındaki kızım 3 çocuklu bir adama kaçtı. Görümcem beni bir hocaya götürdü kızım geri gelsin diye muska yaptırdık. Günah mıdır?

226. NİHAT HATİPOĞLU SORULARINIZI CEVAPLIYOR 157. BÖLÜM
40:46 41:43 DAKİKALAR ARASI

<http://www.atelevizyon.com.tr/webtelevizyon/nihat-hatipoglu-sorularinizi-cevapliyor/bolum/157?id=cd90f7ab-bd8e-436b-b31e-48a3a91be5e9>

Komşumun kocası çalışmıyor, karısı sürekli başkalarından yardım istiyor. Ona sürekli yardım etmemiz gerekir mi?

227. NECMETTİN NURSAÇAN'LA SOHBETLER PROGRAMI

<http://www.ulke.com.tr/video-galeri/16305-necmettin-nursacana-izleyenleri-saskina-ceviren-soru>

Gazinoda konsomatris olarak çalışıyordum, evli bir erkek bana dini nikâh yaptı ve beni o hayattan kurtardı. Bir bebeğimiz oldu, ben acaba onun ailesinin hakkını mı yiyorum?

228. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 14:55
15:51 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Kocamla tartıştık, kocam bana üç kere boş ol dedi, hala aynı evde yaşıyoruz.
Dinen boşandık mı?

229. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 26:45:
28:27 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Kocam, yaşlı annemi umreye götürdü, yanında alkolü bıraksın diye erkek
kardeşimi de götürdü fakat kardeşim alkol kullanmaya devam ediyor. Bizim için günahı
var mıdır?

230. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 37:20
37:52 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Hasta bir erkeğin bakımını yapan kadın, erkeğin mahrem yerlerine bakabilir
mi?

231. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 40:11
42:00 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Annem felçli, kardeşim bakım evine göndermek istiyor, kocam da annemin
bizde kalmasına izin vermiyor. Kocamla annemin arasında kaldım, dinen ne kadar
doğrudur?

232. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 46:30
48:07 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Evliliğimde kayınvalidem yüzünden sorunlar yaşıyorum, kocamla bana huzur vermiyor. Elimden gelen her şeyi yapıyorum, ne yapmalıyım?

233. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 55:18
56:45 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Çocuk tedavisi görüyorum kocam benden habersiz yurt dışında evlenmiş, beni hayal kırıklığına uğrattı. Habersiz evlenmeye hakkı var mıdır?

234. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:00:09
1:01:17 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

10 senedir evliyim, kocama hiç çalışmıyor. Kızımızda kalp hastası, boşanmak istiyorum bunun vebali nedir?

235. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:11:21
1:11:56 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Kocamdan resmi olarak ayrıldım, dini nikâhımız da düşmüş müdür?

236. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:28:31
1:31:16 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

9 yıllık evliyim, kocamla birbirimizi severek evlendik. Kocamın ailesi bizim evlenmemizi istemedi ve evlendikten sonra da kocamı bana karşı doldurdular ve biz artık ayrı yaşıyoruz. Kocam bana boşanma davası açmış. Benden başka evliliğimizi kurtarmak için kimse bir şey yapmıyor Ne yapabilirim?

237. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:36:50
1:38:12 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=vgLsWxz8mmo>

Oğlum iki çocuk sahibi bir kadınla nikâhsız yaşıyor. İki torunum ve gelinim benim yanımda kalıyor. Oğlumun yanında mı durayım gelinimin yanında mı?

238. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 22:45
25:43 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Kocamın resmi nikâhı var ben dini nikâhla evliyim kocam benim üzerime de kuma getirdi, bir çocuğum da var çaresizim ne yapmalıyım?

239. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 34:37
36:45 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Babam, hasta babaanneme bakan bayanla birlikte olduğunu öğrendim, o bayan da evli. Annemle aynı evde kalıyorlar, ne yapmalıyım?

240. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:00:03
1:00:39 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Taşıyıcı annelik dinen caiz midir?

241. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:01:02
1:02:35 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Gelinim beni evde istemiyor, oğlum da evliliği bozulması pahasına beni diğer çocuklarıma göndermek istemiyor. Benim vebalim nedir?

242. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:06:43
1:07:28 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Gelinim oğlumu benden soğutuyor, sürekli kendi ailesi tarafına çekiyor, torunumu bana göstermiyor. Bunun günahı nedir?

243. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:25:59
1:27:03 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

Hamileyken rutubetli yer sildim ve bebeğimin kalbi durdu, doktor bebeğimin kalbi bu durumdan dolayı durmuş olabileceğini söyledi. Ben isteyerek yapmadım, vebali nedir?

244. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:50:56
1:52:15 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=gFvL1ajcoRw>

2 yıllık evliyim, bir bebeğim var. Kayınvalidem ile aynı evde yaşıyoruz, kocam kayınvalidem ile kalıyor benimle yatağını ayırdı. Çok uzun süre sabrettim ama artık eşimle aramız bozuldu. Ne yapmalıyım?

245. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 12:40
14:05 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

Kocam madde bağımlısıydı, iki ay önce bıraktı. Kriz anı gelince bambaşka bir insan oluyor ve bana şiddet uyguluyor. Bunun için okuyacağım bir dua var mı?

246. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 20:49-21:56 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

12 yıllık evliyim, kocamın ailesinden sürekli şiddet görüyorum, psikolojik rahatsızlığa yakalandım, şeker hastası oldum. Ne yapmalıyım?

247. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 44:59 46:08 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

30 yıl önce bir nişanlılık geçirdim fakat bilezikler bende kaldı. Ne yapmalıyım?

248. NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 51:08 52:08 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

Kocamdan şiddet gördüm, çocuğumla birlikte annemin evine geldim. Kocam iki aydır ne arıyor ne soruyor ne de ihtiyacımızı karşılıyor. Ne yapmalıyım?

249.NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:38:01-1:39:25 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

15 yıllık evliyim, görücü usulü hiç görmediğim zihinsel engeli olan biri ile evlendirildim. Hiçbir sorumluluğunu yerine getirmiyor. Ayrılmak istiyorum dinimizce hakkım var mı?

250.NECMETTİN NURSAÇAN HOCA İLE CUMA SOHBETLERİ 1:58:32 1:59:17 DAKİKALAR ARASI

<https://www.youtube.com/watch?v=-4MQAru1sys>

2 ay önce tesettüre girdim, önceki günahlarımdan arınmış oluyorum muyum?

KAYNAKÇA

Adaklı, Gülseren- **Türkiye’de Medya Endüstrisi**, Ankara: Ütopya Yayınları, 2006

Ağırman, Cemal- **Kadının Yaratılışı İlgili Rivayetler Bağlamında Yeni Bir Yaklaşım**, Rağbet Yayınları. İstanbul 2001

Akgül, Mehmet- **Dijitalleşme ve Din**, Marife dini araştırmalar dergisi cilt 17, S. 2, 2017, http://isamveri.org/pdfdrg/D02420/2017_2/2017_2_AKGULM.pdf, erişim tarihi 16.10.2018

Akgül, Mehmet- **Medya ve Din Radyo İletişimi ve Gözyaşı FM Örneği**, http://isamveri.org/pdfdrg/D02907/2008_6/2008_6_AKGULM.pdf, Erişim tarihi 07.08.2018

Akyön, Sinem- **Türkiye’de Dini Yayıncılığın Gelişimi: Dini Radyolar**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016,

Akyüz, Niyazi. Çapçioğlu, İhsan(edisyon). **Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi**, Grafiker Yayınlar ı 4. Baskı, Ankara, 2012

Arabacı, Fazlı- **Türkiye' de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri** http://isamveri.org/pdfdrg/D01949/2003_16/2003_16_ARABACIF.pdf erişim tarihi 07.08.2018

Arıkfıdan, Meryem. **İslam Hukukunda Kadın Haklarının Korunmasına Yönelik Tedbirler**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015

Arslan, Mustafa- **Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine**, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, <http://dergipark.gov.tr/birtop/issue/24344/258033>, erişim tarihi 15.10.2018

Arslan, Zühal- Fetva **Sorunlarına Yansıyan Kadın Problemleri (Konya -İstanbul Örneği)** Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006

Atar, Fahrettin. Çelebi, İlyas. Erdoğan, Mehmet. Yaran, Rahmin. **İslam İlmihali**, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2010, s.772

Ayaz, Orhan- **Sosyal Medyanın Ergenlerin Dini Sosyalleşmesine Etkileri (Sakarya/Akyazı Örneği)**, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015

Aybey, Salih- **Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)**, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Eylül/2015 Yıl:2, Sayı: 4

Aytekin, Mesut- **Yenilenen Medya**, Kocav Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2014

Aziz, Aysel- **Radyo ve Televizyonla Eğitim**, A.Ü.S.B.F Yayınları, Ankara 1982, s. 14

Arslantürk, Zeki- **Din Sosyolojisi; Din Sosyolojisinin Nedirliği**, Çamlıca Yayınları, 1. Baskı, 2014, s.113

Arslantürk, Zeki- Arslantürk, Hamit ; Uygulamalı Sosyal Araştırma, Çamlıca Yayınları, 2. Baskı, 2011, s.370

Bilgin, Vecdi- **Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü**, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt:12, Sayı:1, 2003, s.206.

Bilis, Ali Emre- **Modern Yaşamda Dini Değerlerin Televizyonda Temsili: Nihat HATİPOĞLU ile İftar Programı Örneği**, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/273199>, erişim tarihi 29.08.2017

Bilmen, Ömer Nasuhi- **Büyük İslam İlmihali**, Semerkant Yayınları, 20.Baskı, İstanbul, 2012, s. 515

Bostancı, M. Naci- **Televizyon Dilindeki İslam, Çağımızda Sosyal Değişme ve İslam**, Odak Yayınları, Ankara 2004

Bourdieu, Pierre- **Televizyon Üzerine**, İstanbul: YKY, 1997

Boynukalın, Mehmet. **İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası**, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995, <http://www.diyaret.gov.tr/dinikavramlar/dinikavramlar-M/MEH%C4%B0R> erişim tarihi 30.11.2017

Bülbül, A. Rıdvan- **İletişim ve Etik**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2001

Çam, Serap Nurhan- **İslam Hukukunda Yardımcı Üreme Teknikleri ve Taşıyıcı Annelik**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014

Çetinkaya, Yalçın- **Bir Manipülasyon Aracı'' Olarak Medya, Medya ve Gençlik**, <http://www.forumgercek.com/egitim-sistemi-egitim-sorunlari/45228-bir-manipulasyon-araci-olarak-medya-ve-genclik.html>, erişim tarihi 29.06.2018

Cohen-Almagor, Raphael- **İfade, Medya ve Etik**, Phoenix Yayınları,1. Baskı, 2002

Coşkun, Ali- **Sosyal Değişme Kadın ve Din**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011

Coştu, Kâmil- 2012-2015 Yılları Arasında Din İşleri Yüksek Kuruluna İntikal Eden Soruların Yaygın Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/386032>, erişim tarihi 05.08.2018

Cox, James L.- **Kutsal İfade Etmek: Din Fenomonolojisine Giriş**, Çev. Fuat Aydın, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004

Çamdereli, Mete(edisyon)- **Medya ve Din**, Köprü Kitapları,1. Basım, İstanbul 2014

Çelik, Celalettin- **Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına**, Hikmet Yayınları, 2013

Darren E. Sherkat, Dini Sosyalleşme: Etki Kaynakları ve Araçların Etkileri, Çev. Özcan Güngör, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933032.pdf> erişim tarihi 07.08.2018

Davarcı, Mehmet- **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğrencilerin Sosyalleşmesine Etkisi**, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.13-14

Demir, Vedat- **Türkiye’de Medya ve Özdenetimi**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları,1998

Demirci, Muhsin. **Kur’an-ı Kerim’in Ana Konuları**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 7.Basım, İstanbul,2013

Dikmen, Betül- **Feminist Teoriler Karşısında İslam ve Kadın (Batı ve İslam Dünyasında Kadın Anlayışları Üzerine Felsefi Bir Deneme)**, Farabi e-dergi, Yıl: 2, Sayı: 2 / Ocak 2012

Diyanet İşleri Başkanlığı, **İlmihal I İman ve İbadetler**, 1998

Doğan, Hasan- **İslam Hukukunda İftira Suçu ve Cezası**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2008

Doğan, Şahin- **Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyokültürel Faktörler**, **Toplum Bilimleri Dergisi**

Engin, Gülsüm- **İslam Hukuku Açısından Çocuğun Bakımı ve Yetiştirilmesinde Kadının Hak ve Sorumlulukları**, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007

Er, Eda- **Sinemada Kadına Yönelik Şiddet ve Tecavüz Doksanlı Yıllar ve Sonrasında Kadına Yönelik Şiddet ve Tecavüz Filmleri**, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2006

Eren, Selim- **İnanç ve Sosyokültürel Çevre Etkileşimi**, C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XI/1- 2007

Ergeç, Nüket Elpeze- **‘Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Görüntü Açısından İncelenmesi’**, II. Ulusal Dini Yayınlar Kongresi, Konya: Selçuk İletişim Dergisi, 05-07 Kasım 2004

Ersoy, Ersan- **Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:19, Sayı:2, Elâzığ, 2009

Ertuç, Hüseyin. **İslam Hukuku Açısından Nişanlanma**, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 13-14 <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/805/gizli-nikâhin-hukmu-nedir-> erişim tarihi 30.11.2017

Geçer, Ekmel - **Popüler Kültür, Politika ve Din: Prime-Time ya da Selfie Dindarlığı**, İnsan&İnsan Dergisi s. 91-92, <http://insanveinsan.org/sayilar/bahar->

2018/populer-kultur-politika-ve-din-prime-time-ya-da-selfie-dindarligi.pdf, erişim tarihi 15.10.2018

Girgin, Atilla- **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i**, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2000

Göle, Nilüfer. **İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**, Metis Yayınları, 1999

Göle, Nilüfer. **Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme**, Metis Yayınları, 11. Baskı, İstanbul, 2011

Günay, Ünver- **Din Sosyolojisi**, İnsan Yayınları, 11. Baskı İstanbul 2014

Güneş, Sadık- **Medya ve Kültür**, Vadi Yayınları, Ankara, 1996

Güz, Nurettin- **Türk Basınında Gündem Oluşturma**, Yeni Türkiye, Sayı -12, 1996

Haberli, Mehmet- **İnternet ve Din Üzerine**, http://islamvemedyay.com/files/Mehmet_Haberli_ternetelevizyoneDin_Rop.pdf, erişim tarihi 05.07.2018

Hökelekli, Hayati. **Günümüz İletişim Teknikleri ve Dini İletişim**, Diyanet İlmi Dergi, Cilt 42, Sayı 1, 2006

Hülür, A. Banu. Akçay Bekiroğlu, Habibe. **Çevrimiçi Din: Dini İçerikli Bir Facebook sayfasının Gösteribilimsel Analizi**, Yıl /14, Sayı/27, Bahar/2016/1

İslam Ansiklopedisi, Fetva, c.12

İstanbul Ticaret Üniversitesi, Medya ve Din Sempozyumu II. Oturum, “**Medya-Din ve İletişim**”
Konu Başlığı,

http://islamvemedya.com/index.php?option=com_content&view=article&id=419:medya-din-ve-iletisim&catid=28&Itemid=145 erişim tarihi 17.08.2017

Karaboğa, Tahir- **Bir Kitle İletişimsizlik Aracı Olarak Televizyon**, http://www.ilefarsiv.com/id/yazi_4.htm, erişim tarihi 16.08.2017

Karacoşkun, M. Doğan- **‘Bireysel ve Toplumsal Çözümde Televizyon Faktörü Üzerine Düşünceler’**, [http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(307\).pdf](http://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(307).pdf) erişim tarihi 17.08.2017

Karakoç, Enderhan- **Medya Vasıtasıyla Popüler Kültürün Aktarılmasında Toplumsal Değişkenlerin Rolü**, e-GİFDER

Kirman, Mehmet Ali- **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004’a

Kovel, Joel. **Tarih ve Tin**, çev. Hakan Pekinel, Ayrıntı Yay. 2. Basım, İstanbul, 2000

Maigret, Éric- **Medya ve iletişim Sosyolojisi**, Çeviren Halime Yücel, 2011 İletişim Yayıncılık A. Ş. 1.Baskı 2011

Malkoç, Hümeysra. **Kadın Statüsü ile İlgili Görüşlerin Din ve Sosyal Değişme Bağlamında Analizi (2000 Sonrası Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Kadınlar İle İlgili Fetvaları)**, Sütçü İmam Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2009

Meriç, Nevin- **Fetva Sorularında Değişen Kadın Yaşamı**, Elest Yayınları, İstanbul 2004

Meriç, Nevin- **Müftülük Din Hizmetlerinden Fetva Birimi**, <http://nevinmeric.com/muftuluk-din-hizmetlerinden----fetva--birimi-.gbt> erişim tarihi 25.06.2018

Meriç, Ümit- **Türkiye Kanatlarınızın Altında**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997

Meydaneri, Yasemin- **Sosyolojik Açıdan Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılar (Kırıkkale Örneği)**, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Okumuş, Ejder- **Gösterişçi Dindarlık**, Pınar Yay, 2002 İstanbul

Özdeş, Talip- **Çağdaş Dünya’da Kadın Problemleri İle İlgili Dini Tartışmalar**, Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı, 15–18 Mayıs 2002 İstanbul, TDVY, Ankara, 2004

Peker, Hüseyin. **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011

Radford, Benjamin- **Medya Nasıl Yanıltıyor**, Güncel Yay. İstanbul, 2004

Sağlam, Osman- **İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme**, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006

Sağnak, Mehmet- **Medya-Politik**, İstanbul: Eti Kitapları Yayınları, 1996

Şahingeri, Nisa Aydın- **Modernizm ve İslamiyet’in Kadın Anlayışlarının Karşılaştırılması**, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006

Sezen, Yümni- **Sosyoloji Açısından Din**, M.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, 4. Baskı, 2013, İstanbul

Soydan, Gülsüm- **Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007

Sünör, Sinem- **Reklamcılık ve Şiddet** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2005)

Şen, Bilge. **İstanbul Müftülüğü Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına Sorulan Sorular Işığında İstanbul'da Aile Hayatının Sosyolojik Analizi**, Uludağ Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, **Politika Dokümanı Kadın ve Medya**, Ankara, 2008

Tekin, Betül. **Kadın Dindarlığına Sosyolojik Bir Bakış (Hacılar Örneği)**, Erciyes Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009

Tezcan, Mahmut- **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayınları, 9. Baskı, Ankara, 2016

Timisi, Nilüfer- **Medyada Cinsiyetçilik**, I.B., Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1996

Türkoğlu, Nurçay(edisyon)- **Medya Okuryazarlığı**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını 1. Baskı, Eylül, 2006

Vardi, Recep- **İnternette Yer Alan Dini İçerikli Bilginin Güvenilirliği**, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2016, <http://dergipark.gov.tr/bozifder/issue/22460/240240>, erişim tarihi 27.08.2017

Yılmaz, Neslihan. **Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel ve Toplumsal Sonuçları**, Beykent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.94

Zorbozan, Seda- **İslam Hukukunda Hakların Allah Hakkı Kul Hakkı Olarak Ayrılması ve Bu Ayrımın Muamelata Yansıması**, Fırat Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011

Zoylan, Ebru Onat. **Engelli Kardeşe Sahip Olan ve Olmayan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin Belirlenmesi**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

